

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

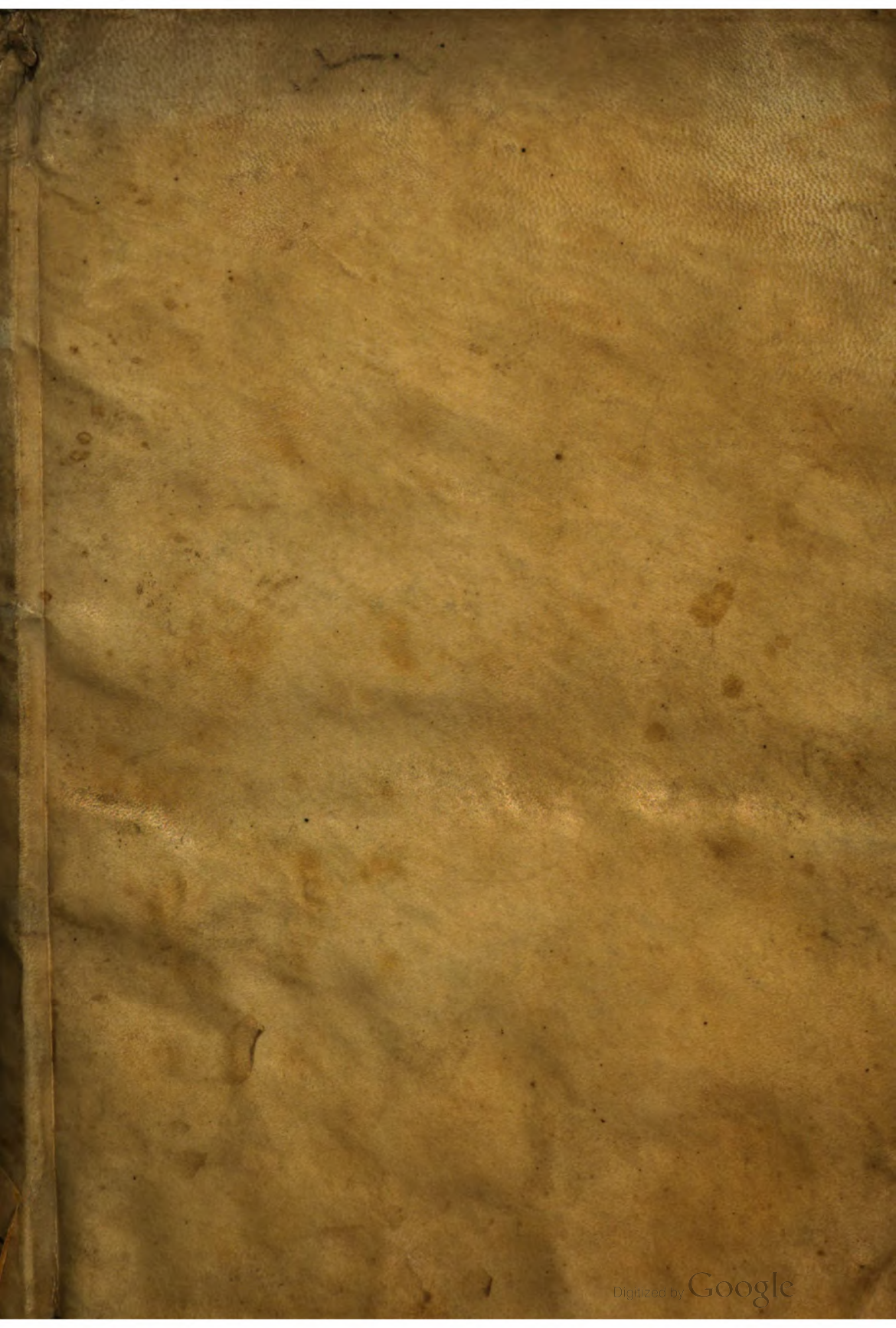
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ch. 111. 3.

22

4152 Hist / 3228

Fazio

(Barthelenu)

4738

BARTHOLOMAEI
FACII DE REBUS GE-
STIS AB ALPHONSO PRI-
MO NEAPOLITANORVM
REGE COMMENTA-
RIORVM LIBRI
• DECEM.

*

Io. Michaëlis Bruti opera nunc primùm
in lucem editi, ac summo studio
vetustiss. collatis exempla-
ribus emendati.

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI, APVD HÆREDES
S. BAST. GRYPHII,

M. D. LX.

1990

3
ALBERICO CIBO
MALASPINAE MASSAE
ET CARRARIÆ
PRINCIPI

Jo. Michael Brutus S. D.

I qui se vnquam (Alberice Princeps) eo animo ad honesta studia contulerunt, vt quæ illi præclare pegerent, eorum fructum omnem in optimæ mentis conscientia constitu-

tum haberent : satis illum semper & vberem sunt & magnum consequuti. Nam cum vna rerum omnium maximè per se ipsa expetenda virtus est : tum vt cætera etiam longissimè absint quæ nunquam ferè illam non consequuntur, gloria, fama, nomen, studia hominum, existimatio : per se eadem cumulatè habet quo animum quidem quanquam appetentem in primis laudis, auidissimumq; expleat. Est enim animi diuina quædam vis,

a 2 & præcl

& præclara, quæ vt facile omnia alia contemnit, quæ minus magnitudini illius cōsentanea sint; ita vna modo cōtenta virtute, in vna illa, vbi id est assequuta, conquiescat. Vt minime iam oporteat mirari, neque eos qui spem suam orbem terræ cōplexi, magnam illius partem suo imperio adiunxissent, animū non potuisse explere: potuisse eos facile, qui vnus studio addicti virtutis abditi illam in solitudines quæredam sibi excolendamq; statuissent. Nanque terrarum orbis quidam fines sunt, nulli sunt animi: vt cum longissime etiam terminos imperij produxeris (id quod tamen haud ita contigit multis) cupiditate infinita quidem, cum illa ex animi infinita vi proficiscatur, spem tamen nulla quò attingit animus perueniendi, efferri vltius prouehiq; possis. Virtus autem cum illam animus è diuinę quasi mentis fontibus hausert ita illum implet, vt eius se rei fieri compotem sentiat, qua nihil illi præterea (natura iam expleta sui) quærendum vltius expetendumq; sit. Sed quorum ea fuit sententia, sibi illi planè potuerunt consulere, cum honestum in primis finem sibi in vita agenda proposuissent: parum iidem prospicere hominum rebus cum huius rei causa, instituto quodam naturæ præclaro. omnia à nobis facienda sint, hoc vitæ genere excolendo pot

do potuerunt. Etenim rectè factorum vna ratio est, quemadmodum sentio : vt eorum fructu vberrimo tùm illi fruantur qui ea gesserunt, cum quidē his non de præsētibz modò hominibz, sed de ijs etiam qui sunt postea futuri (id quod summorum hominū est) præclare aliquando se posse mereri intelligant. Ita autem eorum laudes fama illustri post multa secula excipiuntur: vt quidem (id quod ad vitam agendam cōducit plurimum) incensi honesta æmulatione posteri, & ad res præclare gerendas excitentur vehementiùs: & optimis vitæ rationibus & institutis persequēdis eorū etiam virtutem quorum gloria ac laude creuerunt facillimè assequantur. Nam memoria veterū Themistoclis acerrimā illam vim quæ suis ciuibz aliquando atq; adeò Græcorum omnium imperio salutis fuit: sæpe Miltiadis trophæa excitasse proditum est, clarissimi imperatoris, & qui Persas Græcorum libertati imminentes, magna cum gloria apud Marathonem deuicit. Alexātri enim animum, virtus summa Philippi patris, eousq; dicitur excitasse, vt cū ille breui summa felicitate esset adeptus, quicquid parari in terris virtute hominis & fortuna posset, incendere illius cupiditatem tanta gloria parta, exæquare eandem cū immanis atque infinita esset, quanquam

noua regna atque imperia quotidie inuaderet armis, nullo modo potuerit. Iam in Romana ciuitate vnde illustria in primis ad virtutem exempla peti & permulta possunt, Camillos, Decios, Paulos, Scipiones, Cæsares, magnitudo rerum à maioribus gestarum & extulit vna maximè, & magna cum eorum gloria posteritati commendauit. Atque tanta est (in claro præsertim homine) ad æmulandam gloriam vis: vt quò honesta magis de illa sit & speciosa contentio: sæpe eruantur tanquam ex tenebris antiquitatis, qui magnam aliquando laudem adepti: & grauem in primis gloriæ emulationem, & spem difficilem illius assequendæ posteris faciant. Quod tu quidem Alberice Princeps, ita præstas, vt non solum peruolutandis veterum scriptis, quæras ex tuis maioribus claros homines & præstantes virtute, quos tibi in hoc ~~gloria cursu~~ æmulos ad virtutem constituas: sed quo tua nobis virtus & perspecta magis & testata sit: quæ illi cum laude viuendo egerunt, cures ea in lucem ac tanquam in orbis terræ theatrum à doctis hominibus educenda. Quæ etiam in re (id quod te est in primis dignum) præclarissimo fungi munere pietatis videris. Ita enim summorum hominū gloriam tuorum maiorum, cum ijs quidē quasi iam tenebras & noctem quandam

quandam vetustas offudisset, ab interitu atq;
 obliuione hominum vindicas (quod præ-
 mium eorum quæ rectè fiunt amplissimum
 est) & posteris tuis æquè consulis: cùm qui-
 dem cures ea vt habeant à maioribus exem-
 pla proposita ad virtutem, quibus cum dede-
 core ijs sint deteriores: haud magna cum lau-
 de pares: studio virtutis illos vincendo, spe-
 rent veram se modò & solidam gloriam con-
 sequuturos. Neque verò animo rem totam
 cõplexus, non pari eam es studio assequutus.
 Nam & animi qui pulcherrimæ sibi rei conf-
 cius est, laudem tibi comparas immortalem:
 & huius tuæ diligentiae præmia fers amplissi-
 ma & maxima. Etenim nemo iam illa non no-
 uerat, te Principem longè nobilissimum atq;
 amplissimum, ex ijs ortum maioribus, ex qui-
 bus veterum memoria Bonifacius Nonus, In-
 nocētius Octauus Pontifices maximi: nostra
 patrumq; ætate, Leo Decimus, Clemens Se-
 ptimus extitissent: hoc quidem tempore cùm
 alios ferè Italiæ Principes omnes, tum Reges
 externos maximos & potentissimos propin-
 qua cognatione attingere. Sed erant illa qui-
 dem minus nota, quæ cùm magna atque illu-
 stria sint (id quod tu quidem summo studio
 perfecisti) fugere amplius poterūt neminem:
 ex familia Cibo, quod tibi est paternum ge-
 nus,

nus , quadringentis iam ab hinc annis maiores tuos, Genuensium Rempub. inter Principes ciuitatis domi forisq; magna esse cum laude moderatos : honores omnes qui maximi in libera ciuitate habentur gessisse: sacerdotiis esse functos amplissimis : bellicæ gloriæ studio elatos, sæpe salutis suis ciuibus, ornamento familiæ terra mariq; magnis rebus gerendis fuisse. Atque Arunti quidem Cibo proauo tuo Innocetij Octaui patri Pontificis Maximi ; est tuo maximè studio vetusta gloria mortuo restituta & laus : cum celebre illius olim & illustre nomen fere esset ex memoria hominum oblitteratum. Iam quæ ille Neapolitano bello gessit Renati partium dux , cum is debitum sibi regnum per Ioannem Reginæ adoptionem, maiore animo quàm viribus repperet : quanta hominis virtus & fides dubijs illius temporibus, ciuiles ~~timul~~ res & bellicas administrando, quæ temperantia, abstinentia, quæ animi vis & consilij extiterit: tùm quæ rursum bello confecto apud victorem regem cum illius fuisset hostis acerrimus, existimatio, ita posterius agnoscent : vt quòd illius mortui memoria, quæ obruta pene iniuria temporum latebat, tanta cum illius laude vigeant, tibi planè pari in laude ponant: quòd domesticæ gloriæ emulum tantum minimè veritus ne superior

rior in virtutis contentione esses, tibi proposueris: ex hac animi præstantia tanta & virtute coniectura facta, sperent superiorem etiam te aliquando fore. Iam cum ita paterni generis memor sis, ne videaris esse materni oblitus quod nobilissimum quidem à gente Malaspinæ ducis (quicquid sequutus sis quare hoc tibi esse agendum statueris) negotium mihi dedisti, meis ut scriptis complecterer, quæcunque maiores tui clarissimi homines gessissent, qui ab Aleramo gentis Principe ad nostra usque tempora per sexcentos aut eò amplius annos aut in Italia, aut in Germania floruisent. Is enim Otonis Cæsaris filia Alasia vxore ducta, qui primus ex Saxonæ Ducibus imperium adeptus, in Germanorum gentem inuexit, dotis nomine Monferratensium principatum accepit, cuius quidem Gulielmo filio instituto hærede natu maiori, ex liberis alium, cuius haud traditur nomen, autorem tantum Malaspinæ nobilitatis futurum reliquit. Ac cum ita quidem sis officiosus in tuos, eorum etiam memoriæ consulis, quorum virtus magna aliquando ac merita præclara in homines extiterunt, ut nulla etiam tecum propinquitate cognatione ve coniuncti sint. Nam hoc quidem tempore, cum Bartholomæi Facij historia in tuas manus peruenisset, quam ille de rebus

b   gestis

gestis Alphonſi Aragonum Regis luculentifſimam cōſcripſit : eam ipſam nulla re alia magis quàm virtute illius ſumma & gloria adductus (quod ſatis quidem oſtendit quanti apud te virtus ſit) curas in lucem emittendam. Is eſt Alphonſus , qui à Ioanna Regina Ladislai ſore adoptatus, Neapolitanum regnum, Renato Andegauenſi ſumma gloria victo, cū magnas antea res terra mariq; in Italia, Hiſpania , Africa geſſiſſet, ſibi ac poſteris vendicauit. Ita quòd tuo nomini inſcripta Bartholomæi Facij hiſtoria edatur , merito tibi tuo id contingit: cuius autoritate ſumma factum eſt, vt cū temporum iniuria, ad cēteſimum iam & trigēſimum annum latuiſſet , nunc magna tua cum laude in manibus hominum eſſet, ac res geſtæ tanti Regis à poſteris legerentur. Eſt ſcilicet hoc tuum , quod haud ſcio an multorum præterea ſit, in bene agendo pluribus vt prodeſſe velis: quæ res claros homines & præcellenti virtute in cælum fert, ac poſteritati immortalitatiq; commendat. Ita enim & memoriæ optimi Regis, ac poſt natos homines maximi , cū diu quaſi inuolutæ obliuionis tenebris & ſilentij illius res iacuiſſent, & nobis adeò plurimum conſulis : qui ijs legēdis non voluptate ſumma ſolū, cū ſcriptæ luculenter in primis & eleganter ſint, ſed
vtilit

utilitate etiã ducimur, quæ est nobis maxima
 proposita, ob rerum varietatem & vicissitudi-
 nem qua est historia referta. Atq; (id quod tibi
 haud in postremis laudibus poni debet) vnus
 maximè præstas, ne memoria disertissimi scri-
 ptoris intereat: quod quidem magna nostro-
 rum hominum iactura ne accideret, magno-
 pere verendum erat. Itaque non solùm viri il-
 lius manes tibi, quòd per te eius memoria re-
 nouata vigeat, referunt acceptum: sed pluri-
 mum hoc nomine omnes debent, qui aut co-
 gnoscendarum rerum studio, aut scribendarũ
 tenentur. Enimuero quæ hominis eruditio sit,
 quæ in scribendo elegantia & copia, tũ ve-
 rò (qua vna maximè re historia consistit) quo
 studio, qua fide omnia, quàm nihil haustum
 è vano referat, nisi ipsa res loqueretur, pluri-
 bus mihi differendum putarem. Illud vnum
 verè videor dicere posse, non illum quidem
 vt illa tempora ferebant, scripsisse quibus ex-
 titisse dicitur, cùm vix tum reuiuiscere incipe-
 ret per tot iam secula intermortua Latini ser-
 monis elegantia & proprietates: sed vt pauci
 hac nostra ætate, quorum illustriora nomina
 sunt & maximè à nostris hominibus celebran-
 tur. Nam quòd illi aliquando excidat verbum
 aut à Tacito aut à Curtio desumptũ (id quod
 minimè probatur, quibusdam religiosis ni-

mium in doctorum hominū scriptis iudican-
 dis) neque si illi reduci nunc invitam liceat ef-
 se, quid illi de suis scriptis statuendum putent,
 magnopere laboret. Quinetiā ne esse illi ini-
 qui pergant hoc nomine, magnopere illud
 cogitent censeo: nullos illi, quibus referta li-
 teratorum natio est, commentarios suppetiis-
 se, vnde tot parata adiumenta ad scribendum
 haberet. Legēt igitur eruditi homines res ge-
 stas maximi regis, tua autoritate quæ nos ad
 id in primis mouit, in lucem emissas: quæ cum
 per se dignæ sint, vt scriptæ etiam à quouis le-
 gantur: eas & doctè & disertè scriptas liben-
 tissimè etiam (quod iam dictum est) & sum-
 ma cum voluptate legent. Ac cum ita est à te
 memorię eius Regis prospectum quivnus sua
 ætate, virtute quadam singulari, magnitudi-
 ne animi, gloria rerum gestarum plurimum
 inter cæteros Reges excellit: quicquid illi
 gloriæ accedit, cuius ipse autor sis, in te vnum
 redundat: vt iam nemini esse dubium possit,
 te duo illa quæ esse opportuna maximè ad cō-
 sequendam gloriam putantur, in primis tene-
 re. Etenim & rebus gerendis deditus ipse es,
 vnde gloriæ omnis ducitur commendatio: &
 quidem (id quod tibi assequi minus per tua
 tempora licuit) per eruditos homines & di-
 fertos qui iidem virorum illustrium res atque
 adeò

adeò tuas literis mandent , cognitionem tibi earum rerum paras, quę eadem iucundissima est ad agendam vitam & ad res gerendas necessaria maximè. Nam (quod viro Principi dandum summę laudi est) eos apud te habes, qui æquè & res gerere præclare , & consilere gerenti res , & res gestas literis consignare quandoque possint. Atq; in his quidem conspiciuntur summi homines, & cunctis militię honoribus magna gloria perfuncti, ex vetere disciplina Francisci Marię Vrbinatium Principis, clarissimi Imperatoris : ex cuius Helisabeta filia vxore tua in magnam spem assequendi maiorũ laudes filium suscepisti. Enimuero (id quod omnes fatentur) cùm ille vnus ausus discedere à superiorum instituto, disciplinam militaris imperij quę iam nulla erat, autoritate summa, seueritateq; sanxisset : in eodẽ conspiciebatur aliarum omnium virtutum maximarum, sed pudoris in primis, moderationis, abstinentiæ mirifica quædam ac firma consensus. Iam ne vlla in re quicquam tibi reliqui facias, quæ res digna viro principe sit : cùm quidem qui iuri dicundo tuis populis præfesset, hominem delegisti , non iuris prudentia, solùm, sed probitate, virtute , æquitate animi & iustitia præditum singulari : tũ ius ipse quotidie dicis , atque (id quod ad continen-

b 3 dos

dos homines in officio longè expeditissimum est) quibusuis tui adeundi, de priuatis iniurijs expostulandi, conquerendi, vt etiam infimæ sortis sint, potestatem facis. Ad hoc tam præclarum studium, accedit diuinarum rerum singularis cura: qua quidem re quo magis tuos fore in officio speres, hominem alis & doctissimū eundem & probitatis singularis, qui quotidie pro concione rudem populum religionis instituta doceat. De me quidem viderint alij: certè cū vt aliquid essem, plurimum à me sit & diu elaboratum: vt quem me esse minimè agnosco, viderer alijs, liberalitate tua quadam summa & beneficentia vnus præstitisti. Nam, vt nomini eorum parcam, quorum & partes esse videntur, & verò etiam sunt vires ad studia hæc præclara prouehenda, quibus plurimi aduersantur: vnus cū susceperis eruditorū hominū communem causam aduersus tantam temporum iniuriam tuendam (quanquam tota res est non animo tuo sed viribus maior) & suspiciendus hoc nomine es plurimum & amandus. Equidem vt de me loquar, quòd ego te illustrare meis scriptis contendo (vtrum assequutus sim quod volui, aliorū iudicium erit) non mihi videor solū officio grati hominis fungi, quæ tibi à me gratiæ relatio pro singularibus tuis in me meritis

meritis debetur : sed propensionem animi in te meam significare , quæ liberum hominem ad amandam virtutem vbicunque illa consistat, vt nulla etiam commodi spes sit, impellit. Hæc tibi quidem, Alberice Princeps , hominum laudes, famam, gloriam spondent : quæ omnia vt assequaris etsi ipse vnus efficis cuius illa virtuti debentur : vt tamen speres eadem ad posteritatem propagatum iri : doctorum hominum scripta illustria præstabunt. Ex quibus , si quid ego , quod minimè mihi tribuo, perfeci , tanta tua virtute & nostris hominibus , pariter & nationibus exteris scriptis testata meis , id quod mihi semper optatissimum fuit , gratissimum mihi quoque accidisse fatebor : si id minus ero assequutus , at quòd in ea vna re semper plurimum contenderim, studij mei & laboris magnum me cepisse fructum non dissimula-

bo. Vale. Datum Lugduni

XVII. Calen. Apr.

M. D. LX.

B A R T H O L O M A E I

F A C T I V I T A E

breuis descriptio.

*

BARTHOLOMÆO *Facio* patria fuit *Spedia*, oppidum *Cenuensium* ditionis. Id quidem in sinu intimo positum, *Lunensem* portum toto mari *Infero* celeberrimum efficit, quem *Ligures* eodem quo oppidum nomine appellant. Scripsit de *Cenuensium* rebus aduersus *Venetos* gestus *Commentarios*, in quibus *Iouius* ait fidem hominis esse desideratam: quam quidem calumniam neque ille satis effugere scribenda historia potuit: quanquam fere in rebus omnibus de quibus scribit, versatus. Laudatur à viris doctis versus ab illo è *Græca* in *Latinam* linguam *Arrianus*; cum is antea à *Petro Paulo Vergerio* haud satis præclare esset *Latinus* factus. *Aemulus Laurentij Vallæ*, quanquam magnæ vir auctoritatis acerrimè ubique in illum inuictus, plurimum de illius nomine detrahere conatus esset, illius inimicitijs creuit eousq, ut *Alphonsus Rex* tantus, dignum illum existimarit, cuius scriptis res ab se gestæ posteritati mandarentur. Videtur eius vnum hoc studium fuisse, ut *Cæsar* in scribendo puritatem atque elegantiam imitaretur. Quod si est minus assequutus (neque enim id facile per ea tempora licebat) at quòd eum unum sibi proposuerit ad imitandum, iudicium quidem probari, quòd felicissimè saepe expresse rit, laudari ingenium etiam debet: certè ita scribit, ut quem illi hoc tempore anteponas habeas neminem.

BARTHOLOMAEI FACII

IN LIBROS X. COMMENTA-

*riorum de rebus gestis ab Alphonso primo
Neapolitano Rege Praefatio.*

ET si nonnullos viros hæc ætas tulit, qui præstanti ingenio atque doctrina præditi, tum ad alia quæque, tum ad res gestas scribendas peridonei existimari possunt: fuerantq; & nostra & patrum nostrorum memoria aliquot populi, ac principes clari, qui magna ac laudabilia facinora gessere: ea tamen est apud plebsque nouarum rerum negligentia, ut perpauci ad scribendam historiam sese conferant. Sunt enim quos, cum legerint aut Alexandri, aut Cæsaris, aut populi Romani facta, hæc noua ac recentiora non multum delectent. Nanque ita se res habet, ut quæ nobis notiora & familiariora sunt, hæc in minore pretio, nescio quonam modo habeamus. Ego verò haud abnuerim, nec Regem, nec ducem, nec ciuitatem vllam ætate nostra, aut etiam auorum nostrorum extitisse rerum gestarum gloria & virtute cum ijs comparandam. Quanquam quis est adeò imperitus rerum, qui nesciat vel eorum res, quos modò nominaui, disertorum scriptorum beneficio nonnihil illustriores atque ampliores factas esse? Sed certè & hæc recentiora iudicio meo tãti sunt, ut eos etiam in ætatem suam quodammodò ingratos atque iniquos putem: qui quæ contingere suo tempore, veluti leuia quædam ac notitia parum digna negligere videantur: cum ea ipsi potius verbis extollere deberent, & aut aliorum ingenijs illustrata perlegere, atque in honore habere, aut eloquentiam hominum, ut res sui seculi ab interitu vindicare vellent, excitare. Hæc tametsi veniebant in mentem, non vsq; adeò tamen valuere, ut me à rebus nostris memoriæ mādandis deterruerint, existimantem me nulla in re honestiore ac iucundiore exerceri ingenium posse. Nanque ut fructum taceam, qui ex historia maximus capitur: nulla profectò res est, quæ tanta cum delectatione aut scriben

c

tis

tis aut legentis animum teneat, cùm propter alia multa, tum
 propter temporum vicissitudines, fortunæq; varietates, qui-
 bus ea redūdat omnis. Ac nostri quidem seculi res gestas con-
 sideranti mihi, Alphonſi Regis facta admirationem in primis
 afferre assolent : qui à remotissimis Hispaniæ oris in Italiam
 profectus, cùm alia multa memoratu digna gessit, tùm Nea-
 politanum regnum magnum atque opulentum singulari vir-
 tute perdomuit. Quocirca res eius literis mandare, & quan-
 tum fuerit in me, illustrare constitui, ne tantarum rerum co-
 gnitio posteris obscura relinquatur. Quòd si pro rei magnitu-
 dine fortasse minus consequi potuero : at cæteris omni-
 bus qui volent, iisdem de rebus posthac scribendi
 facultatem præbuisse non inanis operæ, vt
 arbitror, fuerit. Ab Neapolitano igitur
 bello initium facturus, eius cau-
 sam atq; originem primùm
 repetens paulò altius
 omnia aperiā.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERV M GE- STARVM ALPHONSI

REGIS LIBER

PRIMVS.

*

ARTINVS Quintus Pontifex Ma-
ximus, is qui sacrosanctam potesta-
tem pontificiam tyrannorum quo-
rundam scelere prope euersam re-
stituit, cum Florentiæ degeret, Bra-
cij Montonij iniurijs lacelsitus à
Ioanna Neapolitanorum Regina
opem petiit. Ea verò Sfortiā Cot-
tiniolam regiarum copiarum præ-

fectum auxilio petenti misit : qui secundis aliquot præliis fa-
ctis, ad postremum acie victus, ut sibi decretum stipendium
inuideri agnouit, quorundam opera, qui primum apud Ioani-
nam dignitatis locum obtinebant, omnia ad suam potentiam
reuocare cupiētium, Ludouicum Andegauēsum principem,
Regem postea appellatum, vti ad Neapolitanum regnum ca-
pessendum veniret, quod ad se pertinere profitebatur, per li-
teras, ac nuntios exhortari cœpit, operam in id bellum impi-
gre pollicitus. Facile mouit Ludouicum, iam multo ante Nea-
politanorum quorundā exulum quotidianis suasionibus eius
Regni cupiditate inflammatum, eius viri auctoritas: quem ac-
ceperat præter egregias belli artes, in Neapolitano regno cō-
plura oppida tenere. Latus itaque talibus nuntiis renuntiare
Sfortiæ iussit : periucunda sibi accidisse, quæ vltro obtulisset:
& ob eam rem gratias agere. Bellum Neapolitanum sibi, &
prius, & tūc maxime cordi esse, talem præsertim virum, ac du-
cem copiarum nactus. Paraturum se omni cura classē : qua
Neapolim traiciat. Simul cū iis qui ad se venerāt mittit qui
de stipendio ac ceteris rebus ad bellum pertinentibus cum eo
agant, actaq; ad se referant. Quibus omnibus constitutis, Sfor-
tia exemplo coactis dissipati exercitus reliquiis Campaniam

c 2 prof

proficiscitur : finesq; regningressus , vt per pacatum agrum agmen duxit: nec diuini quicquam aut humani violauit, prius quàm Neapolim peruenit. Ibi demum nullo ad conspectum agminis concursu facto, ad mille ab vrbe passus , castris per otium positis, hostem se Ioannæ professus est. Tum ingens trepidatio & pavor per omnem Campanum agrum , simulq; fuga agrestium, pecorumq; in oppida munita fieri cœpta. Initio eius aduentus pleriq; ciues quos Ioannæ Reginæ tæderet, sese ad eum in castra contulerunt, cùm his satis cōstaret illum pro Ludouico gerere bellum. Quorum accessu elatus Sfortia (in iis enim erant nonnulli summo loco nati) apertè laceessere Ioannam cœpit. Illa quanquam inopinati hostis aduentu, & ciuium ad eum transiitione conterrita , haud segniter tamen ad vrbis defensionem intendit. Itaq; quamprimùm dispositis ad omnes portas circaq; in muris, oportunis quibusq; locis, stationibus, neq; hosti, neq; infidis ciuibus oportunitatis quicquā ad tentandas res nouas reliquit. Posthæc delectus raptim in vrbe, atq; agris fieri placuit : conuehendæq; vndique annonæ, ac muniendæ vrbis ratio, curaq; inita. Ioanna deinde consultante quonam modo instantibus periculis obuiam iretur, censuere omnes qui aderant, externa auxilia imploranda esse (neque enim tam Sfortiæ conatus, quàm Ludouici aduentus metuebatur) sed primùm à Martino Pontifice Maximo, ad quem Regni tutela pertineret , ac si ea spes falleret : ab iis principibus, ac Regibus qui se iuuare modò vellent : præcipuè ab Alphonsò Aragonū Rege, cuius in Sardiniam classe profecti iam tùm ingens in Italia nomen erat. Hac sententia comprobata, Ioanna confestim Antonium Caraffam cognomento Malitiam, cui maxime confidebat, mittit, iubetq; nisi intra certum diem auxiliū à Pontifice impetret, ad Alphonsū in Sardinia nauiget : atq; ab eo auxilium postulet : simul quæ illum Regi polliceri uelit, auxilii impetrandi gratia edocet. Post hæc Franciscum Vrsinum & Ludouicum Columnam claros copiarum duces mercede conducit: Christophoroq; Caietano accersito (hi omnes ad mille equites ducebant) Ioanni Caratiolo urbis custodiam demādat. Hic genere clarus, virtute, & forma corporis clarior, omnium longè princeps apud Ioannam erat. Malitia naui longa, ac biremi acceptis Pisas, atq; inde pedibus

Flor

Florentiam ad Pontificem profectus : qui per id tempus in ea vrbe, à Bracio pulsus, sedem suam constituerat, sese contulit. Qui cum Ioannæ discrimē docuisset, & requisito auxilio, spem modò sibi dari animaduerneret : statuit ad Alphonsum traicere, Ioanna priùs de sua protectione certiore facta. Eius consilium confirmavit, atque adiuuit fortuna. Erat enim sorte per id temporis Florentiæ Gartias quidam Hispanus eques, Alphonso percarus, qui cognita causa aduentus Malitiæ, cum haud dubiam auxilii regii spem fecisset, vti ad Regem continuò nauigaret, persuasit. Prægressus itaque Plumbinum, quò naues ire iusserat (neq; enim vnà cū Gartia ire voluit, ne quid eius viri comitatus suspicionis Pontifici præberet) petito à Pontifice comiteatu, simulatoq; Neapolim reditu, ad confirmandam auxilii spe Ioannam ibi hominem præstolatus est: qui cum eodem paulò post tranquillo mari in altum euectus in Sardiniam traiecit. Interea Neapolitani Andegauensis factionis Ludouicum crebrò per literas, ac nuntios monere, atque hortari, vt maturè instructa classe, quam Genuæ parabat, confestim accedere, ne cunctaretur. Futurum ei postea perdifficile, quod tunc facile factu haud dubium esset, si illum Alphonsus, quem Regiæ auxilio venturum suspicabantur, cum classe præueniret, frustra postea amissam oportunitatem quaesiturum, fortunamq; imploraturum. Proinde si ea res sibi cordi & curæ esset, maturaret : ita facto opus esse. Et iam Ludouicus Columna, & Franciscus Vrsinus, quos à Ioanna conductos dixi, Christophorusq; Caietanus cum copiis accesserant Sfortiamq; à solitis excursionibus prohibebant, & ciues quorum fides suspecta erat, in officio continebant. Neque enim erat quisquam qui se ducem profiteri auderet. Ludouici aduentum taciti omnes opperiebantur. Legatus ab Alphonso benignè & comiter exceptus, facta loquendi potestate, primum de Regiæ in eum vnum spe, atque animo verba fecit. Posthæc difficultates ac pericula exposuit. Ludouicum Andium ducem, illam paterno & hæreditario regno exuere conari : Parare classem, qua Neapolim petat. Sfortiam, quem illa sibi in aduersis suis rebus vnicum præsidium existimauerat, sibi hostem, è duce factum castrisq; ante urbem positis, omnibus belli cladibus agros vastare. Eam verò, & si non deerant

Reges alii, qui opitulari ei vellent, ac possent: ab eo potius opem postulare voluisse, ob nominis eius celebritatē, ac gloriam. Proin orare, atq; obtestari, vti Reginę causam tuendam susciperet, neue pateretur eam per iniuriam regno spoliari: celeritate verò ante omnia opus esse: quandoquidem & Sfortia cum ingētibus copiis vrbi immineat, & Ludouicus cum classe breui affuturus putetur: quam Genuę parari certū sit. Magnæ sibi laudi glorięq; fore, si laborantem Reginam, & rebus diffidentem suis, in antiquā dignitatem, statumq; restituerit. Quod vt haud grauate onus susciperet: Reginam vbi se tueri vellet, ei primum omnium in filium adoptato, Calabrię Ducatum, qui honor Regiorum filiorum maximo natu haberi soleat, cū regni successionē polliceri. Cū hæc dixisset, Alphonsus allata modo auxilii spe, rem ad cōsiliū detulit: nec fermē vllus fuit, qui id bellum suscipiendum diceret, quoniam permagnos sumptus postulare videbatur: & erant, qui vererentur, ne, si bellum diutius trahi contingeret, Neapolitani satis constantes in bello futuri essent: quòd eam gentem consilia variare ad fortunę mutationem solere, fama erat. Re igitur suspensa, cum adhuc incertus esset, quid ageret: legatus, quem Ludouicus ad eum miserat, triremium decem petendarum gratia, quas clāsi, quā Genuę parabat, adiiceret: cognito Malitię aduentu, eiusq; causā, ad eum profectus, inquit, scire se, legatum à Icanna missum ab eo opem postulare, nec id dissimulari posse. Cæterum existimare se haud commissurum vt nouam Ioannę gratiam veteri Ludouici gratiæ, atq; amicitiæ prælaturus sit. Neque enim sibi causam vllam esse, ob quam iusta arma suscipere aduersus Ludouicum possit, qui cum sit, præter amicitiam, affinitate cōiunctus. Vocari Ludouicum à Neapolitanis ciuib; magnis obtestationibus: regnum, quod sibi legitimo iure debeatur, quodq; à ciuib; vltro offeratur, armis (quando aliter non liceat) vendicare. Sibi verò haud dubiū esse, si quas petiit naues, Ludouico cōcesserit, aut certè ei aduersus nō fuerit, Ludouicū sperati, atq; exoptati regni breui compotē fore. Deberi id certe tum veteri cōsanguinitati, tū amicitię: nec cōmittendū, vt imperādi cupidine, à Ludouici amicitia disceffisse videatur. Ad hæc Alphonsus, nō negare se primū Ioannā ab se auxilium petere: cæterum nihil adhuc super ea re decretū esse

esse cognationem, & amicitiam Ludouici, quam commemorat sibi caram esse: eamq; magni æstimare. Præstaturum se quod Ludouicus postulabat, modo ipse à Genuensium, quibus cum bellū gerebat, societate discederet. Ludouicum verò suā, & Genuensium amicitiam simul habere non posse: quod non sit æquū, neque committendū, sua ut classis cum hostili classe cōiungatur. Cū hoc respōso dimissus legatus ad Ludouicū regressus est. Qui cum vtiliorē sibi Genuensium amicitia, & societatem arbitraretur, in vna celeritate victoriæ spem repositā ratus: omisso Alphonso auxilio nihil ad cōficiendā classis celeritatem sibi reliquum fecit. Vicerūt igitur Regem, Reginē miseræ & afflictæ fortunæ (facile enim alliciūt animos ad misericordiā supplicis preces) quā à se auxiliū implorantē aspernari, non existimabat eius esse qui Regio nomine & maiestate dignus haberi vellet. Quamuis autē suorū propè omnium contrarias sententias (vt antè dixi) animaduerneret: accersito ad se Malitia inquit, se Reginē causam tueri cōstituisse: nec passurū vti illa è regno, tot annos à maioribus suis possessō eiciatur. Nec verò se iis tam moueri prēmiiis (quāuis permagna sint quæ illa spondeat) quā eius incommodis, ac periculis præsertim cum ad se, prætermisissis cæteris regibus, certo iudicio postulatū auxiliū intelligat. missurum se in præsentia Raimundum Pirilionem, præstantem virum cum rostratis quatuordecim, qui illi opem ferat, commeatusque ex Sicilia deportari curet. Quæ cū audisset legatus, spe plenus, mittere ad Ioannam quam primum statuit, qui illam, quæ egisset, diligenter faceret certiore: vt auxiliī spe allata, fortius labores, atq; incommoda belli toleraret: maximè quòd Ludouicus classem properè parare ferebatur. Quam rem cum Alphonso comprobaret, Paschalem Ioannæ à secretis, qui illi comes datus erat, cum biremi misit, & quæ egisset omnia, quouē tempore se affuturum cum regia classe speraret, ad Ioannam perscripsit. Qui acceptis literis, idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, in altum euectus est: & iam nauigando ad oppidum, quod Ciuitatem Veterem vocāt, peruenerat: portūq; ingressus, in terram commeatum petendorum causa descendit: cū fortē Ludouici classis subito atq; insperatō apparuit. Erant in ea classe præter onerarias sex, rostratæ duodecim, cuius

ius improuiso aspectu conturbati qui in biremi erant, relicto eo homine cuius expectandi spatium propter hostium propinquitatem non habebant: anchoram repente moliti, concitato remorum pulsu Neapolim contenderunt. Sed nihilo magis Ioanna ex iis ordine scire potuit, quæ Malitia cum Alphonso egisset. Literę enim omnes amissæ erant. Id modò cognouit, uenturam propediem, isto iam fœdere, ab Alphonso classem, Paschalemq; apud ciuitatem veterem relictum, eumq; interceptum putari ab hostili classe, cuius metu quòd iam appropinquauerat, eo relicto, effugissent. Quibus cognitis quāuis hostilis clasis aduentus terrebat, & eius hominis captiuitas grauis erat, vehementer recreati sunt. Ludouicus appulsa ad oppidū classe: ut audiuit de Paschale à suis destituto, hunc inuentum, ad se perducere iussit, extortisq; literis: cuncta, quæ cum Alphonso acta erant, cognouit. Post hæc eo in classem imposito prosperum ventum nactus: paucis diebus Neapolim peruenit: iactisq; ante urbem anchoris naualibusq; focis, ac militibus in terram expositis, quos aduexerat, Sfortiam sibi obuiam in littus progressum, castra propius urbem metari iussit. Eius aduentus Neapolitanos variè affecit. Namq; & Andegauenſibus longè aucti sunt animi, & Dyrrachinis imminuti. In has enim duas factiones Neapolitana ciuitas, atque adeò omne regnum diuisum erat. Non tamen omnino remittere animos Dyrrachini, seq; expectatione clasis Alphonſi solabantur. Itaque imperata pro se quisque impigre atq; obedienter facere, ac destinata munera obire atque exequi. Alii turres ac muros armati custodire: alii urbem die noctuq; circumire atque interuifere: alii tela parare ac tormenta idoneis locis disponere: nec facultatem tentandi aliquid per negligentiam aduersæ factioni dare. In eo autem maximè peccatum in quo quis cessasset, existimantes, de officio certabant. At Ludouicus hostium expectatione cognita, omnia tentanda arbitratus prius quàm hostilis clasis aduenteret: rostratas ante urbem sæpius circūuagari iussit: moturos aliquid in urbe Andegauenſis factionis homines existimans: quorum cognati & necessarii ad Sfortiam in castra transierant. Cæterum eius spes atq; opinio irrita cecidit. Nam etsi multi in urbe erāt, qui regnum ad illum depulsa Ioanna, deferri cupiebant: tamen

inimic

inimicorum vis atque diligentia omnem iis nouandarum rerum facultatem auferbat. Certabatur quotidie leuibus præliis vario euentu. Dum hæc Neapoli geruntur, Raimūdu cum Malitia legato omnibus ad cursum comparatis è Sardinia soluit : idoneamq; ad nauigandum tempestatem nactus in Siciliam venit. Ibi iussis aliquot onerariis cum frumēto sequi confestim velis sublatis Neapolim petiit. Erant in ea classe naues longæ sexdecim : ad cuius prospectum mira quædam animorum commutatio facta est. Nam quantum Andegauenses remiserunt animos, clāsis suæ vīu prope sublato, tantum Dyrhachini sustulerunt: tantaq; ab iis lætitię significatio edita est, flammis per noctem tota vrbe perlucētibus, quanta in dubiis rebus fieri assolet, qui auxilio diu ac multum expectato tandem potiuntur. Rostratæ hostium quæ quotidie in portu ante urbem excurrere ad concitandos ciuium animos solitæ erant, confestim sub onerarias (erant enim pauciores numero) tanquam sub tutam & eminentem arcem sese recepere: nec liberè nauigandi aut discurrendi (tribus præsertim triremibus Ioannæ additis) postea potestas fuit. Expositus in terram Malitia quæ egisset cum Alphonso non verbis modò, verum etiam rebus, ipsis edocuit. Freta hoc auxilio Iohanna & à mari omnis generis commeatus capiebat, & à terra hostium vim facile arcebat. Fuit autem hic annus ab ortu Christi Dei nostri vigesimus & quadringentesimus supra millesimum. Postridie Raimundus naui egressus in magna ciuium frequentia ad Reginam accessit. Quæ conspecta, Bono te, inquit, animo Regina esse, Alphonso iubet: cuius in te pietatem, atque animum Malitia legato tuo referente satis scire potuisti. Nullum tamen eius rei certius argumentum aut clarius indicium hoc uno est. Simulac enim ex legato tuo agnouit, Ludouicum hostem tuum susceptam expeditionem pertinaciter persequi, ut saluti tuæ, ac dignitati consuleret, me cum hac classe quam uides ad te ire unā cum legato confestim iussit, quam satis esse, & ad urbem tuendam, & ad commeatus inferendos in præsentia existimauit. Quod si te haud aliter quàm præsentem se tanto belli onere leuari posse cognouerit, sese cum reliqua classe reliquisq; copiis mox tibi affuturum pollicetur. Cuius rei si vīus venerit: sentient profecto hostes, à te haud nequicquam

d

quam eius opem imploratam esse. Itaque posito metu fortis animo, atque Alphonsum tuis rebus aduersis nusquam defuturum confide: qui quantum te adiuuare possit & milite & com meatu, superuacaneum dicere existimo. Nam ego (quod ad me attinet) tibi pro mea in Regem fide Regina polliceor me pro tua dignitate ac statu conseruando nullum discrimen ac laborem recusaturum. Ad hæc Ioanna: nunquam equidem dubitauit, inquit, quin ab Alphonso facile in tantis malis auxilium impetratura essem: quod nobis eius humanitas atque animi specimen haud inauditum erat. Idque mihi vnum in calamitatibus meis solatium, ea vna spes relicta erat, cum cætera omnia desperationem quandam afferrent: ob eamque causam omnes difficultates ac pericula forti animo tuli. Acceperam enim eum iis maioribus ortum, qui semper laudi & glorie studuerunt. Acceperam eo patre & Rege natum, qui consilio atque animo cunctis ætatis suæ Regibus anteisset. De eius erga me voluntate, ex Malitia Legato multa accepi, sed nullum habeo testem certiores, quam tuum cum hac classe aduentum, quo hostes ipsos conterritos videmus. Equidem dum sciam eum incolumem esse, nihil est quod aut hostem metuum, aut pristinam auctoritatem ac regni possessionem me recuperaturam desperem. Ego verò eius auxilium hoc pluris facio, quod in tempore venit urgente mari terraque hoste, & quod te virum fama præclarum classi ducem datum esse conspicio. Hæc ubi dicta, Alphonsum in filium primum adoptatum ingenti omnium assensu, per Præconem Calabriae Ducem pronuntiari iubet. Deinde Raimundo aureo torque Regis nomine, ut fieri consuevit, ornato, ac per totam urbem in summa Dyrrhachinorum lætitia circumducto arcis maritimæ quam Ovi appellant, uti per Malitiam legatum pepigerat, claues tradi imperauit. Per eos dies Auersana arx, quæ amisso oppido nihilominus in fide permanserat, per proditionem in Ludouici potestatem venit. Namque Franciscus Gatula studio partium ductus eam petenti & multa pollicenti Ludouico tradidit, quo postea oppido tamquam horreo quodam ac belli fede propter situm opportunitatem usus est. Neque enim ab Neapoli plus octo millia passuum abest: annona, atque omni frugum genere in primis abundans. Inter hæc Baptista Fregosus eius clas-

sis

sis dux, qua Ludouicus Neapolim traiecerat, postquam Ludouicum mari nihil moliri posse animaduertit, propter hostilis classis aduentum, primò Surrentum, inde Genuam abiit. Nec multò post Ludouicus, cum sepius vim ac dolum nequicquã tentasset, cum exercitu Auerfam est profectus, ratus Auerfanos facilius in fide contineri, & frumentum ac necessaria omnia exercitui multò commodius suppeditari posse. Inde quotidie in Neapolitanum agrum procursationibus crebris omnia circa urbem infesta faciebat. Cum hic esset rerum status, & profecta ab Alphonso classis, non finem præsentibus malis, sed tantum respirationem quandam attulisse videretur, maiusq; & grauius bellum id esse appareret, quàm quod per Præfectum confici posset: crescentibus in dies Ludouici opibus, finitimisq; plerisque rerum successu ad eum confluentibus, inualesceretq; quotidie magis ciuilis seditio: quæ hoc grauior ac periculosior erat, quò hostis erat propinquior: rursus Ioannæ ac totius Dyrhachinæ partis animi in vnum Alphonsum conuersi sunt: nullam salutis spem aliam superesse arbitrantur. Mitti igitur placuit ad eum legatos, qui docerent quo statu Neapolitana res esset: quamq; necessarium foret, si Reginæ statum saluum vellet, confestim eum cum reliqua classe Neapolim traicere: omnia enim quæ Ioanna sponderit Raimundo præstita. Inter hæc, qui Andegauensis partis erant, per crebra hostium colloquia sollicitati de prodenda Ludouico vrbe, Neapoli consilium ineunt. Porta erat angusta infrequenti via, ac deserta vrbis parte, ad Carbonariam (quam vocant) sita, quam, sub Sfortiæ aduentum, cemento & calce raptim obstructa, terra insuper congesta cumulauerat. Per hanc cum occultius intromitti hostes posse coniurati existimarent, compositis omnibus Ludouicū monent, vti quarta noctis vigilia cum Sfortia atque omnibus copiis tacito agmine accedat: sese refractis portæ claustris, eius copias repente admissuros. Quo discrimine cognito Ioanna prope consternata, Ioannem Caratiolum cum omnibus externis copiis atque vrbana iuuentute urbem ac mœnia obire confestim iubet: ne quid coniurati mouere auderent. Quod vt coniurati animaduertere, sua consilia patefacta arbitrari alii alios hortari cœperunt: vti correptis armis rem exequi

d 2 proper

properarent : priusquam inermes domi comprehensi pecorum modo trucidarentur ; Ioannem Caratiolum magno armatorum numero per urbem discurrere : ac suspicionis huius signa certa edere. Mutuis itaque studiis accensi , clam arma capiunt & ad infringenda portæ claustra furtim contendunt , quod iis erat facilius : quoniam In iis nonnulli erant quibus negotium datum fuerat: vt noctu vigilias in muris circum irent. Ad hanc aliquot profecti eamq; , interceptis custodibus refringere aggressi (nam cæteri domi armati signum expectabant) ad Ludouicum mittunt haud procul ab vrbe præstolantem , qui moneat uti copias confestim admoueat Ita factò opus esse. Cæterum cum iam perfosso atque eruto muro , patefactum hostibus ingressum putarent : tigillus portæ ab interiori parte obductus equitem ingredi inhibuit. hunc verò ne cædentes sonitus proderet, nequaquam securibus cedere audebant. Quod hostes conspicati equis repente delapsi ingredi urbem cœpere : quorum strepitu propinqui vigilēs excitati : atque ad portam quantum uti possent , tacitè progressi : vbi portam patefactam sensere, repente ad arma conclamant, teneri ab hoste urbem, pluresq; iam intra muros esse. Tum trepidatio simul & pavor repente urbem inuasit : sed minor aliquanto fuit , quòd haud omnino improuisa referat. Ignari primò vbi nam periculum foret , armati per urbem discurrentes , nequi motus à coniuratis fieret , quâ hostes ingressos acceperunt, eò cæterum contendere. Primus omniū Christophorus Caietanus vir animo & consilio clarus, cui ea pars mœnium tuenda data fuerat, cum paucis suorum ad eum locum equo prouectus cōserto prælio hostilem impetum sustinuit, donec Ioannes Caratiolus ac Ludouicus Columna cum equitatu affuere. Hi non modo ingressos expellere, sed etiam ne alii ingrederentur summis viribus contendebant. Atrox certamen erat, præsertim quòd in tenebris res gerebatur nocturno tempore tumultu terrorem augente. Simul duplex cura Dyrrhachinorum augebat animos : vna eiiciendorum ex vrbe hostium , altera ne coniurati per noctis occasionē sese hosti adungerent tergaq; eorū inuaderēt: quorū pleriq; fortunę euentū expectantes sese Dyrrhachinis immiscuerant. Sed in id vnū pertinaciter pugnatum, Sfortia contra maxime adni

adnitente, ne tigni rescindendi hostibus potestas esset: ne cū equitatu liberius in urbē irrumperent. Inter hæc Raimundus Pirilio tumultu excitatus cū quingentis naualibus sociis eodē contendit. Quorum interuentu Dyrrhachini vsq; adeo confirmati sunt vt hostes iam in fugam inclinantes, extemplo vrbe ac mœnibus expulerint. Obstructa rursus porta, eaq; vrbis parte fidis custodibus firmata, ceteri quiq; ad stationes sibi demandatas diuertere. Post hæc de coniuratis quorum nonnulli inter hostes pugnantes visi fuerant habita quæstio est: quorum pleriq; grauioris poenæ metu è muro per funē dilapsi sese ad Ludouicum in castra recipere. horum bona publicata. De cæteris comprehensis, tres coniurationis auctores securi percussi: reliqui pecunia mulctati sunt: atque ex eo argento multatio in ærarium relato, bellum, quod alioquin vix sustineri poterat, aliquandiu pertractum est. Postridie Ludouicus qui ad mille passus ab vrbe equitatu fretus substiterat: vt nec motum vllum in vrbe concitari, nec hostes ad pugnam prodire animaduertit ad multam diem cum exercitu Auerfam se recepit. Crebræ deinde procurstationes vt consueuerant, vtrinque fiebant: nec circa urbem pacati quicquam relinquebatur. Cæterum Dyrrhachini adeo sustulerant animos patefacta coniuratione, depulsis vrbe hostibus, frumenti & cæterorum commeatuum importatione, vt iam hostiles excursiones minasq; contemnerent. Interea legati à Ioanna ad Alphonsum missi in Corsicam peruenerunt. Nanque Alphonsum per id temporis Corsos oppugnabat Bonifaciumq; oppidum totius insulæ ac gentis caput castris sub urbem positis, obsidebat: hiq; , vbi potestas loquendi facta est, pluribus verbis Regi dissenserunt: cur Ioanna eius ad Neapolin profectiorem pernecessariam existimaret. Deinde docuerunt eundem & Reginæ filium, & Calabriae ducem pronuntiatum arcemq; maritimam in Raimundi manu esse. Quibus acceptis, Alphonsum non defuturū se Reginæ & matri optime de se meritis cum respondisset: omnibus celeriter ad nauigandum cōparatis, in Siciliam traiecit, inde, vt primum sibi commodum foret, Neapolim petiturus. Misitq; ad Ioannam cum legatis qui illam de aduentu suo in Siciliam certiore facerent, seq; breui ad illam venturum significarent. Quò ad illum profecti

Antonut

Antonutius Aquilanus Calabriæ Præfectus & Hieracii Terræ nouæ ac Sinopolitanus, & alii quidam eiusdem regionis proceres cohortati sunt, postquam Calabriæ Dux à regina factus esset, mitteret quempiam è suis, qui eam prouinciam pulsus inde aduersariis, tuerentur. Quorum consilio probato, Ioanna Hixeritanum regiæ stirpis carissimum sibi hominem, & in quo multas & singulares animi ac corporis dotes inesse norat, cū imperio eò misit, Qui in Brutios, quos nunc cum Calabris vno nomine Calabros vocamus, cum aliquāto equitatu transfregit, coniunctis copiis cum Antonutio ac cæteris, primū Maletum petiit: quo oppido vi capto, & in fidē recepto, paulò post Neocastrum petens, & ipsum quoq; oppidum in regis potestatem redegit. Deinde in Gratis fluminis vallem, quod flumen ab antiquis Acheron appellatum, & Alexandri Epirotæ nece nobilitatum Consentiam influit, progressus, multa præclara facinora aduersus Franciscum Sfortiam & Crotoniatem Regulum, aliosq; Andegauensium partium edidit. Interim dum arma, dum iuuetutem, dum pecuniam & commeatus præparat, de ratione belli cogitare intentius cœpit. Iam enim cernebat animo quanta esset eius futura belli moles. In primisq; cum animaduertit sibi turpe ad famā fore proficiscentem se ad Reginam obsidione liberandam ipsum in vrbe Neapoli obsideri: Bracium qui Sfortiæ opponeretur, mercede conducere instituit. Erant hi duo clarissimi ac præstantissimi eius tempestatis copiarum duces. Bracius quidem genere opibusq; illustrior. Cæterum scientia rei militaris, animi magnitudo & auctoritas in vtroque propemodum pares, non solum æmulationem inter illos accenderant, sed etiam graues inimicitias pepererant, adeò vt nō veluti hostes, sed tanquam inimici inuicem bellum gererent: alter alteri semper aduersi infestiq;. Vna re dispares erant, quod Bracius animi tantum viribus, Sfortia non animi modò, verū etiam corporis pollebat. Bracius enim vno latere debilitatus armis vt nō poterat. His de rebus existimauit Alphonsus nullum à se copiarum Ducem Ioannæ rebus vtiliorem conduci posse. Misit igitur ad eum de Ioannæ voluntate nuntios, qui de eo conducendo agerent. Qui cū intelligeret si Ludouicus pulsa Ioanna, regno potiretur Sfortiam æmulum, postea Ludouici fauore atque

atque opibus subnixum : multo quàm se potentior fore : oblatam conditionem lætus accepit. Cæterum dum profecti onem parat, complures dies intercessere : cuius moræ duæ fuerunt causæ: vna quòd stipendium ad eum serius missum est: altera quod non satis tuto relinqui sua existimabat. Is enim Martino Pontifici insensus aliquot Romanæ ditionis oppida armis occupauerat : quam quidem rem illi postea exitio fuisse crediderim : quasi cum superis bellum gerenti. Verebatur enim, simul ac in Campaniam cum copiis transisset: ne Pontifex immisso exercitu, receptis iis, quæ amiserat, sua insuper oppugnatum iret. Interim Alphonsus ordinandis Siciliæ rebus præparandisq; quæ ad bellum gerendum opus esse videbantur, omnem curam ac studium adhibebat : frequentesq; nuntios ad Bracium vt aduētum maturaret dimittebat. Itaque Bracius compositis domi rebus, oppidisq; præsidio firmatis, è Perusio rādem mouit: ac per Pelignos Sulmonem deuenit: quinquagintaq; millibus passuum vno die confectis celerius opinione omnium Capuā est profectus, frustra tendente Sfortia, qui de eius profectioe acceperat, ne in Campaniā transgrediretur. Cumq; celeritate aduentus sui famam præuenisset, fallendorū hostium ei oportunitas data est. Nam cum postridie equites, quos præsidii causa ad Marię maioris vicum Ludouicus miserat, vt solebāt, haud procul à Capua excursionem fecissent, & ii qui obuiam exierant, ex composito cederent, vt persequentes in insidias illicerent, Bracius cum equitatu ex vrbe repente egressus, tantum iis terroris iniecit, vt primum impetum non tulerint, nec prius finem fugiendi fecerint, quam ad vicum vnde discesserāt, peruenerint. Hic vero confirmatis paulum animis, loci fiducia consistere : ac, sub templum quod in arcis modum emunitum erat sese receperunt. Insignis ea pugna pro numero equitum fuit. Quos cum Bracius diutius præter spem resistere intueretur, exhortatus milites, eos intra muros præcipites repulit, templumq; eodem impetu præter turrim cepit, cuius expugnatio eò difficilior videbatur, quòd in eam confugerant Perusini quidam eius factionis quæ Bracio aduersa erat, quos mortis metus audentiores ad resistendum faciebat : hiq; à Bracio venia data arce exceßerunt, ipso vico in Ioannæ potestatem

tem redacto, omniq; hostium equitatu prope capto. Post hæc Bracius Capuam reuersus nullo iam obsistente, quòd equitatu superior erat : Neapolim profectus est, & quòd tam diu aduentum suum distulerat, prius prope in conspectu vrbs fuit, quàm de eius aduentu nuntiis fides haberetur. Interea dum Bracii aduentus expectabatur, quòd multi ciuium ex coniurationis reliquiis ad Ludouicum inclinare videbantur, & pecunia in stipendium militi deerat, legati sex ad Alphonsum denuò missi fuerant oratum, ne quid amplius eorum spem desereret, si se saluos esse cuperet. Ludouicum enim vndique copias cogere, omniaq; ad bellum traducendum necessaria summa cura prouidere, periculum esse, ne qua noua coniuratio si diuturnior obsidio foret, in vrbe rursus excitaretur. Bracium omnibus rebus domi constitutis, mox affore : non esse humanitatis eius, quibus tantam de se expectationem præbuisset eorum ad extremum salutem negligere. Multos quotidie ciues nec infimos quidem, sed qui & genere & gratia inter ciues valeant, in hostium castra confluere, atque ad res nouas hos sollicitare, quibuscum aliqua sollicitudine iuncti sunt. quibus omnibus malis ipse vnus mederi posset. Profecto Neapoli Bracio, colloquioq; cum Ioanna habito, literæ quamprimum ad Alphonsum de ea re datæ, vt si quid eius viri expectatio aduentum eius moraretur, quæ vulgò increbruerat opinio, omnem penitus moram rescinderet. Quod cum Alphonsus cognouisset, professionem maturare instituit. At Ludouicus post Bracii aduentum, quòd erat impar viribus, nihil temere agendum ratus, à solitis excursionibus ac populationibus suos continebat. Sed magis eum angebat Alphonsi expectatio, quem sciebat maiores quàm se vires ad alendum bellum habere, & susceptam semel expeditionem non deferaturum. Qua de re ad Martinū Pontificem qui in eum pronior quàm in Alphōsum erat, legatos mittere decreuit: iiq; ad eum profecti hunc in modum locuti sunt : Existimamus non ignorare te, summe Pontifex, Alphonsum Aragonum regem Neapoli in dies expectari : eumq; sub auxilii prætextu Neapolitanum regnum inuadere conari : cuius rei haud ambigua argumenta lunt, quòd se prius à Ioāna in filium adoptari & Calabriæ ducem ac successorem institui per legatos voluit: quam

è Cor

è Corsica mouerit: quæ omnia illi haud repugnanter concessit: vt ea quæ viribus diffusa metuit ne regno spoliatur, quâlibet conditionem ferre haud renuens, modò quandiu viuatur regno frui, aut certè Reginæ nomen retinere possit. Nec illud ignoras, Bracium acerrimum inimicum tuum ab eodem Rege mercede conductum: cum multo equitatu iam in Campanum transisse, mox his oppidis bellum illaturum, quæ Ludouico portas aperuerant: cui vni cùm resistere vix possit, quòd is plus valet equitatu quam Sfortia, accedentibus nouis Alphonfi viribus quid arbitraris fore? Cedat sanè, & ab incœpto desistat oportet: quod si quo fato acciderit, non debet apud te dubium esse, quin id iuris atque auctoritatis, quod Pontifex Maximus eo regno habes, is breui tempore eleuaturus sit. Rex sublimi animo dominandi cupidus ex longinquis Hispaniæ oris ac gentibus feris profectus omnia suæ potestatis faciet: arbitrio pro lege vtetur: nec tributum debitum pendet: nec regni insignia, quæ tui iuris sunt, à te accipere dignabitur. Cuius exemplum sequuturi posterii Pontificibus deinceps aduersi atque infesti, aut certè contumaces erunt. Quæ cùm ita sint, Summe Pōtifex, tuarum partium fuerit in id summa ope eniti, ne Ludouicus bello succubat. Nam cùm sis Christianæ reipub. Dux & moderator, omni à te ratione prouidendū est, ne quid detrimenti eius Regnum capiat. Bracio, haudquaquam Regi comparando, tibi bellum inferente, magnam existimationis tuæ partem amisisti: quid igitur censes fore si à Rege tam opulento tibi tollatur auctoritas? Quod quidem facile tibi contigerit (vtinam falsus vates sim) si ad prouidendum his malis tardior fueris. Neq; enim eas habet Ludouicus copias, quibus Alphonfi ac Ioan nē vim sustinere diutius queat. Tu verò cùm per Bracii transitum in Campaniam magno belli onere leuatus sis: poteris commodè, si voles, Ludouicum adiuuare: quem adiuuans faciliè amissa recuperabis. Quod ni feceris, & Ludouicus Neapolitanum regnum, & tu de Pontificia maiestate atque auctoritate non parum profectò amiseris. Quod ne euenire patiaris, te per summam hanc tuam potestatem ac per omnes superos obsecramus. Facto dicēdi fine, ea sibi curę fore Pōtifex respondit, spemq; auxilii præbuit, quod vt præstaret dux eum potissimè

e simæ

sinæ impellebant causæ : vna, quòd Bracium quem maximè
 oderat , vlcisci cupiebat : altera quòd Ludouicum sibi mul-
 tò obtemperatiorem existimabat fore. Cum hac spe dimis-
 si legati Ludouico certiore factò, inde ad Florentinos ac cete-
 ras Italiæ ciuitates & ad Philippum Mariam Mediolanen-
 sium Principem profecti, docuere quanto in periculo Italiæ
 Principes essent futuri , si Alphonsum Regni Neapolitani
 compotem fieri paterentur : quòd tanti regni opes vel mo-
 deratum Regem, nedum imperii ac gloriæ cupiditate flagran-
 tem, ad occupandum Italiæ imperium allicere atque incitare
 sat possent. Singulos populos ac Principes ei postea parto re-
 gno, non futuros pares: cui nunc coniuncti & ad bellum con-
 sentientes illo haud dubiè superiores futuri essent. Detestabile
 profectò cuius deberet esse , qui sit in Italia natus, Hispanos
 habere Dominos, & opulentissimam atq; amœnissimam Ita-
 liæ partem pati Aragonensiu prouinciam esse. Simul summis
 precibus orabant atq; obtestabantur vti Ludouico auxilium
 ferrent, ac bellum id omnino ad se pertinere cogitarent : nec
 sinerent Regem amicum in quem maximè Neapolitani Re-
 gni pars consentiret, eo regno extrudi, vnde maximos fructus
 capere consuessent. His atque huiusmodi verbis ciuitatum ac
 Regulorum animos concitare conati, benignis modò respon-
 sionibus relatis, ad Ludouicum rediere. Haud multo post
 Tartalia inter militares duces ea tempestate celebris cum
 equitibus mille à Pontifice ad Ludouicum venit : quo equita-
 tu auctus , hostibus propè par effectus est. At Alphonsus di-
 gnitatis suæ arbitratus esse, priusquam è Sicilia solueret , lega-
 tum ad Ludouicum mittere, qui illum ab incœpto reuocaret:
 aut si id non possët, ei bellum indiceret, quòd matri opem fer-
 re cogeretur, Ioannem Ferdinandum magno consilio virum
 Neapolim mittit , qui se perbreui aduenturum Ioannæ si-
 gnificet : simul qui Ludouico denuntiet, nisi è Neapolitanis
 finibus cum exercitu abscedat, sese auxilio Reginæ venturum.
 se quidem inuitum aduersus eum arma suscipere quocum
 sibi consanguinitas & amicitia sit : sed eos qui sese in suam
 fidem & tutelam dederint, destituere , non videri id hu-
 manitatis suæ. Quod si antiqua iura repetantur, intelliget
 Ludouicus ad se magis quàm ad eum id regnum iure per-
 tinere,

tinere, quod per Aragonum Reges quibus ipse successerit, ad quos regnum id per constantiam Manfredi Sicilię regis filiam quę Petri minoris Aragonum regis vxor fuit, ad se perueniat: Carolumq; illum qui primus pulso Manfredo, regnum inuasit, nullo iusto titulo regnum tenuisse: quod ante eum Henricus imperator Rogerii primi Sicilię regis gener, regnum illud hæreditarium legitimo iure tenuerit. Sed tamen quamuis hæc sciret: noluisse scēminam vexare, existimantem maximè iniquum esse quę Ladislao fratri legitimè successerit hanc regno exui. Reginę obitum ab eo expectari satius fuisse, qua mortua, fortasse regnum sine certamine ad se redisset. Monere ac rogare se vti ab incepto abstinere in animum inducat: suamq; amicitiam retinere, quàm inimicitias experiri malit: quod si fecerit, perpetuam sibi cum eo gratiam atque amicitiam fore: sin aliter animatus sit, bellum paret. Cum his mandatis legatus Neapolim profectus postquàm Alphonsum breui venturum. Ioannę significauit: confestim ad Ludouicū accessit: cui cū Regis mādata exposuisset, irritatus his multò magis Ludouicus, Alphonsū facere iniustè ait: qui ipsum eo regno expellere conetur, quod Carolo auo suo legitimo iure à Pontifice maximo concessum, ab eo iustè repetatur. Non esse sibi obscurum Alphonsū non tam auxilium Ioannę ferre in animo habere, quàm eius regnum occupare. Quod autem inquit possessionis antiquitatem spectari oportere, non esse ita: sed quo iure quo'ue titulo quis possideat. Nam quę vel iusto bello parta, vel ab eo qui dandi potestatem habeat tradita sunt, hæc iniustè possideri quis arguat? Non debere Alphonsū ignorare, id regnum à Pontifice Romano summo omnium consensu Carolo auo traditum olim fuisse. Cæterum illum dominandi libidine omnia humana ac diuina iura negligere. Se tamen sperare deum æquum iudicem, vnde ius sit, inde victoriam daturum. Se verò neque denunciationibus belli, neque terroribus vllis susceptam expeditionem deserturum. Inter hæc Ioanna de Castro Maris recipiendo cogitare cœpit: quod oppidum à Ludouico tenebatur. Nimis enim propter propinquitatem Neapoli imminebat. Itaque eò Bracium mittere cum copiis statuit. Isq; prima noctis vigilia cum exercitu clām hostibus profectus: ante lucem ad oppidum

c 2

peruenit.

peruenit. Cuius inopinato atque improuiso aduentu percul-
 sis oppidanis, antequam iis sui colligendi, aut arma capiendi,
 facultas daretur, irruptione facta, oppidum præter arcem pri-
 mo impetu cepit ac diripuit: nonnullos præterea vicos cir-
 cunciectos expugnauit, præda militi cōcessa. Quod simul atq;
 Ludouico renuntiatum est, Sfortiam cum equitatu atque eo
 delectu, quem raptim cogere potuit, eò confestim mittit, qui
 oppidanis auxilium ferat, & Bracium, si possit, reditu interclu-
 dat. Cuius consilio Bracius per exploratores cognito, in his
 locis sibi haud diutius morādum ratus, quòd omnis circa ager
 hostilis esset, quodq; ea loca adhuc militi suo ignota: ante-
 quam Sfortia cum exercitu appareret, relicto oppido atque
 omissa arcis oppugnatione, confestim abire inde constituit.
 Itaque secunda noctis vigilia instructo agmine, quasi vbique
 hostis occursurus, secus mare iter faciens, Sarni fluminis ho-
 stia propinqua oppido primùm transgressus, atque inde
 ad oppidum Turrim, quod alii Oëtaui, alii Gręci
 vocant à vini copia, suos incolumes Nea-
 polim reduxit. Qua re cognita Sfor-
 tia, cùm nihil amplius posset
 proficere, in Auerſanū
 vnde iam moue-
 rat, rediit,

*

BARTHOLOMAEI
FACII RERV M GE-
STARVM ALPHONSI
REGIS LIBER
SECVNDVS.

*

VM hæc Neapoli aguntur, Alphonsus cognito Ludouici animo, è Sicilia digressus, ad Ænariam insulam quam Isclam vocant, classem appulit, iactisq; anchoris in portu substitit. Quod postquam Ioannæ nuntiatum est, Ioannem Caratiolum cum nonnullis optimatum ei obuiam quàm primùm misit, qui illi de aduentu eius gratularentur: deinde gratias ageret quòd se non deserendam in tantis laboribus existimasset, ac demum rogaret vti ad arcem maritimam, quæ in ipsius potestate esset, cum classe proficisceretur: atq; ibi tâtisper morari non grauaretur, donec quæ pro eius aduentu celebrando decreta essent, pararentur. Quæ cùm accepisset Alphonsus, ad eam arcem subito concessit, ibiq; constitit. Mouit maximè Ioannam insignè quoddam virtutis specimen, quod & vultu & verbis Rex præferre videbatur, atque illustrium virorum comitatus. Si quidem præter milites ac nauales socios, quorum ingens erat numerus, ad mille & quingentos tùm equestris ordinis viros, tùm Regulos partim ex Hispania, partim è Sicilia secum ad id bellum vexerat. Quæ tanta potentia conspecta, & si Ioannæ nonnihil molesta erat, quoniam eius opes eleuatura, aut certè obscuratura videbatur: tamen eidem renuntiata, ingenti eam spe atque lætitia repleuerunt. Postridie paratis omnibus, Alphonsus cùm ex arce maritima in Regiam accerferetur, Neapolitanis ciuibus obuiam progressis, scaphisq; completo portu, classem expediri, exercitumq; instructa acie, in aduersum littus prodire iussit, simulachra quædam naualis terrestrisq; pugnx inuicem edentes, rem profectò dignam spectaculo. Collustratoq; per hunc modum portu, puppibus ad litus conuersis, in terram sub urbem

e 3 descen

descensum est. Ad quem mox Bracius progressus vehementer inquit, Rex optavi ex quo ad me nominis tui fama peruenit, aliquod tempus accidere quo mihi amicitiae tuae conciliandae opportunitas aliqua daretur. Postquā verò ea mihi occasio & facultas data est: nihil profecto potius habui, quā ut ad te cōfestim proficiscerer: constitutisq; quā celerrime fieri potuit domi rebus, in Campaniam quò me vocasti accessi: nulloq; periculo, aut labore declinato Neapolim contēdi: meorumq; militum virtute hostium ferocitatem ita repressi, ut qui prius ante Neapolitana mœnia quotidie excurrentes, hunc agrum incendiis ac populationibus vastabant, nunc vix intra Auerſæ mœnia se tutos existiment. Ad ea paucis Aphonsus suam gratiam illum pridem consequutum ob egregiæ virtutis famam, hanc verò non parum eius in matrem merita auxisse, pro cuius salute quos labores quæve discrimina subierit se satis scisse, pergeret modò, maioraq; præmia quā sibi animo proponeret si belli exitus exsentiā foret, expectaret. Simul his dictis ad eam portam quæ Capuā fert ire pergit. Intranti urbem vniuersa ciuitas visendi studio ei obuiam effusa. Admirabantur autem non regalem corporis ornatum, sed in tanto ætatis flore virtutis tantam opinionem. Hac multitudine circumfusus præeuntibus longo ordine sacerdotibus sacrumq; carmen canentibus, per singulas nobilium sēssiones inter saltationes & cantus ad arcem Regiam peruasit. Quò simul atque eum ingressum Ioanna accepit ad palatii limina, obuiam progressa: postquā eum exosculata est: clauēs portarum ipsius arcis ei illico spectantibus omnibus tradi iussit. Deinde gratias inquit, ago superis, qui dedere ut te in hoc regno meo præsentē præsens intueri possim: qui mihi absens decori ac saluti fuisti. Fatebor namque ingenuè me hanc urbem atque hoc regnum quod mihi reliquum fortuna fecit, beneficio tuo possidere. Nam postquā Raimundus cum classe auxilio venit: ea meditari atque agere non destitit, quæ mihi prospera, hostibus aduersa existimaret. Nam ut cætera omittam, qua nocte coniurati Ludouico urbem prodere conati sunt, tandiu anceps certamen cum hoste intra muros fuit, quoad Raimundus eodem tumultu excitatus, cum naualibus locis occurrit. Bracius verò primo aduentu non solum à procurſationibus solitis Sfor-

tiam

tiam prohibuit, sed etiam Castrum Maris & alia quædam loca circumiecta vno impetu cepit. Quæ beneficia nisi maiora existimem quàm possim verbis æquare ingratißima profecto sim: vt autem me hisce auxiliis grauissimo obsidionis periculo leuasti, ita profecto aduentu tuo omnem belli motum sustulisti. Nam qua grauitate, quo consilio, atq; animi magnitudine præditus sis: ne nobis quoq; in Italia ignotum est. Hunc ego certè diem omnium qui mihi adhuc ætatis illuxerint faustum ac felicissimum duco habeoq;, quo te salutis ac dignitatis meæ defensorem acerrimum in hac vrbe mea meoq; regno conspicio: cuius vel aduentu ipso ciues meos haud mediocriter recreatos vides. Ad hæc Alphonsus maximè, inquit, Regina lætor subsidium meum quem optabam rebus tuis fructū attulisse. Namque vt primum legatus tuus ad me in Sardiniam profectus mihi labores ac discrimina tua narrauit, nihil profecto mihi potius fuit, quàm vt missa classis parte te quāprimum ab obsidione vindicarem: quòd per iniquum censebam me in quem vnum salutis tuæ spem iecisses discrimina tua negligere. Postquàm verò res tuas arctiores factas cognoui, prætermissa expeditione certa, vt te è tanto belli incendio eriperem contendendi, quod vt præstare possim, mihi spondet causæ tuæ æquitas, quam rem multum in bello valere compertum est. Facto orationis fine, intra tecta concessit regali opulentia atque apparatu instructa. Sub meridianū tempus postquàm quieti indultum est, ad Ioannam se contulit: quæ (vniuersa ciuitate in lætitiā effusa) intentis per mœnia custodibus ne quid ab hostibus detrimenti per dolum acciperetur, eius aduentum festiuis virginum ac nuptiarum choris celebrabat: vnaq; cum ea variis sermonibus diem exegit. Dehinc animum ad belli curas conuertit, existimans esse dignitatis suæ aliquid se dignum aduentus sui initio gerere: ne in expectatione, quam de sese haud mediocrem concitarat, Reginam & Dyrrhachinos frustra adduxisse videretur: simul ne terror hosti de se iniectus in fiduciam mox atque in contemptum verteretur, si per segnitiam tempus tereret. Itaque cū ei nuntiatum esset hostes ex Auerfa pabulandi causa egressos, Bracium eò cum copiis repente misit: Sfortiam opprimi posse arbitratus, si quàm primū obuiam iretur. Cæterum horum nihil Sfortiam fefellit. Namq;

id ver

id veritus speculatores procul in diuersa miserat: ne qua vis incautum circumueniret atq; vti palatos per agros milites colligendi spatium esset. Itaque vt primùm Bracius iis locis appropinquare cœpit, speculatores citatis equis, hostem adesse Sfortiæ referunt. Quo nuncio accepto, statim vt rei ac temporis ratio poscebat, pabulatores vagos dato signo coëgit: acieq; vt erat instructa constitit. Bracius, vt sensit viros ab hostibus ante cursores Sfortiamq; minimè falli posse: subito trāuersis itineribus, ad Auerſam agmen vertit: eo consilio, vt illos reditu intercluderet. At Sfortia vt animaduertit non apparere hostē, ratus id quod Bracius cogitauerat, se facile Auerſā excludi posse, citato agmine, ad Auerſam iter rapit, pabulatoribus in mediam aciem coniectis. Procedenti mox nuntiatum est Bracium haud procul inde abesse: protinusq; conspectum est agmen. Conuersus igitur ad suos Sfortia. Videtis, inquit, commilitones in quem nos casum fortuna perduxerit: pugnandi necessitas iniecta est: festinat hostis, vt iter nostrum occupet, nec reditus patere iam videtur, nisi quem ipsi ferro aperuerimus. Quamobrem quod animi ac roboris sæpe ante hac in vobis expertus sum, id hodie in hostem oportet representetis. Militum animis hac breui oratione confirmatis, iter persequitur. Bracius ordine Sfortiani agminis prespecto quo densiorem Sfortiæ aciem æquaret: quatuor acies confestim in vnam contulit, hostesq; affecutus à latere inuadit. Hi verò receptus propinquitate freti & pugnabant simul & procedebāt. Iamq; in conspectu Auerſæ res gerebatur, cū clamore excitati oppidani, captis repente armis, iubente Ludouico, laborantibus suis accurrerunt. Quorum accessu audentiores factos Bracius ad mœnia prosequutus, postquàm nihil profici posse animaduertit, receptui cecinit, Neapolimq; copias reduxit. Post hæc Bracius à Ioanna cœpit cōtendere, vti urbem Capuam quam ei ante aduentum in stipendii conditionibus pepigerat, traderet. Quæ haud satis tutum arbitrata tam validū oppidum tamq; opportunè situm externi ducis, imperii præsertim auidi potestati committi: eius postulata in dies differebat. Quod cū Bracius animaduerneret eam rem per quam ægrè ferens ad Alphonsū detulit. Is verò & si Ioannam haud temerè in eam suspicionem incidisse iudicabat, veritus si ea

si ea res pertinacius negaretur, ne Bracium à rebus suis abalienaret : Idq; ad fidem suam pertinere arbitratus, Regina multis verbis persuasit, Ioanne Caratiolo clam contrà renitente, vt quod Bracio promiserat, præstaret. Capua vrbs peruetusta, agri fertilitate & situ nulli Campanarum secūda. Hanc ab occidente Vulturnus amnis altus atque prærapidus alluit, duabus egregiis operis è saxo quadrato turribus pōte iunctus. Ab oriente, qua ferè parte ad Neapolim spectat, manu atque opere munitam. Eò profectus Bracius absque controuersia eam in ditionem præter arcem accepit. Cæterum arcium præfecti (nam duæ sunt, vna contra urbem, altera ad exitum pontis sita) tradere arces renuebant, nisi pecunia quæ iis pro custodia debebatur, sibi primùm numeraretur. Iniectaq; est ob eam causam nonnullis suspicio, eam arcium præfectorum tergiversationem à Ioanne Caratiolo ortam esse, indignante, vt dixi, eam urbem Bracio tradi. Qua de re cū certamen & altercatio orta esset, iis perfoluta Alphonſi opera quam postulabant pecunia, cum præsidio arcibus cessere. Ea æstate nihil ferè memorabile gestum est. Nanque omne id tempus aut excursionibus, aut leuibus præliis, aut comportadis in hyemem necessariis consumptum est. Exacto verò autumno, quanuis media hyems instaret, quod anni tempus quieti militum dari solet : cū accepisset Alphonſus Acerras propter propinquitatem (neq; enim plus octo millia passuum ab Neapoli abest) ingentis rem momenti ad propulsandum bellum vexandosq; hostes esse. Eò exercitum ducere instituit. Præparatis itaque omnibus oppugnationi necessariis, contractisq; vndique copiis Acerras profectus est, binisq; castris positis, urbem obsedit. Acerrani quanquam subito atque improviso eius aduentu perculsi, clausis portis illico in muris apparuerunt, stationibusq; idoneis quibusque locis dispositis, propugnaculisq; interiectis, subeuntes hostes, & scalas muto admouere conantes fortiter summovebant. Quod cū Alphonſus animaduerteteret, tormenta & machinas admoueri iussit, magnoq; militum labore urbem circunvallare aggressus est : factoque vallo duplicem fossam obduxit, vt iis omnis auxilii spes adimeretur, crebris inter vtranque fossam turribus excitatis. Cæterum oppugnatio omnis frustra erat, oppidanis fortiter contrà t-

f   dentib

dentibus. Tandem tormentis muri parte quassata, ægrè resistebant: cui tamen malo sic occurrebant, ut quantum interdiu prociderat, tantundem munimenti ex materia noctu sufficerent. Hos autè labores eò constantius ferebant, quòd Auerlæ oppido propinqui, sese à Ludouico deseri non posse confidebant. Qui eorum discrimine cognito, ne oppidum ad bellum gerendum tam opportunum amitteret, iis auxilium ferre statuit. Quibus cum iam non aliter quàm vi & armis subueniri pateretur oppidi circunvallatio, Sfortiæ imperat, ut cum omni exercitu (nisi quantum Auerlæ præsidio sat esset) eò per noctem proficiscatur. Isq; confestim ad milites profectus, dissimulato itinere, ne quid hostes sentirent, corpora curari, & aliquantum quieti dari iubet, ne quid in his moræ sit, ubi facto opus fuerit: consiliumq; cum paucis primorum ordinum communicat. Paratis itaque omnibus, tertia noctis vigilia Acerras versus composito agmine, quasi hostis in conspectu esset iter facit, & ad tria millia passuum ab oppido constitit. Quod postquam Alphonsus ex speculatoribus cognouit, confestim Ioannem Vintimillium virum fortem atq; impigrum, cum parte peditatus & equitatus ad pontem, quem Casulæ vocant, ei obuiam mittit, qui illum transitu Clanii fluminis prohibeat. Isq; celeriter profectus reperit duas iam hostium acies cum parte peditatus occupato pòte flumen transiisse. Missisq; qui id Alphonso renuntiarent, laceessere hostes cœpit, ut si quâ posset, vel eos qui transierant trans flumen repelleret, vel transire conantes arceret. Quibus Alphonsus renuntiatis, peditatum quem egregium nauibus vexerat, statim ad eum submittit, hisq; aliquot equitum turmas addidit: hancq; omnem manum Nicolao Picinino iam tum in re militari claro, qui in magnum postea & singularem copiarum ducem euasit, attribuit: ipse interim opera custodiri, & ne quid omnino detrimenti ab oppidanis accipi posset, obseruari præcipit. Omnibus pro tempore prouisis, relicto in castris Bracio, cum parte copiarum: ipse cum ad pontem contenderet, suasisit Bracius, ut ipse potius in castris aduersus oppidanos maneret, se ad pontem ire sineret. Quod consilium cum omnibus probaretur, dimisso Bracio ipse in castris perstitit. Iamq; interueniente Picinini perculsi hostes, pòte deserto, terga dare cœperat, cum

cùm interim Bracius superuenit, simulareq; fugā suos præcepit, ut hostes eis flumē illiciat. At Sfortia ut primū vidit temerē hostes cedere, insidias veritus, ab iis persequēdis suos cōtinuit, ac fortissimo quoq; in postremo agmine collocato Auersam iter rapit. Quod cū Bracius animaduerneret: & ipse insidiarum metu, emittere noluit qui persequerentur abeūtes. Et iā mille passus citatim Sfortia contenderat: cū Ioannes Vintimilius cum valida equitū manu pontē transgressus eum insequi cœpit: nouissimosq; assecutus, agmen moratus est. Quo viso Sfortia suos, ut quoad tutō possent & dimicarēt, & progredi ētur, exhortatus: nunc agendo, nunc impetum hostium sustinēdo, cū aliquantum processisset, Ioannes receptui cecinit, ac citra pontem suos reduxit. Dum hæc, ad pontem gerebantur, Xantus Acerrani præsidii præfectus rei bene gerendæ oportunitatem sibi datam arbitratus, cū subito eruptione facta, in opera impetum fecisset, haud magno negotio intra mœnia ab Alphonsō repulsus est. Atque ita res vtrōque feliciter gesta, Acerrani Sfortiæ fuga comperta, etsi rebus suis diffidere cœperant, nihil tamen animos remisērunt. Quā murus disiectus erat: materiae atque aggerem continuē sufficiebant. Cæterum obsidio ad extremum & obsessis & obsidentibus pariter grauis erat, Italico præsertim militi, qui hac nostra tempestate subtecto hybernare consueuerat: nec solum propter hyemis acerbitatē, sed quod tū Clanii fluminis vicinitate, tū naturali situ circumiecta regio plurimū aquosa est. Quod cū Alphonsus intelligeret, ne ibi diutius tempus tereretur, oppidum vndiq; summa vi nouis operibus adiectis oppugnare instituit. Dum hæc parantur, Martinus Pontifex Maximus Cardinales duos legatos, alterum ad Alphonsū, alterum ad Ludouicum mittit: quorum aduentu instituta oppugnatio dilata est, ac de concordia inter Alphonsū & Ludouicum per eos agi cœptum. Cumq; oppidum ob eam rem obsideretur negligentius, Ludouicus se nactum opportunitatem arbitratus, qua Acerranis opem ferret: qua intermissæ custodię erāt, plerasq; in oppidum clam dimisit. Quò facto, euenit ut Acerranis iam nihil amplius oppugnationem metuentibus, Ludouicus (quod legati decreuerant) oppidum in eorum potestatē tradere abnuent. Qua de re permotus Alphonsus, oppidum

f 2 totis

totis viribus oppugnare, vti iam constituerat, decreuit: ne c legatus dissuadebat rei nouitate animaduersa: neque enim Ludouico fas esse ducebat. Interim dum de compositione per legatos agebatur, in obsessam urbem præsertim intermissa oppugnatione, militem transmittere. Et quanquam multis à prælio abstinendum videbatur, quòd cùm antea oppugnatio difficilis foret, eam auxilii accessione haud dubiè difficiliore futuram existimabant: fortunam tamen experiri constituit, quòd se non impune elusum Accerrani scirent. Accedebat alia ratio, quòd obsidionem, quæ iam propè ad extremum permagno militum labore perducta erat, in estatem extrahi volebat: ne aut plus negotii postea haberet, aut si re infecta discederet, ea expeditio frustra à se suscepta videretur, quod existimationis suæ plurimum referre censebat. Itaque paratis omnibus, oppidum vndique oppugnari premiç; summa vi cœptum. Quod cùm oppidani animaduernerent, ad oppidi tutelam haud segniter concurrunt ingentesq; lapides atque omnifariam tela è muro in subeuntes iaciebant. Præcipua tamen iis propugnationis cura circa muri ruinas erat: quod parte oppidum facilius superari posse videbatur. Quod Xantus cùm futurum prouidisset, oppidanis per stationes dispositis ad eius loci defensionem fortissimū quemque militem collocauerat. Alphōsus sic exercitum diuiserat. Equitatus & sagittariorum magnā partem muri ruinis opposuit, iisque Bernardū Centiliam præstantem virum præfecit. Guilielmo Moncate, pars oppidi quæ ad meridiem spectat, cum parte copiarum oppugnāda est data. Equites desilire equis iussi, partim ad Bernardum partim ad Guilielmum accessere: reliqui cum Bracio in equis constiterunt, vt quocunque opus esset, sine mora aduolarent. Cæteræ pedestres copię vbi expedire visum est per varia ante oppidum loca distributæ, vti vno tempore signo dato oppidani vndequeque premerentur. Forte ea nocte quæ antecesserat, ingēs imber cāpos inundauerat, solumq; suapte natura aquosum adeò labefecerat, vt nec miles, nec equus vestigio posset insistere: quæ res magno incommodo oppugnantibus cecidit. Xantus in medio pugnæ ardore per oppidum discurrens cum oppidanorum manu & laborantes adiuuabat, & segnius pugnantes accendebat. Maiore tamen vi ea pars oppugnabatur,

tur, quę muro nudata erat. Sed tanta erat eorum virtus, quibus ea tuenda obtigerat, vt nulla vi munimenta superari possent. Multi in fossam ruentes grauitèr sauciati pedem referre coacti sunt: nec vllum frustra telum in tantam multitudinem ab oppidanis coniici poterat. Dum acriter pugnatur, Guilielmus Moncata fossa ac vallo transmissis ad munimèta auidius progressus lapidibus penè est obrutus: cùm armorum grauitas & soli lapsus vestigiū non recipientis regrediendi facultatem adimeret. Blascus quoq; Passaniti comes graui vulnere accepto cùm pręlio excessisset, paulo pòst mortem obiit. Cuius viri decessū Alphōsus grauitèr cōmotus cùm maiori conatu oppidum ira percitus debellaret, ne in oppidanos plus æquo saeuiret, legatus orare eum vehementius cœpit, atque vt pręlio finem imponeret, suorumque labori ac periculo parceret. Non dubitare se inquiens, simul, atque responsio à pontifice allata esset, quam expectabat, quin Acerrani cum bona Ludouici venia pontificis imperata facerent. Quòd si fortasse abnuerent, nullam se pro iis veniam amplius petiturū. his verbis demollitus Alphonfus vt erat natura mitis, etsi rem eò deductā videbat, vt oppidani diutius eius vim ferre nō possent, receptui cani iussit, plerisq; oppidanorum vulneratis. De Alphonfi quoque exercitu plures sauciati: nonnulli etiam interfecti: in quibus Franciscus Panormitanus strenuus eques, qui fortiter pugnans cecidit. Post hanc pugnam complu/culi dies absq; certamine exacti. Id modò obseruatum, ne quid subsidii aut annonæ ab hostibus clam deferri in oppidum posset, donec à pontifice nuncius cum literis rediit. Quibus allatis quòd id pontifici placebat, Ludouicus ex oppido præsidium sine certamine euocauit, atque in legati potestatem tradi iussit. Quo recepto, Alphonfus Bracio cum copiis in hyberna Capuā dimisso, Neapolim rediit. Haud multò post Tartalias, cuius fides Sfortiæ suspecta erat (quòd ab Alphonso equos quosdam dono acceperat, & à Bracio diligi videbatur) permittente pontifice, vt quidam auctores sunt, à Sfortia comprehensus est, ac securi percussus. Interim cum de componenda regum controuerſia ageretur, induciæ factæ. Quare legatis pontificis iussa permissa. Ludouicus è Castro maris, cuius arcem adhuc tenebat, atque ex Auerſa præsidiis deductis, ea oppida

in legatorum manu deposuit. Sfortiæ quoque & suorum salutis consultum, iisq; etiam Bracii opera in Ioannæ atque Alphōsi gratiam, Beneuentum quod tenebat, accepta fide se recepit. Ea tempestate Aquila ciuitas in Marſis opulenta ac bellicosa quæ ad Ludouicum defecerat, Ioannæ adhuc imperio rebellis erat. Quam cum sibi ex tœdere deposceret, Bracium Ioāna simul atq; Alphonsus (nèque enim quicquam amplius à Ludouico metuebant) vt ad eam capiendam proficisceretur, permiscere. Qui cum copiis profectus plerisq; circa oppidis castellisq; partim vi partim voluntate receptis, cōmeatibusq; interclusis, castris propius admotis urbē ipsam arctissime obsedit. Et iā nihil propè hostile in omni regno videbatur, præter quā Matheloni: id castellum haud procul ab Acerris situm ab Otrino Caratiolo tenebatur. Erant in eo pedites trecenti, qui nihil Campanis quietum aut pacatum relinquebāt: ipse quidē Otrinus Ioannæ insensus vel ob eam maximè causam ferebatur, quod illa Ioannem Caratiolum sibi honore & dignitate prætulisset. Erat is quidem magna prudentia atque elato animo: magnas etiam opes habebat. Quapropter multos & Duces & populos auctoritate sua ad Ludouicum traxerat. Itaque cum Alphōsus animaduerneret Campanum agrum ab ea parte infestari: vti eos à maleficio atque excursionē deterreret, quicunque ex iis capiebantur in naues longas in remigū supplementum dari imperauit. Quo cognito, Otrinus captiuos omnes qui in eius potestatem veniebant, exactis manibus, ac naso mutilato, dextrōq; oculo eruto dimittebat. Atq; vt contingebat efferatum ac nefarium bellū vtrinque geri, ita in hoc rerū statu pestilentia urbem Neapolin grauitè vexante, Ioanna atq; Alphōsus, qui vrbi præessent cum præsidio relictis, sese Castrū maris receperunt. Erat autem omnis ea regio, quantum à Castro Maris ad summum Mineruæ promōtorium pertinet, Ludouico amica: necdum enim ad Ioannæ imperium fidemq; redierat, quamuis è regno Ludouicus abscessisset. Proin ne quid inde incommodi rursus aliquando suboriri posset, statuit Alphonsus in ea loca cum classe proficisci, id tempus maximè idoneum existimans iis populis expugnandis, quo omnis auxilii spes iis sublata videbatur. Ludouico enim submoto, non habebant qui eos milite aut com-

meatu

meatu iuarent. Itaque accersita classē cum parte peditatus primum obsidere Vicum cœpit: id enim oppidū Castro maris proximum est: eoq; haud magno labore est potitus. Quo recepto & præsidio firmato, ad Surrentum castra mouit: quod oppidum non plus quinque millibus passuū à Vico abest. Cæterum situ atque opere multo munitius. Idq; machinis & tormentis adhibitis circumfedit. Interea Massēi, quorum oppidū Surrento propinquum est, veriti ne ad se postea duceretur exercitus, legatis missis deditionem fecerunt. Quibus rebus cognitis Amalphitani, quæ est altera pars eiusdē promontorii, absque certamine & ipsi in deditionem venerunt. Ad quindecim millia passuum id promontorium in mare protenditur, ab oriente quā est Amalphis; & alia quædam oppida, vitis, oleæ, citri, atque omnis generis cultarum arborum & frugum ferax, fontibus præterea, situ, cœli salubritate, atque amœnitate, omnis Italiæ orę primum celeberrimumq;. Ab altera parte quā est Surrentum oppidum, vini suauissimi atque omnis pomorū generis copia: identidem memorabile Mineræ promōtorium appellatur, quod in eo olim tēplum esset Mineræ sacrū. Huic promōtorio opposita est Caprearum insula montana plurimum, in cuius pene medio surgit mons editus, vndique præruptus & præceps in mare esp ectans, secessu olim Tyberii Cælaris celebris: in quo situm est oppidum eiusdem nominis munitissimum. Quod cū audisset Alphonſus situs fiducia ab oppidanis negligentius custodiri, nocte intempeſta partem classis eò misit: hiq; naſti locum custodibus vacuum admotis scalis in murū primò pauci euasere. Mox, vt turū ac liberum ascensum cognouerunt, certatim plures eodem conſcenderunt, atque oppidum oppidanis ſomno ſepultis, ingenti clamore ſublato inuadūt. Quo caſu tam ſubito ac tam inopinato conſternati oppidani, cū arma capere conarentur, hoſtium multitudine celeriter oppreſſi, armis poſitis præſidium admiſere. Simul omnis inſula ſine vi repēte deditionem fecit. Interea Surrentini, quos obſideri diximus, omni ſpe auxilii deſtituti, cū eorum res in dies vehemētius coartaretur, & ad obſidionem fames accederet, conditionibus quas poſtulatant impetratis, præſidio intromiſſo in deditionem venerunt. Recepto Mineræ promontorio, quod adhuc peſtilens morbo

morbus Neapolin afflictabat, Ioanna atq; Alphonsus sese Caietam recepere Artale Luna, cuius opera forti in oppugnatione Surrentina usus fuerat, cum parte classis eius ore præsidio relicto. Tot fortibus factis prosperisq; fortunæ successibus. Alphonsus ad gloriæ incrementa natus, omnium regulatorum animos in se conuertit. Itaque qui prius Ludouico fauerant, eius rebus de speratis fortunam sequuti, ad Ioannæ atque Alphonsi imperium redierunt. Per eos dies Alphonsus legatos ad pontificem misit qui eius successionis Ioannæ rogatu peterent: quo impetrato, celeriter reuersi sunt. Per idem quoq; tempus Sfortia ad Alphonsum salutandi gratia Caietam est profectus. Idem fecere reguli qui Ludouicum sequuti fuerant, erroris sui veniam postulantes: iisq; omnibus venia perbenignè ab Alphonso data, quanquam Ioanna ægre ferente tam facile iis ignosci. In id enim maximè studebat, vt sibi clementiæ atque humanitatis famam compararet. Idq; ad conciliandos sibi regulatorum atq; populorum animos vehementer conducere existimabat. Ad hoc vsque tempus Ioanna atque Alphonsus de communi sententia res omnes bellicas atque vrbanas administrauere: summusq; inter eos consensus omnium rerum fuit. Cæterum communis regnorum pestis atque pernicies, inuidia eam quæ inter eos erat, caritatem labefactare paulatim cœpit: fideq; mutua sublata, in suspiciones, atque exinde in graues similitates ventum huiusmodi ferme causis Auerſanis Acerrani, Surrentini, Amalphites cæteri; populi qui vel vi vel voluntate destitutis Ludouici partibus, deditionem fecerāt: In Alphonsi verba iurauerant. Quod grauiter ferens atque indignans Ioannes Caratiolus, quoniam iam quantum auctoritatis ad Alphonsum acceſſerat, tantum eius auctoritati atque opibus detractum existimabat, meditari cœpit quonammodo dignitatem suam tueri posset. Erat hic vir ingentis spiritus: nec ei consilium in omnia vel pacis vel belli munera deerat, nec ferre æquo animo poterat, quenquam sibi apud Ioannam auctoritate & gratia præferri. Ipse enim cunctis regni regulis non anteire modo dignitate, verum etiam imperare consueuerat: eratq; omnibus maximè formidolosus. Itaque inter Ioannam & Alphonsum cœpit suspiciones & inimicitiarum causas gerere. Facile verò credidit Ioanna: muliebris nanque sexus, vt natura in-
 imbec

becillior ac timidior, ita ad credendum pronior est. Cumq; in dies aufererent suspiciones, & vereretur Ioanna ne se in Catheloniam missa, Alphonsus sibi regnum eriperet, dissimulata causa è Caieta Prochyta profecta est, quæ insula per breuis haud procul Puteolis est sita, quasi ibi animi causa mansura. Ibi aliquot dies commorata, Puteolos petiit, ut inde Neapolin traiceret. Quo audito Alphonsus Neapolin reuerti statuit. Iam enim pestilentia restincta erat; terrestriq; itinere ire maluit, ut Capuam atque Auerlam vrbes inuideret nondum à se visas. Cumq; Capuam venisset, quò magis omnem Ioannæ de se suspiciōē ac metum adimeret, ad eam salutandum Puteolos profectus est. Ceterum eius profectio eam potius suspiciōem auxit. Quapropter eo Capuam reuerso, Ioanna mox Neapolin pedibus petiit. Eius maximæ celeritatis causa fuit, quòd verebatur, si Alphonsus Neapolin præueniret, ne sibi in tegrum non foret in arcem Capuanam (vti constituerat) se recipere, ne ve cogeretur in arcem regiam præter suam voluntatem se conferre. Neapolin ingressa, cum secus arcem regiā iter faceret, præfectus arcis occurrit, illiq; clauēs obtulit: cui illa valetudinem causata, velle se aliquot dies in arce Capuana esse inquit: mox, vbi conualuisset, reuersura. Alphonsus tam repentinam eius profectiōem admiratus, se præsertim in occulto, ne quid illa noui machinaretur aduersus se veritus, confestim Neapolim profectus in arcem regiam se recepit. Tum dissimulatæ ad eam diem suspiciones ac simultates paulatim detegi cœptæ. Nonnunquam tamen Alphonsus, ut suspiciones, si posset, eleuaret, & ad eam visendam ibat. Inter hæc Franciscus Darinio, quē Alphōsus Romā miserat, ad eum scribit se comperisse, vitæ eius insidias parari, eumq; diem neci suæ destinatum esse, quo ad Ioannam salutandam proficisceretur. His permotus Alphonsus aduersariorum conatibus obuiā ire instruit: & quoniam Ioannem Caratiolum eius consilii auctorem fuisse acceperat, sperabatq; eo compreheso, omnia prosperè cessura, ut primū in regiam accederet, quò Senatus die ire consueuerat, distinere hominē constituit, nec prius dimittere, quàm sibi Capuanæ arcis potestate facta, Ioanna quæ vellet efficeret. Existimauit Ioannam eo viro absente ac velut pignore fidei retento, quæ æqua forent haud repugnanter facturam

Auram, quòd in eo sciebat esse omnem Reginz consiliorum summam. Itaque hunc haud multò post in regiam profectum iussit in Senatum ire, quasi magnum aliquid de regni statu còsulturum, neu ipse aut quisquam è suis ex arce egrederetur, obseruari præcepit, ne Ioanna illum detineri scire posset, antequam ipse ad eam peruenisset. His compositis ad Ioannam citatim proficiscitur. Sed nihil horum Ioannam latuit. Quidam enim Bracii notarius ad Alphonsum profectus rem ad eam detulit, simulq; arcem Capuanam à rege peti, eo animo quantum coniectura consequi posset, vt eam arce capta, in custodiam traderet. Hoc nuntio propè exanimata, quid ageret nesciebat, præsertim omnis consilii eius auctore amisso. Neque enim dabatur in re tam subita tamq; insperata vllus còsiliij locus. Id tamen iis qui eam circumstabant, in tanta rerum perturbatione, in primis salutare visum est, portam aduenienti claudere. Protinusq; omni arce tumultu completa, alij ad alia officia, prout cuique vel ratio vel animus suppetebat, sine ordine, sine imperio, discurrebant. In tanta trepidatione cum Alphonsus medium iam pontem transgressus esset, deiecta repente cataracta exclusus est. Tum qui muros inscenderant, eum supernè lapidibus incessere cœperunt. Quod vbi animaduertit, consilia sua prodita suspicatus, peruerso celeriter equo pedem retulit, atque extra teli iactum substitit: parumq; absuit quin lapidis ictu, qui in tergum equi incidit, occubuerit. Deinde ciuilem motum veritus, præsertim in viarum angustis, in forum boarium se recepit. Is enim locus visus est maxime idoneus, quòd erat latè patèti campo, in quo magna vis hominũ explicare se posset, ac si vis fieret, manu rem gerere. Erat enim ei adhuc ambiguum quonam id ciues animo laturi forèt. Inter hæc Hispani Cathelamq; cognito Regis sui discrimine, correptis armis, eò aduolauere. Consternata tanto malo ciuitas, Dyrrhachina præsertim factio (nam Andegauensibus id lætum acciderat) nec pro eo, nec aduersus eũ arma sumere audebat. Magna pars domi sedētes vrbis casum ingemiscebant leuatos se externi belli metu in domesticũ atq; intestinum incidisse. Nec ignorabant id mali ex inuidia atque ex suspitione ortum, quòd complures iniuriæ extarent, quæ tam graues inimicitias inter Regem & Reginam parare debuissent.

sent. Plerique tamen officii causa, nequid plus equo Rex fortasse per iram faceret, eodem inermes conuenere. Hi neque saluti, neque excidio propiorem vnquam ciuitatem vllā fuisse aiebant. Si enim ipse ac Ioanna consentirent nullam urbem vnquam feliciorē fuisse : sin verò dissentirent nullam citius periisse. Futuram inter ipsos Dyrrhachinos seditionem, reuocatos ē Roma Ludouicum aduersarios : simulq; omne regnum belli incendio denuò conflagraturum, cū vtriq; suos exercitus suosq; duces habituri sint. In his colloquiis reliqua diei parte consumpta, cū nulli apparuissent qui vim facerēt, in Regiam se recepit. Postridie de reconciliatione per communes amicos agi cœptum, & Alphonsi quidem rem componi cupiebat, quod bello domestico in Hispaniam reuocabatur, vt Henricum fratrem ē Ioannis Hispanię Regis potestate liberaret. Ioanna verò ab ea re prorsus auersā, etsi simulabat placere sibi de concordia agi, continuo ad Sfortiam misit, qui eum in gratiam receptum oraret, vt sibi circumuentæ atque oppressæ quamprimum opem ferret. Cuius consilio cognito Alphonsus, quicquid militum equitumq; habebat, extra urbem, quā Sfortia venturus erat exire iubet, ne ex arce Capuana Ioannam educeret, aut in urbem irumperet, naualibus sociis per varias vrbis stationes dispositis. Bernardus Centilia iis copiis præfectus. Non ignorabat Alphonsus tutius esse consilium copias in vrbe contineri : sed verebatur, vbi Ioannā cum Sfortia abire pateretur, ne grauius in se bellum concitaret. Cognito Sfortiæ aduentu Bernardus copias in quatuor acies diuisit, iisque singulis ad eas vias quæ ad urbem ferunt dispositis, ne libera esset hosti procurratio, transuersis tignis vallum obiecit. Ipse in primam progressus aciem, viam Aceranam, qua Sfortiam aduentare acceperat, tenuit. Qui dimicandi audior appropinquante Sfortia, priusquam sibi satis spectatæ hostium vires essent, audacter congressus, cum impetū ferre non posset, ad secundam aciem se recepit. Hic paulum retardato hostili impetu, præliū redintegrare cœptum. Quod cū Sfortia animaduerneret, ipse cum paucis inpropinquos hortos clam digressus, perfracto qui viæ imminabat muro, subito hostibus à tergo improuisus apparuit. Illi verò perterriti, cū & à fronte & à tergo premerentur, telisq; præterea &

tormētis ex arce Capuana peterentur, sese in fugam coniecerūt. Ea re cōspecta, tertia acies & ipsa mox terga dedit: quos hostes persecuti propē omnes ceperunt. Quarta item acies ut suos profligatos senlit, salutē fuga consuluit: horum alii Capuā, alii in Regiam arcem citatis equis sese receperunt. In eo praelio propē omnis nobilitas capta est, quæ Alphōsum officii causa sequuta fuerat; atque omne insuper militum robur. Sfortia deinde victoriam secutus, eodem impetu Capuanam arcem, ac protinus urbem ingressus, Hispanos; Siculosq; omnes expulit, eorum hospitiiis direptis. Post hæc de expellendo Alphonsō cū Ioanna cōsilio habito, eaq; primū parte præsidio firmata, quæ Regiam arcem vrbī iungebat, ad Auerſam obsidendam copias ducit, ex hoste amicus & dux factus, ibiq; castra ponit. At Alphonsus clade suorum cognita, cū neque pecuniam haberet vnde novos exercitus compararet, neque classem paratam qua acceptam iniuriam vlcisceretur, præsertim inimica ciuitate, angī animo cœpit. Spes reliqua erat in ea classe posita, quam Barcinone Corsam expeditionem comparari sciebat, & iam instructam esse existimabat. Muniendæ arcis intentus ad frumenta conuehenda, pecuniamq; conquirēdam, in Siciliam mittit: simul qui classi occurrant, si ea forte in cursu esset, iubeantq; confestim Neapolim petere, & quinam rerum suarum status sit edoceant. Oppidani veriti, si qua classis aduētare, ne per arcem in se immitti hostes possent, quæ arcis opposita erant loca muro obduſto firmare: arcis ipsius oppugnationem haud quaquam tentare ausi, quod ea res propter naturalem situm ac munimenta adiecta, non vnius diei, sed longi temporis obsidio videbatur. Leuiatamen praelia nonnunquam ex occasione conferebantur. Cū hic esset rerum status, classis è Barcinone quintodecimo die hac clade accepta profecta est: triremes decem & onerariæ sex fuere. Eius præfectus erat Ioannes Cardona vir fortis atque impiger, qui audita modò apud Caietam rerum nouitate, & his quæ Regi ceciderant, solutis continuo è portu nauibus in altum euectus est. Et primò quidem onerariæ (erat enim ventus vehemens) inter Capreas Aenariamq; cōspectæ Baias petierūt, ut quinā esset rerum status diligentius explorarent: deinde triremes sequuntur. Quibus cognitis, repente Neapolim petiit: expositisq;

sub

sub arcē naualibus sociis Regis iussu castra posuit. Eius aduentus ut aduersariis tristis, ita Alphonso perquam lætus fuit. Itaque acceptam iniuriā vlcisci posse confusus, castra confestim muniri, nequis in ea hostium equitatu impetus fieri posset, iussit. Locus est pro arce Regia quem Corizias vocant latè patenti campo, & ob id equis maximè opportunus: hunc Neapolitani ad primum classis despectum, dispositis per mœnia armatis, occupauere: quod eum equitatu tenere posse existimabāt, castrisq; obequitantes hostem lacescebāt. Non audebant primò Regii extra munimenta prodire, utpote maritimis rebus assueti, atque equestrium præliorum rudes: sed tantum sagittis ac lapidibus subeuntes arcebant. Pauci tamen, quibus audacia maior erat, munimentis paulum egressi congredi cœperunt: qui cum equitatus impetum non sustinerent, sæpiusq; in castra repellerentur, Ioannes Cauus, qui inter primos ordinē ducebat, ingēti audacia, Quid est, inquit, commilitones quod ita patiamur nostros ab hostibus pelli? An verò vñq; adeò animus viresq; nostræ, tam breui tempore consenuerunt, ut tam paucorum equitum incursum ferre nequeamus? Si nemo est, qui sequatur, vel solus in hostes ibo, neque patiar, quod in me fuerit, hoc dedecus nomini gentiq; nostræ impingi. Hæc ubi dicta, confestim è castris exilit, seq; hostibus obicit. Hunc primò pauci, mox plures sequuti, non solum hostes summouerunt: verum etiam toto campo præcipites in urbem compulerunt. Post hæc doliis plenisq; lapide repletis, hisq; pro muro obiectis, aduersus equorū incursum, per vitem, quæ domus cuiusdam parieti ab exteriori parte adiuncta erat, quasi per scalas in muros ascensum, portaq; (quæ Petruciam appellant,) deiectis propugnatoribus, quos timor inuaserat, ob effusam suorū fugā eodē impetu capta cōtinuoq; excisa trabe, patefacta est. Tum certatim è castris ad eandē portā concursum. Quæ cum præter spē repentē contigissent, Alphonsus nataliū lociorum partem, classē incendere, præfectumq; à mari urbē adoriri imperat. Isq; cum classe celeriter profectus (nondū enim urbs à mari mœnibus cincta erat) & maior civiū pars clamore excitato, ad portā Petruciam contenderat. Paucis frustra renitentibus facile in terram descendit, hostesq; inde propulsi. Petrus quoq; Regis frater ab alia parte urbem aggredi iussus, uti à di-

uersis partibus vno tēpore laceffiti oppidani facilius opprimeretur. Diui Nicolai tēplum aduersus arcem sitū, & item turrin quæ moli imminebat, admotis scalis occupauit. Ingressusq; urbem pauorem ac trepidationem percussis auxit. Ita quātum vrbis patet ab arce regia ad Petri martyris templum, vna prope excursione captum est. Adhæc proximis tectis iniectus ignis reliqua deinceps ædificia extēplō corripuit, longiusq; effusus magnam vrbis partem vento adiuuante hausit. Tum tōta simul vrbe trepidari concursariq; cōceptum, nocturno tumultu terrorem augente. Et alius quidem aliō, vt quisque periculo proximus erat, aut clamore excitabatur, occurrebat. Omnia passim fugiētium puerorum, aut scēminarum fletibus personabant. Paulū tamen suppressit impetū Francisci Mormini interuentus, qui cum aliquantulo equitatu inuectus, Regios repulit. Quod cū Petrus Regis frater animaduerneret, repressa suorum fuga, pugnam redintegravit, paruoq; certamine hostes in fugam vertit. Quibus ad cliuū vsque pulsus, reliqua pars noctis quieti data. Fuit autem huius procellæ tanta ac tam repentina vis, vt ei resistere Ioanna nulla vi aut consilio potuerit. Prius enim irruptionem in urbem hostes fecere, quā Sfortia, quem confestim appulsa classe accersuerat, ex Auersa veniendi spatium habuerit. Neque enim tam subito obsidionem deferre & copias adducere potuerat. Illa tamen ad eum continuō nūcios dimittebat, & vt ad ferendam opem capte vrbi, sibiq; prope iam obsessæ contenderet, flagitabat. His nūciis permotus Sfortia, omīssa obsidione Neapolin profectus est. Primaq; luce urbem ingressus, ad Diuæ Claræ templum citato equo aduolat: iam enim prælium, quod interuentu noctis sublatū fuerat, renouari cōeperat: eiusq; aduentu primō hostilis impetus paulū retardatus est. Cæterū equorū vsus vel nullus vel exiguus erat. Regii enim continenter perfossis intrinsecus domibus faciliē equites lapidibus & omni telorum genere è tectis summovebāt, interiectisq; trabibus vias præcluserant. Quod cū Sfortia animaduerneret, confestim equites desilire equis iubet, pedibusq; rem gerere. Nitebatur eques claustra perfringere. Cæterū vrgente post munimenta multitudine, omnes conatus frustra erant. Pugnabatur eodem tempore diuersis vrbis partibus: & iam quicquid à porta ad

ta ad cliuū pertinet, in Alphonſi poteſtate redactum erat. Itaq; Sfortia cum nihil ſe proficere pugnando animaduerneret, timeretq; ne quo ciuili motu à tergo exorto, reditu intercluderetur, quòd pauci admodum ciues eum ſequuti fuerant. paucis in pugnantium ſpeciem relictis, ne diſceſſus ſimilis fugæ videretur, ad cogendam reliquam ſuorum manum proficiſci ſimulauit. Regreſſusq; ad Capuanam arcem Ioannam rebus ſuis diſſidentem, atque è periculo vt eriperetur orantem, Pomiliatum vicum primò, deinde Nolam traduxit. Sfortia digreſſo, equites quos reliquerat paulatim cedere cœperunt. Quibus pulſis, reliqua pars vrbis præter arcem Capuanam (nemine iã reſiſtente) vna modò excuſſione capta & direpta eſt. Optimates ad quos incendium non peruenerat, conſternati in teſta diſſugerant: ibiq; abdiſti communi calamitatem deplorantes, vltimum patriæ caſum expectabant. Cæterum Alphonſus, etſi iuſtam ſuam iram exiſtimabat, tamē antiquæ vrbis caſum miſeratus, incendiis parci iuſſit: vltioni ſatis datum arbitratus, vt aduerſarii ſcirent ſibi cum Rege non ignauo rem eſſe. Deinde ne Sfortiæ pro arbitrio euadendi in urbem poteſtas eſſet, arcē Capuanam obſideri atque oppugnari præcepit. Huic arcis præerat Xantus de quo ſuprà in Acerræ obſidione mentionē feci. Sed hunc multa incommoda circumſtabant, materiæ inopia, qua turres murosq; contabularet: arcis propinquæ domus, in quibus diſpoſiti ſagittarii propugnatores in muro conſiſtere non ſinebant: tum frumenti inopia, quod tanto præſidio vix paucis diebus ſuffecturum videbatur. Nanque repentinus & improuiſus caſus, nec munimenta vlla, nec rem frumentariam prouideri permiſerat: itaque ægrè reſiſtebat oppugnantibus. Cognito eius diſcrimine Sfortia paucis poſt diebus ex Nola regreſſus, ad mille paſſus ab vrbe caſtra poſuit, vt ſi quā poſſet, comineatus in arcem importaret. Cæterum paucitati ſuorum diſſiſus, quòd munimenta arcis obieſta erant, auxilii modo ſpē dabat. Cum hic eſſet rerum ſtatus, quidam ad Sfortiam in caſtra venit, ſpemq; Auerſæ recipiendæ præbuit. Itaque properè caſtris Auerſam proſectus, arcem à Iacobo Pertuſio eius præfecto per proditiones recepit: quod conſiliū ciuitas ſequi mox coacta eſt. Neque enim his aliter facere licebat. Haud enim eū equitatum Alphoſus habebat, qui Sfortiano equitatu oppo-

ni,

ni posset. Eius urbis amissio permagno incommodo Alphonsi rebus accessit, ob propinquum maximè aduersariorum receptum. Sfortia vrbe atque arce præsidio firmatis, ipsoq; successu acrior factus, cum Neapolim reuertisset, in eodem, quo prius confederat, loco, castra posuit: vbi cum cerneret se frustra tempus terere, irritò incepto Auersam rediit. Quod postquam Xantus animaduertit, & iam non commeatus modò, sed etià tela decesse cœpissent, sciretq; Alphonsum decreuisse totis viribus arcem oppugnare, ac desperaret propterea quòd ea minus firma esset, posse resistere, suam & sociorum salutem patētus, deditionem fecit. Ioanna interea Auersam concesserat, simul quò spem obsessis daret: simul quòd vrbs nouādis Neapoli rebus propter propinquitatem opportunior videbatur. Multa illam simul angebant, amissam urbem, ac patriæ casum reputantem. Sed in primis Ioannis Caratioli desiderium, cuius consilio atque opera forti & fideli in rebus summis, minimisq; utebatur. Itaque de captiuorum commutatione agere statuit, in eas se calamitates prolapsam existimans, quòd eo viro caruisset. Nec renuit permutationem Alphonsus, receptisq; sine pretio Bernardo Centilia, ac Raimundo Pirilione, qui pro vno Ioanne offerebantur, cæterisq; captiuis, qui in Sfortiæ manu erāt, paruo pretio redemptis, Ioannem dimisit. Post hæc Michaël Coza Ioanni Caratiolo inimicus ad Alphonsum venit, eiq; Aenariæ occupandæ spem attulit. Aenaria insula (quā Isclam vocāt) duodeuiginti passuū millibus à Neapoli abest, à continenti non plus quatuor: opulentior quàm pro paruitate. In eius penè medio se attollit mons miræ altitudinis, qui olim (vt ferunt) ad Aetnæ similitudinem, terrificos in cœlum ignes per noctem euomere solebat: reliqua pars plurimum plana est: incolas habet piscatoriæ, ac maritimæ arti assuetos. Contra hanc insulam ad teli iactum mons est mille fermè passus in altitudinem eminens, ac tantundem circuitu ambiens, paruo ponte insulæ coniunctus ille quidem, præruptus & cōfragosus, atque vno tantum, & eo quidem perangusto atque arduo calle peruius. In eius fastigio situm est oppidum totam montis planitiem occupans. Ad radices situs est viculus, vnde per obliqua & anfractus oppidum aditur. In eo spatio tres turres interiectæ aditum claudunt: domus oppido pro mœnibus sunt.

sunt. Oppidani in duas factiones & ipsi diuisi erant : quarum altera Coxia , altera Manocia appellabatur. Coxia factionis princeps erat Michaelis , quem modò nominavi : Isq; multum apud Ænarienses poterat , non modò propter clientelas , verum etiam propter Prochyta , quam tenebat , vicinitatem. Hic Regem docuit id oppidum subito atque improviso aduentu opprimi posse , quòd oppidani naturali situ freti , circa oppidi custodiam negligentiores essent. pontem eum quo iunctum est insulae oppidum , noctu clam occupari facile esse : quo occupato ac rescisso , omni auxilii spe , quam in insulae accolis haberent , sublata , mari circunfessos , aut ferro , aut fame superari posse. Alphonfus homine collaudato , eiusq; opera impensius postulata , ea , quae sequuta est , nocte cum triremibus misit qui pontem occuparent : simul qui quanta foret maris altitudo ad ima rupis explorarent , ut sciret an onerariae naues saluis carinis eousque subire rupem possent , ut nauales socii ac milites in ipsam non incommodè exponerètur : iisq; intempesta nocte (ut iussi fuerant) profecti , non sentientibus oppidanis , pontem subito occupauere. Alii explorato fundo ad Regem quamprimum reuersi , pontem occupatum atque intercisum , & eum onerariis ad rupem satis tutò accedi posse renuntiarunt. His rebus cognitis , & ipse paucis consiliis ad insulam profectus est , ut eadem quae acceperat , oculis spectaret. Indeq; celeriter reuersus omnibus ad oppugnationem oppidi comparatis , insulam repetit , onerariis quibus opera bellica vehabantur subsequi iussis. Oppidani ut pontem occupatum classemq; adesse conspexerunt , aliquādiu attonitis similes consistere : receptis deinde animis , idoneis quibusque locis armatos , ac tormenta per oppidum disponere. Profectus nauibus Alphonfus , priusquam pugnae signum praeponeret , per praecones pronuntiare iussit , se oppidanis potestatem facere mittere di ad se quos vellēt ē suis , si forte res sine vi ac certamine componi posset. Itaque oppidani duos accepta fide ad illum miserunt , iisq; in mandatis dedere , ut tantummodo Regem accederent , audita ad se referrent. Hos ad se profectos , pluribus verbis ad deditionem hortatur , ac docet non ita iis situ confidendum esse , ut vim eius quā benignitatem experiri male debeant. Satis iis exempli esse debere depulsum modò Nea

h poli.

poli Sfortiam, & ipsam Neapolim vi captam, quæ tanta ciuitas si suis viribus obistere non potuit, quæ tandem spe freti Ænarienses resistere se posse confidunt? Non esse sibi cum Regina bellum, quam pro matre haberet & coleret, sed cum iis qui inuidia stimulatî aduersus se Reginam concitauerint: nec descituros eos à Regina, si secum consenserint: sed ab iis qui priuati commodi & ambitionis causa eam à se abalienauerint, nihil se eorum viribus detracturum: tantum petere ut positis armis suum præsidium in oppidum ac arcem reciperent. Ab hoc sermone legati in oppidum regressi, cum nihil respondissent, atque hæc ad suos perlaturus dicerent, senatu coacto, quæ ab Alphonso acceperant retulere. Quæ cum Christophorus Manocius audisset, aduersæ factioni suæ homines secedere, & eos qui suaderet pro hostibus habere atque interficere iubet. Quo terrore adacta Coxia factio, cum aduersari non auderet, & ipsi ad oppidi tutelam omiſsa pacis mentione coierunt. Alphonsus, cum nemo responderet, & per clamores dissonos rem aduersæ parti non placere coniectaret, frequentioresque ad defensionem oppidanos conuenisse animaduerneret, experiri vim statuit. Itaque ex templo Ioannem Cardonam ad Mariæ ædem, quæ è regione oppidi sita erat, cum nauium & copiarum ducibus conuenire iubet, vna cum iis de ratione oppugnationis consilium capturus: nam cæteri insulæ accolæ ut pontem inrerisum cognouere, haud cunctanter deditionem fecerant. Omnibus (ut imperatum erat) eò profectis, oppidanorum primò pertinaciam detestatus, prælium sic instituit. Nauim vnam cæterarum maximam, ad eam quæ orientem spectat, quatuor reliquas ad eam rupis partem quæ in meridiem, ire præcipit. Rostratas duas maiores cum totidem minoribus ad suburbium, quod ostendi, ad imam rupem situm, oppugnandum. His ita constitutis & comprobatis, ad ea paranda quæ reliqua erant, continuo discessum. Interea oppidani ea loca, quæ minus difficulter subiri ab hostibus posse videbantur, munierunt: foeminis atque iis qui imbecillioris ætatis erant, procul à prælii tumultu in arcem missis: ad suburbium quoque, turresque interiectas, qui tuerentur missi: reliquum diei ac noctis tempus quieti datum. Vbi altera dies illuxit, propostum pugne signum, ad quod tantus hominum clamor in cælum sublatus est,

tus est, quantum vix oppidanorū aures ferre potuerunt. Tum naues ad destinata loca remulco agi cœptę, primaq; omnium Generii naus ad pręstitutum locum puppim appulit, pontęq; in rupem exposuit. Cumq; intueretur Alphonſus Campi Rotundi nauem, quod ad septentrionem mare æſtuosum erat, non poſſe pontem in rupem ſiſtere, tres expeditos iuuenes ad ſe vocat, atque iis mandat, vt in rupem tranſgreſſi funem, quo pons alligatus erat, ad virgulta quędam procul viſa deligarent. Quo factō duo ex iis, quibus audacia maior erat, per abrupta, atque auia quærere aditum ad oppidum cœpere: multi nanq; anfractus erant, quibus furtim ad taſtigium niti poſſe videbātur. Ii poſtquam paulum proceſſere, in rupem adeo rectā, atq; arduam inciderunt, vt ægrę tenta bundi, manibusq; murices, & virgulta circa rupem extantia amplexi, ad cacumen euaserint. Fortē tum euenerat, vt ē duobus cuſtodibus, quibus ea pars cuſtodienda contigerat (nam quod locus ipſe munitiſſimus erat, idcirco minus ſuſpectus ab hoſte habebatur) alter ad eum locum perrexiffet, vbi Chriſtophorus Manocius laborans pugnabat. Hoc igitur vno intercepto, & cæſo, locum clam oppidanis capiunt, tacitiq; ſubſiſtunt, donec alii quidā eorum audaciam imitati, eodē conſcenderunt. Interea nauales focii ſtrenuo ſaltu in rupem exiſtentes obiectis clipeis contra lapidum ictus ad oppidum ſcandere contendebant. Cæterum ea vis hominū fuit ſimul ē nauibus exire certatium, vt Generię, ac Cæſarauguſtanę nauium præ nimio pondere effractis pontibus complures in mare prolapſi interierint. Ex quo contigit reliquos non aliter quā per propinquas naues exilire in rupem poſſe. Navi quoq; Piſanę cum eadem fortuna accidiffet, quinq; ex ea euecti ſunt. At qui in Cāpi Rotūdi naue erant, & in cæteris quę ad eandem partem ſe contulerāt in terram egreſſi, ad oppidum per ardua, & confragola loca enitebantur. At oppidanos natura loci adiuuabat, quod rupes adeo procliues erant, vt non emiſſa modō tormenta: ſed etiā ſaxa pondere ſuo prolapſa grauiffimē in hoſtes inciderēt. Itaq; multos audacius ſubeūtes vulnerabāt. Quod cū Alphonſus intueretur, vt eos inde auerteret, ad ſuburbium oppido ſubiectum contendit. Oppugnabatur oppidū ſumma vi à mari, nec minus ab inſula omni tormentorū genere adhibito. Oppidani

h a vt

vt videre suburbia ab hostibus peti, ad eam partē tuendā haud segniter ierant. Quo viso Alphonſus confestim scapham ingressus, propius accessit, quō suos ad pugnandum alacriores redderet, ad animandos in præliis milites Regis conspectum multū valere non nescius. Inter hæc simul qui oppidum clām introierant, simul qui tecta proximè subibant, contempta hostium paucitate, clamores tollunt. Itaq; oppidanis ancipiti casu consternatis, cū stationes deseruissent, Regia quæ pro muro erat, primò capta. Deinde per oppidum discursum. Cū autē Alphonſus suburbia petens in scapham descēdisset, præ multitudine conscendentiū conuersa in latus scapha, ipse in mare armatus excidit: adissetq; in tanto tumultu vitæ periculū, nisi quidam nandi periti eum obluçantē fluctibus confestim excepissent. Vicum deinde defensoribus vacuum nactus, nullo repugnante cepit. Et iā regii casus fama, quæ semper in peius efferri solet, plerosq; iam oppidum ingressos ad curam salutis illius reuocauerat. Quem postquam incolumē subeuntē oppidum videre, cōfestim reuersi, oppidanos, arma ponere coactos, diripuerunt. Per hunc modum intra horā fermè quintam, ex quo pugnari cœptum fuerat, debellatum est oppidum. Restabat arx, in quam multi se oppidanorum salutis causa receperant, munitior quàm quæ vno impetu capi posse videretur. Stationibusq; ita circa eam dispositis, ne qua inde eruptio fieret, reliqua diei, ac noctis pars quieti data. In eo prælio multi vtrinq; desiderati sunt. Plures etiam vulneribus affecti. Postridie Alphonſus cū clementia sua in victos vti statuisset, captiuos omnes liberari, iisq; domos restitui iussit. Qua re cognita, qui in arcem confugerant, salutem pacti deditionem fecerunt. Recepta arce, eaq; præsidio firmata, Neapolim rediit, ex tam muniti naturali situ oppidi expugnatione ingens nomen, & gloriam adeptus.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERV M GE- STARVM ALPHONSI

REGIS LIBER

TERTIVS.

*

AM hyems instabat, cū literæ ad Alphonsū delatæ sunt, quibus in Hispaniam accersēbatur. Nanque inter Ioannem Hispaniæ regem, ac fratres eius oborta contentio, ac discordia, eousque creuerat, vt à protectione abstinere nullo modo posset. Inimicitiarum causa fuerat, quod Ioannes Henricum Alphonsi fratrem, cui Galliciæ principatus obtigerat, in custodia tenebat, propterea quod Catharinam sororem sese inuito, vxorem ceperat. quæ cū existimaret non passurum fratrem, vt illi nupta esset, cui maximè cupiebat, magnis itineribus in Aragoniam clam fratre contenderat. Itaque cōstituit Barcinonem quamprimū traicere, iisq; conuocatis quorum consilio vtebatur, protectionis suæ necessitatem pluribus verbis exposuit. Post hæc ad res ordinandas conuersus, Petrum fratrem summæ rerum præfecit, multis summa nobilitate & consilio viris, quorum consilio in rebus administrandis vteretur, ei adhibitis. Et vt non minus armis, quàm consilio partum regnum firmaret, non exiguum peditum atque equitum numerum ei attribuit: ne ve duces deessent, per quos res bellicæ si opus foret, gererentur, Iacobum Caudolam, ac Bernardinum Cardam homines rei militaris peritissimos, mercede cōductos (hi ad mille equites ducebant) apud eum reliquit, ciues vt in fide & officio permanerent, fratriq; obtemperarent, exhortatus. Imprius verò palam professus est non esse sibi in animo Reginam regno spoliare, sed tantum efficere atque eniti, ne per inuidiam atque per odium eorū, qui apud illam gratia atq; opibus pollerent, ex eo regno pelleretur: quod à se fugato Reginæ hoste pacatum esset, quodq; sibi post Reginæ mortem successionis iure deberetur: tantumq; abesse vream vellet regno

h 3 exuere,

exuere, ut nihil æquè optaret, quàm ut positis certaminibus atq; inimiciis, cum illa in gratiâ rediret: simul spe celeris reditus facta, omnibusq; diligenter prouisis Caietam traiecit, eiq; Antoniū Lunā cū præsidio præficit, cōfirmatisq; ciuiū animis, cū duodeuiginti rostratis, ac onerariis duodecim in altū euehitur. Vix dum è Caietæ cōspectu classis abscefferat, cum subito, exortus Africus naues dispulit: Ipse cū paucis rostratis summo remigum labore ac nixu, retro ad Caietæ portum delatus est. Cæterarum aliæ Pontiam, aliæ propinquas insulas tenuerunt. Post sedatam tempestatem solutis nauibus Pontiā, quò reliquam classē cursū tenuisse suspicabatur, petiit, ibi totā nactus classē (nulla enim naus perierat) onerarias, quæ triremium cursū sequi non poterant, ad Stœchades insulas conuenire iubet. Nanque statuerat ex itinere Massiliam oppugnare, quòd Ludouicum, qui adhuc Romæ erat, cum Ioanna amicitiam renouare, nouaq; belli consilia agitare acceperat. Itaque Ioanni Cardonæ onerariarum præfecto imperat, uti ad Stœchades insulas cum nauibus proficiscatur, ibi se eum cum rostratis præstolaturum monet, si eò prior aduenerit: si inde discesserit non expectatis onerariis, sese tamen literas arundini illigatas in demonstrata quadam insulæ parte relicturum: quibus quid à se agi vellet scire posset. Sin verò ipse prior venti beneficio præueniret cum onerariis, uti eum ibidem anchoris iactis expectaret: neque pronuntiaret velle se Massiliam oppugnare, ne quid de eius consilio Massilienses præsentirent. Ipse altum petens cum triremibus ad easdem insulas contendebat, & iam ad Planasiam insulam peruenerat, cum iterum obortæ mari tempestas classē disiecit, onerariisq; altum tenentibus rostratæ in Niceæ portum delatæ sunt. Prosperum deinde vētum nactus, ad destinatas insulas cursū contendit. Ibi cū onerarias eodem conuenire iussas, non reperisset, suspicatus eas vento iactas Barcinonem petisse: ne Massiliæ oppugnationem differret, institutum cursū persequi decreuit: accitisq; ad se triremium ductoribus, quòd ad eam diem occuluerat, consilium eis aperuit hortatus uti præsentibus animis rem susciperent, quæ ingentem iis gloriam, prædamq; allatura esset, nec vererentur, quòd onerariæ abessent: facile enim Massiliæ naves inopinato suo aduentu opprimi posse: at certe quando res

ex

ex sententia non succederet, absq; detrimento discedi posse. Cunctis operam strenuè pollicentibus, postridie idoneam ad navigandum tempestatem nactus, sub quartam noctis vigiliâ ad parvam admodum insulam, quæ in conspectu Massiliæ est sita, classem appulit, ibique agere de tota oppugnandæ vrbis ratione cœpit. Difficilem faciebat oppugnationem loci situs non natura modò, sed etiam opere permuniti. Nanque Massilia à tribus ferme partibus mari alluitur, pars reliqua altis mœnibus circumdata est: quæ pars austro exposita est, hanc rupes ingens inexpugnabilem facit. Sinus introrsus recedit, qui portum efficit perangustis faucibus. Duo excelsa tēpla cum præaltis hinc atq; hinc turribus portum claudunt: Inter quæ Syrtis quædam posita, eas faucium angustias coarctat, ad cuius extremum sita est Pharos manu facta: quæ cum altera parte, quæ altius est mare ferrea cathena iungebatur. Hæc loci natura freti Massilienses conspecta classe, de cuius aduentu per quosdam Nicæenses cognouerant, Regios conatus contemnere videbantur, & ob eam rem nulla ex circumiectis agris auxilia accersierant. Sed multis sæpe vrbibus negligentia exitio fuit. Sæpe contemptus hostis ingentem calamitatem attulit. Erat forte in ipsius portus faucibus navis quædam oneraria. Hanc visa regia classe, confestim mali fastigium ad turtim quam proximè appulsam navæ religarunt, quam regii aggressi cum triremibus quatuor, cum inde vi diuellere nequirent, Alphonfus turtim ipsam à terra oppugnare primùm constituit. Huic verò turri, vt ostēdi, cathena iuncta erat. Itaque triremium quatuor cohortes confestim in terram desilire præcipit, ac turtim oppugnare. Nec multò post ipse cum paucis eodē profectus est. Dura erat eius turris oppugnatio, iis qui in præsidio erant, creberrimè grandinis modò lapides, atque omne telorum genus iniicientibus. Quod vbi Alphonfus animaduertit, exterioris circuli portæ illico faces iniici imperat. Miraculū rei adiiciunt, subito coorto imbri flammam restinctam, Cumq; iterum iniectus ignis portam denuò corripuisset: rursus imbris casu incendium obrutum. Quæ res cum esset à plerisq; in religionē versa, & ob id abstinendum ab oppugnatione censerent, iussit Alphonfus, vt tertio ignem conicerent, non passurum se vlterius conici affirmans, si tertio ab imbri defenderetur. Itaque cum

cum tertio faces iniectæ essent, confestim nullo iam obstante imbri, flammæ vis portam hausit. Quo casu qui in turri erant conterriti, Regi polliciti sunt se nullam inde vim facturos, si ab ipsius turris oppugnatione absisteret, ac si accideret ut virbe potiretur, sese in eius potestate fore. Quibus auditis Alphonsus ne ibi diutius tempus tereret, satis sibi esse arbitratus, modò eos non haberet aduersos, ita se omissurum oppugnationem respondit, si propugnacula turris deiiceret, quòd cum illi haud cunctanter fecissent: ad triremem regressus, Ioannem Coruerium cum triremi tecta ad secandam cathenam cum dolabris anteire imperat. Itaque celeriter profectus cathenam ex mari in lembos tectos extractam cedere aggreditur. Tum ex altera turri atque ex urbe tormenta ac saxa in triremem coniecta. Lembi etiam plerique hostiles aduersus Regioszela iacentes cathenæ sectionem impedire conabantur. Cæterum triremes reliquæ turrum, quoad tutò poterant, subeuntes propugnatores sagittis incessabant, nec in muro apparere patiebantur. Inter hæc naualis quidam socius, Alphonso detulit, esse lembum quendam intra portum incustoditum, qui faciliè capi possit, cæterum remis inermem, quo comprehenso atq; armato, terror iniici oppidanis possit. Quod ubi accepit, cum confestim arripit, remosq; inferri, atque armatis hominibus compleri imperauit. Id cum strenuè fecissent duos oppidanorum lembos in se concitè venientes inuadit, capiuntq;, & ad quadraginta lectos viros in iis imponunt, quibus cum portum obeuntes nauiculam quandam adorti comprehenderunt: qua capta, & armata, reliquas omnes onerarias, quæ in portu erant, cepere. Hic tantus rerum successus Alphonso spem attulit, quando ipsa cathena ferro secari non posset, urbem ab ea parte cum nauibus captis, capi posse. Ingens verò certamen ad cathenam erat, contendentibus summa vi hostibus, ne claustra perumperentur. Qua tandem rescisa, consukatam (nam iam prima noctis vigilia erat) vtrum rectè in portum vno agmine irumperent, urbemq; oppugnarent, an oppugnationem in posterum diem differreret. Suadebat Ioannes Cardona ut in posterum diè certamen extraherent, nec per noctem in urbe maximæ parti ignota, prælia conferrent, rem magni discriminis esse affirmans noctu cum oppidanis pugnare, quorum tela certiora futura

tura essent præferentibus regiis per urbem faces, quæ quidem sequentes proderent. Contrà Coruerius ne respirare terribitos sinerent, dum nox terrorem auget, satius fuisse dictitans portus claustra non abruptis, quàm iis abruptis prælium differre. Futurum facile oppidanis, auxiliis extrinsecus accersitis, eos postidie ingressu urbis prohibere. Cuius consilio approbato Alphonsus confestim triremes in portum magno impetu inuehi præcipit, atque in molem pontes exponi. Ipse inter primos processit, contemptis iis qui de turri pugnabant. In hoc ingressu graue saxum tormento æneo ab oppidanis excussum, mirabile dictu, cum supra eius triremem deferretur, nauali cuidam socio umbonem modò, qui ab eius balteo pendeat, toto corpore intacto atque illæso, diffractum abstulit. Et iam oppidani conglobati in molem concurrerant, ac ne descensio in terram fieret, contēdebant. Eratq; difficilior hos loco pellere propter loci angustias, quòd multi simul pugnare non poterant. Quod cum Alphonsus animaduerneret, rostratas quatuor eam partem circuire iubet: expositisq; in terram militibus desuper cum clamore se ostendere, ut metu injecto hostes inde auerteret. Quod cum illi strenuè effecissent, tantus oppidanorum paor & trepidatio cepit, ratos urbem captam esse, ut deserta statione, in fugam se coniecerint. Quibus terga dantibus, regii è nauibus certatim desilientes eos insequi atque agere tota urbe cœperunt. Et, quoniam multi de tectis pugnabant, proximis domibus ignis injectus est. Qui paulatim vento adiutus, cum mox eum vicum comprehendisset (nanque omnia prope ædificia extrinsecus contabulata erant) mutato vento in aliam urbis regionem deferri cœpit, totamq; hausit. Posthæc non sine omnium admiratione, cum ventus in contrariam partem reflare cœpisset, totam regionem oppositam absumpsit: atque ita variante vento, nulla penè oppidi pars ab ignis violentia integra superfuit. Fugabantur interea tota urbe oppidani, diripiebaturq; domus, ad quas incendium non peruenerat, multiq; eorum in viis fugientes cadebant. Fœminarum puerorumq; comploratus per urbem fugitantium atque ad portas discurrentium regionum aures complebant. Itaq; oppidani, desperata salute, exportatis quæ pro tempore potuerunt, urbe protinus excessere. Tum regii

i   in omnes

in omnes vrbis partes excursionē facta eam continuò in Alphonſi poteſtatem redegere. Vrbe capta, Alphonſus matronalis decoris haudquaquam oblitus, earum ſceminarum, quæ in templa confugerant, iniuriæ parci iuſſit: easq; ſpectatæ integritatis viris, ne à militibus probro afficerentur, ſeruandas tradidit. Quæ cùm ad eum pro conſeruata pudicitia magnam auri ac gemmarum vim, quas ſecum detulerant, miſiſſent, vltra libertatem, & ea omnia ſeſe iis dare dixit, poteſtatemq; fecit vti ad ſuos mitterent qui eas ex vrbe deducerent: iis, vt res omnes, quas ab incendio conſeruauerant, exportarent, permiſit. Poſtridie fortè duo nauales ſocii veſtem, qua Diui Ludouici corpus induebatur, & calicem, quo is in ſacris vti ſolebat, quòd corpus pridie magna cura in ipſo prælii ardore conquiſitum, non inuenerāt, ex præda ad naues deportabant. Quibus rebus à Maſſilienſi quodam cognitis, illico Alphonſus eos ad ſe perducere iuſſit. Et primò quidem corpus à ſe inuentum non negarunt: cæterùm dum naues repeterent, vt ſocios atque adiutores vocarent, quòd ipſi tantum onus ferre non poſſent, loculum interea vbi corpus reconditum inerat, igni hauſtum. Quibus cùm creditum eſſet, dimiſſi ſunt. Alphonſus tamen nequaquam animo conquieuerat, eius inueniendi percupidus: putabat enim, id quod euenerat, corpus ipſum metu occultatum, ne ab inuentoribus aurum loculo circumpoſitum reddi oporteret. Itaque cùm audiſſet gubernatorem triremis qua illi vehebantur, vnà cum iis aſſuiſſe, hominem ad ſe conſeſtim accerſi imperat, & quidnam de ipſo corpore factum ſit percontatur: qui cùm pertinaciùs affirmaret crematum eſſe, ſuſpenſa ad malum triremis antenna, terrore mortis iniecto, veritatem expreſſit, atque vbinam corpus celaeſſent confiteri coëgit. Quod vbi agnouit, è veſtigio eò proſectus, corpus ipſum cum ſumma veneratione in roſtram, qua ipſe vehebatur, deportari curauit. Hunc verò caſum Maſſilienſis ſenior referebat (rem dictu mirā) quendam ſpectatæ ſanctitatis virū, iam ab inde annis quinquaginta, eo tēpore Maſſilienſibus euēturū prædixiſſe. Eius dici poſt diem tertium omnibus vrbem deferendam conſentibus: quòd copiæ propter bellum Hiſpanum iam deſtinatum animo, imminuendæ non eſſent, vrbis autem præſidio multo milite opus erat, na-
uem

uem ingressus urbem præsidio vacuâ reliquit. Ea clade Massiliensium in Galliam perlata octingenti fermè è Burgundia equites ad Alphōsum proficiscebantur, stipendia sub eo (nā per id tēpus Ioannes eorū princeps Britanię adiūctus, cū Galliæ Rege bellum gerebat) facturi. Cæterum, quas dixi, causæ, ac belli insuper Hispani moles, ne quid amplius in his locis moraretur, cogeant, quamobrem in Hispaniam, vti constituerat, ire perrexit. Necdum multum nauigando processerat, cū subito exortus in aduersum ventus adeò mare commouit, vt dispulsis nauibus vel preciosarum rerum iacturam fieri oportuerit. Hæ tamen post longam iactationem Palmosam nulla omnino amissâ, delatæ sunt. Inde paucos moratus dies, dum iactatos reficeret, tranquillo vectus Barcinonem traiecit. Lætus iis, ac maximè iucundus eius aduentus, vt diu desiderati Regis, vt gloriosi victoris fuit. Iam enim ad eos, atque adeò in omnem Hispaniam tot rerum ab eo prosperè simul & magnificè gestarum fama peruagata fuerat, quibus Cathelonicū, atque omne Hispanum nomen non mediocriter illustratum esse animaduertebant. Itaque quàm maximo honore potuerunt eius aduentum celebrare: nulla re prætermisâ, quam ad id munus pertinere existimarent. Nec minus cæteræ Cathelonix, atque Aragonix ciuitates, ac reguli eius salutandi & congratulandi gratia Barcinonem profecti, inter se de officio certabant. Fuit autem hic annus ab aduētū eius in Italiam, tertius. Interea Ioanna ob Alphonſi discessum occasionem, vt sibi videbatur, nacta qua amissam urbem Neapolim reciperet (magnum enim militum numerum ab Alphonſo transuectum in Hispaniam sciebat) de reuocando Ludouico, quem ante pro hoste habitum regni finibus expulerat, consilium cepit: Cumq; sciret Martinum pontificem maximum, illi amicum esse, nulliusq; opera facilius reconciliari posse, legatos ad eum misit, qui ea de re agerent. Nec fuit pontifici difficilis ea reconciliatio, Ludouico eam rem vltro, & maximè expetente. Renouata igitur amicitia, ac fœdere, Ludouicus ex hoste hospes repente factus, Auerſam ad Ioannam profectus est. Ea coniunctio maximæ voluptati fuit Andegauenſi factioni, quæ prius Ludouico expulso, omni prorsus spe sibi exuta videbatur recuperandæ in perpetuum dignitatis. Itaque clam

inter se occulta consilia agere, atq; illius rebus, quoad tutò possent, fauere cœperunt. Multiq; etiã ad eum sese Auersam contulerunt, operam, studiumq; omne pollicentes. Cùm autem Ioanna, & Ludouicus sese Neapolim, cæterumq; regnum, priuatis viribus, recuperare possent diffiderent, externa auxilia poscenda censuerunt: ea maximè, quæ mari pollerent. Ea tempestate Philippus Maria Mediolanensium princeps, cuius opes omni Italiæ formidolosæ erant, urbem Genuam, propter ciuium dissidia, tenebat, eratq; ingens eius auctoritas, terra quidem propter equestres copias, quibus abundabat, mari verò propter Genuenses, quorum in rebus maritimis magnæ opes erant. Huius itaque amicitiam imprimis sibi petendam duxere. Nam cùm sibi classe imprimis opus esse animaduertent, eam non aliunde commodius, quàm è Genua se cōsequi posse intelligebant, præsertim cùm scirent Genuenses, ad veterè amicitiam, in vtrunque pronos esse. Quod consilium cùm pontifex comprobaret, legati ad Philippum, ac deinde ad Genuenses missi, iiq; suadendo perfecere, vt bello adiuuantur. Alphonfus per id temporis Genuensibus infensus erat, propter Corsicam à se bello petitam. Itaque facilius in ea re Philippo obsequuti onerariarū duodecim, ac triremiū quinq; & viginti classem effecerunt. Huic classi Philippus Guidonem Forellū, vnum è copiarum ducibus, præesse voluit, patientibus æquiore animo Genuensibus alienigenam hominem aduersum fœderis formulam classi præfectum dari, quod eos pecunia in classis stipendium Philippus adiuuerat. In eam classem præter nauales socios, lectissimum peditatum, equitesq; complures misit, qui, vbi quid terra gerendum foret, hostium impetum sustinerent. Ad X. millia hominum, qui pugnare possent, in ea classe fuisse accepimus. Dum ea paratur, Ioanna ac Ludouicus de recipienda primùm Caieta agere cœperunt, cuius rei facultatem classis beneficio sibi oblatam videbāt. Erat enim ea vrbs & ad classis receptum portu tutissimo peroportuna, & propter vicinitatem ad bellum Neapoli, atque adeò vniuerso agro Campano inferendū maximè idonea (neque enim abest à Neapoli plus sexaginta millibus passuum) egitq; Ioanna cum Christophoro, ac Rogerio è Caietana stirpe regulis, quibus in ea vrbe magnæ clientelæ erant, propter oppida, quæ tenebant

Caietæ

Caietæ circumiecta, vt in aduentum classis Caietanorum animos eorum, quibus amicis utebantur præpararent. Postquam verò Petrus Regius frater certior factus est Genuêses pro Ioanna & Ludouico Philippi iussu classem moliri, coacto in urbem frumento, omnibusq; ad obsistendum necessariis attentiore cura præparatis, ad Bracium misit, qui rogaret, si Alphonfi statum saluum esse cuperet, vti Neapolim quamprimum cum exercitu contenderet. Bracius per id tempus adhuc urbem Aquilam obsidebat, statueratq; non prius ab obsidione discedere, quàm eam cepisset, quòd intelligebat (vrbe illa ditionis suæ facta) postea in manu eius fore, cui vellet Neapolitanum regnum tradere, Regesq; qui de regni possessione certabant, amicitiam eius magno empturos esse: quapropter irrita ad eum legatio fuit. Aduersus quem aliquanto post ita postulante Pontifice ac belli sociis, cum Sfortia à Regina cum exercitu mitteretur, in transitu Aterni fluminis (quem nunc Piscariam ab oppido vicino vocant) dum periclitanti armigero opem ferre conatur, verticibus rapidis, cum equo in profundum absorptus, nusquam postea apparuit. Nec multò post Iacobus Caudola, ac Franciscus ipsius Sfortiæ filius, adolescens iam tum magnæ expectationis, cum copiis eodem missi: cum per montana supra Aquilam venissent, ipsum Bracium per contemptum hostium patientem omnes prius copias in planum descendere, quàm pugnam inciperet, acie vicerunt, eo caelo, totoq; exercitu propè capto. Inter hæc Genuensium classis parata atque instructa è Genua soluit: eaq; cum ad Caietæ conspectum peruenisset, iis, qui Alphonfi partibus fauebant, magno terrori fuit: nec ob id, quòd urbis munimento diffiderent: sed quòd magnam ciuium partem Ioannē ac Ludouico affectam, rerumq; nouandarum cupidam intelligebāt: quorum conatus pertimescebant. Et quanquàm eorum consilium Antonio Lunæ præfecto urbis non obscurum erat, tamen dissimulanter id ferebat, nec punire fontes, nec expellere vrbe ausus, quod verebatur, simul ac quæstionem de suspectis habere cœpisset, ne illorum vim sustinere posset. Appulsa igitur sub urbem classe, expositisq; in terram naualibus sociis militibusq;, Guido classis præfectus, vti monitus fuerat, terramariq; Caietanos circumsedit: multiq; ad eum à Ioanna equi-

tes cum Christophoro Caietano in castra accessere. Antonius, quoad potuerat, urbem munierat, dispositis per muros vigilibus, & nequid noui aduersæ partis homines moliri possent, obseruabat. quorum nullus, primo classis aduentu se ducē ad arma capienda profiteri ausus est. li triduo post cœptā obsidionem, cum non auderent vim facere præsidii metu, terrorem iniiciunt: docent tam grauem obsidionem frustra tolerari: nam neque ab Alphonso Hispano bello occupato: neque à Petro eius fratre, cui nulla sit classis, subsidium vllum expectari posse. Stultum autem videri, vbi auxilium desperes, quod tueri nequeas, id tamen pertinaciter ob cupiditatem velle defendere. Mare à classe clausum, terra ab exercitu teneri, nec iā vllum obsessis effugium patere, urbem præterea non vsq; adeo munitam esse, vt tantæ classis, tantiq; exercitus simul Ioannæ, ac Ludouici vim sustinere possit, quapropter suæ, & præsidii, ciuitatisq; saluti consulendum: antequam hostis muros quaterre inciperet. His perterrefactus Antonius, quod in iis, qui amici Alphonso erant, parum opis intuebatur: cedendum necessitati ratus, consilium salubre magis, quam honestum arripit, pactusq; suam, & præsidii salutem, Neapolim ad Petrum abiit, quo digresso, haud mora Caietani deditionē fecere. Vrbe Caieta præsidio firmata, Guido tranquillum nactus mare Neapolim petiit, extraq; teli iactum anchoras in portu iecit. Quod postquam Petrus animaduertit, stationibus per muros tormētisq; dispositis, omnibusq; cum cura effectis, quæ ad muniendam tuendamq; urbem pertinebant, nequid eum falleret, circumspiciebat. Postridie haud procul à templo Mariæ Carmelitanæ Guido copiis in terram expositis castra ponit. Leuiā de hinc prælia inuicem committi cœpta. Dū autem Petri equitatus in Auerſanum excursionem facit, Remundus Anechinus, qui sub Iacobo Caudala militabat, capitur, atque ad Ludouicum perducitur. Quem cū sciret Iacobo imprimis charum esse, peridoneus ei est visus, per quem cum Iacobo de recipienda vrbe Neapoli ageret. Itaque hominē seorsum placide affatus, quid ad Iacobum perferri velit edocet, speq; & promissis ingentibus oneratum, à se dimittit. Ille confestim ad Iacobum reuersus, remotis arbitris, ei Ludouici mandata aperit. Quæ vbi audiuit, renuntiari iussit sese in id quod peteret paratum

paratum esse, & qui id exequi posset, meditaturum: in hoc consilium aliquot dies consumpti. Neque enim absq; magno discrimine, & actu tanta res agi posse videbatur. Erant enim apud Petrum & alii quidem præstantes copiarum duces præter Cathelonos, & Hispanos, ut ab eo cautissimè agi oporteret. Cæterum classis præsentia eius animum ad rem perficiendam confirmabat. Tum magnam ciuitatis partem ad Ioannam inclinare animaduvertebat. Hæc quamquam ab eo occultissimè agebantur, tamen Petrum non latebant. Sed veritus hominis potentiam dissimulandum existimabat. Erant enim in Iacobi manu portarum clauces, ut periculum esset, si qua vis aduersus eum pararetur, ne vno momento propter auxilii propinquitatem cuncta euerteret. Molliendum igitur potius, & vincendum omni officio eius animum, (si forte à proposito reuocari posset) quàm irritandum, & quod sine suspitionis significatione fieri posset nequid noceret, precandum. Itaque nec urbis custodiam mittebat, nec omnes vno tempore copias in hostem educi sinebat. Sed postquam Iacobus consilia sua palàm facta cognouit: maturandum ratus: priusquam ei vis afferretur, Ludouicum monet, ut Guidonem postero die in armis paratum esse iubeat, simul quidnam constituerit edocet. Postridie hostes instructa acie ad urbem succedunt, veluti moenia oppugnaturi. Quod cum Iacobus animaduerneret, iis obuiam cum equitatu, & magna peditatus parte repente prodiit. Cæterum paulo post primū congressum, quasi eorum vim sustinere non posset, ex composito cessit: hostesq; fugientem consequuti vnà cum eo urbem inuecti sunt. Hinc tumultus & trepidatio repente totam urbem peruasit. Hispani, Catheloniq; cognito dolo, ut quisque potuit, in tanto, ac tam inopinato casu alii arcem Regiam, alii aliò effusa fuga sese receperunt. Quæ cum Petrus animaduerneret cedendum fortunæ arbitratus, & ipse in arcem concessit: Hispanorumq;, & Siculorum domus direptæ, etsiqui comprehensi sunt, pro captiuis habiti: totaq; urbe cum ingenti clamore discursum est, nec quicquam præter arces superfuit, quod non vna modò excursionē factum fuerit. Qui arcem Capuanam tenebant, paulo post salutem pacti, deditionem fecerunt, obsidebatur arx Regia: ad hæc res frumentaria deesse coeperat. Magnus enim hominum numerus in ipso tumultu captæ

vrbis

vrbis in eam confluerat. Sed eam inopiam, vnus naus interuentus subleuauit: quæ violētiorē vento de industria expectato, pleno velo ad arcem delata: frumentum, quo erat onusta, inuitis hostibus, exposuit. Alphonsus per id tempus in habendis delectibus, cōtrahendisq; copiis occupatus erat. Cui postquam renuntiatum est amissa Neapoli, arcem obsideri, dignitatis suæ esse statuit, fratrem quamprimum obsidione liberare. Itaque Artalem Lunam cum parte classis qua Barcinonē vēctus fuerat, Neapolim confestim proficisci iubet: & quæ frater imperaret efficere. Isq; secūda tempestate vsus, paucis diebus Neapolim profectus est. Frumento in arcem illato (iam enim Genuensium classis abierat) & arcem famis periculo, & Petrū obsidione liberauit. Ad eius classis conspectui, Neapolitani cōfestim armatis mœnia compleuere stationibus oportunis quibusq; locis dispositis. At Petrus cū se ciuitatem ea classe recipere posse diffideret, omni turba inuiti inde sublata, classem conscendit, ac Siciliam repetiit. Inter hæc Alphonsus cum copiis Ioannis Hispani Regis fines ingressus, ei intētabat magis, quàm inferebat bellum, quo finitimis populis terrore iniecto Henricum fratrem dimitteret. Ioannes quoque frater Nauarræ Rex, qui ante Henrico nonnihil aduersus fuerat, ab Alphonso persuasus, mutato repente consilio suadere Ioanni cœpit uti fratrem abire pateretur: seq; non passurum nisi id faceret, fratrem diutius distineri. Itaq; Ioannes etsi eas paraue- rat copias, quibus Alphonso obsistere se posse confideret, tamen omis- sis belli consiliis, dimittere Henricum statuit: Quo dimisso, pax facta est: moxq; Alphōsus reductis copiis, in Aragoniæ fines rediit. Dum hæc in Hispania aguntur, Thomas Fregosus, principatu Genuæ expulsus ad Petrū mittit, qui auxilium ab eo postulet aduersus Philippi vim ac dominatū: quiq; doceat quos populos in Italia amicos, quas clientelas in vrbe Genua, atque in reliquis Genuensium oppidis habeat, nec dubitare se si ab eo classe adiuuarentur, fore, ut eiecto Philippi præsidio vrbe potiatur: debere illum meminisse acceptæ à Philippo grauissimæ iniuriæ: à quo & ipse ex vrbe Neapoli expulsus fuerat, & Alphonso fratri omnis propè spes adipiscendi regni adempta. Non placuit Petro (& si ira, atque indignatio animi eius ad vlciscendam iniuriam stimulabant) quicquam super

super ea re decernere, antequam Alphonsi voluntatem cognosceret. Itaq; continuò ad eum misit, qui eius animum sciscitaretur. Quo ad se profecto, Alphonsus animo reputas nullam fermè aliam gentem sibi Neapolitanis in rebus aduersari posse, ac facìle fore, vt Thoma Genuæ principatum obtinente, ipse cum classe proficiscens, Reginam, quæ promiserat, præstare compelleret: placere sibi auxilium Thomæ ferri renuntiari iussit. Cuius voluntate cognita, Petrus sumpto comæatu, cæterisq; necessariis in classem impositis, ad portum Pisanum cursum dirigit. Ibi Baptista & Abramus Thomæ fratres cum duabus Florentinorum rostratis eius aduentum operiebantur. Cum hac classe quatuor & viginti naues longæ erant. Baptista & Abramo ducibus in Ligusticum sinum profectus, oppida mari vicina circumire, terroremq; ingentem aduersariis inferre cœpit: Etimodò Clauarum, modò Genuæ portum, modò Sauonam petens, omnia infesta faciebat: nec nisi insigni magnitudine nauescōmeatus importare in oppida patiebatur. Si quādo in hominum Fregosæ factionis naues incidebat, has absque detrimento atque inuiolatas dimittebat, aduersariorum verò capiebat. Quod cum inimici animaduertent, quæ potuerunt, ex amicorum delectibus præsidia in oppida suspecta, aut minus tuta confestim miserunt. Inter hæc in spem Baptista Sigestri potiundi adductus (quod oppidum à Genua triginta millibus distat) Petro persuadet, vt cum classe eò se conferat: multos amicos sibi in eo oppido esse, qui ingressum pollicerentur: horumq; principes esse Laurentium, Federicum, & filios, suæ factionis homines: quo oppido capto, reliquos illius oræ populos aut voluntate, aut metu dedicationem facturos. Hæc cum dixisset, Petro consilium approbante, Sigestrum profecti sunt. Situs oppidi huiusmodi erat. Locus est accliuus leniter sese à lictore in montem attollens, insulæ propè modò vndique mari circumdatus: vna tamen litoris pars continentem attingit, non latior ferme passibus cētum: ytrinque stationem habet lembis ac triremibus tutam, ipsa montis natura maris impetum coercente. Sed non vtraq; statio eadem tempestate tuta est: nanque ciente procellas noto, eam partem quæ Aphrico exposita est naues perunt. Rursum flante Aphrico, ad eam partem quæ ad Nortū vergit, mu-

k   tata

tata statione se recipiunt : ipsorumq; ventorum impetus magnam in vtrunque litus arenarum molem vehunt. Qua de re etsi tellus ipsa fossione facilis est, tamen oppidum in insulam redigere difficillimum foret, atque adeò penè nulla vt arte effici-ratione ve posset. Extra hanc peninsulam in qua oppidum situm est, vicus erat nullis mœnibus circumseptus, aduersæ factionis hominibus frequentior : nanque in oppido Fregosa factio plus poterat. Laurentius cum suis perpetuò intentus stabat, vt cum primùm classis accessisset, Baptistæ oppidum traderet. Itaque ad primùm eius aduentum pulsâ aduersâ factione Baptistam intromisit. Quo casu, qui contrariæ factionis erant, conterriti, in montes propinquos, mox Centuriam (incolæ ita appellant) amicis frequentem, qui mons inter Sigefstrum & Clauarum est, se fugientes receperunt. Ea re, à Genuensibus Philippo nūdata, Nicolaum Guerrerium cum multo peditatu, equitatu pauciore (quòd in montanis locis peditum vsus maior erat) confestim eò proficisci iussit. Ad sex milia hominum ii fuerunt. Ad hæc Genuenses onerarias quatuor ingentes, quæ mari oppidum vexarent, misere. Nicolaus primò Compianum cum exercitu profectus, quòd oppidum in Apennino est situm, in agri Genuensis confinio : priusquam vltimis progredieretur, eius regionis peritos aliquot consuluit quâ nam sibi transeundus Apenninus esset. Duo enim erant itinera, per quæ Sigefstrum aditus patebat : denis ferme passuum millibus inter se distantia : vtrunque porrò difficile, ac periculosum, vnum per vallem, quam Sturlæ vocant : alterum haud procul à Varisio oppido. Cæterùm id remotius ac multò minus tutum videbatur : propterea quòd in iis locis Abramus magnam agrestium manum ex amicis comparatam habebat. Nanque Ioannem Ludouicum, ac maiorem Fliscorum partem, summæ nobilitatis viros, quorum dominatu ea loca tenebantur, amicos atque adiutores habebat. Itaque Nicolaus astu vtendum ratus, callidum pro tempore consiliū capit. Ligures complures expeditos, quibus ea regio nota erat, confestim deligit : hosq; ante lucem postridie Varisii iter ingredi præcepit : longoq; agmine, plerisque militaribus signis interiectis, quò maioris multitudinis speciem atque opinionem hostibus præberent, incedere. Qui vt erumpente luce in collibus

collibus apparere: confestim ii, qui montem, quem Sanctam vocant, infederant, vti erat constitutum, fumo significare cœperunt. Qua re Abramo nuntiata, extemplò cum ea manu, quam cœgerat montem petiit: hostesq; citato agmine persequitur. Idem Vallis Sturlæ incolæ depulsum à se periculū opinati fecere: desertisq; collibus, quos infederant, Varisium versus cōtenderunt. Ea re cognita Nicolaus præmissis levis armaturæ hominibus, cum agrestibus plerisque, qui colles ab hoste desertos occuparent: ipse cum reliquo exercitu per vallem Sturlæ iter facit: vicisq; passim direptis, atque incēsis colles, per quos eundū erat, gradatim occupat: ne hostes à tergo urgere possēt. At ea manus, quā per Varisii iter missā demonstrauimus, vt vidit Varisio motos hostes sese citatim insequi, effuso cursu per mōtes ferri cœpit: instātibz iā à tergo hostibus sese pleriq; è subiecta rupe deiecerunt. Interea nuntiatum est Abramo hostes Sturlæ Vallem ingressos eam late populari, atque vastare. Et primò quidem fumus prospectus ardentium tectorum mox foeminarum, & puerorum clamor opem poscentium auditus maiorem suorum partem ad suā defendenda reuocauit. Ipse quoque Abramus intellecto hostium dolo cum iis omnibus, qui secum erant, cumq; equitatu, quem à Florentinis acceperat: eodem cucurrit, hostesq; iam longè progressos insequutus, vt vidit se assequi non posse, rectā Sigestrum petit ac Nicolao, nullo iam obistente, per Lauaniæ amnis vallem, diuersa via, Clauarum profecto: ibi donec delectus imperati à Genuensibus conuenirent, consistere iussus est. Interim Baptista, & Abramus ante Sigestrum oppidum castra in litore posuerunt, fossamq;, & vallum ad vtrunque litus (nam à tergo oppidum castra in litore muniebat) à fronte perduxerunt. Petrus cum classe ad litus stabat, alterumq; castrorum latus tuebatur. Postquam Nicolaus perfectis nauibus, ac delectibus se satis firmū, atque instructum videt Sigestrum petere instituit. Abest autem Sigestrum à Cluaro non plus quinque millibus passuum, Cæterum iter plurimum confragosum, & præceps. In medio ferme Centuria mons est, quem paulo ante monstrauius, ab aduersariis magno præsidio communitus supra Sigestrū collis est: qui Salus ab incolis dicitur: quā breuis ad oppidum descendus est. Hunc cum sciret Nicolaus per specula-

tores ab hostibus infessum, magnam popularium, atque agrestium manum per superiores montes circummisit: qui deiectis inde hostibus continuo collem occuparent. Quod postquam Baptista animaduertit, cōfessim summissa peditatus parte, qui collem tueretur, ipse reliquas copias in aciē producit. Petrus quoque sub eundem collem quam proximē post classem admouet. Nicolaus cōposito agmine iter faciebat, cum interea, qui circūmissi ab eo fuerant, ē superiore parte magno impetu in hostes inuecti sunt. Quod postquam conspiciatus est, peditatum cōfessim summisit, qui hostes lacefferent. Ita superne simul & à fronte impugnabantur. Non tamen vsque adeo animos remiserunt, vt collem subito deseruerint: Sed cominus pilis, & gladiis rē gerentes fortiter aliquandiu resistebant: multaq; vulnera & intulerunt simul, & acceperunt. E classe multi eorum manu balistis, ac tormentis feriebantur. In viarum angustis, par vtrique virtus erat: sed cum fortius premerent qui de superiore loco pugnabāt, cedere coacti: sensim deserto colle sese ad equites in planitiem receperunt. Occupato saltu Nicolaus celeriter in subiectos campos descendit: nanque ante oppidum duū millium, aut eò amplius, planities patebat, traductoq; omni exercitu, eoq; saltu, & circumiectis collibus infessis, ac præsidio firmatis, haud procul ab hostiū castris, castra posuit. Baptista, quod equitatu inferior erat, in castra copias reduxit, præliaq; inuicem quotidie conserebantur: non tamen, vt in vniuersi certaminis fortunam deueniretur. Nicolaus equitatu præualebat, sed classe ab latere circumfusa multi suorum tum militum, tum equorum manu balistis iacti cadebant. At naues tres Genua profectæ tormentis, & omni telorū genere castra infesta faciebant. In hoc rerū statu Nicolao nūtiatum est, Ioannem Ludouicum, de quo paulò antè mentionem feci, cum magna popularium manu, ē Varisio per Sturke Vallē in auxilium Baptiste proficisci: breuiq; supra caput ius futurum deiectisq; qui colles tenebant, vallis fauces occupaturum. Quapropter ueritus ne reditu intercluderetur, ipse cōfessim cum parte equitatus, dissimulata fuga, ad eum saltū progressus: quasi venturos hostes transitu prohibiturus, reliquas copias cōposito agmine se sequi iussit. Cæterum qui in castris manserant: vt se desertos à duce conspexerunt, tumultuosius,

ac

ac sine ordine abeuntium vestigia sequuti sunt: postremosque ad-
 orti in fugam coniecerunt. Horum fuga conspecta, qui ante-
 cesserant: & ipsi desertis collibus, fugere effusius coeperunt: nec
 ullius vi aut imperio retineri poterat. Fugientibus per Saltum
 (is verò est mons, què supra memoravi) classis, quæ ad radices
 suberat, terrorè augebat. Latera enim nuda manu balistis præ-
 bentes multa inde vulnere accipiebant. Ad tria millia merce-
 nariorum militum capta, reliqui sese effuso cursu Clauarum, vnde
 venerant, receperunt: iiq; nauibus inuecti, quòd terra tutò
 reuerti in Galliam Cisalpinam non poterant, Genuam traiece-
 runt. Secundum hanc pugnam Petrus, ac Baptista Rapallum
 oppidum profecti, expositis in terram naualibus sociis una cum
 Abramo primo impetu oppidum cepere, magna enim pars
 oppidanorum Fregosis fauebat. Ingressi deinde vallem, ad cuius
 exitum oppidum situm est insectari agrestes coeperunt: qui
 gregatim in colles conuenerant. Erat autem per id temporis
 Antonius Fliscus Fregosis inimicus: is igitur contracta popu-
 larium, & clientum non parua manu, præter delectos Genua
 ad se missos, in eam vallem descendit, hostesque adeptus ad na-
 ues repulit. Post hæc Petrus cum classe Ligusticum sinum circū-
 ire rursus coepit: multaque detrimenta, iis præsertim qui aduer-
 sè factionis erant, inferebat: nec frumentum, aut aliud com-
 meatuum genus importari patiebatur: sed hæc mala minus gra-
 uia ciuitati erant, quam reliquæ prouinciæ: quoniam onera-
 riis quæ magnitudinè excellebant, rostratæ nauigationem in-
 hibere non poterant. Ad cætera verò oppida terrestri itinere
 è Gallia Cisalpina, interdum mari maioribus nauibus defere-
 bantur, sed sumptu maximo. Ex quo nauigatio, ac mercatura
 apud eos, qui maritimam oram incolebant, omnis conquie-
 uerat: quotidieque ad senatum Genuensem, & ad eos quos Phi-
 lippus Reip. præfecerat, graues querelas deferebant, atque ut
 eorum calamitatibus consuleretur, precabantur. Quibus re-
 bus cognitis Philippus, veritus ne Alphonsi bellum Genuæ re-
 bus discrimen ob Fregosam factionem afferret, si classis eius in
 Ligustico sinu diuturniorem moram faceret, de pace cum Al-
 phonso agendum censuit. Missis igitur ad eum in Hispaniam
 legatis, Bonifacium Corsicæ caput, quòd pax aliter impetrari
 non poterat, ei se traditurum insciis Genuensibus pactus. Cum

exoluere promissum non posset, Genuensi Senatu renitente, Veneris portum, atque Ilicem, duo in portu Lunę castella naturali situ munitissima, Bonifacii loco, ei tradidit: atque ita pax cōuenit, scēdusq; iētum. Digrediens ē Ligustico sinu cum classe Petrus ad Cercinam Aphrorum insulam, profectus, expositis in terram naualibus fociis: primo impetu eam cepit ac diripuit: incolisq; omnibus vtriusque sexus, præter eos qui in syluis delituerunt, in seruitutem adductis, in Siciliam rediit: eo videlicet consilio vt Neapolitani regni oras vexaret, atque hostes à navigatione arceret. Dum hæc geruntur, Ioannes atque Henricus Alphonsi fratres, qui post factam, quam dixi, pacem in pristinum statum apud Ioannem Hispaniæ regem restituti, cuncta rursus administrare, atque agere cœperant, Aluarum Lunam, de cuius consilio Ioannes omnia gesserat, donec inter illum & Alphonsum discordia viguit, quod illos potentia æquare atque eorum auctoritatem eleuare nitebatur, è medio excedere, & in oppida sua abire coëgerunt. Erat hic nobili quidem loco natus, cæterum propter scientiæ rei militaris opinionem summum apud Regem dignitatis gradum adeptus, omnia seu belli, seu pacis munera per se geri volebat. Eo igitur à Rege distracto, & à regni negotiis in otium coniecto. Ioannes, atque Henricus, vt dixi, cuncta agebant. Cæterum commune regnorum malū inuidia rursus eam fidem, quæ inter eos, ac Ioannem Regem renouata erat, è medio sustulit. Quidam enim è Regni primoribus, quibus fratrum potentia inuisa erat variis suspicionibus iniectis denuo inter illos ac Regem dissensionem pepererunt: atque vt eorum opes euerterent, Ioanni persuasere, vt Aluarum, qui iam tum alterū annum iacebat, & à spe recuperandæ dignitatis pristinæ longè aberat, ad capeffendas vnà secum regni curas reuocaret. Qui incunctanter profectus, vt vidit se pristinā auctoritatem adeptum, Ioannis, & Henrici statum demoliri, ac labefactare cœpit, breuiq; fautorum ope, atque opera effecit, vt utroque à regni curis amoto, de sui vnius consilio, ac voluntate (vt consueuerat) cuncta Rex gereret. Ea verò res maximè Alphōsum mouit. Anno igitur post factam pacem ferme quarto: tantam iniuriam minimè ferendam diutius existimans, cum intelligeret non posse fratres, nisi Aluari potentia imminuta, amissam dignitatem

dignitatē recuperare, ad Ioannem scribit, velle se aliquot dies Regni curis vacuos, vnā cum eo agere. Simul ad mille equites, lectissimam iuuentutem, quorum plerosq; è nobilitate Hispaniæ ad se studio partium traxerat, confestim cōuocat: sub specie ludorum equestrium, quos agere instituisset, cū ad eum peruenisset, multa arma iis certaminibus apta parari iubet. Eius profectio Aluaro in primis suspecta fuit: ne suo detrimento instituta esset. Quapropter minimè cessandum ratus ad artes se conuertit, quando apertè vi vti non poterat. Adducto igitur in suspicionem Alphonso: quasi vellet Ioanni regnū adimere, coactis raptim, quas potuit, Regis iussu copiis, Alphonso iā regni Hispani fines ingressio cum Rege obuiam processit. Quod vbi Alphonfus agnouit, delectu raptim habito, quādo consilium non succedebat, vi agendum apertè ratus, tria millia peditum equitatu addidit: progressusq; ad Aegyptam oppidum plano, ac patenti loco castra posuit. Ea re cognita Ioannes cū Aluaro citato agmine iter facientes in colle edito, vnde Alphonfi castra cōspici poterant, cōsedit. In hac castrorū propinquitate quotidie magis ac magis irritabātur vtriusq; partis animi: paruaq; prælia inuicē committebatur, iisq; Alphonfus, quod equitatu plus poterat, superior euadebat. Cæterum aliis super alios indies aduentantibus, postquam Aluaro visum est Ioannem satis instructum ad certamen esse, fortunam prælii experiri, quod ad eam diem recusauerat, statuit. Et iam vterq; exercitus conflicturus erat: cum Maria Alphonfi vxor, eadēq; Ioannis soror interuenit: seque viro, & fratri mediam obiecit: precibusq; simul, & lacrymis impia, atque nefaria arma è manibus vtrique eripuit. Deinde vnā cum Pontificis maximi legato, ob eam causam in Hispaniam profecto, effecit, vt Alphonfus factis induciis, retro in Regnum concederet: Cæterum hęc induitiæ non belli finis, sed parui temporis quies fuere: Namque Alvarus Ioannē quotidie stimulare in Alphonfi odiū non desinebat. Itaque Regem rursus impulit, vt contractis ingentibus copiis bellū renouaret. Quod postquam ad Alphonsum perlatum est, confestim ex delectibus ad xx. millia peditum coëgit: oppidaq; hostili regno opposita, quæ haud satis tuta videbātur, solo æquari, incolasq; cum bonis in tutiora loca transmigrare, pabula præterea, & stramēta, ne hostibus vsui essent,

essent, igne corrumpi iussit. Pararis deinde, contractisq; omnibus copiis ad regni fines processit. Ioannes equitum millibus circiter triginta, peditum quadraginta, Aragoniam ingressus inter Sertinum, & Fericiam oppida castra posuerat: Fericiamq; primum oppugnare aggressus est. oppido præsidio miserat Alphonsus complures viros fortes, ac strenuos Italico bello expertos: qui non tantum de muro pugnare, sed etiam extra oppidi munimenta prodire, & aperto Marte manus cum hoste cōferere, audebant: Triduo id oppidum totis viribus à Ioanne nequicquam oppugnatum est: pari animo audaciaq; restiterunt, qui Sertinum tuebantur. Alphonsus, ut Ioannem ex Aragonia abstraheret, proxima Regni eius vastabat: quod ubi Ioannes agnouit decimo postquam venerat die, irritum incœpto, in Regnum se recepit. Cuius discessu cōperto Alphonsus quinque peditum, tribus equitum millibus ex omni numero electis Deciam oppidum petit: atque, illud, & Boroniam ac septem præterea oppida, Aragoniæ finitima, intra paucos dies expugnauit. Iisq; præsidio valido firmatis, quod per anni tempus res geri non poterat, in Aragoniam in hyberna copias reduxit. Ineunte vere, ne hostis posset pro arbitrio Regni sui fines penetrare, omnem undique aditum firmis præsidiis sepsit: constitutisq; domi rebus: Taronem profectus est: copiis eodem cōuenire iussis. Nam, quod ea urbs situ permunita, atque opulenta erat, & in confinio hostium posita, is locus omnium commodissimus ei est visus, quo potissimum copiarum contraherentur. Ea re Ioanni renuntiata non minori & ipse cura omneis in fines suos aditus præcluserat, copiasq;, quas potuit, conuocauit, concitatis in mutuam perniciem vtriusque Regis animis: namq; ita natura comparatum est, ut si qua inter necessarios ira intercidat, acerbiora inde odia, grauioresq; inimicitiae exoriantur. Verum priusquam iustæ conuenirent acies, multæ excursionēs, ac populationes vltro citroq; factæ, ac pleraque oppida hinc inde debellata. Inter hæc Petrus Alphonsi frater: qui iam cum classe in Catheloniam redierat, Alborcherium, quod oppidum est in confinio Lusitaniæ situm cum magna popularium manu profectus est: ut ab ea quoque parte Ioannis regnum vexaret: erat ei summa amicitia, vetusq; hospitium cum Alicantaræ Magistro: ita enim appellatur eius religionis princeps: nanque

Nanque Ferdinandus Rex sapientissimus filiorum adolescentiam ei viro propter gravitatem & integritatem vitæ regendam dederat: iiq; ab eo liberaliter instituti fuerant. Qua necessitudine confusus Petrus cùm ad oppidum quod ab ipso Alicantaræ magistro tenebatur, profectus esset, vt inde auxilia ad bellũ accerferet, fratris filius à Ioanne Hispaniæ Rege magnis pollicitationibus persuasus, adempta patruo oppidi possessione Petrum in Ioannis potestatem tradidit. Quem Henricus frater cùm aliter liberare non posset, nisi eo oppido Ioanni tradito, fraterna pietate victus, oppidum haud cunctanter tradidit. Isq; dimissus, ad Henricum venit: atque inde ambo cùm nihil aliud tutum in ea prouincia aduersus Ioannis opes amplius haberent, ad Lusitaniam Regem, cui soror nupta erat, sese receperunt, belloq; inde renouato, Ioannis regnum multis cladibus affecerunt. Alphonsus copiis omnibus coactis, regni hostilis interiora ingressus, longè lateq; terrorem incussit. Ioannes quoq; identidem excursiones multas in Aragoniam fecit. Nusquam tamen collatis signis dimicatum: præliorum fortuna varia fuit, magisq; tempus procurationibus atque populationibus tritum, quàm vt vno prælio bellum finiretur: sed trahendo bellum exasperatis odiis, tandem in conspectu castra posuerunt, vniuersi certaminis fortunam subituri. Cùm hic esset rerum status, nonnulli ex regni optimatibus (quibus Regum discordia molesta erat) antequam prælio decerneret, Reges adeunt: quantaq; hominum cædes, quanta regni vtriusque calamitas consequutura esset, si omnibus copiis decertarent, quamq; præterea flagitiosum ad famam tanta necessitudine deuinctos reges inter se gladios stringere, docent. Isq; & huiusmodi verbis vtrunque Regem perpulere, vt omiſsa pugna per legatos & communes amicos de pace ageretur. Itaq; induciis in quinquennium factis, delecti arbitri qui cognita rerum controversia pacis conditiones dicerent, quò penitus omnis discordiæ causa tolleretur. Isq; cõstitutis non prælium modò, quod haud dubiè cruentissimũ futurum videbatur, sed etiam tam atrox, tamq; impium bellum sublatum est.

*

BARTHOLOMAEI
FACII RERV M GE-
STARVM ALPHONSI
REGIS LIBER
QVARTVS.

*

INITO bello in Hispania, Alphonſus vt aliquid inſigne pro Chriſtiana religione ederet, aduerſus Afros bellum gerere inſtituit. Itaque Barcinonem profeſtus, ſex & viginti triremium claſſem comparauit, hiſq; onerarias nouem adiecit, quæ commeatus & bellica opera ueherent: omnibuſq; diligenter prouiſis, Caralim inſignem in Sardinia Hiſpanorum coloniam, vt inde ſumpto commeatu Africam peteret, primùm profeſtus eſt. Cæterùm cùm iam inde diſceſſurus eſſet, biremis quædam è Sicilia celerimè ad eum nuntiatum venit, Trupiam Brutiorum oppidum, quod in Hiſpaniam proficiſcens, valido præſidio firmatam reliquerat, ad Ludouicum defeciſſe, arcemq; in periculo eſſe, niſi ei conſeſtim auxilium feratur: quòd Ioannes Rota arcis præfeſtus deditionem pepigerit, niſi intra dies viginti ei ſubſidium mitteretur, ob eamq; rem maturandum eſſe, ne ſerò ac nequicquam poſtea opem ferret. Qui vbi hæc accepit, niſi ad nauigandi celeritatem ſibi reliquum fecit. Neq; enim ignorabat, quantum detrimenti rebus ſuis afferret eiſ oppidi amiſſio, quod & ad claſſis receptũ in ſumma portuum paucitate, & ad vexandam Brutiorum ſuorum hoſtium oram per commodè ſitum videbatur. Alluitur enim magna ex parte mari, eſtq; non tantum ſitu, ſed etiam opere permunitum. Et iam ad Carbonariam Sardinie promontorium ſecundo vento uetus peruenerat, cùm ſubitò atrox & turbulenta vis tempeſtatis coorta, claſſe in portum reiecta, duodecim dierum curſum morata eſt. Quæ quidem res impedimento fuit, quo minus Trupianæ arcis in tempore ſubueniri potuerit. Poſtquam ventus deſiit, pacato mari claſſem ruſum ſoluit, atque inde in Siciliam traiecit: ac vix duabus horis in Panormi portu commoratus

moratus: tamen ut sciret, an adhuc Trupiana arx suo præsidio
 teneretur, in Brutios celeriter contendit: ea verò venti vis fuit,
 ut ante horam vigesimam octauam in Trupia cōspectum ac-
 cesserit. Cæterum idem ventus qui venientibus prosper fue-
 rat, descensionem in terram facere volentibus, aduersus fuit:
 adeò enim ad littus vndas concitauerat, ut triremes pōtes ex-
 ponere nullo modo possent: quod quidem ipsa vèti natura, &
 vis efficit: qui quemadmodum primo ingressu maria placat,
 ita ad exitum perturbat ac ciet. Isque forte dies erat quo arcis
 præfectus deditionem pactus fuerat, nisi auxilium accepisset.
 Qua de re Alphonſus etsi sciebat sibi cū Ludouico dimicādū
 esse, propterea quod arx ducetos fermè passus à mari distabat,
 nec ad eam nisi per medios hostes strictis gladiis euadi pote-
 rat: omnino obsessis opem ferre statuerat. Cæterum dum ad
 terram fertur, præfectus arcis siue obsidū metu, nam filios fidei
 pignus Ludouico dederat, siue quod putarit se perfidiæ nota
 inuri posse, nisi arcē ad præstiturā diem dederet, siue desperarit
 nauales socios propter maris tēpestatē in terram exponi posse,
 educto inde præsidio, arcem Ludouico dedit, eam sibi conti-
 nuo dedi viā classe deposcenti. Nanque is pertinaciter insta-
 bat, ut eam in potestatem suam redigeret: priusquam classis
 propius accederet. Qua re cognita Alphonſus superuacua
 dimicationem ratus, in Siciliam, vnde venerat, ut propositam,
 & iam cœptam expeditionem exequeretur, rediit. Fuit autem
 hic annus ab ortu Christi vigesimus sextus, & quadringentesi-
 mus, supra millesimum: onerariæ quatuordecim, biremesq̃,
 & speculatoriæ ad septuaginta classi adiectæ, machinarū omnis
 generis & com meatuum vis magna comparata: peditum, atq;
 equitum non paruus numerus. Atque hæc intra quinquaginta
 dies (tantus omnium ardor, & studium erat petendæ Africæ)
 effecta. Interea Reguli, & copiarum duces (quemadmodum iis
 mandatum fuerat) cum imperatis militibus, & com meatibus
 ad diem conuenere. Quibus protectis Alphonſus ad insulam
 Gerbim (quam veteres Lothofagitē appellabant) cursum diri-
 gi imperat, superos precatus, uti ea expeditio sibi, suisq̃ bene,
 ac feliciter verteret. Abest autem Gerbis à continenti circiter
 quatuor millia passuum, insula cultoribus frequēs. Qua ad oc-
 cidentem vergit, sinuata propius continenti iungitur, nec plus
 1 2 ferè

ferè mille passus ab ea distat: pons lapide structus insulam continenti iungit. Hic erat ante omnia occupandus, ac rescindendus aduersus Barbarorum incursum : quo Gerbini auxilii spe sublata facilius ad deditionem cogerentur. Alphonsus itaque cum nauigās appropinquaret insulæ: onerarias primò ad eum portum, supra quem turris est sita, quam à nominis conditore Valgarneriā appellāt, petere iubet: quod propter Syrtes, propius pontem accedere non poterant. Deinde rostratis bifariā diuisis, æquā partem Guteriæ attribuit: Cumq; statuisset à duabus partibus pontem occupare, petiit ab eo Guterias, vti se ab occidente pontem adire sineret, arbitratus ab ea parte sese ad pontem ante venire, & præoccupare posse. Cuius postulatio, quorsum tenderet, etsi non fallebat Alphonsum, tamen id ei facile concessit. Erat autē Guterias rei maritimę scientissimus. Itaque Alphonsus ab oriente, Guterias ab occidente pontem petūt: Sed dum proficiscitur, vadorū haud satis gnarus, multis flexibus ac reflexibus tardius iter facit. Alphōsus prior in pontis cōspectū venit. Nonnullæ etiam nauīū, quæ Guteriam sequebātur, vadis implicitę cursum demoratę sunt. Ceterū cum Alphonsus propius ad pontem ferretur, triremes quædam ex iis, quæ eum sequebantur, præeundi cupiditate cum citatius agerentur, in vadis hæserunt. Quod vbi conspiciatus est, illico agmē antegressus omnes ex ordine sequi se iubet, ne ve in vada ignota, & ipse incideret, speculatoriam præmittit, quæ fundum exploret, ac sic tutò ad pontem successit. Iecerant autem Barbari vtrinque iuxta pontem magnam lapidum vim eius classis suspitione, ne qua naues pontem subire possent, atque in eum armatos exponere: hos igitur lapides primū exhauriendos curauit, dato quibusdam negotio, qui in mare subito sese coniecerunt. At Gerbini, qui ad primum classis conspectū ad arma conclamantes magnā iam hominum vim coëgerant, vt viderunt acervos lapidum detrahi, classēq; ponti puppes appellere conari, ad prohibendos descensione nostros cucurrere. Inter hæc tres viri fortes contemptis hostibus pōtem ingressi, tam diu Barbarorū impetum sustinuerunt, donec purgato fundo regia triremis ad pontem perueniret: Nanque è classe & suorum studiis, clamoribusq;, & manu balistis, quas Barbari maximè formidabant, adiuuabantur: Sed tanta lapidum congeries

geries erat : vt non omnibus naues pōri puppes admouere possent. Itaque quando aliter non poterant , per proximas triremes, veluti per scalas, naualibus sociis expositis cum Barbaris prælium conferere ceperunt. Qui cū primo impetu fortiter resisterent, mox pluribus in pontem transgressis, cū vim ferre non possent, in fugam coniecti, plerisque vulneratis, & cæsis, in insulam refugerunt. Posthæc Alphonsus continuò ea parte operibus munita, quæ ad insulam vergebat, ne qua irruptio à terra fieri posset, pontem à tergo rescidit. Interea Guterias ingenti labore è vadis clapsus, cū pontem versus ferretur, & illum armatis plenum prospiceret, dubitare cœpit ex ne hostium copiarum, an Regis essent. Cæterum propius accedens, vt signa regia cognouit, arbitratus (ad quod erat) pontem à Rege occupatum esse, celeriter inuectus, & ipse ab altera parte nauales socios in pontem exposuit. Nocte, quæ insequuta est, Afri qui parati in armis erant (nam ob classis huius metum Bopherius Africæ Rex multa hominum millia coegerat, atque in diuersis locis disposuerat, ignarus quemnam potissimum locum Alphonsus cum classe petiturus esset) in conspectum insule frequētes conuenerunt. Bopherius vtrò vt cognouit, per ignes in diuersis promontoriis excitatos, Alphonsi ad ipsam insulam aduentum, ad duo millia equitum auxilio cōfestum misit. Qui vt ponte occupato, iter ad insulam interruptum videre, haud procul inde constiterunt : ac statim nuntius cum literis à Bopherio ad Alphonsum venit, camelo, quem à velocitate Dromaden vocant, inuectus : in quibus literis scriptum erat, se mox cum copiis affore, pugnandiq; potestatem facturum : Regem cum Rege certare magis decere, longeq; laudabilius esse, quàm cum vnius parue insule cultoribus : neque enim ex Gerbinis deuictis tantum illum gloriæ adepturum, quantum si Regem prælio vicerit. Erat is quidem & animi magnitudine, & prudentia singulari : atque ob id à Barbaris vehementer colebatur. Alphonsus etsi ob terrorem Gerbinis iniectum, insulam à se capi posse confidebat, nec ignorabat quorsum à Bopherio scriptæ literæ tenderent : tamen ne delectasse certamen videretur, abstinere insule oppugnatione ac præstolari eius aduentum decreuit : renuntiariq; iussit oblatam sese conditionem læto animo accipere : veniret modò quamprimum, nec rem in

1 3 dies

dies traheret. Paucis post diebus Bopherius cum ingenti pedum, atque equitum numero affuit, castrisque in conspectu hostium positus, ipse cum robore, ac flore totius exercitus in ponte confedit, ac pro munimento quæ hostium castra vergebant, grandes palmarum truncoos hostium telis ac tormentis opposuit: quorum tanta durities erat, ut etiam tormentis resisterent. Is dies in muniendis utrinque castris consumptus: namque prælium in sequentem diem ex composito dilatum fuerat, edixeratque Alphonsus, ne quis ante eam diem munimenta transiret, aut manum cum hoste confereret: quique aliter fecisset, ei capitale id fore. Idque negotii dederat Ioanni Vintimillio, atque Eximino Corellæ, quos munimentis, quæ Bopherii castris proxima erant, præfecerat. Biremes, ac lembos sagittariis instructos partim à pontis dextra, partim à sinistra postero die mittere statuerat: qui utrinque hostes laceSSerent, quique uno, atque eodem tempore in terram egrederentur, & dum ipse à fronte virgeret, à tergo hostes aggrederentur, interiectis raptim munimentis à terra, quæ ex doliis parauerat, ne qui in alterius quæ trans pontem erant castris Regis suo opitulari possent. Qui ordo si seruatus esset, haud dubie Bopherius cum iis omnibus, qui una cum eo in ponte confederant, eo die capi potuissent. Cæterum paucorum quorundam temeritas pugnam, quæ in posterum diem extracta fuerat, eo die representari compulit. Namque ii à Barbaris quibusdam munimento proximus ad singulare certamen prouocati, neglecto imperio, atque edicto regio, per asserem interiectum transmisere: qui mox cum prouocantibus congressi, cum eos pelleret, Barbarorum plures in sese conuerterunt. Tum qui è nostris propiores erant, munimenta transgressi ad opem iis ferendam confestim iere. Quod ubi Alphonso nuntiatum est, indignatus confestim misit, qui & cæteros transitu inhiberent, præliumque committi non sinerent, ac transgressos reuocarent. Cæterum utrinque iam usque adeo incensi ad pugnam erant, ut nec transgressi reuocari, nec qui in castris erant ullius imperio reuocari possent. Quod cum Alphonsus animaduertisset, fortunæ euentum experiri statuit: castrorum utrorumque munimenta quantum modo pontis patebat interruptio distabant: exercitus extra teli iactum subsistebant: atque ad extrema munimentorum lignæ turres, ac prop

propugnacula excitata erant. Ab insula quoque prospectum nequid inde detrimēti in ipso pugne ardore caperetur. Ingentibus deinde animis vtrinque concursum : nanque & ipse Bopherius lectissimam suorum manum, totumq; exercitus robur in pōtem, vt dixi, traduxerat. Sed is tumultus magis quàm iustum prælium erat: nam neque acies instrui, neque copiarū distribui, nec quicquā ex disciplina & more militari seruari potuit: atrox verò, quoniam in angusto res gerebatur, certamen erat: stetitq; aliquandiu vtraque immota acies. Sed minus sua damna sentiebat Pœnus, quod multitudine abundabat, quæ continue à castris in pontem procurrebat. Quod vbi Alphōsus animaduertit, lembos quosdam, vt instituerat, circa pontē dimisit: ipse inter primos progressus tantam alacritatem suis iniecit, vt tum primum prælium inisse viderentur: tum hostes loco moti ad Regis tabernaculum paulum substiterūt. Nanq; Reges suos Barbari prodiis habere, colereq; consueuerunt: hūc fortissimus quisq; eorū, dum acris pro Regis salute decertat, interficitur: deniq; verecundiam metu vincente, in fugā versī, toto ponte cesserunt, ipse quoque Bopherius desperatis rebus equo repente ab equite, qui circumstabat oblato, in altera castra se recepit. In eo prælīo Barbarorū multi vulnerati, complures etiam cæsi, in quibus Regis cognatus: signa sex Regia, ac tormenta ænea duodeuiginti capta. De Alphonso quoque exercitu nonnulli quoque vāi sortes desiderati sunt: in quibus Ioannes Heredia honesto loco natus, qui pugne initio rescissi pontis interuallum strenuo saltu transgressus, cū fortiter pugnaret, lācea iugulum traiectus è prælīo semianimis excessit. Ea victoria, etsi grata Alphonso fuit, tamen hoc minus iucunda extitit, quod antè constitutū pugne tempus dimicatū fuerat. Cupiebat enim collatis signis iusto prælīo cū Rege dimicare. Idq; sibi maiori existimationi, & gloriæ ducebat fore, si ex proposito cōgressus ipse Rex Regē tuderet. Post hæc quā breuem esse traiectum in insulam dixi, Ioannē Calatageronē (id ei cognomen fuit) cū biremi mittit qui Barbaros equites, qui per vada cognita in insulam euadebāt, cū se cæstus in mare refudisset, transitu arceret. Nanq; ea loci natura erat, vt nec pedibus, nec equo insula adiri ex cōtinēti posset, cū se ex alto æstus inuexisset: quod sexta quaque hora (quemadmodū in

in oceano) contingit: neque nauibus tuta statio erat, quòd rursus decedente èstu naues in vadis destituebantur, periculumq; à terra incurrebant. Sed Ioannes mox vel prædâdi cupiditate, vel commorandi tædio demandatam sibi à Rege stationem deseruit. Eius discessione Barbaro nuntiata, nocte, quæ sequuta est, complures equites in insulam transmisit. Quo cognito Alphonsus, etsi omnem propè spem expugnandę insulæ abiecerat, haud tamen inchoatam obsidionem deseruit. Quinetiã cum omni exercitu, nisi quantum castrorum præsidio sat erat, in insulam transgressus est: ibique castris positis incolas in maximum metum, ac discrimen adduxit. Cumq; populationibus & incendiis vastare insulam statuisset, interea pacis mentio à Bopherio orta est, eaq; Punica fraude tractata: factisq; aliquot dierum induciis copiæ in pontem reductæ sunt. Redimere se velle grandi pecunia pacem simulabat, ne insulam vastaret: Sed dum in conditionibus dandis, & accipiendis tempus teritur, commeatus classi decesse cepit: quod tempus de industria Bopherius expectabat, vt inopia commeatum cõpulsus rex abscederet. Pluresq; etiam in insulã ab eo interim furtim transmissi, vt iam oppugnatio omnis vana atque irrita videretur. Quibus necessitatibus adductus Alphonsus soluta inde classe in Siciliam rediit: paucosq; dies Messanę commoratus, agitare animo cepit, quonam modo Neapolitanum Regnum, quod amiserat, recuperare posset. Itaq; Aenariam insulam, quæ adhuc eius præsidio tenebatur, adire primum statuit, vti Reginæ erga se animum exploraret. Profectusq; agere de recõciliatione, & pace cum illa per internuntios cepit & Ioanna quidẽ simulabat sese pacem eius non aspernari. Cæterum vti eius rei exitus docuit, ab ea re longè auersa mens erat. Iam enim multorum persuasionebus ad Ludouicum inclinauerat. In his agendis, quod reliquum æstatis fuit, ne quicquam consumptum: pace tamen nomine magis, quàm re facta in Siciliam rediit, eo animo, atque consilio, vt inde in Hispaniam remigraret, satius ducens tempori cedere, dum emolliretur Reginæ durities, si fortè emoliri posset, aut si cõsiliu immutaret, quòd varia, & mobilia sunt mulierum ingenia: quàm concertando illius in se animum odio exasperare. Iamq; ob eam rem naues aliquot, & milites missos fecerat: iiq; in Hispaniam abierant. Commeatu
igi tur

igitur in classem imposito instante iam hyeme Drepanū petit, inde vt primū per maris tranquillitatem posset, classem soluturus. Cū autem omnia ad cursū parata essent, nec aliud restaret negotii, quā anchoras moliri (res dictū mira ac pene incredibilis accidit) tres circiter menses tota classis in anchoris stetit, ventum modò secundum frustra expectans, vt facto quodam datum esse videretur, non esse fas ex Italia discedere, cui regnum Neapolitanum destinatum esset. Inter hæc Ludouicus eius emulus apud Consentiam Brutiorum oppidū febris correptus mortem obiit: quo audito Alphōsus rursū in spem potiundi regni Neapolitani, quā quidem illo vltimo posuisse videbatur, venire cœpit: obseruabatq; si quī motus in eo regno illius morte consequerentur. Nec multo post nuntiātū est ei, Ioannam quoque defunctam esse. Quā re cognita quā ex Ludouici morte spem conceperat, vehementer confirmauit. Cæterū hæc tam magna erant, vt vix nuntiis fides haberetur. Quis enim crederet tot adipiscendi regni opportunitates sibi tam breui spatio contigisse? Excesserat primū è medio Ioannes Caratiolus inimicorum conspiratione noctu fœdè interemptus: cuius & magnæ opes erant, & acerbissima in Alphonsū odia. Excesserat è vita Ludouicus maximam iam apud populos ac regni principes auctoritatem adeptus: quo viuo regni possessio sibi prorsus desperanda erat. Demum Ioanna decesserat, quæ vna eius votis obstare poterat. Hæc omnia reputanti sibi: longè profectò maiora videbantur, quā vt iis fides haberetur. Apparebat enim à superis datum esse, vt omnibus, qui obsistere poterant, è medio sublatis, ipse vnus absque controuersia Neapolitano regno potiretur. Itaque cōfestim Caraffellum Caraffam, cuius opera fideli ac forti multos iam annos vsus fuerat, ad Raimundum Buillum, cui Neapolitanæ arcis, & Italicarum rerum curam mandauerat, misit, qui quorsū inclinarent ciuium ac regulorum animi, quātum tuto posset, scrutaretur, quemq; potissimum suspicerent, cuiq; regnum destinarent. Ipse interea tantis opportunitatibus adiutus de repetendo regno meditabatur. Re igitur ad consiliū delata, fuere qui censerent intermissis rebus Italicis, sibi in Hispaniam, vt constituerat, abeundum esse: quod ei pecunia ad bellum gerendum decisset, reparandas vires, instaurandam

m valid

validiorem classem. Interea sciri posse in quemnam Regem Neapolitanorum ac Regulorum studia conuersa essent: quod prius sciri necesse esset, quàm eò arma rursus conferrentur. Ad hæc Petro fratri fortissimo viro classis & copiarum partem relinquendam esse, quæ in oram Neapolitanam vectus aduersus eos qui imperium detrectarent, bellum gereret. In quam sententiam liberiùs pro ingenio, petita à Rege venia, cum Gu terias loquutus esset, dixissetq; sese tanquam hominem haud sobrium loquutum, subridens respondit Alphonfus, Tu certè tanquam homo super cœnam loquutus es. At ego idcirco, ne hominis temulenti sententiam sequutus videar, statui non discedere. Dimisso consilio quò magis magisq; rerum statum, & temporum animo volebat, hoc magis in proposito permanebat, omniaq; quæ ad eam rem pertinerent, attentiori cura cogitabat. Inter hæc ex Carassello, quem audissimè expectabat, ad se reuerso de Neapolitanorum voluntate atque animo quantum ille sciscitando consequi potuerat, cognouit. Quem in secretius colloquium adductum cum percontatus esset, quidnam de ea expeditione sentiret, videri sibi inquit, eam arripendam esse fortunam, quæ sese ultro offerret: nūquam postea maiorem illi opportunitatem adipiscendi regni, quod tantis laboribus & periculis quæsiisset, fortunam allaturam. Cuius verbis haud mediocriter confirmatus (nonnullos enim regulos ad se inclinare acceperat) cum è Catina Messanam traieciisset, conciliare sibi primum Regulorum animos instituit, & imprimis Ioannis Antonii Ursini Tarentini principis, qui ut magnitudine ditionis, ita dignitate & auctoritate inter regni optimates eminebat. Hic verò, cum olim eius fides apud Ioannam suspecta fieri cœpisset ob inimicitias quas cum Ioanne Caratiolo exercebat, à Ludouico cum exercitu fines eius ingressu, cui Iacobus Caudola præerat, propè omni agro, atque imperio exutus fuerat: septem modò oppida tutatus, situ atq; opere munitiora, cæteris aut vi aut metu ad deditionem compulsis. Hunc itaque Alphonfus sibi primò conciliandum, & ad sua recuperanda enixè adiuuandum existimauit. Sperabat enim si beneficio suo, quæ amiserat, recepisset, non illum modò, sed & alios nonnullos Regulos, qui illum aut propinquitate aut beneuolentia contingebant, auctoritate illius & gratia in

se

se Regem absque controuersia consensuros esse. Accedebat summa commoditas propter breuem traiectum transportandarum in Neapolitanum Regnum copiarum atque belli ab ea parte gerendi. Contracta igitur cum eo amicitia, Ioannem Vintimillium acrem & impigrum virum cum mille equitibus ad eum misit: ac paulò post Minicuium Aquilanum cum pari equitum numero, quorum opera forti quæ amiserat oppida breui recepit. Ludouico, & Ioanna mortuis, ingens rerum perturbatio in Neapolitano regno consequuta est. Res enim arbitrio multitudinis magis, quàm optimatum consilio gerebatur: Siquidem nullo conuentu principum acto, Renatum Ludouici fratrem è Gallia quamprimum accersendum in Regnum decreuere. Interim verò qui summæ rerum præessent: Otinum Caratiolum, Georgium Alamannum, & Balthasarem Rattam (id ei cognomen erat) Andegauenſis factionis principes delegerunt, octingentisq; equitibus è Neapolitana iuuentute conscriptis Iacobum Caudolam Tarentino principi maximè infestum, pecunia è Reginæ oculis depròpta, cum duobus milibus equitum mercede conduxere, atque ad Renatū legatos miserunt, qui illum ad Regnum capeſſendum accerferent. In hoc rerum statu dum expectat Alphonsus, quorsum primi motus euaderent, Ioannes Antonius Martianus Sueſſanorum dux, Franciscus Aquinianus, Christophorus Caietanus, ac Rogerius frater iis, qui Neapolitanam rem administrabant, infensi ad eum respicere cœperunt. Atque vt eum facilius ad bellum traherent, cum scirent Capuam urbem, quæ ab aduersariis tenebatur, ingentis ad victoriam momenti esse: spe iis oblata illam per proditionem occupari posse, omnes in id vnum curas, & cogitationes intendere. Præerat arci intra urbem sitæ (nam duæ sunt) Ioannes Caramanicus Ioanni Antonio, quod is ditioni suæ subiectus erat, amicus, ac fidus, & ob eam causam iis suspectus, per quos Neapolitana resp. gerebatur. Huic magnis præmiis per internūtiū Ioannes Antonius suadere clam cœpit, vti sibi arcem traderet: cui ille, velle se quidē annuit. Cæterum eam rem frustra tentari, nisi turres ad pontem sitæ (quæ altera arx) vno, atque eodem tempore occuparētur: quod ciuitate inimica, cui præsidio quadringenti equites missi forent, nullus iis pateret aditus, qui arci subsidio venturi essent:

m 2   tentat

tentaturum itaque se propediem, si fortè quidam è præsidio, quo amico utebatur, proposito præmio adduci posset, uti turres ipsas traderet. Cuius rei efficiundæ nonnullam spem haberet: significaturum verò, quid agi posse consideret: postquam illius voluntatem cognouisset. Nec dicto fides absuit: confestim enim cū amico agere, multa & magna pollicēdo per hominē fidum de ea re cœpit: nec difficulter persuasit. petentiq; aliquot ad se viros strenuos per noctem ab exteriori parte mitti, quos in turrim per funem admitteret, quos sibi fidiōres putabat, delegit: scq; , qua hora commodum foret, cornu significaturum monuit. Postridie cū sibi alterius turrium custodia proxima nocte euenisset: patrandæ rei tempus arbitratus, cornu datū signum: tum qui parati erant strenui viri taciti turrim subeuntes per demissum ab eo funem conscendere, atque adniti cœperunt. Sed tam difficilis erat ascensus præsertim armato militi in tāta muri altitudine, ut vix tres ex omnibus in turris fastigium euaserint. Hos in secretiorem partem abductos cōfestim occuluit, & quoniam propter sociorum paucitatē rē exequi apertè non audebat, ad dolos se conuertit. Primumq; socios singulos, quasi aliquid operis facturos ad se vocat comprehensosq; , & loqui vetitos, adiuuantibus iis, quos intromiserat, seorsum disponit. Deniq; iisdem artibus & ipso præfecto arcis intercepto Ioanni Caramanico per cornu, uti conuenerat, signū dedit. Ille ut intellexit arcem in amici potestate esse: latus postridie mane Citatinum (id ei nomen erat) præsidii vrbani præfectum arte capere instituit: cum quadringentis enim equitibus, præter vrbanas copias, iis dimicandum erat, qui arci auxilium laturi forent. Adiuuitq; fortuna eius consiliū. Forte enim per eos dies Citatinus duos Campanos ciues è primoribus ciuitatis verbis altercando ad rixam progressos ipsarum turrium præfecto in custodiam tradiderat. Mittit igitur ad eū præfecti nomine, qui ei significet velle ciues illos, qui in custodia tenebantur, positis inimicitiiis in gratiam reuerti: & ob eam rem petere, ne ad se venire in arcem grauaretur: hoc nuntio accepto Citatinus nihil insidiarum, aut fraudis veritus, confestim ad turres profectus est. Mox verò ut primum portam introiit, exclusis comitibus, comprehensus, ac protinus in carcerem coniectus est. Tum pavor, & trepidatio ingens vrbē peruasit:

uasit: celeriterq; equites duce suo orbat armis captis per urbē discurrere cœperunt. Postquam verò Caramanicus Citatinū interceptum comperit, haud amplius differendum ratus, cornu signum dat, quod cum Ioanne Antonio Martiano constituerat. Is verò haud procul cum magna popularium manu paratus signum expectabat. Itaque repente profectus, & per patefactam turrium portam ingressus, ponte transmissio urbem inuasit: Tum equites cognito dolo perterriti, & cōsiliis inopes per ciuium domos diffugere cœperūt. Mox verò ut cognitum est Caramanicum ad Ioannem Antonium defecisse, eiq; arcem deditam, qui aduersæ factionis erant, domos quiq; suas trepidi petierunt. Atque ita sine suorum cuiuspiam cæde Capua in Ioannis Antonii potestatem redacta est. Post hæc expulso aduersariorum equitatu, Ioannes Antonius ac focii accersendum contestim Alphonsū censuerunt. Neque enim tantum belli onus suis duntaxat viribus sustinere se posse confidebāt: præsertim cum aduersariis magnæ copię essent, hæq; aliena copia sustentarentur, quos non dubitabant ad urbem obsidendam quamprimum accessuros. Ad hæc ciuitatis partem sibi inimicam esse non ignorabāt. Itaq; Renaldum Aquinatē Messanam ad Alphonsū quamprimum mittunt, qui moneat uti ad paratam sibi fortunam, & exoptati regni possessionem aduolet: Capuam opulentam urbem (permagnum haud dubiè momentum ad totum regnum vendicandum) in sua manu esse. Multum verò periculi moram importare, quòd aduersarii coactis copiis ad urbis obsidionem breui profecturos non ambigerent: cuius rei iam apparatus fieri sentirent: quorum auctoritas nō eos modò ciues qui sibi aduersi essent, verum etiam eos quibus amicis vterentur, trahere ad se posset. Latissimus hic nuntius Alphonso fuit: eoq; perbenignè accepto ac dimisso, in vna celeritate spem omnem victoriæ positam arbitratus, quò aduentus sui famam præueniret, cum septem modò triremibus, quas paratas instructasq; habebat, è Messanæ portu vela facit, Petro fratre in Sicilia relicto, qui quæ bello gerendo opus forent, curaret, annonamq; & commeatus summitteret. Quoq; suus aduentus occultior foret: ut Neapolitani metu posito, segnius Capuam obsidere aggredierentur, procul à regni ora ad Pontiam insulam altum petens con-

m 3   tendit.

tendit. Atq; inde extemplo Caraffellū Capuā mittit, qui Ioan-
nem Antonium , ac socios de suo aduentu certiores faceret:
nuntiaretq; videri sibi hoc rerum initio eum montem occu-
pandū esse, in quo sita Caieta est , antequām hostes suum ad-
uentū cognoscerent:quo capto vel voluntate, vel metu Caietā
in suam potestatem venturam breui speraret. Quæ quām cō-
modè sita esset ad bellum Neapoli inferendū, nemini obscurū
esse: duo oppida firma, & peropportuna , alterum terra, alterū
mari habiturum se, si vrbe illa potiretur. Cuius potiūdā spes ei
non abesset , si dum montis ipsius custodia negligeretur : illi à
terra , ipse à mari improuisos noctu aggrediretur: Hoc sibi
suscepti belli nimirum caput videri , & in eo rerum summam
verti. Inter hæc aduersarii Capuæ defectione vehementer at-
toniti , quas ad eius vrbs obsidionem copias mitterent sum-
mo studio parabant : atque in agris delectus habebant. Caraf-
fellus nō sine discrimine per iter haud pacatum Capuam pro-
fectus, Ioanni Antonio, ac Sociis eius mandata exposuit: & in
primis de occupando Caietæ monte pluribus verbis disseruit.
Ad quem reguli , magna se solitudine subito Regis aduentu
leuatos esse : sibiq; eam rem summę lætitię, ac voluptati fuisse.
Copias verò à se sine ingenti periculo è Capua educi nō pos-
se, quòd aduersæ factionis ciues, qui metu in officio contine-
rentur, sese digressis, metu soluti noui aliquid struere in se pos-
sent. Quæ ciuitas si quo sinistro fato sibi è manu elaberetur,
summam inde rerum cœptarum desperationem haud dubiè
consequuturam . Præstare igitur sibi videri de Capua conser-
uanda, quām de Caietæ colle capiendo cogitare: quòd Capua
conseruata, Regni reliquum facile superari possit, propter an-
nonæ & pabuli copiam : illa autem amissa, nullam ferme spem
reliquam fore. Multa contra à Caraffello dicta , cur satius du-
ceret Regis sententiam sequi. Sed cū illi in sententia perma-
nerent, ne Alphonsū adire grauarentur petiit, de ea re, & de
tota belli ratione vnā cum eo consilium capturi. Quod cū
illi se facturos reciperent, constituta die, & loco, ad quem ven-
turi essent, ad Alphōsum celeriter reuersus quid egerit, refert.
Quibus auditis, comprobato eius cōsilio eundem rursus cū
tiremi Sinuessā, quò reguli postridie conuenturi erant mit-
tit, qui illos suū aduentum præstolari Sinuessæ iuberet : sese
cō

eò ire decreuisse, quo sit maior tolerantior, quoque propior sit: sese proxima nocte Aenariam insulam aditurum. Cogitauit sanè id quod euenit, regulorum animos nulla re magis, quàm humanitate, & facilitate sibi conciliari posse. Profectus igitur Caraffellus postridie mane vti conuenerat, regulos Sinuessæ reperit, præter Franciscum Aquinianum, quem mole corporis grauem vrbs Capuæ custodiæ reliquerant: iisq; Alphòsum eò venturum nuntiauit: ne à Capua longius eis abeundum esset, neue mare pertimescerent. Ea Regis humanitas audita in eius desiderium accensos regulos multo etiam vehementius inflammauit. Tertia fere noctis vigilia Alphonsus per summū silentium Aenaria soluens, prima luce Sinuessæ adfuit regulos quàm humanissime excepit: paucisq; verbis inter se habitis ad prandium inuitatos in triremem perduxit. Post epulas de re communi consultari coeptū. Ostenderūt primū reguli quos principes auctoritate sua in belli societatem traxissent, se tamen aduersus hostes haud satis firmos esse, quòd illi & copiis, & pecunia in belli sumptum, & re frumentaria superiores essent. Accersendum sibi videri Ioannem Antonium Vrsinum cum copiis, cuius opibus adiuti sperarent bellum à se tantisper, dum maiores copias pararet, sustineri posse: copias autē quas haberent sine summo periculo à se diuidi non posse: nec Caietæ magis quàm Capuæ à se rationem habendā esse. Quorum sententia collaudata, missurum se ad Ioannem Antonium quamprimum inquit, qui hortaretur vt cum exercitu celeriter in Campaniam proficisceretur, vel si venire ipse grauaretur, Ioannem Vintimillium, & Minicutium cum copiis mitteret: sperare se, atque confidere pro eius viri erga se beneuolentia nullam intercessuram voluntati suæ moram. Interea omnes se vires suas terra mariq; contracturum, quibus susceptum bellū tueri se posse non diffideret. Hac oratione confirmati reguli, quò sibi Regis fidem vehementius ad se tuendos obstringerent, in ipsius Alphonsi verba iurauere. Cùm autem cogitaret Alphonsus, quemnam è suis ad Ioannem Antonium mitteret, nec temerè idoneus quisquam occurreret, quoniam periculosum per hostes iter erat: & res præstantem, ac grauem virum postulare videbatur, Caraffellum operam suam impigrè profitentem misit: qui ve ad eum præferri vellet, edocuit. Post hæc

co.

eo Aenariam repente reguli Capuam reuerſi ſunt toto iã animo in bellum proni, intentiq; . Carraſellus ſimul & exploratis itineribus & mutato habitu ad Ioannem Antonium peruenit, facileq; ei perſuaſit, vti cum omnibus copiis Capuam proficiſceretur. Duobus millibus equitum, ac prope pari numero peditum coactis, ſeſe ipſe cum Caraffello itineri repente commiſit. Profectusq; per Caudinam vallẽ, in quam olim Romanos Conſules ſub iugum miſſos à Samnitibus legimus, cùm accepiſſet Relingerium Caudolam ad eas fauces occupandas, per quas tranſeundum erat, acceſſiſſe, ipſe per agrum Ceritanum (ſic enim appellant) iter in Campanum flexit:& ad Lunatam Vulturno amne traiecto inter Cales, & oppidum Frãcolifium: quæ loca ab hoſtibus tenebantur, caſtris poſitis conſedit. Relictis, qui exercitui præeſſent, ad Alphonſum Caietam ſe contulit: conſtitutiſq; inter ſe, quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, Capuam profectus eſt. Interea enim eius copiar, quas ad Cales relictas dixi, Capuam ſe receperãt: quod & oppida illa egregiẽ munita erant, & commeatus non facile è Capua per hoſtilem agrum in caſtra ferebantur, eiſq; omnẽ Vulturnum caſtra poſuerant, eo conſilio, vt hoſtes tranſitu fluminis, & populationibus arcerent. Aduerſarii cognito prius Regis aduẽtu, & Ioannis Antonii ad ſe profectione, minimẽ ceſſandum rati Belingerium Caudolam, Antonium eius fratrem, Micheletum Cottiniolam ac Ritium, nõnullosq; alios copiarum duces, (hi ad tria millia equitum ducebant) mercede cõduxerunt: hiſq; ex Neapolitana iuuentute haud contemnendam manum cum multo peditum numero adiecere: atque ad Vicum, quem Mariæ Maioris vocant, caſtra haud Procul à Capua poſuerunt. Inter vtraque caſtra vix duo millia paſſuum intererant. Leuiaq; quotidie prælia ex opportunitate committebantur. In hoc rerum ſtatu, nuntiatum eſt Beligerio (nam is ſummæ rerum præerat) Antonium Pontadereum, quẽ aduerſarii mercede conduxerant, cum equitibus trecentis aduentare. Itaque quò tutius proficiſceretur, ad quingẽtos equites repertos ei præſidio cõfeſtim miſit: Quos ubi Ioannes Antonius amnem trãſiſſe, ac populari agros accepit, Minicutium Aquilani illicò eis obuiam iuſſit contendere. Iſq; hoſtes naçtus leui certamine magnã eorum partem cœpit, reliquis fuga per
agros

agros dissipatis. At Belingerius vt per exploratores agnouit Minicutium abesse à castris, cum magna equitatus hostiũ parte opportunitatem sibi datam existimans qua hostium castra expugnaret, conuocatis repente copiarum ducibus, deq; suo consilio certioribus factis, confestim aciem instruit, atque aduersus hostium castra contendit. Quare per speculatores quãprimum cognita, Ioannes Antonius, simulato metu, quo hostes audacius contempta paucitate castra subirent, partem copiarũ intra urbem instruxit, reliquis ante castra dispositis: nec alius atque opinatus est, rei exitus fuit. Nam cùm hostes castra metu deserta rati ea alacriter inuasissent, atq; oppugnare paucis obsistentibus cœpissent, patefacta confestim urbis porta quæ ad castra vergebat, atque equitatu reliquo peditatuq; immisso, perturbati illico pedem referre cœperunt. Mox verò vt paulũ sese collegere, haud segniter restiterunt. Pugnatum est diu atque acriter ancipiti euentu. Ad postremum cùm vim diutius ferre non possent (iam enim Minicutius redierat) sese in fugam coniecerunt: nec prius finem fugiendi fecerunt, quàm in castra peruenerunt. Secundum hanc pugnam Belingerius Vulturum copias traducere instituit, ratus ab ea parte maiora Campanis detrimenta inferri posse, & Andegauensis factionis ciues facilius noui aliquid in vrbe molituros, sed pòte opus erat propter fluminis altitudinem ac rapiditatem, quo traduceretur exercitus. Itaq; pontem ad Vulturum facere statuit, cuius efficiendi magna cōmoditas offerebatur. Turris erat trās Vulturum sita ad sex fermè millia passuum infra urbem Capuam, quam vallo ac fossa munitam, præsidio insuper firmauerat: prætereà & materiæ copia suppetebat. Is locus ei maxime idoneus est visus in quo pontem efficeret. Itaque accersitis fabris, & magna prætereà agrestium manu, eò copias ducit: castrisq; positis, pontem inchoauit, eiusq; extrema, ne, postquam copiæ flumen traductæ forent, ponte ab hostibus rescisso, reditu intercluderetur, castello firmavit. Quod postquam Ioannes Antonius accepit, confestim cum exercitu ad ipsam turrim profectus est, eo consilio vt vel opus disturbaret, vel si id non posset, hostem transitu prohiberet: castraq; haud procul à turri in conspectu hostium metatus est. Sed quò minus opus inceptum perficeretur, efficere non potuit. Tentatum

n tum

tum si quo modo etiam igni corrumpi posset, nauculis tectis secundo amne aduersus pontem demissis. Cæterum hostes grauium faxorum deiectu, longuriisq; in summa aqua expositis, atque ad tignos quibus pons sustentabatur, deligatis, eorum conatus omnes vincebant. Multisq; periculo ea res fuit, nauculis modò in hanc, modò in illam ripam, quo impetus fluminis propellebat, raptis. Turris quoque non semel modò, dum pons efficiebatur, frustra oppugnata. Nanq; è castris nauculis ac lintribus inuecti hostes in eam commodè transibāt. Ponte perfecto Pelingerius copias Vulturum traducere conabatur. Quod cum Ioannes Antonius animaduerneret, exercitu extemplo in aciem educto, ad turrin, quoad tutò potuit, successit, hostiq; euadendi facultatem sustulit. Neque enim multi vnà propter pontis angustias transire poterant : & qui euadebant, hostium oppositu iis erumpendi facultas non erat, equiti maximè. Erāt enim castra adeò exiguu interuallo à turri separata, vt propemodum turris vallum contingeret : periti aliquanto facilior eruptio erat. Itaque cum per singulos dies pedestria prælia confererentur, multi ex vtrisque castris equites, pugnandi cupidi, ommissis equis pedibus rem gerebāt : ex quo insignia prælia crebrò edi contingebat. Melior tamen hoc vno erat Neapolitanorum conditio, quòd multos hostiū sub turrin illectos, ipsi muro tecti impunè vulnerabant. In hoc rerum statu dum hi pertumpere, illi resistere conantur, multi dies consumpti sunt. Dum hæc ad Capuam gerebantur, Alphonsus montem Caietæ imminens, cui maximè animum adiecerat, hoc modo cepit. Ea nanque vrbs sibi quoquomodo rerum initio tentanda videbatur, in eo scilicet belli cardinem verti existimantis. Eius loci natura hæc est : Mons est propemodum excisus, & præruptus vndique, tribus enim ferè partibus mari alluitur, reliquā partem, quā est Caietam aditus, mons alter excelsior, ac circumquaque procliuis communit. Hæc quoque pars muro cincta est : eam plurimum incolebant agrorum cultores, atque infimæ sortis homines : murus interior ductus hunc montem ab vrbe diuidit. In eo turris sita erat, quam Susiniam appellabant, iuxta diui Iuliani ædem. Fortè autem turris custodia eo tempore, quo Alphonsus eò profectus est, quibusdam contigerat, qui studio partium illi affecti erant

erant. Hi cognito Regis aduentu, quem prius Aenariam venisse acceperant; confestim ad suæ factionis homines misere, qui illum adesse cum classe nuntiarent, quiq; eos in armis paratos intra tecta iuberent esse: ne ab aduersariis, si forte præsentirent Regis aduentum, sua consilia opprimerentur: quosdam etiam suorum discedere ad eum in classem iussere, qui omnia parata esse significarent, monerentq; ut socios nauales in terram exponeret, qui ad muros per montem ascenderent. His constitutis, cum igne in turris fastigio excitare statuissent, quod signum eis cum Alphonso conuenerat, quò sciret suis ascensum dari, fortè Gorax Pica homo contrariæ factionis eo profectus, ut vigillum stationes circumiret, ad eam turrim accessit: citatisq; custodibus, cum nemo responderet primum sopitos somno existimauit. Post iis sæpius vocatis cum nemo nomē daret, responderetq; perplexa, atque incerta, magis subesse dolos suspicari cœpit. Cumq; iam minacius inclāmarer, & pertinaciter eorum nomina requireret, nec ii possent diutius consilium tegere, Aragoniam clara voce clamirantes eum inde lapidibus submouerunt. Inter hæc Alphonfus signum intentius expectabat. Neque enim existimabat milites suos periculo capitis temere committendos esse: neque iis satis credendū, qui ut ascensum maturaret, hortabantur. Fortè autē Gorax in tanto periculo trepidus cū intra interiorē vrbs murum festinaret, in duos cōiuratis incidit qui ab Alph. reuertebātur per angustū foramē loco neglecto, atq; abdito, ad turrim, quā dixi, properantes, cōprehēsosq; illicò ad Franciscū Spinulam, & Orolinū Zoppum præsidii duces perducit: simul quæ viderit, refert, iiq; mox in quæstionē dati, metu grauioris supplicii rem omnem, vti se habebat, confessi sunt. Tum milites, ac ciues, quibus confidebant, celeriter arma capere iussi: parsq; vigiles in mœnibus collustrare, pars ad prohibendos ascensu hostes contendere. Cæterum id frustra fuit. Iam enim à coniuratis è turri signo dato, regionum plerique in montis fastigium euaserant, eaq; turri, ac proximis turri mœnibus occupatis dilapsi intra exteriorē murum sese cum iis, qui montem incolabant, conglobauerant. Hostibus itaque paruo certamine intra interiorē vrbs circulum repulsis: Alphonfus toto monte potitus est. Oppidani perterriti, quæ ad vrbs tutelam perti-

nere videbantur, summo studio, & celeritate parare cœperunt: & quos aduersæ factionis homines res nouas moliri posse suspicabantur, ad triginta comprehensos in custodiam tradidere, erat verò ea vrbs præter naturalem solum præsidio imprimis munita. Nam multo ante Alphonsi aduentum, & Otolinus Zoppus vnus è copiarum ducibus Philippi Mediolanensium principis, qui ab illo ad Ioannam, cum adhuc viueret, legatus mittebatur, cum illam mortuam reperisset, rogatus à Caietanis apud eos manserat: ac paulo post Franciscus Spinula genere, fama, dignitate omnium ciuitatis suæ ea tempestate longè princeps iis auxilio venerat, quem Caietani nominatim subsidii ducem depoposcerāt, ad quadringentosq; sagittarios totidemq; pedites, in quibus Placentinum impigrum virum, à Philippo missos, nauibus vexerat. Multoq; ante sub Reginæ mortem, quod summa Regni perturbatio ob principum dissidia futura videbatur, quū Caietani ad eos, qui Neapolitanæ reip. præerant, legatos misissent, qui sese in eorum fide ac potestate manere velle significarēt, præsidiumq; postularent, Sorleonem Spinulam virum fortem cum aliquanto peditatu vt ad se mitterent, impetrarunt. Quibus auxiliis confisi fortiter Alphonsus resistebant. Crebræ itaque eruptiones ab iis fiebant: quotidianaq; inter se prælia in ea castrorum propinquitate conferebantur. Caietani præter veteris vrbs circulum nihil tenebant. Ad hæc Alphonsus tormentis æneis miræ magnitudinis aduectis, murum, ac tecta vrbs quatiebat: iamq; iis turribus, quæ ad castra spectabant, quassatis, oppidanos in summum discrimen adduxerat. Nanque propugnatoribus cōsistendi tutò in muro potestas non erat: totamq; eam muros partem defensore nudassēt, nisi Genueses (solers in tuendis vrbibus hominum genus) summa vi restitissent. Nanq; pro muro diruto munimenta agere intrinsecus noctu sufficiebant: saccosq; lana repletos, prominentibus tignis religatos tormentorum ictibus opponebant, quod id tegmenti genus multis locis deprehensum erat nullo tormento aut telo perfodi posse. Sed procedente obsidione rei frumentariæ penuria omni bello, ac calamitate grauior virgere obsessos cœpit: præsertim clauso mari, magnus nanque numerus non virorum tantum, sed etiam foeminarum, ac puerorum penè, quicquid frumenti pub

ti publici, priuatiq; è vicinis regionibus conuectum fuerat, atque omne insuper pecus consumpserat. Cumq; id malū quotidie magis ingrauesceret: nec vlla reliqua salutis ratio succurreret: Franciscus omnem inutilem bello turbam, quod in extremis rebus fieri consuevit, ex vrbe eiiciendam curauit. Miserabilis horum facies erat, macie simul, ac pallore cōfecti, manus ad cœlum suppliciter tendentes, cum flebili voce humi procubere. Quos vbi Alphonsus conspiciatus est, quamuis pene omnes in urbem reiiciendos censerent: nec esset nescius facere se contra militarem disciplinam, quod protraheretur obsessis in aliquod tempus fames: magis tamen naturę & consuetudinis suę, quàm quid hostes de se meriti essent, rationem habere voluit: veniaq; iis data castra adeundi, & cibo, ac potu refectis, abeundi, quò vellent, potestatem fecit. Ea verò Regis humanitas audita: incredibile est, quàm multos tum populos, tum principes adhuc incertos quid agerent, vtram' ve partem sequerentur, sibi conciliauerit. Neque enim propè vlla res est, quę magis mortalium animos capiat, quàm eorum, qui calamitate aliqua premuntur malis commoueri. Post aliquot dies arctioribus rebus Franciscus omne reliquum frumentum per ciuium domos cum cura conquisitum, atque in panem redactum, quò diutius sustentarentur, parcè paulatim per dies singulos viritim diuidebat. Præterea quicquid saccari (vtar enim verbo nouo & noto) in ea vrbe apud negotiatores atque opifices erat, condiri iussum, & in paruula frustra defectum identidem dispertiebat. Cæterum hæc non tam præsentis mali finem, quàm exigui modò temporis leuamen tum pollicebantur. Denique consumptis penè omnibus humanis alimentis, cū grauior fames vrgeret obsessos cœpisset, herbis ac radicibus teneris vescabantur. Ad hæc mala accedebat, quòd quæ Genuę gererentur, pro sua salute clauso mari scire non poterant, classemq; ingentem à Petro regis fratre in Sicilia contractam, mox venturam acceperant. Quibus incommodis oppressi decreuerant Franciscus atque Otolinus omni præsidio, ac plerisque ciuibus, non modò Andegauensis, verum etiam Dyrrhachinæ factionis in nauem impositis, ante hostilis classis aduentum urbem deserere. Erat tum fortè adhuc Caietæ nauis vna Genuensium ingens, ex iis quas Franciscus cum præsi-

dio adduxerat, à tritemium vi ob magnitudinem tuta. Hanc
 verò, cùm iam esset ad cursum parata, fortè quoddam ingens
 saxum è Regiis castris tormento æneo excussum summa mali
 parte præfracta inhabilem ad nauigandum reddidit. Quæ res
 consilium mutare obsessos compulit. Neque enim iis materiæ
 copia erat, vnde malum reficerent. Postquam autem cogno-
 uerunt Petrum cum classe aduentare, nec iam nauim ipsam à
 se defendi posse, navisq; ipsius iuuentutem vrbis præsidio ma-
 ximè necessariam, eam æstimatam, quum de pretio domino
 cauissent, quàm proximè potuerunt, sub murum depressere,
 eo videlicet consilio vt regis nauibus subeundi oppidi facul-
 tas adimeretur, extractumq; prius malum ad eam partē quam
 infirmiore existimabant, pro munimento statuerunt. Maxi-
 mè verò ex eo casu iudicatum est rerum humanarum euentus
 incertos esse, solereq; plerumque mortales futurarum rerum
 ignorance falsò lætari atque angere. Nanque regii deiecto na-
 uis malo gaudebant, quòd hostibus importadorum commea-
 tuum facultas sublata videbatur: aduersarii verò mutilatam ar-
 mamētis nauim dolebant, quòd eorum nauigatio impedita es-
 set. Cæterum rei exitus utrosq; iudicio deceptos docuit. Nam
 ni ita cecidisset, nec Caieta digressò inde præsidio Alphonso
 restitisset, nec post eadem nauis vndis obruta Regiis nauibus
 mutos subire conantibus impedimento extitisset, nec porro
 tanta clades consequuta esset. Tot tantisq; ærumnis adacti Ca-
 ietani à Francisco, atque Otolino summis precibus postula-
 runt, ne se diutius affligi paterentur, ac si tolerabiles modo
 deditiois conditiones proponerentur, suæ saluti consulerēt,
 malle se ferro quàm fame interire: nullum se periculū recusas-
 se, quamdiu de subsidio sperauerint, & quoad superfuerit ali-
 quid, vnde vitam producerent. Nunc se omni humana spe, at-
 que ope destitutos, tot mala diutius ferre non posse. Franciscus
 per id temporis æger erat: nam dum paulò ante pugnaretur
 acrius, sagitta semur traiectus fuerat. Itaque oppidani utrunq;
 separatim alloquuti, demū vtriusq; animū ad misericordiā fle-
 xere. Misit igitur Otolinus ad Alphōsū, qui peteret ad se mitti
 quēpiam ex iis, quibus fidelioribus vteretur, qui cū deditioe
 ageret, & nominatim Antoniū Panormitā: quē poētā nō in-
 suauem Mediolani apud Philippum in magna Gratia, & digni-
 tate

tate cognouerāt: eumq; non tantum propter prudentiæ, sed multò etiam magis propter æquitatis opinionem, & quod illū ab Alphonso apprimè diligi acceperat. Hic præter eximiam doctrinam excellenti ingenio præditus, & carmine, & soluta oratione, quod est perrarum, propè æque valuit. In suadendo, aut dissuadendo perfacundus habitus. Iudicio quoque acerrimus, atque imprimis facetus, iacentem tempestate nostra elegiam excitauit. Eo nuntio accepto, Alphonſus tametsi confidebat oppidanos aut vi aut fame breui ad deditionem cogi posse, tamen ad humanitatem suam pertinere arbitratus quæ illi dicere vellent, non aspernari, Antonium misit. Isq; in senatum introductus audiente Otolino (nā Frācisus propter vulnus sese domi continebat) hunc in modū, cum illi pauca prædixissent, disseruit. Videre vos nō dubito Caietani, quonam vos discriminis fortuna, & pertinacia vestra perduxerit, ab Alphōso terra, mariq; vos non obsessos modò, verumetiam circumfessos esse, nec vllum iam effugio locum patere: esse vobis rem eum Rege opulentissimo, & maximo, cui non modò Sicilia, Sardinia, Baleares insulæ, Hispania, atque Aragonia (Regna amplissima) verumetiam magna huius vberimi Regni pars pareat: è quibus & immensam pecuniā, & milites in belli vsum necessarios comparare facile possit. Videtis vt urbem premat, & muros armis circumsonet, castra vrbe coniuncta sūt, vel in ipsa vrbe potius. Vnus tantū muri circulus interiectus, & is quidem adeo quassatus, & disiectus, vt ruinæ magis, quàm muri speciem præbeat: Fame vrgemini omnium malorum maximo, & grauissimo. Nam cæteræ quidē calamitates aliquo modo tolerari possunt. Sola fames ad extremum ferri non potest. Satius est vel iniquas quascunque conditiones, & leges ab hoste accipere, quàm inedia maceratos vitam finire. Auxilia præterea nulla habetis, eaq; desperare omnino iam potestis, cū adhuc diem nulla venerint. Intelligit Philippus, intelligūt Genuenses Alphonſi vires terra, mariq; maiores esse, quàm vt ab obsidione vestra facile depellatur. Cogitate quātas copias terra, quantas mari habeat: quantas præterea parare queat, cogitate. Nolite obsecro expectare extremum vrbis casum: nolite committere, vt videatis patriam vestram, quæ vobis debet esse carissima, ferro excindi, domos cremari, fortunas diripi, vxores,

vxores , ac liberos (quod omnem exuperat calamitatem) in oculis vestris rapi , & distrahi. Sapienter nimirum quisquis ille est qui ait , aut vince , aut vincenti pare : fortis nanque animi est , si possis , vincere : si verò non possis , potentiori obtemperare , & fortunæ tempestatiq; concedere. Alterum iam experti estis , videtis enim vos nec vincere , nec libertatem vestram tueri posse. Erit igitur prudentiæ vestræ alterum sequi , potentiori scilicet obsequi , quem profectò , si deditionem feceritis , & clementissimum , & mansuetissimum agnoscetis , Alioquin de patria vestra , de fortunis , de coniugibus , de liberis , de parentibus , de libertate , de vita denique vestra (si quicquam mihi creditis) actum existimate. Ad hæc Caietani , non ignorare se in quibus difficultatibus versarentur. Sed nec fortasse eas , esse quas existimaret , nec verò se prorsus de subsidio spem omnem abiicisse. Neque enim aut Philippum , aut Genuenses passuros esse vti eorum præsidium , vti tot sibi carissimi ciues & milites , vt deniq; reipub. amici fideles in hostium potestatem veniant. Se tamen si ii dētur sibi triginta dierum induciæ , quibus liceat Philippo , ac Genuensibus denuntiare qui nam sit suarum rerum status : vt nisi interim auxilium mittatur , cum bona illorum venia possint deditionem facere post eam diem sese absq; controuersia deditionem facturos. Cum hisce postulatis Antonius ad Regem reuersus , quid Caietani vellent , retulit. Quæ cum audisset : veritus ne qua interea classis Genuæ pararetur , quam parari fama erat , inducias nullo pacto concedendas censuit. Itaque confestim renuntiare iis Antonium iussit , aut continuò deditionem facerent , aut se ad extremum certamen compararent. Qua spe destituti Caietani , quum nihil omnino scire possent , quid nam Genuæ ageretur , iam enim Petrus è Sicilia cum reliqua classe venerat , & aliæ naues in dies aduentabant , nec famem diutius ferre poterant , rursus per Antonium ab Alphonso petierunt : vt saltem eas sibi indutias daret , quibus Philippum , ac Genuenses , tantum quo statu res eorum essent , certiores redderēt. Sed quoniam maris tempestas incerta esset , tridui haud amplius spatium , postquam nuntius Genuam peruenisset , quò Mediolanum proficisci posset : vti Philippo , & Genuensibus consciis deditio à se fieret , requirebant , quæ vt Rex sciret se præstare velle

velle, optimatum liberos obsides polliciti sunt : sed ne id quoque impetratum : quod ne Alphonsus concederet, duæ causæ erant : altera quod intelligebat eos diutius famem tolerare non posse : altera quod interea auxiliū iis ab hostibus mitti poterat. Reuersus itaq; ad eos Antonius, negauit id ab Alphonso impetrari posse : ac nisi extēplō deditio fieret, serā postea penitentiam eorum fore : deditiōem verō à se honestè iam fieri posse : quod difficillima quæque perpeffi, tandiu à suis auxiliū nequicquam expectassent : putare se Philippum ac Genuenses grauius laturus si quid in se ipsis crudelius consulere, quàm si se conseruatis Caietana amitterent. His atque huiusmodi verbis cum Otolinum atque oppidanos ad deditiōem inclinasset, petiit Antonius ut Otolinus ad Regem proficisci non graueretur : sic facilius posse de deditiōis conditionibus, quæ vel lent, eo petente transigi. Existimauit enim rem ipsam per mutua colloquia & melius & commodius tractari posse, seq; eo onere leuatim iri. Huic postulato cæteris omnibus assentiētib; vnus Piga exurgens, negauit æquum esse cum qui Philippi personam gereret, ad Alphonsum proficisci. Quem cum reprehenderent, non illepidè inquit Antonius, non esse videlicet considerandum quidnam ille diceret, morbo enim affectum (nam is aliquot dies malè se habuerat) in phrenesim incidisse, atque idèò delirare. Itaque cognita Senatus voluntate statuit Otolinus Francisco incōsulto ad Alphonsum se conferre : acceptaq; in id fide regia, cum Antonio ad regem profectus, longo sermone super deditiōe nequicquam habito in urbem rediit. Cuius profectiōem cum Franciscus ægrè ferret, maiorem ciuium partem ab eo alienauit. Post hæc inter Genuenses & Otolini cohortem exorta dissensio omnem deditiōis mentionem sustulit : longè enim amplior apud Caietanos Francisci quàm Otolini auctoritas erat. Quod cum Alphonsus animaduertere, cōstituit obsessos terra mariq; omnibus copiis oppugnare. Iam enim prætor rostratas, ad sexdecim onerarias coegerat. Itaque scalas & coruos, per quos in murum è nauibus euadi posset, cæteraq; machinamenta bellica confestim parari iussit, atq; expediri. Ad hæc turrin ligneam mobilem, non modicæ altitudinis, quæ muros superaret (machinæ antiquæ genus) effecit : cuius cōsiliū cum oppidani

o sensissent,

senſiſſent, continuò eam partem, quæ ad mare ſita erat, ſumma ope munierunt, eaq; raptim ac certatim effecere omnia, quibus machinarum violentiam, coruorum maximè, declinari poſſe exiſtimabant. Poſtquam paratis omnibus Alphoſus ab omni parte oppidum adoriri inſtituit, terra ita copias diuiſit, ad dimi Theodori templum Henricum fratrem, cum parte copiarum, nec procul inde Ioannem alterum fratrem cum lecta manu ſtatuit. Ipſe aduerſus portam Ferream (ſic enim appellabant) quæ ad caſtra ferebat, reliquas copias habuit. Petrum minimum natu fratrem, cuius virtuti confidebat, à portu claſſe oppugnare urbem præcepit, in qua erant præter onerarias quindecim, triremes decem. Aduerſus hoſce apparatus Franciſcus atque Otoſinus tormentis variz magnitudinis per muros diſpoſitis, alios regiis caſtris, alios claſſi opponunt, alios ubi plurimum periculi immineret, iubent occurrere: ſceminis, imbellibusq; qui ſupererant, negotio dato ut pugnantibus lapides & tela miniſtrarent. Signo pugnz propoſito, regii pars eminus lapidibus, atque omni miſſilium genere certare, pars moenia ſubire, ac ſcalas adimouere contendebant. Simul lignea turris, ſimul naues remulco agi coepte. At oppidani in eos, qui propius ſuccedebant, lapidibus atque omnitarum telis coniectis, muro ſcalas applicari non ſinebant, cubitalibusq; clauis qui crebri in muro ob id facti erant, pleroſq; hoſtium & ſagittis ac minoribus tormentis ex occulto vulnerabant: nec ullum fruſtra telum in tantam multitudinem emittere poterant. Et primò quidem turris contabulata, cum rotis ad muros ageretur, terrori oppidanis fuit. Poſt ubi propius perducta partim tormentorū ictibus, partim ſua mole diſſipata eſt, multiq; in ea pugnantes cecidere: ab ea parte vehementer hoſtibus animus creuit. A mari quoque atrociter pugnabatur. Nanque naues ſimul atque ad teli iactum appropinquant, tormentis oppidanos laceſſere coeperunt: coruiſq; ad malos religatis, ingentem iis terrorem intulere. Stabant intenti oppidani (nanque ea pars fortioribus tuenda data fuerat) cum longuriis & furculis in id factis, in quas ſi forte corui incidiſſent, neceſſariò procumbebant. Inter hæc Alphoſus, quò magis hos à portus deſenſione auerteret, acrius vrgeri à terra inperat, alios hortando, alios nominatim appellando, præmiaq; pollicendo,

pollicendo, atque ad portā, quam dixi, Ferream facto impetu succedēs, milites in pugnā alacriores reddebat: multoq; acrius pro se quisq; vbi curabat, nitebatur. Pudor enim simul, atque auaritia, gloriaq; militū animos longē acuebat. pugnantiū clamor ad cœlum ferebatur exhortatione, lætitia varioq; affectu permixtus: & quo magis nitebantur, quo' ve propius ad muros succedebant, eò plures, aut cadebant, aut fauciebantur. Quod cum aduerteret Gartias quidam Medineus signifer Regius vir fortis, & strenuus, signo, quod manu gerebat, in fossam vrbis illato, socios, vt sequerentur, vociferans, cum avidius progressus scalas muro admouere contenderet, lethali vulnere accepto vix inde retractus est. In hoc prælii ardore naues ad oppidum succedebā, laxatis funibus coruos dimittere in muros paratæ. Primaq; omnium ea naus, qua Petrus ferebatur, coruum muro iniicere conata est. Sed cum eius extrema nimio intervallo in murum peruenire non possent, diffractis suopondere rotarum axibus, ceruoq; comminuto, qui supersteterant in mare præcipites collapsi sunt: iiq; omnes, quod armis grauati erant, cuncti, præter duos Drepanitanos, qui sub aquis (dictū mirum) diloricatis thotacibus, & reliqua armatura incolumes euaserunt. Eo casu Petrus, & qui in nauibus erant, totam penē victoriæ spem deposuere. Ad hæc naus altera cum corui exponendi causa propius subiret, crebris tormentorum ictibus repulsa est, nec postea naus vlla iniiciendi corui facultatem habuit. Nāque ob rerum successum crescentibus hostium animis eam partem acerrime tutabantur. Quæ vbi Alphonsus agnouit, suorum salutem parcendum arbitratus, receptui cani iussit: quo viso Petrus extra tormentorum iactus naues reduxit, nec post eam diem vniuersa oppugnatio tentata: sed tantum in obsidione perseveratum. Interea Genue cum esset auditum Caietanos obsessos, fame insuper laborare, tres onerarias ingentes, nec dum enim Regia classis Caietam conuenerat, armare decreuerunt, iisq; fauentibus quibusdam ciuitatis optimatibus, Blasius Aseretus præfectus est, maxima nobilitatis, & populi parte ægre ferente nouo homini eam præfecturam dari, quod eum honorem quasi pollui hominis nouitate existimabant. Erat is quidem humili genere ortus, ceterum vigilans, callidus, lingua celeri, & expedita, animoq; supra dignit

dignitatem, ac præterquàm par erat honores publicos affe-
 ctante. Dum hæ naues pararentur, Genuam perlatum est, plu-
 res iam naues ab Alphonso coactas Caietam conuenisse: cūq;
 ob id ampliori classe opus esse cognoscerent, naues vndecim
 confestim iis tribus adiecere. Cæterum optimates, qui prius
 vix tulerant trium nauium præfecturam ad Blasium deferri;
 apertè anniti cœperunt, vt eo à præfectura amoto; alter ex cla-
 ra gente præfectus crearetur. Quod cum Blasius animadu-
 teret, mox ad artes cōuersus, cum Philippo, penes quem sum-
 ma rerum potestas erat, per amicos, qui apud illum poterant,
 vt inuitis aduersariis sibi his honos ratur esset, perfecit. Eaq; re
 impetrata classem maturari, cætera quæ vsui essent parari con-
 festim curauit. Dum ea parantur, Genuenses de suis qui obsie-
 debantur, vehementer solliciti & anxii, Benedictum Pallavicini-
 num, qui sese Alphonsi amicitiam habere profitebatur, mitte-
 re ad Alphonsum statuerunt, antequam aliquid de classis ap-
 paratu ad Alphonsum permanaret: eiq; in mādatis dedere, vt
 ad Regem se missum simularet, vt cum illo de conditionibus
 deditionis obsessorum ageret. Cæterum oportunitate collo-
 quendi cum Francisco, atque Otolino data, quanta classis de-
 creta esset doceret: hortareturq;, vt eos fortiter labores tole-
 rant, quorū finis appropinquaret, &, quæ essent Regis operes
 terra, mariq; exploraret: cum iis mandatis Benedictus Caietā
 profectus ad Regē accepta fide se cōtulit, de deditione agere,
 vt instituerant, cœpit: factaq; potestate oppidum intrandi, vt
 eadem illa, quæ cum Rege egerat, communicaret: quæ Genuæ
 pro eorum salute pararetur, edocuit: seq; ob id venisse; nequid
 præter Philippi, & Genuensis nominis dignitatem ipsi despe-
 rato subsidio consulerent. Cæterum vehementer tacito opus
 esse, ne Rex sese ab eo elusum suspicaretur: quæ quidem res
 sibi perniciem esset allatura. Eius oratione Francisco, atque
 Otolino confirmatis ad Regem reuersus: non posse obsessos
 ad deditionem flecti respondit: Cognitis, quæ voluerat de Re-
 gis copiis & classe Genuam rediit. Quibus rebus Philippo
 nuntiatis, qui Genuensem remp. gerebant, classem confestim
 expediri, frumentumq; obsessis deferendum, conuichi iussere.
 Classe verò ita parata, atque instructa Blasius idoneam ad na-
 uigandum tempestatem nactus: Caietam versus conpendit.

Quod

Quod postquam Alphonsus comperit, exemplo undiq; copias accersit: ac fratribus, & cæteris primoribus conuocatis, Quousque, inquit, tandem viri fortes, Genuensium insolentiam atque iniurias patiemur? Nullum bellum suscipimus, quin continuo amicitiam ac foedus cum hostibus nostris inieant, eosq; classe ac pecunia adiuent: nobis semper aduersi, infestiq; ob inuidiam scilicet & vetus in gentem nostram odium, ferre non possunt, opes nostras maris coallescere. Nam ut omit- tam quas prioribus Aragoniæ Regibus iniurias intulerunt, quotq; modis & quotiens illos bello persecuti sunt, non ne ingenti classe comparata, cum Guido Torellus præsit, occupa- tis nobis bello Hispano, præsidium nostrum, cum nihil ab his hostile metueremus, ex vrbe Neapoli elegerant. Sed hæc quã- quam graua sunt, tamen aliquomodo ferri possent, si quæ in iniuriis modû statuissent. Caterum genus hominum inquietû in perniciem nostrâ quotidie magis exardescit. Quid autem iuris in Neapolitano regno habent, in quo ne vicum quidem, aut exiguum pastolum tenent? Cur Caietanâ, quæ nostra est, humanis iuris obliuio rupto foedere occupant? Classem quoq; si diis placet, effecerunt, qua Caietanos ab obsidione vindicent, eaq; iam instructa in cursu est, quantum accepimus: Similantesq; Caietanâ dedi velle, Bethledum, Pallaticinum nos elusum misere. Quis hæc tot & tam indigna ferat, aut quis non maximè commoueat, & in ultionem concitetur? Nullum est animal tam imbecillum, quod non conetur illam vim repel- lere: nos quibus propulsandæ iniuriæ facultas est, hostes ad- uersus nos proficilbentes otiosi, ac sègnes expectabimus. Nul- la gens tam imbellis aut tam ignaua vnquam fuit, quæ vel mi- nima pro parte occupati agri certare non sustinuerit: nos pro tanti ac opulenti regni possessione, qua spoliare nos student, non depugnabimus? Quod autem pars vestrum rudis est rei maritimæ, haud equidem refert: multum puto, vit fortis ter- ræ ne pugnet, an mari. Vitroque vim eandem animi, atque idem robur fortibus viris esse compertum est. Romanus miles primò bello Punico, nunquã antea ingressus mare, non dubi- tauit cum Pœno in maritimis rebus exercitatissimo classe con- ffigere, victoriamq; primò prælio adeptus est. Et nos certè lō- gè ampliores quàm Romani, naues habemus, in quibus tan-
o 3 quam

quam in stabili solo dimicatur. Quod si viri estis, si tam animi magnitudinē retinetis, quam ego in vobis pluribus præliis expertus sum: haud dubito, quin vltro obuiam hostibus eundem existimetis: nec passuri sitis, vt hunc Caietæ portum aspiciant. Onerariis nauibus pares iis sumus, triremibus verò etiam superiores: quatum turris supplere naualium sociorum numerum possumus habemus lectissimam iuventutem, florem Italiae, ac citerioris Hispaniæ, & quod plurimum in prælio valere, armis egregiè instructam. At in hostili classe magna pars semiermes, nautarum ministeria fungentes, eminus pugnando, lapidibus, ac manubaliis valent: At si propius congressis manu balistarum vsu adomeris, nostrorum certè impetum non ferent. Quapropter censeo, viri fortes: relicto in castris idoneo præsidio, ac concessis quamprimum nauibus, aduersus capitales hostes contendamus: quos si vicerimus (quod fore speramus, diis bene iurantibus) tantum, ac tam difficile bellum vno die haud dubiè confecerimus. Eius consiliū cum pene omnes pugnandi cupiditate approbarent, confectum copiarum duces parari cum cohortibus suis iubet, atque in singulas naues diuidi: telaq; & arma in classem imponi, quæ tēporis breuitas prouideri passa est. Ante omnia verò nequis impetus interim, dū abesset, ab obsessis fieret: valida in castris præsidia reliquit: fratribus, qui tum fraterna pietate, tum gloriæ audacitate ducti eū sequi statuerunt, parte nauium, & copiarum attributa. His cōstitutis classem conscendit: idem cæteri fecere: inde altum petens, te, inquit, Deus, qui cunctis rebus præes, quiq; ius, atque æquum colis, oro, obtestorq; vt mihi hostium meorum, qui contra sedus me armis petunt, vltroiscendorum, (si iusta postulo) potestatem facias: atque vt milites hos meos, iis deuictis, incolumes, prædaq; opustos mecum reducam. Eo die nulla conspecta classis: cum postri die apparuisset: magno exultatiū clamore ad eā cursum dirigi imperat. Cæterum noctis interuentus mox illius cōspectū abstulit. Tertio verò die cum rursus supra Ponticā insulā visa esset, tantus omnibus ardor iniectus est, vt non ad ancipitē pugnā, sed ad certā victoriæ præmiā proficisci crederes. O fallaces hominū spes, & incerta rerū futurarū iudicia: nā qui sibi victoriā pollicebantur, mox ab illis, quos desperabant, vincti sunt. Classibus aliquanto propioribus factis

misit

misit

misit Alphonsus, qui specularetur, quoad tuto posset, cum nauibus longa hostilium navium ordinem, quam ve instructæ nauibus locis forent. Proficiscenti lembus quidam occurrit, qui à Blasio classis præfecto ad Regem mittebatur: qui cum procul extra reli iactum significasset, velle se colloqui, vexillo in mediam urbem translatò, quod fidei pignus maritimo bello esse consuevit, accedendi propius potestatem fecit. Eo signo prospecto ceteri remorum pulso lembus ad triremem venit in eam vehabatur tubicen quidam, qui à Blasio mittebatur, ut Regi nuntiaret, se cum classe à Philippo, & Genuensibus Caietam mitti ob eam rem modo, ut frumentum obsessis deferret: quod si importari pateretur, reditum se continuo cum classe: nec intercessurum, quominus, si vellent, in urbis obsidione perstaret. Interrogatus tubicen, quid nam noui apportaret: pacem se, inquit, bellumq; afferre: in arbitrio Alphonsi fore, utrum malit deligere. Cæterum monere se, atque consulere, ne cum Genuensi classe decertet: naues enim illas egroticè instructas esse. Itaque petere se, ut ad Regem quamprimum deducatur. Hec ubi dicta, ad Alphonsum perductus, cum eadem nūciasset, res ad consilium delata est. Erant quibus quietis consilia tutiora, & melliora videbantur. Alii dimicandum censebant: nonnulli etià per contemptum, ut mediam sententiam sequi viderentur: respondendum videri dixerunt, placere Alphonso, frumentum Caietanis tradi. Cæterum quò certo scire posset, Blasium haud amplius quippiam moliturum, quod obsidioni incommodaret, se nauium vela interim petere. Cum hoc responso tubicen remissus, & cum eo ab Alphonso nuntius, qui denuntiaret, à Genuensibus contra pacis leges fieri. His verbis Genuenses irritati continuo armis decernendum una voce succlamarunt. Omnibus confestim ad pugnam paratis, Blasius Regiam classem peti in festis proris imperat. Nunquam ferme alias nauali prælio tantis animis concursum est. Quippe aliud quàm vnius certaminis victoriam utrique respiciebant, Alphonsus ut fufis, ac deuictis hostibus Caieta, atque omni Regno Neapolitano: potiretur: Genuenses ut vendicata sibi maris possessione: Regnum finibus suis propinquum in Alphonsi, & Hispanæ gentis potestatem venire non sinerent. Ante pugne initium: tres hostium naues, quò Regias talleret, à reliquo agmine diuisæ

usq; altum petentes speciem fugę prębuere. Id autem eo cō-
 silio factum, vt postquam reliquę naues cōfluxissent, regias pu-
 gna implicitas à tergo circumuenirent. Quas Henricus fuge-
 re opinatus, cum insequi properaret, vetuit Alphonsus, satius
 esse existimans parte illa virium hostibus detracta, cūta tota,
 atque integra classe reliquas hostium naues adonisi, omnesq;
 vno loco vires contrahere: id quod à rei navalis disciplina nō
 abhorrebat, reliquas hostiles naues à se prius superari posse
 ratus, quàm tres illę à reliquo agmine longo intervallo distra-
 ctę opem ferre circumuentis possent. Idq; sibi hoc magis per-
 suadebat forte, quod venti prope vis cotiderat, nec habebant
 hostes rostratas, à quibus et naues remulco agi aduersus se
 possent. Itaque cum tota simul classe in hostes inuectus, nam
 ex omnibus pręferti nauem petit. Quam simulac Blasius in se
 venientem aspexit, flexa in gyrum naue, tanto impetu puppi
 eius inuasit, vt disiectis munimentis, magna q; vi lapidū, ac te-
 lorum, in creberrimę grandinis modum, coniecta, propugna-
 tores omnes in navis tabulata precipitavit. Forse autem navis
 ipsa Regia, ante congressum saburra in alteram partem prola-
 psa, nulla vi, aut arte in tantis angustiis erigi poterat: cuius rei
 causa fuerat malo onus adiectum. Nanque pręter summi mali
 propugnaculum, alterum ad mali medium extruxerāt. Ex quo
 cōtigit, vt prętoria hostilis, quę minor erat, illi altitudine exē-
 quaretur, faciliorq; transcensus hostibus in eā foret. Tum pro-
 tinus reliquę naues, quę cuiq; obuia fuit, aggrediuntur: ferreisq;
 vncis hostilē nauem à se diuelli non sinebant rogebantq; iu-
 ctis inter se proris ex propinquo dimicare. nauibusq; peruis
 factis, veluti in solo pugnaretur: vix vllum telum in mare deci-
 debat. Plerique tamen viri strenui, priusquā naues inter se coi-
 rent, in hostilē nauem transilire aggressi, cum armati in mare
 occidissent enecti sunt. Altitudinem nauium prorę puppęq;
 contrabulatę ac solidis tignis intextę adaugebāt: proculq; spe-
 ctantibus montium speciem prębebāt. Regia navis et si primo
 cōgressu graue detrimentū acceperat, tamen navalibus sociis:
 impigrē rē gerentibus fortiter resistebat: donec alia se à latere,
 alia à prora circūfuderūt. Cæterū eo maximē pręlio intellectū,
 & iudicatum est, (quod & sæpe aliās) inter naualem & terrestre
 militem navali pręlio quid intersit. Genuens maritimis rébus
 bellisq;

bellisq; exercitatus, facile omnia nautæ ac militis munia obibat. At terrestres Alphonsi copiarum oneri magis quam adiuumento erant: cum quidem alii nausea afficerentur, alii vestigio vix insisterent, alii alios metu premerent, & insolito pugnarum genere perturbarent. Ad hæc qui regiarum navis malum tuebantur ab iis, qui prætoriarum hostilis malo imminebant, subacti, in suos desuper tela iacere cogebantur, quorum quo certiores ictus, hoc grauius incidebant: & quanquam ubique acriter pugnabatur, summum tamen in eo certamen erat, ut regiam nauim expugnarent, qua superata confidebant facilem victoriam fore. Maiore itaque vi nixi in perturbatam (amisso mali propugnaculo) nauem, è prora, atque è media naui summouere hostes: ægreq; Regii puppem defendebant. Alphonsus & simul dimicabat, & hortabatur suos, seq; ubi plurimum periculi erat, intrepidus offerebat: non tamen eadem prælii fortuna ubique erat. Iam enim ab alia parte duarum hostium naues captæ fuerant: cum interim tres illæ, quas ante pugnarum initium à cæteris distractas altum petisse dixi, flexo cursu regias adortæ renouato prælio ingentem terrorem ac stragem intulere. Et iam Regiarum classi tela deesse coeperant, nec sagittariorum præterea is numerus, qui hostium erat. Namque in Genuensi classe penè omnes manubalistis utebantur, quarum arte & usu ea gens excellit. Ad hæc mala accedebat, quod regiarum naui cum triremibus succurri, ob circumfusas hostium naues, non licebat: à quibus propter iniectas ferreas manus nulla vi dissolui poterat. Et iam undique in eam transgressi hostes Regem ad deditionem urgebant. Quod cum pertinaciter abnueret, nuntiatum est ei nauim, carina fatiscente aqua compleri, eamq; statim pessum ituram, nec amplius ullo humano consilio seruari posse. Quibus periculis adactus, Philippo, quanquam absenti, dedere se dixit. Maluit enim Philippo, quam Genuensibus, quos sibi infensos sciebat esse, salutem suam committere. Tarentinus ac Sueffanus reguli, qui vna cum Rege eadem naui vehabantur, capti. Deditione facta mox victores conclamant Regiam nauim cum ipso Rege captam: quæ protinus vox per omnes naues diffusa, ut hostes haud dubiè pro victoribus, Regii pro victis haberentur, effecit. In eo tumultu Petrus frater, cum duabus modò onerariis (nam cæteræ captæ fuerant) triremium

p   benefic

beneficio, atq; interuentu noctis vim hostium effugit. Pugnatum est ab hora ferè quarta ad occasum solis continenter, multis vtrinque cæsis & vulneratis. Quo vno prælio bellum Neapolitanum haud dubiè confectum esse videbatur. Nam cum ipso Rege duo eius fratres, multi Reguli, equestris præterea ordinis quâplurimi capti fuerunt. Ad hæc naues propè omnes magnitudine insignes, quas ab initio belli coëgerat, eodem prælio amissæ. Ea verò clades, etsi committendum non fuit, vt inexercitatus maritimis bellis miles cum exercitato dimicaret, fortunæ tamen plurimum adscribi potest: nam & subeūda necessariò dimicatio fuit, alioquin commeatus Caietanis deferebantur, quorum importatio haud dubiè spem omnem Regi auferbat Caietæ potiundæ, & temporis angustia de fociis naualibus commodè prouideri non permiserant: & viros fortes ac strenuos, quorum permagnum numerum habebat Alphonfus, & in quibus sibi satis præsidii constitutum putabat, vbique benè pugnuros credibile erat. Sed quis credat eam cladem tantum postea felicitatis Alphonso allaturam fuisse? Angimur miseri mortales, si quid nobis contingat aduersi, exitus rerum ignari, quos summus Deus sibi vni præuisos esse voluit, cum omnia quæ accidunt, in potiorem partem accipienda sint. Siquidem ea clades, qua Alphonfus omni spe potiundi regni sibi orbatus esse videbatur, ad postremum eius victoriæ causâ exitit. Cum Philippo enim, quo hoste voto se suo potiri posse sperare vix poterat, amicitiam ac fœdus contraxit, quò postea fautore & amico vsus, Neapolitanum regnum adeptus est. Ea clade subito etiam in castra perlata, milites, qui in castris manserant, consternati cum sarcinis abire properabant, antequam oppidani victoriam sentirent: quos Caietani eruptione facta subito adorti, castris captis & direptis, in fugam coniecerunt: magnâq; præda parta (nanque ibi regis suppellestilis & Principum, bona pars relictâ fuerat. Multi eorum capti sunt, reliquis in proxima quæque loca per devia & occultos tramites dilapsis. Hostes deinde cum victrici classè Caietâ profecti, exposito cōmeatu, biduo ibidem subsisterūt. Interim Blasius cum accepisset id agi à ductoribus nauium, vt se cōprehēso, quòd omnia facturus videbatur quæ Philippus imperaret, ac Franciscus Spinula (erat enim Genuensium Admiratus, ita

imper

imperatorem rerum maritimarum vocant) classis præfecturam arriperet, abire inde quam primum statuit. Hi enim cogitabant, Rege Genuam misso, præter Philippi voluntatem, atque imperium (quando is aduersaretur) Siciliam, & Sardiniam oppugnatum ire. Quove magis, Blasius consilium suum teget, se Aenariam insulam oppugnatum ire velle, mox reuersum simulauit. Ad eam namque insulam Petrus cum classis reliquiis se receperat. Velis itaque in altum datis, cum ab Aenaria vix mille passibus abesset, oborta subito mari tempestas classem in diuersa pepulit: ipse ad portum, quem Hercules vocant, nonnulli ad Pontiam insulam, alii alio, quocunque ventis impulit, delati sunt. Sedato mari quum omnes incolumes Pontiam conuenisset, Blasius præter ductorum opinionem, qui Aenariam nepoti, deinde Caietam credebant, Genuam cursum dirigi præcepit: prosperumque ventum nacti paucis diebus Veneris portum in Liguriam, quod oppidum adhuc Regis præsidio tenebatur, peruenere. Appropinquantibus oppido lembus quidam citatim obuiam venit: quo quidem à Philippo nuntius inuehebatur. Philippus enim metuens ne Genuenses Regem Genuam perducerent, necque victoria sibi urbis imperium adimerent, hunc cum literis confestim commiserat: classisq; aduentum ibidem præstolari iusserat. Is nauim ingressus, remotis arbitris Blasio literas tradidit: eumque monuit, ne Regem Genuam perduceret: neve illum Genuensium potestati permitteret: sed Sauonam, quam veteres Sabatiam appellabant, deportaret. Missum Philippum, qui cum cæteris captiuis Mediolanum ad se ducerent. Quo nuntio Blasius confestim callidum pro tempore consilium capit. Nam quò reliquas omnes naues à se dimitteret prædam se partiri velle pronuntiat: atque ob eam rem omnes nauium vectores postridie manè adesse, prædamque, quam egissent de hostibus, comportare iubet. Proposito edicto nauium duces, ne eorum, quæ adepti fuerant, rationem reddere cogerentur, abeundi consilium capiunt, confestimque relicta vela faciunt. Ipse de industria aliquantum commoratus sublatis anchoris subsequitur, iubetque gubernatorem nauis cursum ita moderari, ut iis, quæ præbant, nauibus ingrediendi Genue portum spatium esset, antequàm nauis prætoris in conspectum urbis veniret.

Quibus portum ingressis, cum iam ciues nihil tale suspicantes eius ingressum leti expectarent, vniuersa ciuitate tanti Regis videndi studio ad portum effusa, transmissa classe omnium expectationem frustratus est: nec vliis Genuensium iussis ab instituto cursu inhiberi potuit, quò minus Regem, ut Philippus mandauerat, Sauonam deportarit. Ioannes verò Regis frater alia naui vectus Genuam perductus est, ibique honestè citra libertatem habitus. Alphonsus deinde in arcem perductus, non captiui modo, aut habitu, sed veluti Rex peregre proficiscens à Francisco Barbauaria, qui tum prætor Sauonam pro Philippo obtinebat, susceptus est: nec quicquam de Regiæ pristinæq; dignitatis fastigio ab eo, quo captus est die in ea captiuitate sibi deesse præter libertatem sensit. Si quidem, uti in priore fortuna, & salutabatur, & venerabatur. Paucis post diebus Berardinus Carda, & alii quidam copiarum duces à Philippo missi eum Mediolanum deduxere: eiq; domus, in qua Philippi coniux habitare consueuerat, extra arcem sita, pro diuersorio data est, ibiq; in omnium rerum copia triduum egit. Hunc deinde Philippus in arcem vocatum: in maxima principum frequentia, & celebriate (perinde hospes, & amicus venisset) eò deduci iussit. Concesserat autem Philippus in eam arcis partem, vnde transeuntem Regem videns ipse à nullo videri poterat. Non ab re fuerit hoc loco de Philippi natura, ac moribus paucis dicere. Erat imprimis ingenio peracri, ac callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in colloquio mitis, cultus corporis, & munditiarum omnisq; lenocinii negligens, venandi cupidus. Cæterum quietis impatiens, ac imperitandi audax: in pace bellum, in bello pacem querebat: Simulandi, ac dissimulandi egregius artifex. In milites, quã in ciues indulgentior: copiarum duces maximè extollebat. Ad hæc siue fortitudinis amore, siue periculi metu, se ab omni omnium consuetudine sequestrauerat, præter quàm quorundam paucorum, quos ille sibi solitudinis socius delegerat. Legatos ad se missos per suos plurimum audiebat. Quin & Sigismundum Imperatorem Romanum, Mediolanum aliquando profectum, ut inde Romam peteret, videre non sustinuit: Et tamen in tanta solitudine vitam agens omnem Italiam armis terrebatur, concutiebatq;, ut non infestè quidam dixerit: Philippus

lippus sedendo vincit. Postquàm in arcem ventum est, in domum regali cultu exornatam deductus perliberaliter est habitus. Deinde Philippus cum eum vellet inuifere, præmisit, qui admoneret, ne quod omnino pro iis, quæ ceciderant, deprecandi gratia verbum faceret: non placere de re tristi sermonem conferi: velleq; ab eo existimari, se non vt captiuum, sed vt hospitem, atque amicum sua voluntate accessisse: Atque vbi ad eum profectus est, post mutuos complexus, de re venatoria sermonem iniicit: nec quicquam, nisi lætum, ac iucundum, in omni colloquio dictum, responsum ve est. Eadẽ quoque comitate in Henricum fratrem, ac regulos vsus est. Post hæc digressus venaticas aues, & canes cæteraq; id genus, quibus regem delectari cognorat, ad eũ misit. Ac ne quod omnino captiuitatis vestigium in eo relictũ videretur, venandi cum vellet in septis suis sub arcem, in queis varia ferarũ genera incluserat, ei potestas facta, equisq;, & comitibus datis, nonnunquam & ipse sese illi comitem venationis exhibebat. Ioannem quoque Nauariæ Regem, petente Alphonso fratre, è Genua Mediolanum adduci (quanquam Genuensibus id ægrè ferentibus) iussit: atque æquẽ liberaliter habuit. Post de amicitia, deque fœdere renouando agi cœptum. Philippus enim cognita eius singulari virtute, amicum illum, & socium habere cupiebat. Nec minus Alphonsus ad Philippi amicitiam animo aspirabat: simul vt sese in libertatem vindicaret & vt eum fautorẽ Neapolitano bello postea haberet: quem rebus suis plurimum prodesse, atq; obesse posse, periculo suo cognouerat. Nec multi dies intercessere, quum fœdus hisce legibus sancitum est, vt scilicet Alphonso, fratribus, regibusq;, & cæteris captiuis, quos Mediola. quos Genuæ in potestate haberet sine pretio dimissis, societas eo iure staret vt Philippus Alphonsum, Alphonsus Philippum pace ac bello adiuuaret, atque vt amicos eisdem, atque inimicos vterque haberet. Deinde cum cogitaret Alphonsus repetendum Regnum esse, priusquam accepta calamitate consternati populi, quos ante amicos habuerat, ad hostes deficerent: Ioannem, atque Henricum fratres, Philippo permittente, ad comparanda noua in bellum auxilia, in Hispaniam dimisit. Tarentino, ac Sueffano regulis, qui interim, dum ipse proficisceretur, renouato bello aduersarios lacefferent,

rent, abire domum iussis. Cumq; ex fœderis formula Genuensium naues à Philippo postularer, quibus in Neapolitanum traiciens, ad recuperandum Regnum vteretur scripsit ad Ludouicum Crotum Philippus, quem Genuæ præfecerat, ut naues armari, atque instrui Regis sumptibus quamprimum curaret. Qui cum senatu conuocato imperatas naues armari iuberet, reclamatum est ab vniuersis, rem periniquam postulari protinusq; legatos ad Philippum misere oratum, ne se cogeret pro inimico classem comparare, præsertim aduersus eos, quos semper amicos habuissent. Sed cum Philippus nihilominus in proposito persisteret, Genuam reuersi senatum docuere classem omnino parari oportere: ita Philippum iubere. Quo audito classis exemplo decreta indignantibus omnibus, ac permoleste ferentibus: omnia tamen lente, & cunctanter, utpote ab inuitis, administrabantur. Dum ea parantur, Alphonsus sub Philippi nomine grandem pecuniæ summam in stipendium misit. Cumq; optimū factū statueret: eam se ad Veneris portū præstolari: sic enim maiorem spem Regulis eius amicitiam sequutis afferri posse quando eum propiorem Regni finibus factum audirent, approbante eius consilium Philippo, illi haud repugnanter abeundi potestas facta. Memorabilis profectō, atque omnium scriptorum monumentis celebranda Philippi liberalitas fuit, & quæ omnium Regum, populorum, ac principum, qui vnquam fuerunt, benignitatem constanti omnium iudicio antecesserit: qui duos fratres excellentissimos Reges terrarum, atque eorum Henricum fratrem Regio fastigio, ac dignitati proximum: tot præterea principes, tot equestris ordinis viros gratuito dimiserit. Abeunte in Liguriam Alphonso, nonnulli clari copiarum duces comites à Philippo adhibiti: à quibus per Placentinum, deinde per Parmensem agrum Pontremulum, quod oppidum in radicibus Apennini situm est, atque inde Spediani vnde mihi origo est, emporium portu ac mercatu nobile, deductus, postridie cum lembis ad se accersitis Veneris portum mari petiit. At Genuenses ne classem pararent: captiuosq;, quos reddi Philippus cogebat, dimitterent, coniuratione facta, interfecto Opicino Alzate, qui Prætor urbem Genuam obtinebat, & Ludouico atq; Erasmo Triuukio qui ipsi Opicino successurus veniebat, in arcē receptis: assertore,

tore ac duce Francisco Spinula Philippi iniuriis laceffiro, sese in libertatem vendicarūt, Hispanis omnibus captiuis in custodiam retentis, & vt sese auro redimerent, coactis. Cum Siculis mitiūs quàm cum ceteris actum, qui propè omnes pro amicis habiti propter vetusta hospitia atque commercia, sine pretio dimissi sunt.

BARTHOLOMAEI
FACII RERV M GE-
STARVM ALPHONSI
REGIS LIBER
QVINTVS.

*

ERV M ordo postulat, vt quæ post cladem ab Alphonsò mari acceptam, in Neapolitano regno gesta sunt, prioribus annexam. Iacobus Caudola, cui summa rei bellicæ demandata fuerat, dum Caietam versus cum exercitu contenderet, eo consilio vt Alphò sum cū copiis à terra distineret, nec classi hostili obuiam ire pateretur: haud procul ab amne Liri certior factus victum navalì prælio Alphòsum, castraq; insuper capta & direpta, quantà maxima celeritate potuit cœptum iter persequutus est. reliquiasq; exercitus fugientes nactus fudit, accepit præter paucos: quibus equorum pernicitas, aut viarum anfractus salutis fuit. Inde Sueslani Principis agrum ingressus, complures vicos & castella vna prope excursionem debellauit. Ipsamq; Sueßam totius regionis caput, Principis sui captiuitate consternatam, expugnaturus videbatur, si in obsidione permanisset. Cæterum spe potiundæ Capuæ in tanta fortunæ mutatione obsidionem soluit, causatus se ab Otolino iussu è Sueßani Reguli agro exercitum deducere. Nanque Otolinus tum solus Philippi nomine Caietam tenebat: & Sueßani, atq; omnis ea regio, quò tuti essent à Iacobi iniuria, Philippi signa in moenibus crexerant. Deductis igitur inde copiis ad obsidionem Capuæ

puæ profectus, cis amnem Vulturum ad quingentos passus à Capua castra posuit, Põternq; in ipso flumine aduersus castra, conuectis Scaphis compluribus hunc in modum fabricatus est. Scaphas proris in aduersum flumen spectantibus, quæ impetum amnis exciperent, quantum ipsius fluminis alueus patebat, modico intervallo disposuit. Has contabulatas, & à lateribus aduersus hostiũ tela munitas, terra constrauit, ne transeuntibus per tabulata equis, pedum sonitus consternationem incuteret. Ponte perfecto, præsidioq; valido ad eius extrema collocato, Micheletum Cottiniolam, & Antonium Pontaderum, qui se cum eo iunxerant, cum aliquantò Neapolitanæ nobilitatis equitatu trans pontem non longius à Capua mille passibus castra metari præcipit. Atque ita binis castris obsidere Capuam coepit. Quod cum Ioannes Vintimilius præfectus vrbis animaduerneret, prouulsis, vt potuit, omnibus, quæ ad tuendam urbem, & ad obsidionem tolerandam valere cognosceret, in omnem rei benè gerendæ occasionem intentus stabat: prælio abstinendum propter suorum paucitatem existimans, præsertim cum ea pars ciuium, quæ Regi aduersa erat rerum nouarum cupida, ob acceptam calamitatem videretur. Summa tamen Iacobo tuendi pontis cura erat, vt iis, qui in alteris castris trans Vulturum erant si qua vis premeret, in ea castra transeundi libera facultas foret, Simul vtrisque vtriq; cum res posceret, mutuuum auxilium ferre possent: Parua tamen interdum certamina succedentibus ad portas & muros hostibus conferebantur. Multum verò adiuvit Alphonsi partes Nicolaus Datia Campanus, homo impiger, ac manu promptus, magnaq; inter populares suos gratia. In hoc rerum statu Isabella Renati coniux, hortantibus his, qui Neapolitanam remp. gerebant. cum triremibus quatuor Neapolim petitura ex Massilia soluit. Nanque Renatus per id temporis à Ioanne Burgundiæ duce distinebatur. Is enim bello Britannico in eo prælio, quo omnis Gallia propè cõcidit, captus, in ipsius Ioannis potestatem venerat, is enim Regiis copiis præerat. Cumq; ab eo postea dimitteretur militari more, atq; instituto fidem dedit, sese ad eum, cum vellet, & quò iuberet reuersurũ: quæque is sibi pecuniæ summam, redemptionis nomine imponeret, cum fide soluturum. Hunc igitur, cum Ioannes sciret Neapolim

polim proficisci statuisse, inter apparatus rerum, uti Alphonso gratificaretur, quicum sibi amicitia erat, ad sese reuocauit. Qua spe legati destituti, ut Isabella interim dum ipse dimitteretur Neapolim peteret, postulauere: quam præter singularem modestiam, prudentia, & grauitate supra muliebrem ingenium præditam acceperant. Cum duobus igitur paruis liberis naues ingressa ad urbem Caietam primum contendit, quam adhuc Ottolinus Prætor obtinebat. Et iam Philippi fides Caietanis aduersæ factionis suspecta esse cœperat. Quapropter Isabella hortatu eorum, qui regnum ad Renatum deferri cupiebant, ipsum cum præsidii parte, sub honoris prætextu, quod eius consilio in rebus gerendis uti vellet, Neapolim traducere constituit. urbemque ipsa nouo præsidio firmata: extemplo Neapolim profecta ingenti lætitia ab Andegauensi factione suscepta est. Adhuc Capua à Iacobo obsidebatur: nec tam citò finem ea obsidio habitura videbatur: Itaque cum essent, qui existimarent Campanos obsidionem diutius non luros, aut seditionem propter diuersa partium studia facturos, si ipsa in castra proficisceretur, aut in loca Capuæ vicina: confestim coactis, quas potuit, ex urbana iuuentute copiis, Capuam versus profecta, ad sex millia passuum ab urbe constitit. Cuius aduentu cognito Ioannes Vintimilius alios orando, alios terrendo, aliis præmia pollicendo omnes illius conatus irritos fecit, totamque ciuitatem partim voluntate, partim metu in officio continuit. Isabella cum præter spem & opinionem eorum, qui profectionem eius suaserant, tempus ibi nequicquam teri animaduertisset, Neapolim rediit, equitatu, quem secum adduxerat, ad Iacobum dimisso. Sed nulla res obsessos magis fatigabat, quam rei frumentariæ inopia, quæ in dies propter urbanam multitudinem arctior fiebat. Erat in Neapolitanorum exercitu, ut supra demonstraui, Antonius Pontadereus copiarum dux, vir & consilio, & audacia singulari. Hunc Ioannes Vintimilius promissis oneratum, missis ad eum clam nuntiis, ad transfugium sollicitabat: sperans multum hostibus illius discessu detractum iri. Qua de causa cum suspectus in castris trans Vulturnum diuerteretur, à Iacobo in citeriora castra accersitus est. Profectus obiectum crimen

pertinaciter negare instituit. Fuerunt, qui suaderent illum comprehendi, atque interfici: nec sinendum vllō modo, irritatum hac quæstione hominem in vltiora castra regredi. Cæterum Iacobus seu veritus ne tumultum in castris incitaret, seu Michelettum offenderet, qui illi amicus, & socius erat, seu falsum existimarit crimen, ipsum incolumem abire passus est. Tentatum etiam à Campanis est, si forte sublati in muro (Suessanorum exemplo) Philippi signis obsidione leuari possent. Cæterum id frustra fuit. Reuersus deinde in castra Antonius quod inchoauerat de transfugio, exequi perrexit: aliquanto liberius pactus se abiturum cum copiis, si ei tria millia aureorum exhiberentur. Quod sentientes Neapolitani, qui iisdem castris tendebant, veritine eruptione ex oppido facta improuiso caperentur, sese in citeriora castra ad Iacobum recepere: & iam res eò perducta erat, patiente Micheletto, cui id persuadere non poterat, vt haud amplius Antonio manus iniici, aut furor eius coerceri posset. Denique & ipse Michelettus re comperta in citeriora castra eo relicto transgressus est. Qua re animaduersa Iacobus, qui intelligebat sese parte illa virium detracta, ibi tutò consistere non posse, obsidionem soluit: Protinusq; partito exercitu Michelettus in Calabros, & Brutios, ipse in Pelignos profecti sunt. Nanque eo tempore Soranus, & Lauretanus Reguli, qui pro Alphonso bellum gerebant, Iacobi oppida vexabant bello. Eò igitur profectus (nanque equitatu plus poterat) hos non tantum è finibus suis pepulit, verum etiam in summum discrimen rerum suarum adduxit. Multis enim excursionibus in eorum agros factis, magnaq; inde vi pecoris, atq; hominum abducta vniuersam regionem illam tumultu, ac terrore inuoluit. Eadem quoque Micheletti expeditio in Brutiis fuit. Nam & Censentinis, qui à finitimis Regulis infestabatur, graui bello liberauit, & Regulos illos, tota prouincia pacata, in Isabellæ potestatem redegit. Inter hæc Antonius Pentadereus, accepta pecunia, vti pepigerat, è regni finibus discessit. Hęc verè ad Tarentini, ac Suessani Regulorum reditum in Neapolitano regno gesta. Quorum aduētu Petrus Reginus frater certior factus, Tarentini præsertim (qui triremi Panormum, vbi Petrus erat, vectus per Messanæ fretum Apuliam

liam petiit) Alphonsum à Philippo liberatum, quòd antea multorum ore acceperat, cum quinque nauibus longis in Liguriam, eius transportandi causa traicere quamprimum statuit: onerariaq; frumento onusta, quod ad Veneris portum deferret, prosperum ventum nactus è Sicilia soluit. Iamq; in Aenariam insulam transmiserat, cum subita venti mutatione intumescens mare sublatis in cœlum fluctibus onerariam à rostratis dispulit. Sed ea re maximè patuit, quantum fortuna in rebus humanis possit. Nanque ea tempestas, quam Petrus detestabatur, ei multo magis profuit, quàm illa maris tranquillitas prodesse potuisset. Nam si eodem, quo vti cœperat vento; diutius vsus esset, nec Caieta tunc in eius potestatem venisset, nec tam subito oneraria in Liguriam cum frumento peruenisset. Si quidem & illa vehementiore vento impulsà ante diem tertium ad portum Veneris quò intenderat delata est, frumentumq; quo & præsidium & oppidani maximè indigebant, tutò exposuit. Et eum ipse in Caietæ sinum, qui ei in conspectu erat, procul ab urbe cum rostratis sese recepisset, nonnulli Caietanorum inimicorum iniuriis pulsi clam ad eum venire: spemq; fecerunt Caietam subito eius aduëtu per noctem capi posse, quòd in ea urbe multi essent, ad quos suæ iniuriæ pertinerent, quibusq; præsens rerum status inuisus esset. Et quòd ab aduersariis partim præsidio fretis, partim de hoste securis, urbis mœnia negligentius custodirentur, æquè in id operam suam vtrò polliciti sunt. Quibus collaudatis & magnis insuper promissis oneratis, Petrus tantam fortunâ minimè negligendam ratus, ac ducibus iisdem vsus, sub noctem inde soluit, ac præire iussis qui rem cum suis ordirentur, ipse summo silentio molliter subsequutus est: illi statim Caietâ profecti, & cum quibusdam suorum tacitè collocuti, vti Petrus reciperetur faciliè persuaserunt. Occupata igitur repente ea urbis parte, cuius custodia negligebatur, cōplures navales focii subito per scalas intrōmissi sunt: captaq; turri proxima, portaq; patefacta, cætera multitudo vno impetu ingressa est. Quo casu quanquam attoniti aduersarii, arma tamen cepere, totius adhuc rei ignari. Cæterum vbi cognouerunt Petrum eum classe adesse, armis positis cessere. Quod vbi Petrus accepit, præmissis ab his qui se, urbemq; dederent ingressus, à præda & caedibus.

bus ciuium abstinere suos iussit : pulsoq; aduersariorum præsidio, nouo eam ipse præsidio firmauit. Cōsultare deinde cœpit de instituta in Liguriam profectiōe. Variæ erant sententiæ. Alii eundem ei propter pestilentiam, quæ Caietam vexabat, relicto qui vrbi præesset, existimabant. Alii verò cū dicerent non se de salute sua, sed de profectiōe Regis & vtilitate in præsentiarum consulere, & imprimis Antonius Panormita, alium quempiam cū nauibus mittendum, sibi verò manendum, aiebant, quòd Rex non eo, sed nauibus egeret. Periculum enim esse vbi is abscessisset, ne ea vrbs propter ciuium discordiam rursus in Renati potestatem rediret, quam eius præsentia tueretur. Quorum consilio probato Raimundum Pirlionem cum iisdem rostratis ad Alphonsum misit: isq; secunda tempestate vsus ad Veneris portum quarto postquam soluerat die peruenit. Ibi & onerariam quæ frumentum oppidanis aduexerat & Regem Mediolano recens profectum reperit, Caietamq; captam nuntiavit. Quo nuntio lætus admodum maiore rursus animo in id bellum incubuit. Moxq; Caietam petiturus erat, ni moræ causam Philippus inieciisset. Per eos nanque dies Genuenses sese Philippi dominatu, vt dixi, liberauerant: cuius rei causa Philippus ad Alphonsum misit, qui rogaret vti cum rostratis quas haberet Sauonæ arcis, quam adhuc suo præsidio teneri acceperat, quamprimum succurreret. Quòd cū Alphonsus pro officio facere instituisset, subito in aduersum coortus ventus tantam vim procellæ concitauit, vt toto triduo è portu exire non potuerit. Interim ea arx amissa est. Quod vbi Philippus agnouit, ad Alphonsum misit, qui gratias ageret, diceretq; licere sibi, cū vellet abscedere. Itaque Alphonsus illicò ascensis nauibus, primò portum Pisannum, atque inde Caietam tranquillo mari vectus petiit. exceptus est autem eius aduentus summa lætitia, vniuersa ciuitate gratulabunda illi obuiam cum coniugibus, & liberis effusa: per paucis diebus quieti datis, de renouando bello meditari intētius cœpit. Caieta enim præter eius spem capta illi haud dubiè totius Regni possessionem portendere videbatur. Contractis itaque, quas potuit, per æstatem copiis, Tarentinoq;, & cæteris partis suæ Regulis accersitis, incūte hyeme Capuā est profectus, eo videlicet consilio, vt inde hostes lacefferet. Hoc belli

belli principio rei benè gerendæ spes illi ingens affulsit : nanq̃ ad eum veniens Ioannes Antonius Tarentinus princeps , Raimundum Nolanum Regulum ex patruo natum illi conciliavit : quæ quidem res magna victoriæ causa fuit. Abest enim Nola à Neapoli non plus duodeuigintimillibus passuum , urbs antiqua , & Annibalis cladibus celebris , & ad vexandos Neapolitanos perquam opportuna. Deinde Nuceriam in Lucanis aggressus , eam præter arcem cum aliquot castellis circumiectis cepit. Et quoniam Nucerinæ arcis expugnatio longæ obsidionis videbatur fore , his gestis ad Alphonsum abiit : cuius copiis auctus Alphonsus , præmiùm Marianisium , quod oppidum ab hostibus tenebatur , exercitum ducit : idq̃ oppugnare adortus , cum tormenta muris admoisset , vno modò iactu oppidanos adeò conterruit , vt continuo deditionem fecerint. Inde Scapharum ducit , castellum in agri Campani confinio situm : idq̃ in insulæ modum ambit , amnis Sarnus , non tam aquarum magnitudine , quàm ortu mirabilis : siquidem nullis adauctus aquis ex Apennino iuxta Sarnum oppidum , cui nomen dedit , propè tantus oritur , quantus in mare effluit. Sex millia passuum à fonte prouectus , hanc exiguam insulam in qua arx sita est , efficit : ipse angustis coercitus ripis vno tantùm ponte iungitur : nec plus dena passuum millia decurrit. Ad subitos casus incolæ sese in eam arcem recipere assolent. Itaque Alphonsus quo sibi liber pateret in Lucaniam transitus , neque enim vado transiri potest , vt hostes ab ea parte annonæ , & commætu reliquo intercluderet , Lucanosque , & Brutios infestaret , accersitis navalibus sociis eò proficiscitur , incolasque in arcem primo impetu compellit. Hi interciso ponte præsidio freti sese primò egregiè tuebantur : Sed postquam è ponte , atque è ripa infestis se telis peti viderunt , tantæ multitudini resistere se posse diffusi , præsertim cum rei frumentariæ parua copia illis esset , admissò præsidio deditionem fecerunt. Deinde castrum Maris infestis signis petiit : quod oppidum duodeuiginti millibus passuum ab Neapoli abest : idque primo certamine , deturbatis muro propugnatoribus , præter arcem cepit. Ea verò arx in colle sita difficilem habebat oppugnationem. Cum ea res obsidionis magis , quàm opi-

pugnationis esse videretur, machinas, & tormenta adhibuit: quibus magna muri parte discussa, oppidani, qui in eam confugerant, salutem pacti deditionem fecere. Posthæc Alphonsus simul quod res prosperè succedebant, simul quod eo tempore aduersariis copiarum non erant, quæ obsisterent, fortunam sequendam ratus, castra in Nolanum mouit: atque inde per Caudinam vallem, factis in aliquot dies cum Marino Boffa, qui eam vallem tenebat, induciis, ad montem Sartium, ac Cepalonum, quæ castella in amicitiam eius nuper venerant, profectus est. Causa verò protectionis fuit spes illi iniecta, Troianum Ioannis Caratioli illius filium, qui magnus apud Regnam fuerat, cuius in ea regione magnæ opes erant, posse in suam amicitiam suo aduentu illici: quo sibi conciliato intelligebat sibi tutum postea, & expeditum iter in Beneuentanum atque inde in Apulum agrum fore. Compluribus igitur diebus in ea re agenda frustra consumptis, relicto ad montem Tusculum Ioanne Antonio Ursino, quod per anni tempus res geri non poterat, & aliquid militum quieti dandum videbatur, eo consilio ut Capuam repeteret inde mouit. Rediens verò in Apennini transitu non parum detrimenti accepit. Brumæ tempus erat, cum subito frigoris insueta vis cælum complexa est: tum coactis vento nubibus, ingens procella niuis effusa terram altè operuit: tantusq; rigor milites inuasit, ut nec membris uti, nec arma sustinere obtorpente manu possent, atque ut multi ob id in graues morbos inciderint. Angebat frigoris sæuitiam ventus niui immixtus: qui oculos, atque ora diuerberans vix sub tentoriis militem consistere patiebatur. Hanc aëris immanitatem, veteranorum nemo Alphonsò fortius tulit. Quippe ita ab adolescentia per crebras venationes, & assiduos labores obduruerat, ut nec frigus nec calorem pertimesceret. Mitigato cælo, niuibuscq; Africo solutis, per Caudinam vallem, quæ venerat, composito agmine iter faciens, Arcolam, quod castellum in ipsa valle situm à Marino Boffa tenebatur, primo impetu arce expugnata, debellauit. Nec multo post Ioannes in Apuliam in hyberna rediit: Inter hæc Isabella cum Alphonsi opes in dies crescere animaduerneret, cumq; è Regni finibus viribus suis arceri posse desperaret, ad Eugenium quartum, qui tum erat Pontifex Maximus, legatos

opem

opem postulatum misit. Cuius laboribus permotus Ioannem Vitelescum Patriarcham Aquilegiensem, cuius libido, & auaritia, atque effrenata crudelitas humanum modum exceſſerat, cum tribus millibus equitum, ac pari peditum numero quæ ſequuta eſt, æſtate, ad eam miſit. Iſq; in Campanum profeſtus primo impetu aliquot caſtella vi cepit. Cumq; Capuam obſidere ſtatuiffet, ad Iſabellam miſit, qui hortaretur, vti quas poſſet, vires cogeret, & ad ſe mitteret. Quæ haud morata ad octingentos equites raptim coactos in Auerſanum ire iuſſit, & haud procul à Vulturno ipſum operiri. Alphoſus per id tēpus tria millia paſſuū à Capua caſtra habebat: nec eas habebat copias, quibus poſſet tātis aduerſariorū viribus obſiſtere. Nāq; & Ioannes Antonius Vrſinus, & alii nōnulli Regull, quos cognito Patriarchæ aduentu accerſierat, nondum ad ſe peruenerāt. Cæterum cum audiſſet Patriarcham appropinquare, cedendum interim fortunæ exiſtimauit, donec maiores vires contraxiſſet. Varia erat ſuadentium ſententia. Hiſpani Caietam eundem cenſebant, quòd is locus ſitu munitior, & ab obſidionis periculo tutior foret: Italici Theanum potius, quòd eius longior ſeceſſus deſperationem quandam principibus, ac populis ſuarum partium eſſet allaturus. Plurimum enim ad nominis ſui exiſtimationem conducere, quàm minimum à ſuis abeſſe. Poſſe illum Theani tuto permanere, quòd id oppidum mœnibus, & annona firmum eſſet. Si quidem longius abſcederet, non alia potius de cauſa, quàm quòd non haberet, vbi propius in tuto conſiſteret, tam ſuos, quàm hoſtes, factum exiſtimaturos. Capuam quidem validam & permunitam urbem, ſed parum in ea frumenti eſſe: ſeq; in ea facilè com meatibus intercludi poſſe, quòd trans flumen omnia hoſtium incurſionibus quotidianis infeſta eſſent. Quorum ſententia comprobata, relicto, qui copiis præeſſet, Ioanne Vintimillio, Theanū ſe recepit: quo digreſſo, Ioannes motis inde properè caſtris Capuam copias reduxit. Neapolitani equites, quos ab Iſabella in Auerſanum miſſos dixi, Sicinium, qui vicus in Auerſano eſt, conceſſere, ibi Patriarchæ aduentum præſtolantes. Quos cum Ioannes per exploratores cognouiſſet incautius in caſtris agere, nulloq; munimento obducto paſſim vagari, eos aggredi ſtatuuit, exiſtimans ſi hos fudiſſet, nec permitteret Patriarchæ coniungi,

coniungi, eius vim facilius ferri posse. Neque enim fufis Neapolitanis, illum ad Capuam obsidendam profecturum, vno modò prælio, si fortuna adesset, sese obsidionis periculò liberari posse. Non abfuit fortuna consilio. Nanque è Capua profectus speculatoribus præmissis prius penè in hostium castris conspectus est, quàm eius aduentum cognorint. Imparatosq; & inermes aggressus, non sui colligendi, non arma capiendi, non gladios stringendi iis facultatem reliquit: captisq; propè omnibus, sese confestim Capuam recepit. Hac clade audita Patriarcha de obsidenda Capua consilium omisit, Vulturnumq; circiter sex millia passuum vado transgressus, nullo obsistente, per Caudinam vallem montem Sartium petit, idq; ex itinere oppugnare aggressus est. Quod ubi Ioannes Antonius Vrsinus, qui ad Alphonsum cum copiis proficiscebatur, agnouit, confestim ad montem Tusculum, quatuor ferè millia passuum à monte Sartio contendit, ibiq; castris positus auxilii spem obsessis afferebat. Cæterum cum se imparem Patriarchæ viribus sciret, sese in castris continebat. Et iam Alphonsus Capuam redierat. Itaque Ioannis Antonii ad montem Tusculum aduentu cognito Ioannem Vintimillium eò ire iussit cum parte copiarum, ut si posset se cum eo coniungeret. Ad quem cum tutò transire non posset, aliquanto procul inde, loco tutò, positus castris constitit, ut hostibus fiduciam adimeret, & Ioanni Antonio, atque obsessis spem daret. Patriarcha per exploratores cognito, in hostium castris custodias negligi, posseq; opprimi incautos, eò celeriter profectus est, eosq; inopinantes, ex improviso adortus primo impetu sudit: castrisq; expugnatis magnam partem, & in his Ioannem Antonium cepit, cæteri receptus propinquitate freti Patriarchæ vim effugerunt. Ea clade cognita, Ioannes Vintimillius, cum nullam se obsessis opem afferre posse animaduerneret, atque in iis locis cum summo periculo diutius immorari, confestim Capuam cum copiis se recepit: & iam Alphonsus cum parte copiarum Sulmonetam contenderat, eo videlicet consilio: ut Patriarcham à montis Sartii oppugnatione auerteret: arbitratus hostem, iniecto domi metu ab amicorum vexatione deterreri posse: totamq; eam regionem tumultu ac terrore compleuerat. Quod cum Patriarchæ nuntiatum esset, omissa montis Sartii obsidione

iter

iter in Campanum flexit : Varranumq; , & Præsentianum, ac Venafrum sine certamine in deditionem accepit. Inter hæc simultate quadam inter illum, ac Iacobum Caudolam, qui vnà cū eo copias iunxerat, exorta : cū ei haud satis fideret, diuiso exercitu, Iacobo in Apuliam profecto , ipse ad vicum , quem Sanctum Petrum vocant , ad mille passus à Scaphato se recepit. Alphonfus cognita calamitate ad montem Fusculum accepta, magno dolore, ob amici maximè captiuitatem affectus, prætermisſa Sulmonetæ oppugnatione , confestim Capuam regressus est. Ibi cū accepisset de dissensione inter Patriarcham, & Iacobum orta , distractisq; copiis Patriarcham apud Scaphatum consedisſe : eius opprimendi tempus idoneum ratus, celeriter in Nolanum profectus , primò ad Cancellum, deinde sub Nolum ad mille passus subſtitit. Forte eo die magna equitū manus de Patriarchæ exercitu Regis aduentus neſcia , prædandi causa, Nolum versus profecta in Alphonſi caſtra incidit: impetuq; in proximos quosq; imparatos, & inopinantes facto , quosdam iam è Regiis ceperant. Quo cognito Alphonſus illicò arma expediri iubet: acieq; celeriter pro tempore inſtructa, laborantibus ſuis occurrit. Cæterum ea vis pulueris fuit, mutuo concurſu excitata, vt vix armorum inſignia, quæ in præliis accommodari ſolent, inter dimicandum diſcererentur. Ad hæc æſtus intolerabilis grauem armis militem exanimabat , nec reciprocare anhelitum defatigatos ſinebat. Ad poſtremum hoſtes multitudine circumuenti in fugam vertuntur, quos Alphonſi equites conſectati , plerisque vulneratis, complures ceperunt : nec quiſquam omnium ſuperſuiſſet, niſi itinere atq; æſtu defatigatis militibus Alphonſus receptui cani iuſſiſſet. Hac clade nuntiata, Patriarcha perterritus, cū eum locum haud ſatis idoneum caſtris putaret, nocte, quæ inſequuta eſt, relictis præ feſtinatione equitibus, quos ad trecentos Neapolim miſerat , inde in ſancti Seuerini agros citato agmine ſe recepit: modicoq; ſpatio militibus ad quietem dato per vallem Serrinam ſub montem Fusculum, tranſmiſſo monte, profectus eſt. Quod vbi Alphonſus agnouit , eius itinere per exploratores cognito (iam enim reliquias fuſi ad montem Fusculum exercitus collegerat) cū propter locorum iniquitatem minimè perſequendum illum exiſtimaret, conuerſo itinere

nere Iterniam, ac Varranum Patriarchæ metu liberata oppida sine certamine recepit. Per id quoque temporis Franciscus Pandonius Venatro oppido, quod præfectus obtinebat, sibi ab Alphonso in ditionem, ut postulabat, tradito, deditionem fecit. Inter hæc cum Patriarcha per amicos agi coeptum: uti Ioannes Antonius Vrsinus, quem in vinculis habebat, accepta cautione dimitteretur, sibi que eum virum beneficio obstringeret, quem si allicere in suam amicitiam posset, plurimum esset opibus suis accessurum. Non displicuit Patriarchæ eius rei mentio, sequæ eum dimissurum sine pretio est pollicitus, modò is ad sese cum quingentis equitibus reuerti vellet, Pontificis stipendia facturum. Eam verò conditionem quanquam ei permolestam & grauem, (quando ita necessitas urgebat) ut se in libertatem vindicaret accepit, ea tamen lege, ut dum is fratrem pro se mitteret, sibi domi liceret permanere. Idque eius factum Alphonfus haud iniquo animo tulit, quamuis conditionem, eius viri captiuitate, cuius amicitiam sibi fructuosam senserat, potiore ducens. Post hæc Patriarcha, Alphonso in Venatranum profectioe cognita, cum omnibus copiis Salernum petiit, eo videlicet consilio, ut illi obuiam contenderet. Quod postquam Alphonso nuntiatum est, subito in Nolanum contendit. Iam enim is sibi Patriarchæ par factus, Iacobi secessu videbatur. Cumque ad oppidum Sarnum peruenisset, forte duo de Patriarchæ equitatu ad eum venire, hortarique sunt, ut quempiam è suis ad Patriarcham mitteret, sperare se, sibi cum illo de pace, aut certe de induciis conuenturum, quod eum belli satietas cepisset. Alphonfus eam rem haud aspernandam ratus, quod graui aduersario sublato, sese hostibus superiorem intelligebat fore, quosdam è suis vnà cum iis ad eum misit, qui de ea re illius animum explorarent. Ipse nihilo segnius coeptum iter persequutus ad vicum, quem Aquemellam vocant, cum copiis est profectus, quò maiorem pacis necessitatem Patriarchæ iniiceret: simul quòd verebatur, ne equites à Patriarcha fallendi animo ad se profecti essent: & ad sex millia passuum à Salerno in tumulo quodā, natura munito, castra posuit. Forte autē eò proficiscēte trecenti hostium equites, quibus præerat

Paulus

Paulus Alemanus è monte Tusculo Salernū ad Patriarcham ibant : iiq; improuiso cū in hostes incidissent , paruo negotio fusi , magnaq; ex parte capti sunt. Posthæc qui Salernum ad Patriarcham ierant , ad Alphonsum rediere. Hiq; inducias in duos menses, si ita is vellet, Patriarchæ fieri placere retulerunt. Quod cū ille haud abnuisset, induciæ factæ , hac lege adiecta ; vt si qua vrbs quadriduo antequam sibi induciæ denuntiata essent , alterutri parti sese dederet , accipienti fraudi ne esset. Factis per hunc modum induciis , Alphonsus inde in Auerfanum cum copiis rediit, & ad Iulianum vicum tria milia passuū Aversa castris positus ibi aliquot dies egit, statueratq; Puteolos petere, atque accersitis triremibus, quas tum Caietæ habebat, id oppidum oppugnare, vt inde com meatuum Neapolim importandorum facultatem adimeret. Aberat is vicus non plus decem millibus passuum à Puteolis : atque idcirco eum locum interea dum classis accederet, statuis idoneū existimabat. Cæterum Patriarchæ nouum consilium eum, vt sententiam immutaret , compulit. Is enim per Archiepiscopum Beneuentanū, qui tum Renati partibus sauebat, Iacobo Caudolæ reconciliatus , rursus cum eo copias iunxit iureiurando ab equitibus, ac ductoribus vtrò citroq; exacto, sese commune bellum cum fide gesturos, nec iniuriam ducibus fieri passuros. Deinde quum sciret Alphonsum ad Iulianum vicum statiuā habere , locum haud satis tutum, opprimi posse ratus , si antequam de reconciliatione eius cum Iacobo rescisset , aduersus eum contenderet : omnis humani iuris , ac diuini oblitus , per omnes saltus , atque aditus custodes disponi iussit , qui obseruarent , ne quis nuntius ad Alphonsum iret , à quo de eius consilio certior fieri posset. Quod cū Iacobus Lagonissa, vnus è regni Regulis , fide in Alphonsum , & constantia singulari cognouisset, plures ad Alphonsum confestim nuntios per varias partes dimisit. Cæterum ii omnes , excepti à custodibus , præter vnum qui per transuersos , ac deuios tramites ad Regem profectus, omnē ei rem pandit. Alphonsus primū admiratus , quod bona fide Patriarcham secum inducias fecisse existimaret , cū se loco haud satis tuto esse cognosceret, hostesq; copiis superiores esse, cōfestim abeundi Capuam consilium cepit. Atque haud mora milites cogi, ar-

ma expediri, & impedimenta componi imperat. Sed dum hostes, qui apud Auerſam erant, auxilii propinquitate freti ferociùs instant, atque inconsultius, eorum plerique capti. Nec dubium quin intra urbem reiecti omnes, aut capti eo die fuissent, nisi Patriarcha, & Iacobus citatis equis aduolantes pauorem ac trepidationē Regiis intulissent: qui cū apud Caiuanum accepissent Alphonsum à Iuliano vico iam mouisse, quanta celeritate potuere Auerſam contenderunt: hostesq; partim pugna implicitos, partim abeuntes conspicati effuso cursu petierunt. Quos ut Regii in sese cōcītē venientes conspexere, cedendum rati, omnibus prope impedimentis amissis saluti consuluerunt. Palus erat propinqua, quam Clanius exiguus amnis efficit. Hæc hybernis aucta imbribus, ita coartauerat iter, ut faciliè pauci aduersus multos locum tutarentur. Ea verò ponte perangusto transineabilis erat. Id ab initio cū à Iuliano mouisset, prouiderat Alphonſus. Itaque præmisit qui transitum occuparent, ne ab hostibus circumueniri, & Capua intercludi possent: ob eamq; rem copias diuidere necesse esset: quòd ni esset factum, ingens fortasse eo die detrimentum hostes accepissent. Nanque & vigiliis simul, & itinere fessi contempta hostium paucitate incompōſiti pugniā inierant. Hostes ut pontem inessum, atque occupatum videre, primosq; iam longè progressos signo receptui dato Auerſam redierunt. Quod ubi Alphonſus animaduertit, placidè iter persequutus sese cum copiis Capuam recepit. Hunc exitum habuit tumultuaria ad Auerſam pugna: inde in aliquot dies ab utrisque quies fuit. Post hæc rursū inter Patriarcham ac Iacobum dissensio exorta est, hac maximè de causā: Patriarcha, quo tutum aliquem receptum in Neapolitano regno haberet, uti sibi Auerſa ab Isabella traderetur, postulabat. Iacobus verò cū intelligeret quorsum eius petitio tenderet, eum scilicet non tam pro Renato quàm pro Eugenio pontifice Maximo bellum gerere, eius postulatis maximè aduersabatur. Quod cū Patriarchæ permolestum accidisset, haud dissimulatis inimicitiis, relicto Iacobo, ex Auerſa abiit: nec multo post & ipse Iacobus in Pelignos in oppida sua concessit. Per idem ferè tempus Tranenses ad Alphonsum legatos misere, qui deditione facta opem implorarent: dicerentq; urbem

urbem in potestate cinium esse : Cæterum arcem ab hostibus teneri, eamq; nec expugnatu facilem, nec absque navibus propter mare circumfufum obsidioni obnoxiam. Causa verò deditiois fuit, quòd vulgatum erat, Patriarcham eò ire statuisse, vti à Iudæis ad Christianam legem recens profectis, qui multi in ea vrbe erant, grandem pecuniam in belli sumptum exigeret. Mouit ea legatio maximè Alphonsum, plurimum conferre rebus suis ratum, si vrbe tam opulenta potiretur. Itaque legatis benignè respondit : collaudatosque quòd deditioem sua voluntate fecissent, spe plenos dimisit : moxq; Ioannem Carassam cum triremibus tribus Tranium petere, & quæ ad arcis obsidionem necessaria cognosceret, cum cura gerere imperavit. At Patriarcha eius urbis deditioe cognita, Andrium, quæ ciuitas in Apulia est, subito profectus, copiarum duces, ac Regulos quos in fidē acceperat cum omnibus copiis eodem conuenire quamprimum iubet : quibus ad diem profectis, obsessæ arcis opem ferre statuerat. Inter hæc orta seditio, maiore cinium ac militum parte ad Alphonsum inclinante (quòd Patriarchæ impotentem superbiam, atque auaritiam ferre non poterant) eum in maximum metum, ac discrimen adduxit : nec esset temperatum cædibus, ni Ioannes Antonius Vrsinus eorum furorem interuentu suo compressisset, qui ad fidem suam id pertinere existimans, temerariis suorum consiliis sese obiecit. Itaque postquam tumultus conquieuit, nihil mutato consilio contractisque vndique auxiliis ex Andrio mouere constituit. Ceperat eum ante suspicio, Ioannem Antonium rursus cum Alphonso sentire. Hanc autem suspicionem vel ea res maximè confirmauit : quòd Ioannes Antonius in valetudinem causatus Tranensem expeditionem detrectabat : Accepta tamen ab eo copiarum parte Tranium, quod haud plus decem millibus passuum aberat, repente profectus, castris positis agrum circumiectum hostiliter populatus est. Interea Tranenses Paulo Pellicano auctore, eius factionis principe, quæ Alphōso urbem dederat, fossam, qua arx continenti, atque urbis ædificiis iungitur, arci obduxerant, nequa ab obsessis eruptio in urbem fieri posset : eamq; fossā aggere, crebrisq; turribus cōmunierāt : ob eamq; causam, nisi superatis munimentis, in arcem terra euadi, atque

obfessis subueniri nullo modo poterat. Cœperat Ioannis Antonii fides, vt ante dixi, Patriarchæ suspecta esse: cùm igitur oppugnate munimenta statuisset, & ob eam rem equis desili-
re equites imperasset, nec paruisset Ioannis Antonii equita-
tus, suspicionem confirmauit. Quod cùm intueretur Lauré-
tius Cottiniola vir bellicis artibus clarus, minime dubia esse
affirmans, quæ de illo suspicatus esset, eum perpulit, vt deserta
obsidione, Vescilium, quod oppidum eius ditionis erat, se re-
ceperit. Ibi cùm cognouisset triremes ab Alphonso mitti, quæ
arcem obsiderent: veritus vbi venisset, ne sibi minus integrum
foret, ex ea prouincia, cùm vellet, excedere, quòd Ioannis An-
tonii copiarum terrestris iter occupaturæ essent, triremes autem
mare clausuræ, statuit ante nauium aduentum relictis copiis,
dum liceret, abscedere. Lembum igitur quendam nactus pau-
cis consciiis, is, qui paulo antè vniuersum Neapolitanum Re-
gnum terrore compleuerat, quasi ad contrahendas maiores
vires iturus, turpi fuga, intempesta nocte, digressus, primò in
Picenum, mox terrestri itinere ad Pontificem abiit. Postridie
milites, atq; equites cognita Patriarchæ fuga, rebus suis diffi-
dentes, cùm nec ducē, nec pecuniam haberent, vnde cōmea-
tus suppeditarent, sese ad Iacobum Caudolā contulerunt, qui
& Isabellæ rogatu posita simultate eodē accesserat: huic enim
salutem suam credere, quàm hosti maluerunt. Dura erat ob-
fessorum conditio. Nanque Tranenses nauculis per varia an-
te urbem loca dispositis, nec commeatus in arcem inferri, nec
militem quenquam ingredi sinebant. Inter hæc Ioannes Ca-
raffa triremibus duabus vectus Barletam primò, mox Tranū
venit. Causa longioris moræ fuit, quòd is primùm proficisci in
Siciliam ab Alphonso iussus fuerat: vti inde pecuniam in sti-
pendium Ardironi copiarum duci, qui tum Barletæ erat, de-
ferret: cuius pecuniæ exactio ferior fuerat. Huius aduentu
Tranenses vehementer confirmati sunt, quòd minimè dubi-
tabant, arce terra mariq; circumfessa, præsidium ad deditio-
nem cogi posse. Ad centum quinquaginta milites erant iisdē
triremibus inuecti. Ante omnia Ioannes collustratis munime-
tis, quæ ciues arci obiecerant, cùm propter latitudinem ho-
stes nunc quinos, nunc denos erumpere, & simulata fuga Re-
gios sub arcem illicere, incautiusq; sequentes à sagittariis, qui
pro

pro arce occulti stabant, excipi animaduenteret, iacto interiore vallo, ac fossa, crebrisq; turribus per interualla excitatis, munimenta coartauit. Hæc à terra prouisa, à mari autem naues longas, quibus aduectus fuerat, contra arcem statuit: & ne qua vis maior succedere ad arcem posset, quod ea maris altitudo erat, vt possent non incommodè triremes arcè subire, scaphas complures præparauit. Eas verò saburra grauatas, tignis solidis inter se cōpactis, ante arcem extra teli iactū, in anchoris tenuit: vt si qua fortè maior vis ingrueret, has continuo vndis supprimeret. His operibus perfectis, cum animaduertisset hostes bireme in arce subductam habere, qua, furtim captata occasione, ad cōmeatus deferendos vti possent: castellū à terra aduersus arcē ædificauit, tãta altitudine, vt muros superaret: in quo castello complures milites collocati & infestabant telis oblectos, & ne biremis clā emitti posset, obstabant. Lēbos præterea viginti tectos præparauerat: eosq; intra opera ac munimēta maritima collocarat, vt si fortè triremes hostiliū nauīū impetū ferre non possent, interiecta munitione sagittis hostē arcerēt. Per hunc maximè modū circumfessa arx, omni telorum ac tormētorū genere sine intermissione quotidie oppugnabatur. Quam tamen oppugnationem fortiter ferebant. Postquam verò res frumentaria arctior fieri cœpit, nec quicquam opis sibi in Patriarcha relictum esse perspexerunt: obsidionem diutius non tulere: impetratisq; triginta dierum induciis, quibus liceret ad Patriarcham mittere, qui doceret ad extremā inopiam ventum esse: dedituros se arcem pacti sunt, nisi intra eam diē auxiliū afferretur. Quod cum ad tempus nullum venisset, deditioe facta, arce excefferunt. Vix triduo post exacto, Ianus Fregosus (nanq; Isabella à Genuensibus auxiliū postulabat) cum triremibus octo profectus, ad sex millia passuū à Crane peruenit. Ibi cum de arcis ipsius deditioe accepisset: retrò cōuerso itinere rediit. Recepta Trani arce, & Patriarchæ copiis ad Iacobum profectis, Ioannes Antonius Vrsinus, cum sibi omni metu solutus videretur, ad Alphonsum, qui cum auidè expectabat, (nam Iacobus inde digressus fuerat) sese contulit.

*

BARTHOLOMAEI
FACII RERV M GE-
STARVM ALPHONSI
REGIS LIBER
SEXTVS.

*

ER eos dies, quibus hæc ad Tranum gesta sunt, Renatus cuius summa erat apud hostes opinio atque expectatio, à Ioanne Burgundiz Duce dimissus, triremibusq; decem cõparatis, è Massilia Neapolim profectus est. Elus verò aduentus Andegauensis factionis animos longè sustulit. Siquidem magni animi vir Britannico bello cognitus fuerat. Vt primùm venit, contrahere copias, & quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, parare cœpit, imprimisq; Iacobum Caudolam sibi accersendum putauit, qui per id temporis in Apulia cum copiis hybernabat. Misit igitur ad eum, qui rogaret, cum copiis ad se venire ne cunctaretur: de tota belli ratione vnà consultaturus. Quo nuntio accepto Iacobus, vt primùm potuit, coactis copiis sese itineri commisit: profectusq; Neapolim, cum eo de summa belli colloquutus, primùm hortatus est, vti Scaphatum oppugnatum iret, quò tutò in Lucanos, ac Brutios transire posset: atque inde necessaria aduehere. Cuius consilio probato confestim cum omnibus copiis Scaphatum petiit: accitisq; naualibus sociis arcem aggressus, oppidanos, qui in eam se receperant, adeò conterruit, vt deditione facta, vix primam oppugnationem tulerint. Interim Alphonsus Renati aduentu cognito, confestim, quas potuerat, copias contraxerat. Itaque vt primùm factus est certior Renatum ad oppugnandum Scapham isse, citato agmine è Capua in Nolanum contendit. Ibi cum accepisset arcem iam in potestatem hostis venisse, cœpto itinere abstinuit: reuersusq; Capuam in Pelignos ire constituit, eo consilio vt Iacobi oppida vexaret: si forte posset solitudine domi iniecta, à Renato distrahi: constitueratq; alio quodã breuiori itinere proficisci. Cæterùm Sulmonenses vrbs inter

inter Pelignos, hoc etiam clarior, quòd ex his Naso poëta ortus est, vti per Sulmonensem agrum iter faceret peruicerunt: qui si alio itinere, quo ire instituerat, profectus esset, ipsa celeritate totam eam regionem depopulari, ac vastare potuisset. At Iacobus eius itinere comperto, de rebus suis sollicitus, cum Renati venia, quàm maximis itineribus potuit, per Beneuentanum, & ipse in Pelignos est profectus: & ad Casam Cantinellam (id ei castello est nomen) constituit. Haud procul hinc duo colles siti sunt, inter quos angusta valle exiguus amnis excurrit. Sed eorum collium alter altero eminentior est, ac multò munitior. Hunc sibi cognitum Iacobus primo aduentu occupauit: eoque multo peditatu firmato sub radicem castra posuit. Cuius aduentu cognito Alphonsus haud multo post & ipse eodem perrexit. Cùmque eum collem, quem edoctus ab hominibus eius regionis peritis occupare statuerat, ab hoste captum comperisset: altero colle, quem demonstraui occupato: & ipse è regione sub montem castra posuit. Amnis modò vtròsque diuidebat: aquandi ex eodem vtriusque æquè potestas erat: Ea verò castrorum propinquitas vtriusque partis animos mutuo clamore prouocantium, ac probra iactantium longè ad certamen acuebat. Inter hæc falsò in castra allatum est Franciscum Sfortiam impigrum iuuenem, quem Renatus accersierat, magno cum equitatu ad Iacobum aduentare, atque haud procul inde abesse. Quo rumore permoti Regulorum ac Ducum pars magna, suadere Alphonso cœperant, vti priusquam ex copiæ cum Iacobo coniungerentur (quoniam is locus parum tutus esset) castra moueret: ne'ue aut cum pluribus loco iniquo pugnare cogeretur, aut circumfessus commeatu intercluderetur. Quæ omnia cùm Alphonsus circumspiceret, etsi dimicare in animo erat, mutato repente consilio, castra mouit, atque in Celatum, & Albanum agrum profectus, totam regionem illam, aduentus sui fama tumultuantem, vna propè excursionem debellauit. Quare cognita Iacobus insequi non ausus (neque enim Franciscus venerat) diuerso itinere Sulmonem contendit: ac non longè ab oppido castra posuit, arbitratus Sulmonensem discrimine Alphonsum à rerum suarum oppugnatione reuocari posse. Misitq; continuò ad Renatum, qui mo-

s

neret,

neret si bellum citò finire cuperet, vti quas posset, subito contractis viribus ipse ad exercitum proficisceretur. Regium nomen in bello præsertim quod aduersus Regem gereretur, plurimum valere. Aquilanis, qui Alphonso maximè aduersi erāt, ad quinque millia peditum, finitimisq; commeatus imperauit: à quibus omnia impigrè, & obedienter præstita. Renatus approbato eius consilio, coacto extemplo ex vrbana iuuentute, quem potuit, equitatu, Sulmonem petiit: eamq; vrbein oppugnare aggressus, irritò incoepto abstinit. Nanque & oppidi situ, & rei frumentariæ copia, tum Alphonso exercitu Sulmonenses freti, haud segniter oppidum tutati sunt. Quod cum Renatus animaduerneret, excursionem per Sulmonensem factam, multis populationibus, & incendiis agros vastauit. Et iam Alphonso Albano, ac Celano agro subacto ad castrū verus peruenerat. Id autē situm est in valle, quam Subletiam appellant. Quod vbi Renatus agnouit, copiis fretus, quibus se superiore Alphonso existimabat, ad eum misit, qui illum ad præliū oblata chirotheca militari prouocaret. Cui Alphonso chirotheca strenuè accepta pugnam se haud abnuere respondit: Ceterum sciri oportere, vtrū Renati sentētia sit singulari certamine cum eo dimicare, & vtriusq; congressu bellū finire, an signis collatis, cum toto exercitu, totis viribus decertare: se in vtrumq; paratum esse. Ad hæc nuntius, placere, ait, Renato, exercitū cum exercitu congredi, & vniuersi certaminis fortunam subire. Quod cum audisset, Renato renuntiare iussit, missō ad eum nuntio, non renuere se oblatam conditionem: cæterum quoniam eius sit, veteri more, qui prouocetur, diem, ac locum prælii dicere, se cum exercitu inter Acerras, & Nolam proficisci: qui campus lata planicie vtrisque idoneus ad pugnam esset futurus: ibiq; eum ad diem octauam præstolaturum. his Renato renuntiatis, continuò de loci optione disceptatio exorta est. Aiebat enim loci & temporis constitutionem ad prouocantem, non ad eum, qui prouocaretur, pertinere. Itaque se locum illum dicere, vbi ipse Alphonso in præsentia castra haberet: quem iccirco optare videbatur, quoniam is locus nec situ, nec opere munitus esset: Ita re infecta nuntius ad Alphonsum rediit, qui iam in Nolanum, vt dixerat, iter arripuerat: ibi hostium aduentum
ad den

ad denuntiata diem expectaturus. At Renatus ne non effecisse, quod dixerat, videretur, in eum locum, ubi Alphonſus castra habebat, exercitum traduxit. Ibi cum Alphonſum non reperisset, conuerſo itinere Pelignos reuertitur: ductoq; primum ad Castrum vetus exercitu, non id modò castellum, verum etiam totam vallem paruo certamine subegit. Post hæc Aquiliam Pelignorum caput: urbem præualidam, sibiq; amicam, & fidam profectus, Iacobum Caudolam in Colanum, atque Albanum agrum dimisit. Isq; intra paucos dies, incolis vitro deditiōnem facientibus, amissa omnia recepit. Alphonſus ut vidit Renatum ad dictum diem non venisse, in vallem Caudinam, quæ à Marino Boffa tenebatur exercitum duxit, idoneum tempus arbitratus, dum Renatus cum copiis procul abesset, eius vallis inuadendæ. Superatis itaque angustiis (ibi enim vallis in arcum coit) quas olim angustias, Furculas Caudinas appellabant Romanorum ignominia nobilitatas: ad Arpaian oppidū castra posuit: naualibus sociis, quod eos in oppugnationibus perutiles sciebat esse, à nauibus accitis. Quod cum oppidani animaduertent, subito armaati in muris apparuerunt. Et primum quidem impetum tulere. Sed mox compluribus eorum vulneratis, quum remissius pugnarent, scalæ muris admotæ sunt: deiectisq; propugnatoribus irruptio in oppidum facta: Marinoq; comprehenso, oppidani arma ponere coacti sunt. Qui præsidio arci erant, ut Marinum captum cognouere, continuo arcis deditiōnem fecerunt. Argentum quoque oppidum, haud procul inde situm, Marino demente, absq; certamine receptum. Nanque Marinus venia à Rege impetrata, confestim in id oppidum Alphonſi præsidium admisit: quo facto magnis post honoribus ab eodem affectus est, illi restitutus, quæ tenebat, finito bello oppidis. Harum rerum successu territus Casertinus Regulus, cum accepisset Alphonſum statuisse in eius agrum copias ducere: præmisso nuntio, qui deditiōnis spem faceret, confestim ad eum profectus, sese in eius fidem dedit. Renatus per id temporis in Pelignis, ac Marſis tempus terebat. Itaque Alphonſus non deserendam, quæ se tam læta offerebat, fortunā arbitratus, in Lucaniā inde profectus est, atq; ad Anglū oppidū castra posuit. Tenebat id oppidū Ioannes Zurulus: ubi cum aliquot dies, nunc agēdo, nunc

sollicitando ipsius Ioannis, & oppidanorum animos, frustra exegisset; ad postremum oppidanos in summam rerum omnium desperationem adduxit. Præsertim cum scirent Renatum Peligna expeditione occupatum, sibi opitulari non posse. Inter hæc Franciscus Ioannis, quem dixi, frater, qui vrbi Nuceriæ præerat: quò rebus fraternis, suisq; consuleret, ad Alphonsum misit, qui deditiōem polliceretur, vbi sibi Nuceriæ vrbis imperium relinqueret. Alphonfus quòd magni existimabat, urbem tam claram in Lucanis aduersariis eripi, postulatis eius haud cunctanter annuit: illiq; urbem concessit. Agere deinde Franciscus cœpit de re fraterna. Cupiebat verò Alphonfus, ne ibi diutius tempus teri cogeretur, Ioannem ad deditiōnem adigi, cui cum præter spem obstinatius resisteret: duabus ei conditionibus propositis, videlicet vt vrbis imperio, & principatu retento, sese in Alphonfi fidem daret, aut vrbis possessione intra certam diem cederet: studio partium repente oppidum destituit: quòd oppidanos desperatione correptos à belli consiliis iam abhorreere intelligebat. Eo digressio, porta illicò Alphonso patefacta est, præsidiumq; eius intromissum. Nuceria, atque Anglo in fidem receptis complura castralla circumiecta nulla mora deditiōem fecere: His tantis rebus prosperis elatus Alphonfus ad Neapolim ipsam (belli caput) exercitum ducere instituit. Mouebant hæc Regem primum quòd propè omnis iuuentus Neapolitana, Renatum in Pelignos, & Marfos sequuta erat: deinde quòd Renatum reditu ad urbem intercludebat: tùm quòd eo tempore magnas copias nauales, ac terrestres habebat: quibus rebus in spem veniebat, sese aut vi aut deditiōne, ea vrbe potiri posse. Nanque eo tempore in Alphonfi castris ad quindecim millia hominum erant, & in Neapolitano sinu triremes decem, quæ & com meatu castris subuehebant: & minoribus nauigiis, hostibus importari quicquam non sinebant. His igitur cōuocatis, quorum consilio utebatur, sententiam suam aperuit: cumq; omnes consilium eius approbassent, motis inde castris Neapolim petiit, & ad Magdalenz templum, quod in littore est situm, ad quingentos ab vrbe passus, Petrum fratrem cum parte copiarum statuit. Ipse paulò supra eum locum cum reliquo exercitu castram posuit: ita vt inter se vtraque castra paruo admodum intervallo

uallo distarent. Quod ea videlicet ratione effecit, ut si qua vis altera castra premeret, qui in alteris erant castris subito adesse, atque opem ferre laborantibus possent. Neapolitani aduersæ factionis, subito & inopinato eius aduentu perculsi, postquam se collegerunt, tormenta, & machinas, ubi expedire visum est, adhibuerunt: contabulatisq; mœnibus opportunis quibusq; locis vigiles disposuere. Ingens autem desperatio eorum animis obuersabatur, quod Renatus ab vrbe cum copiis procul aberat, & per occasionem aduersarios aliquid intus miscere posse suspicabantur. Cæterum omnia circumspectantibus, res vna maxime salutaris visa est. Quatuor ingentes Genuensium naues, quæ commeatus paulo ante vexerant, fortè nondum è portu excefferant, in quibus sexcenti, aut eò plures erant. Harum ductoribus Neapolitani magnis præmiis persuasere, ut duabus veteribus nauibus incensis, reliquas quoad earinæ paterentur sub mœnia subducerent, sociisque naualibus in terram dimissis urbem defenderent. Castris communis Alphonsus scalas, atque alia machinamenta bellica confestim parare cœpit: quibus breui perfectis cum urbem oppugnare statuisset: uti hostes ab eius partis, quæ ad castra urgebat, defensione auerteret: & pluribus, ac diuersis locis occupatos vehementius perturbaret: ad mille homines è classe in terram, sub arcem regiam, iubet descendere: atque inter arcem Montanam, & urbis mœnia confidere: templaque duo, quæ mœnibus imminebant, nequa à fronte, aut à tergo vis fieret, occupare. Dum hi proficiscuntur, cæteraque ad prælium comparantur, Fortuna quæ in humanis rebus ludere consuevit, & prosperis aduersa confundere, cuncta Alphonsi consilia vno momento euertit. Nam dum forte Petrus eius frater paulum à castris, speculandi gratia progressus, in littore vagaretur, è Mariæ Carmelitanæ templo caput tormento ictus, repentè occubuit. Cuius interitu consternato exercitu, oppugnationis consilium omissum est. Gratosus hic apud omnes ordines erat: homo sanè ad rem militarem natus, si animi, si corporis dotes aspicias. Si quidem ad omnia pericula subeunda impavidus: primus in acie, postremus prælio excedebat: animi magnitudini corporis robur respondebat: acer, & manu promptus, hostem semper in acie dimicans

vicit. Eius mortem Alphonsus etsi grauitè indoluit, non vt homo in castris, sed potius in studiis sapientiæ ab adolescentia versatus, tulit. Ad primum nanque tam atrocis casus nuntium, obortis lacrymis, quas vis humanitatis profudit, cùm paulum dolori dedisset: tabernaculo egressus Magdalenz templum, quo corpus elatum fuerat, petit: eiusq; pectus disloricatis tunicis exosculatus, Frater, inquit, laborum, & gloriæ nostræ particeps æternum vale. Simul his dictis atque eo amplissimis verbis collaudato, equestris ordinis florem eo die extinctum dictitans, milites tanto casu exanimatos, eos præsertim, qui sub fratre militauerant, pluribus verbis consolatus est: iisq; omnia, quæ frater possidebat distribuit: hortatus nequid vnus viri interitu animos remitterent: sed tantum de finiendo bello cogitarent. Deinde fratris corpus loculo pice illito reconditum, in arcem maritimam quam Oui vocant, transportari iussit: exequiis in aliud tempus dilatis: quò solutis olim belli curis regali pompa funus faceret: quas ego postea exequias vidi, vniuerso regno perdomito, magnificentissimo apparatu, ac sumptu, in vrbe Neapoli perfolui. Aliquanto post cùm rursus oppugnare Neapolim pararet: ea vis imbrium aliquot diebus fuit, vt nec rem gerere, nec extra tentoria prodire miles posset. Quæ res cùm in religionem, ac prodigium vulgo versæ esset: neque is locus idoneus hybernis putaretur: & iam multi hyemis impatientia domum abiissent, suadētibus Regulis, & copiarum ducibus, trigesimo ferè, postquam venerat, die, soluta obsidione Capuam rediit. Vix triduum à destituta obsidione intercesserat, cùm quædam non exigua muri pars, quæ tormentorum ictibus quassata substiterat, nulla vi adhibita, cum ingenti fragore corruit: quo tempore si affuissent Alphonsi copię, fortasse is dies belli finis extitisset. Renatus receptis oppidis, quæ in Pelignis, & Maris Alphonsus ceperat, quum Neapolim obsideri accepisset, flexo in Apuliam itinere, in Beneuentanum, vt eà Neapolim peteret, venit. Quod postquam Alphonso nuntiatum est, Ioannem Vintimillium cum iis copiis, quæ sibi reliquæ erant (nam Reguli hybernandi gratia cum copiis domum redierant) ei obuiam ad Furculas Caudinas ire iussit: qui aut eum transitu prohiberet, aut si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, fortunæ non deesset. Quæ re cognita Renatus

alio

alio itinere in Nolanum descendit, atque ad hostes celeriter
 profectus, cum incautos offendisset, aliquot captis, eos intra
 mœnia compulit: moxq; composito agmine Neapolim petit.
 Post hæc Alphonsus id tempus, quo res geri cœli immanitate
 non poterat, ad præparanda in æstatem necessaria, commo-
 dum ratus, Caietam sese contulit: constitutisq; omnibus, quæ
 bello opus esse videbantur, Capuam rediit aliquanto celerius,
 quod ei spes allata fuerat, Caietanum oppidum, militis cuiusdã
 opera, qui in præsidio erat, occupari posse: præmissosq; cum
 copiis Ioanne Vintimillio ipse statim subsequutus est. Vbi op-
 pido appropinquatum est, delectos aliquot milites, noctu clã
 ad eam partem misit, quam miles demonstrauerat: qui scalis
 muro admotis inscenderet. Ipse haud procul ab oppido cum
 copiis substitit. Profecti continuo, sentiente nemine, præter
 militem, quæ dixi, mœnia transcendunt, vigilesq; somno stratos
 obruncant. Quod ubi Rex agnouit, subito cum copiis
 aduolans, ipso impetu, effracta porta, in oppidum irrupit. Op-
 pidani tanto ac tam repëtino casu exanimati correptis armis
 cum se tueri conarentur, multitudine hostium oppressi: alii
 abiectis armis supplices ad victoris fidem, alii in arcem confu-
 gerunt. Post hæc arx oppugnari cœpta est: sed cum ea ferro
 expugnari nõ posse videretur, quod vallo ac fossa munita erat
 & valido præsidio firmata, ad obsidionem spectare res cœpit.
 Quapropter Alphonsus confestim, quas potuit, è Campano,
 & Suessano copias contraxit. Si quidem hyemem frigoris ma-
 gnitudo exasperauerat, nec facîle erat eas copias, quæ in lon-
 ginq; hybernis erant, per id anni tempus cogere: deinde
 circumuallata arce, ne nocte quidem opere intermisso, adhi-
 bitisq; tormentis, pulsare muros cœpit. Oppugnabatur quo-
 tidie summa vi, magnaq; muri pars paucis diebus disiecta est.
 Procedente verò obsidione res frumentaria deesse obsessis
 cœpit. Nam plerique oppidani, ut dixi, in arcem confugerant.
 Quibus incommodis victi, cum nullam sibi amplius in Renato
 spem sitam cernerent, quippe qui ad eam diem nullam opẽ
 iis tulisset, salutem pacti, deditionem fecerunt. Alphonsus op-
 pido, atq; arce præsidio firmatis, cum exercitu profectus, nulla
 aëris acerbitate reformidata, Pomilianum petit: idq; oppidum
 ac septem castella circumiecta, Renato per id tempus quie-
 scente,

sciente, quòd Iacobus Caudola aberat, debellauit. Reuersusq; Capuam contractis properè maioribus copiis, mitescente iam cœlo, ne quid hostile in agro Campano à tergo relinqueret, ad pontem Coruum proficisci constituit. Cumq; iter ingressus, iam ad diui Germani oppidum peruenisset, Renatus Caiuanensium quorundam nuntiis persuasus, missis eò confestim equitibus quingentis ex Neapolitana iuuetute, oppidum præter arcem cœpit. Quod simulacrum ad Alphonsum perlatum est, mutato consilio reuerti statuit, præmissaq; suorum manu: ipse maximis itineribus subsequutus est: Cumq; iam primùm agmen ad amnem Clanium non plus tria millia passuum à Caiuano peruenisset: territi hostes, deserto oppido, quòd se tueri posse diffidebant, abiire: quo recepto, & munito, Alphonsum, simulato ad pontem Coruum reditu, iter ad mare flexit, & sub rupem montis Draconis (ita incolæ vocant) id oppidum relicto exercitu, ipse cum paucis Caietam, breui rediturus, petiit. Interim sacerdos quidam Puteolanus magnis præmiis à Renato persuasus, simulato exilio ad hostes venit. Isq; postquàm dierum aliquot consuetudine sibi satis fidei haberi intellexit, ad arcem maritimam profectus cum Iacobo, quem cæcatum appellabant, eodem Puteolano, arcis præfecti genero, agere de proditione arcis cœpit: pretio maximo proposito, si rem ipsam exequeretur. Ille continuò simulare sese eius sermonem libenter accipere: atque in id ipsum operam pollicitus, de modo tradendæ arcis, consideraturum se inquit. Cùm hac spe regressus sacerdos, Renato, quid egerit remotis arbitris refert. At Iacobus eo digressò statim, vt fidelem hominem decuit, Petro arcis præfecto socero suo rem pandit: & quidnā à se super ea re agi velit percontatur. Ille re prius communicata cum Arnaldo arcis Regiæ præfecto, hortatur, vti quàm maximè possit, simulet rem sibi cordi esse: simul, quidnam à se agi velit, edocet. Ille cognita soceri voluntate, reuerso ad se postero die Sacerdoti, operam ac studium suum impensius pollicetur. Atque vt ei fidem haberet, petit, vti duos nobiles Gallos rei ordiendæ gratia ad Petrum suum socerum per redimendorum captiuorum speciem Renatus mittat, quibus cum captata occasione posthac colloqui de ea re possit: sic rem tutius multo, & tectius agi posse. Quæ cùm sacerdos Renato retulisset,

retulisset, duobus Gallis id negotii datum: iiq; ad arcem accepta fide profecti: cum Petro, vt illis mandatum fuerat, de redimendis captiuis agere coeperunt. Scorsum verò opportunitate data, cum Iacobo de arcis proditione colloquuti sunt: ingentibus eum promissis, si rem ad exitum perduceret, onerantes. Reuersiq; ad Renatum, quid cum eo egerint referunt. Quod vbi accepit, lætus eosdem postridie ad arcem reuerti imperat, vt qua nocte, quóque tempore ad arcem suos proficisci velit, constituent: venturum & ipsum, quo facilius res agatur. Profecti rursus Galli postquam cum Petro de captiuorum pretio denuò loquuti sunt: data iis de industria colloquendi occasione, de tempore, atque ordine occupandæ arcis constituerunt. Quibus compositis ad Renatum regressi, quæ egissent, docuere. His cognitis Petrus Arnaldi consilio, atque hortatu perfidum nuntium Alphonsò rem significat, ut cum exercitu, si ita ei videretur, propius accederet. Cæterum Alphonsus quòd desperabat, propter viæ longinquitatem, se in tempore adesse posse: vt, quemadmodum iis videretur, agerent, permisit: dummodo cauerent, ne quid per dolum detrimenti caperetur. Quod postquam iis renuntiatum est, rem exequi liberius parant: quóque minori discrimine res effici posset, Arnaldus ante constitutam diem ad quadraginta lectos ex omni præsidio arcis Regiæ viros per biremem ad Petrum misit: qui per diem inspectantibus hostibus, in longius abeuntium speciem, in mare prouecti: noctu ad arcem reuersi, biremi sub fornice abdita, arcem intrauere. Postero die Renatus ad constitutam noctu horam cum suorum plerisque sub arcem venit: eosq; Gallos per quos de proditione arcis egerat, tribus additis, qui primi omnium ingrederentur, cum duobus tubicinibus præmittit. conuenerat autem cum Iacobo, vt tubicines duo cum Gallis quinque primò introducerentur: iiq;, postquam vidissent arcem in Gallorum potestate esse, tuba canerent. Iacobus in statione sua paratus adstabat, Petro socero cum omni præsidio interius abdito, ad quem profecti Galli per portulam admissi sunt. Cæterum singuli, vt primum in arcem euadebant, à prædialiis militibus comprehensi in vincula coniiciebantur. Sequuti tubicines, iiq; correpti tuba signum dare coacti sunt. Quod vbi auditum est,

t

confest

confestim reliqua multitudo rata arcem à suis occupatam, quum temerè ad muros cucurrisset, lapidibus, & omni missilium genere, compluribus grauitè vulneratis repulsa est. Saluti plerisque fuit, quòd ad primum lapidum deiectum arcis muros quàm proximè subierunt: qui primo iactu declinato sese mox ad suos illæsi recepere. Quæ vbi Renatus animaduertit, cognito dolo, cum suis in urbem rediit. Paucis diebus interiectis, vt sæpe contingit, ex leui causa ingens detrimentum acceptum est. Nam dum Nicolaus Fregosus, quem Genueses cum onerariis quattuor Renato petenti miserant, vt frumentum Neapolim veheret, forte adhuc in portu esset, mox Brutios petiturus: quidam ex arce regia magni ponderis saxum in eius nauim tormento æneo comorsit: quo ictu, magno cum fragore, malo, & magna puppis parte perfracta, quum saxum in cubiculum, vbi forte pecuniam numerabat, cum ingenti terrore, ac trepidatione circumstantium incidisset: ira succensus, non abiturum se inde iurauit, priusquam quinquagies saxa in eam arcem balista coniecisset. Simul his dictis, impetrata à Renato venia balistam, quæ ad ædem diui Nicolai pro arce stabat, componit: saxisq; immanibus muros arcis pulsare cœpit. Elidebantur pluribus locis arcis tecta: nec minus introrsus omnia infesta erant. Plures enim, & per graues lapides vno iactu emissi, quonam inciderent, incertum faciebant. Nec locus vllus, præter imos fornices, in tota arce tutus videbatur. Quod cum Arnaldus arcis præfectus animaduerneret, Petrum arcis maritimæ præfectum oratum mittit, vti quinque illos Gallos, quos noctu arcem ingressos interceperat, ad se mittat: si forte iis balistæ obiectis hostium furor compesci posset: quos haud cunctanter ad se perductos cum balistæ ictibus opposuisset, Zampanias Renati dux, natione Gallus, indignatus suæ gentis homines tam foedè interfici: quid agimus, Nicolae, inquit? cur nostros perditum imus? aut quur non potius cogitamus, quonammodo hostes honestè vlcisci possimus? Oppugnetur turris Diui Vincentii: qua capta arcem regiam frumento, atque omni commeatu interclusam, breui tempore, in Renati potestatem redigemus. Cumq; id se libens facturum Nicolaus respondisset, si se sequi cum copiis vellet: non renuit

cond

conditionem Zampanias, eamq; rem ad Renatum detulit. Renatus ea re latus, æstimatis eorum nauibus, qui eas temere periculo exponere recusabant: iisq; idonea cautione præstita. quæ necessaria ad ipsius turris oppugnationem videbantur, parari quamprimum iussit. Qua re cognita Arnaldus, cuius custodiæ ea quoque arx demandata ab Alphonso fuerat, milites viginti, florem præsidii arcis Regiæ, in turrim subito traducit: iisq; omnibus (nanque ad triginta erant) Martinum, ac Bernardum fratres præposuit: quibus longa oratione confirmatis, magnaq; vi lapidum ac missilium importata, cæterisq; omnibus prouisis, quæ à se tam exiguo temporis spatio prouideri potuerunt, in arcem Regiam rediit. Arx Diui Vincentii undique mari abluitur, ab ea parte, quæ ad mare vergit: murum latissimum ad elidendos fluctus habet, à terra nullo munimento clauditur. In extrema parte, qua propior est arci Regiæ turris sita erat: ab interiore parte muro cincta paulò supra hominis magnitudinem: cæterum ipsa adeò humilis, ut eius muri fastigium maiorum nauium proræ æquarent. Ad hanc oppugnandam postridie Nicolaus, & Zampanias cum nauibus, & lembis compluribus venere. Milites Zampania duce lembis inuecti, sine certamine in extremam molis partem descendunt: atque hostes laceßere cœperunt. Post ipsæ naues contra ictus tormetorum, & machinarum munitæ vno agmine ad ipsam turrim contendere: è quibus vno inter turrim, & arcem Regiam se iniecit: ut à multis simul partibus laceßiti hostes facilius expugnarentur. Primoq; appulsu, quæ magnitudine cæteris præstabat, ad turrim adacta prora, pinnam quæ aduersus maiorum nauium vim tecto ædificata fuerat, lignis aridis, pice circumlitis tigno, qui in prora præfertur, circumpositis, primo impetu accendit: nec extinguere incendium potuit: tanta simul ex omnibus nauibus telorum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiserat, iisq; per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorè turris circulum subibant: pilisq;, & manubalistis propugnantes summovebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen resistebant: multosq; audaciùs subeuntes vulnerabant. Cæterum vna res eos aliquantò segniore faciebat: quòd tormentis,

t a ob inop.

ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ saxa iacit, ad vim propulsandā, vti nequibant: nec ex arce Regia ob eandem causam adiuuari quicquam poterant. Nanque Arnaldus quātum ab obsidione vrbis superfuerat pulueris, duobus modò ictibus consumpserat. Si quidem dum Alphonsus ad Neapolim castra habuit, totum penè quicquid ad vsum tormentorum consumptum est, ex ipsa arce Regia deprompserat. Huiusmodi casus per id temporis securus. Itaque hoc grauior oppugnatio iis erat. Sed quoniam tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci: non erit ab re de iis rebus pauca dicere, posterorum gratia. Nam qui de re militari scripsere, de huiusmodi machinamento nihil literis mandauerūt: ex quo opinio apud omnes excrebuit, antiquos hoc tormenti genere haud vsos esse. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære meliora, ac præstantiora habentur: conficitur autem ex duabus fistulis: quarum anterior latior, atque amplior multo est, eaq; longitudine propè pares. Conflantur autem aliz simul, aliz separatim: Sed quæ seorsum, postea compactæ latiori angustæ inseruntur: ita nequid prorsus inde spiritus, vbi comittuntur, emanet. Deinde trunco quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur: Hæc tormenti forma, atque vsus. Vis autem, qua tanto impetu saxum emittit, è puluere imposito proficiscitur, qui è sulphure, nitro, & saligno carbone conficitur: eiusq; instrumenti ratio ducta videtur à fulmine: quòd ex humore, atque igne rebus naturæ contrariis, generari à Phycis putatur. Is verò puluis in angustiori fistula infusus, vecte ferreo ad id facto condensatur: quæ vbi ampliori fistulæ cōmittitur, saligno cuneo obturatur. Post hæc saxum rotūdum ad amplioris fistulæ latitudinem excisum in ea imponitur. Demum per foramen fabrefactum in angustiore fistula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atque exitum quærente, in morem fulminis saxa contorquet. Nec est inuentum vllum tormenti genus, quod vehemēiori impetu, aut lōgius lapides iaciat: hoc solidissima, moenia hoc amplas turres solo equat. Hoc ad duo millia passuū aut eo amplius, saxa proiicit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonsi, quod Generale appellabant. Nam ab insula, quæ est
contra

contra Massiliam sita, in ipsam urbem ingentia saxa iaciebat. Est item aliud huius generis tormentum, quod vulgo Colubrinam (quia tenue sit, & oblongulum) appellant, longè perniciosius superiore, quòd eius telum emissum oculis hominum non pateat. Prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, scire possit. Eius fistulæ per similes sunt, aliæ minores. Inferitur tormentum asseri pedum trium, eoque tanquam manubalista, milites in præliis vruntur. Nullum armaturæ genus huic potest resistere: si quidem armatum equitem, quamvis gravi armatura, traiecit: execrabile profectò tormenti genus. Eius tela è plumbo conflantur, nucis auellanae crassitudine. Sunt etiam huiusmodi tormenta, quæ vno iactu quinque, & quæ plures lapides iaciant. Sed de tormentis hæc satis nunc ad propositum redeo. Oppugnabatur turris vndique cominus, atque eminus simul è navibus, simul è solo insulæ: nec præ sagittarum multitudine quisquam extra munita prodire, aut apparere poterat: quin continuò in ea corporis parte, quam nudasset, vulnus acciperet. Nec tamen quisquam (tanta inerat animis virtus) locum, in quo constiterat, descrebat: murumq; subeuntes lapidibus, & pilis summovebant, compluresq; vulnerabant. Procedente verò longius prælio, cum iam eorum nemo esset sine vulnere, & ob id aliquanto remissiùs pugnare viderentur: hoc Zampanias maiori nixu inuadi iubet: asseribusque solidis muro applicitis, sub quibus consistentes milites à superno lapidum iactu protecti dimicabant magna ex parte vectibus subruit. Quo casu territus Martinus, & qui cum eo erant, destituta statione se in turrim recoeperunt: dumque per scalas ad portulam contendunt, nudatis ad vulnera corporibus plures ex iis sauciati sunt: in quibus ipse Martinus duobus vulneribus, altero in dextro femore, altero in ceruice accepto. Nec tamen eorum quisquam remisit arma, vno excepto, qui crure perfracto stare non poterat. Sed omnes continuò obligatis vulneribus, ne hostes turrim conscenderent, summis viribus certabant. Maximè verò contendebant, ne quis ad portulam succederet. Quo ve spem omnè salutis in vna virtute positam scirent, clauis in mare proiectæ sunt. Quæ quidem res pugnandi necessitudine iniecta, eos nonnihil fortiores ad resistendum

dum effecit. Hostes exteriori turris circulo potiti, atque ipso
 successu acriores facti tignis identidem muro turris admotis
 portulam incenderunt: turrimq; ingressi arma poni coëgerunt.
 Pugnatum est ad horam circiter septimam continenter, atque
 acriter. Post pugnam ob virtutem victis parsum, iiq; in urbem
 perducti, & curari iussi. Ex hostibus nonnulli desiderati, plures
 vulnerati sunt. Post hæc victores læti valido præsidio turre fir-
 mata, ac pro tempore resecta abierunt. Haud multo post ca-
 ptiuis quidam homo infimæ sortis ex arce Regia per funem
 dilapsus, atque ad Renatum profectus, docuit, perpaucorum
 dierum frumentum in arce superesse: seq; id certò scite è qui-
 busdam de præsidio sociis, inter quos de ea re sermonē con-
 ferri audisset: breuiq; præsidium, si arx obsideretur, fame ad
 deditionem compelli posse. Eius oratione motus Renatus,
 cum in expugnatione turris Diui Vincentii cognouisset, tor-
 mentis æneis puluerem in arce defecisse, ipsam arcem obside-
 re quamprimum statuit: priusquam Tarentinus Regulus, cæ-
 teriq;, qui ad Alphonsum proficisci ferebantur, aduentarent.
 Militibus & navalibus sociis conuocatis, magna ex Aueria, &
 aliunde, accita manu, extra lapidis iactum ad arcem castra po-
 suit: eaq;, occupatis Petri Apostoli, ac Maris coronatæ ædi-
 bus, quæ arcem claudabant, ne aut impetus à tergo, si eò Al-
 phonsus accederet, aut ab obsessis eruptio fieri posset, duplici
 fossa, ac vallo communiuit. A mari autem onerarias quinque,
 ac triremem vnā maiorem, æquo interuallo distinctas, inter
 arcem Diui Vincentii, ac molem vrbis in anchoris statuit tor-
 mentis, atque omni genere telorū instructas. Ac nequa omni-
 no vilius generis navis cum frumento, aut milite per portus
 fauces, quæ sunt inter turrim Diui Vincentii, ac molem alte-
 ram, quam Prouincialium vocant, penetrare ad arcem posset,
 repletos saxi lembos, quibus omnis sepiretur ingressus, in
 imo fundo destituit: hoc maximè modò arx Regia omni tor-
 mentorum genere terra, mariq; obsideri cœpta, nullo spatio
 obsessis ad quietem dato. Arnaldus arcis præfectus, Alphonso
 quamprimum ea de re certiore facto, dispositis per muros mi-
 litibus, in omnia intentus erat, nec quid hostes aut vi, aut dolo
 in arcem molirentur. Alphonfus vbi agnouit Diui Vincentii
 turre amissa, arcem Regiam obsideri cœptam, coptas vndique
 confestim

confestim accersit: nec quicquam magis aduentum eius retardauit, quàm Ioannis Antonii Visini cūctatio, quem cum equitatu expectabat. Quo ad se profecto in castra vetera peruenit, eo consilio vt circumfessæ iam arci quamprimum auxiliaretur. Sed cū inde moturus esset, fortuna aliam moræ causam iniecit. Nanque Marcus Perficus, homo obscuro genere ortus, simulato transfugio ad eum profectus, se amici cuiusdam opera in eius potestatem traditurum Mariæ Carmelitanae templū, quod aditum in urbē aperiebat, est pollicitus. Idq; multis propugnaculis in arcis modum emunitum, magna tormentorum vi imposita, ingenti cura ab hostibus custodiebatur. Cumq; id tempus expectari oportere diceret, quo Luna minimè pernox esset, neu templum subeuntes procul proderet, in plures dies de industria rem traxit: vanisq; ad extremum promissis Regē elusit. Interea Renatus, quæ inchoata erant, operibus absolutis, omnem à terra aditum obsessis clausit: arcemq; circumualauit. Simul vt à mari quoque omnis auxilii spes iis præcideretur è solidis trabibus, inter se colligatis, catenam effecit: quæ Dni Vincentii turrem, ac molem iunxit: ac post eam onerarias disposuit. At Alphonsus intellecta Perfici fraude, propere inde mouit: ac monte, in quo arx montana sita est, circumunito, inter ipsam arcem, & hostium castra cum exercitu consedit. Atque ita contigit, vt vtrique & obsiderent pariter & obsiderentur. Cæterum longè dispar vtrorunque conditio erat. Nanque Renati copiis tutus, ac liber in urbem accessus erat, & ex vrbe absque periculo commeatus inferebantur: castraq; violari munimenta interiecta prohibebant. Pugnabatur quotidie, non tamen vt in vniuersam prælii fortunam deueniretur. Sed nihil erat insensius Alphonsi castris, quàm tormentorum ictus: quæ eò partim è castris, partim ex montana arce die, noctuq; saxa iactabant: multosq; palatos perimebant. Perstabat tamen Alphonsus: si quæ perumpere hostium munitiones posset, circumspiciens. Cū hic esset rerum status, hostes rati tormentum æneum, quod sub imam arcem positū erat, auelli posse: arcem repente subire cœperunt, dispositis in mole, qui illud comprehensum pertraherent. Quod cū Arnaldus animaduerneret: tantam contumeliam minimè ferendam ratus: ad centum homines manu promptos ex omni præsidio

fidio deligit : eosq; per portulam occultam, quæ ad eam partem spectabat, magna vi lapidum supernè prius deiecta, celeriter emittit, iiq; tanto impetu in hostes inuecti sunt, vt non modò eos ab arce repulerint, verùm etiam in molem transgressi, funem, quo tormentum alligatum erat, gladiis defectum in arcem reportauerint. Ad hæc tres hostium naues ex iis quinque, quas dixi, è stationibus digressæ trans molem concesserant. Quod cum Petrus arcis maritimæ præfectus animaduertet, occasionem, vt sibi videbatur, opportunam nactus, lembum cū triginta hominibus celeriter ex arce emittit: qui, vt ab Alphonso iussus fuerat, arcem Regiam peteret : isq; concitato remorum pulsu, inter duas naues, quæ reliquæ erant, summa celeritate euectus ad arcem nullo obsistente contendit : cuius audaciam admirati hostes, qui circa arcem in stationibus erant, correptis armis repente obuiam eunt, atque in arcem scandere conantibus obsistunt. Difficilis admodum erat ascensus: nanque & ad portulam contédere, & cum hoste pugnare, vno tempore necesse erat : ii tamen desuper à suis adiuti, vno duntaxat excepto, sese incolumes in arcem receperunt, & is quoque, licet grauiter saucius, ad multam diem, magno certamine receptus in arcem est. Quare cognita Renatus ad cōstitutum locum naues confestim reuerti iussit, ac ne quis omnino lembus ad arcem penetraret accuratiùs obseruare. Quæ cum in ordinem redissent, iussit Alphonsus tormentum, quod ad mare sub castris posuerat, in eam, quæ propinquior erat, dirigì, eiusq; ictu malum effregit. Quo viso tanta consternatio & stupor Renatum & eos qui circumstabant cepit, vt si tum Alphonsus castra hostium adortus esset, in maximum discrimen eos fuisset adducturus. Posthæc Arnaldus ratus se posse catenā, quā dixi, perfringere, præsertim cū hostes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonsum misit nantem sub aquis hominem, cum literis, cera circumlitis : quibus ei cōstitutum suum de catenæ sectione significabat. Quod postquam ab eo approbari cognouit, lintrem, quam ad eum vsu milites intra arcem cauauerant, extemplò emittit: & in eā duobus præstrenuis viris impositis, quid eos facere velit, edocet : iiq; antè catenā ferro harpagone deuinxerunt, quàm ab hostibus conspecti sint. Qui cū eā sub aquis trahi procul intuerentur,

miraculo

mi raculo quidem res fuit : nec prius fraudem cognouerunt, quàm funem pertendi ad arcem videre. Quod ubi conspexerunt, certatim in scaphas defluentes ad excidendum vinculum cum dolabris, & securibus contendere : partimq; retinacula cedere, partim funibus iniectis catenam retrahere ad se conabantur. Cumq; utriq; ex arce simul & è scaphis summo certamine ad se traherent, catenæ ipsius soluta compage (neque enim harpagones rescindi potuerant) bona pars eius, iis duobus incolumibus, in arcem pertracta est : nec post eum diem hostibus reficiendæ catenæ potestas, aut animus fuit. Verùm tamen ea res obsessos nihil leuauit : quinetiam ob eam ipsam causam omnes aditus terra, mariq; maiore cura custoditi sunt. Grauis erat omni ex parte obsidio. Hinc arci circumfusus hostis premebat : illinc naues mare claudebant. Tormentorum æneorum ob inopiam pulueris, nullus vsus erat. Ad hæc, tela, & missilia iam deerant, lapidum modò copia, ac balistæ : qua castra hostium infesta faciebant. Sed grauior, duriorq; his omnibus erat famis impendentis metus, sublata commeatuum spe, quòd perpaucorum dierum frumentum supererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt forti animo obsidionem ferrent hortabatur : aliquam haud dubiè viam inuenturum Regem, qua eos tanto periculo liberaret : quoque plus laboris & discriminis paterentur, hoc se plus laudis, & gloriæ apud Regem adepturos esse. Rursusq; ad Alphonsum eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, sub aqua nantem ad illum profectum qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuntio permotus, vt par erat, spe celeris auxilii, & annonæ facta, quo labantes suorum animos confirmaret, eundem mox remittit : sed neq; aperta via : neque dolo poterat iam obsessis opem ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima : quo frumentum ex Caieta conuechi triremibus curauerat, clam, vel propalam, ad arcem summitti poterat : nec hostium munimenta, castris obiecta, penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & consilia de auxilio præbendo frustra erant. Postquam ad extrema ventum est, lociis desperato auxilio salutem consulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertio ad Alphonsum mittit, qui significet ob rei frumentariæ inopiam obsidionem diutius ferri non posse.

posse. Quare cognita Alphonſus ad eum reſcribit: vt quo ad fieri poſſit, ſine eius, ſociorumq; pernicie arcem tueri pergat: id cum minus poſſit, ſaluti ſuæ, præſidiiq; proſpiciat: ſibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoſte acceperit. Simul quòd nec hoſtes in vniuerſum certamen illici poſſe expertus fuerat: fruſtra ibi diutius tempus teri, inanis operæ eſſe intuens, remeſſo, per quem venerat monte, ad Caſtrum Maris, eo videlicet conſilio, vt inde Salernum peteret, abiit. Cumq; eò perueniſſet, mutato repente conſilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hoſtis poteſtatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regreſſus, procul à Neapoli ſublatis velis nauigans experiri ſtatuit: an poſſet inter hoſtium naues, ſi forte eius diſceſſu aditus indiligentiùs cuſtodiretur, commeatus quicquam in arcem inferre. Cæterum & id fruſtra fuit. Nanque hoſtes cognito triremium aduentu ad arcem maritimam longè accuratiùs ad cuſtodiam intendere. Itaque ibi relictis Gulielmo Moncata, ac Raimundo Buillo, præſtantibus viris, iisq; tradita poteſtate de arcis deditiõne cum Renato agendi, ad caſtrum maris reuerſus, compoſitoq; agmine Salernum proſectus, non longè ab oppido caſtra poſuit. Forte per id temporis Carolus Gallorum Rex legatos Neapolim miſerat componendæ diſcordiæ gratia, quæ inter Alphonſum, & Renatū erat: is enim Renato non amicitia modò, verum & conſanguinitate iunctus, eum è regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonſi inimicitias ſuſcipere, præſertim cum bello Britannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus conuenit. Petebat autē Renatus in annum inducias. Itaq; deditiõnis condiçtiones ſic dictæ. Si Alphõſus inducias in annum petenti Renato, intra certam diem, dederit, arx Alphonſi eſto. Sin eas dare recuſauerit, arcem liberam in Renati poteſtatē Alphonſus concedito: interim arx ipſa in, Galli Regis poteſtate eſto: eiùdem arcis poſſeſſionē ipſius Regis legatis præſentibus Renatus ſinito. Præſidiū omne Alphõſus inde emittito: ipſumq; præſidiū cum rebus priuatis, ſine fraude abire, quò velint, Renatus permittito. His cõpoſitis Arnaldus tradita arce Gulielmo ac Raimundo, quos ſupra nominaui, ipſe cū omni præſidio, atq; militū rebus in arcem maritimā, atq; inde ad Alphõſum abiit. Gulielmus,

mus, ac Raimūdu traditis clauibus Galli Regis legatis, iisq; potestate arcis facta, se inde ad Alphōsum cōtulere. A quibus de condicione deditę arcis edoctus Rex, negauit se cum Renato inducias velle facere, præsertim annuas: fatius esse arbitratus arcē amittere, quā pati, ut ille iā propè belli sumptibus ex haustus respiraret. Possē enim interea nouis amicitis, & societatibus comparatis eas vires contrahere, quibus ipse postea obistere non posset. Itaque arcem liberam in Renati potestatem tradi permisit. Dum hæc agebantur, Alphonſus Salernum ducto exercitu, ipsam urbem, præter arcem cepit: castelloq; è regione excitato, quoniam vi capi posse non videbatur, Capatium petiit: idq; paucis diebus, præda militi concessa, expugnauit: Post id Pucinum profectus, Georgii Alemanni, cuius id oppidum erat, uxorem, filio obſide accepto, ad deditōnem breui compulſit. Eo rerum ſucceſſu conterriti Lucanię Regulī omnes ſefe in Alphonſi fidem absque certamine dederunt. Nanque eo tempore Renatus illi equitatu par non erat: magna item Brutiorum pars metu perculsa vitro deditōnem fecit. His rebus gestis in Campaniam copias reducit, veritus ne quę nouę copię è Pelignis, Marſisq; ad Renatum accederent. Cumq; accepisset in itinere Iacobum Caudolam cum copiis proficisci ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, atque inde Ducentam (id ei castello est nomen) quā tranſiturum Iacobum audierat, contendit: ne ille prius cis Vulturnum amnem copias traduceret. Vix eò peruenerat, cum Iacobus præſto adfuit, castraq; è regione in aduerſa ripa poſuit: iisq; in ſpeciem ibi diutius manſuri exercitus communitis, ſecundo ſumine magnam ſuorum partem noctu ad quatuor millia paſſuum à caſtris miſit: qui ſunibus ad vtranque ripam deligatis, aſſeribusq; iniectis, pontem extemplo fabricarentur: ut eò traductis copiis loca ad hoſtiū impetū reprimendum oportuna occuparent. Qua re Alphonſus per ſpeculatores cognita, equitatus partem celeriter ad eum locum citra ſumen mittit: iiq; trecentos pedites, qui iam tranſierant haſti in fugam coniciunt. Atque vſque Moronium, quod caſtellum iis proximū erat, inſequuntur: reliquos tranſgredi conantes, diſſecto ponte tranſitu prohibuerunt. Quod ubi Iacobus agnouit, paulo poſt Beneuentum abiit, eo conſilio, ut ſi poſſet, eā deceptis

v 2

ſaltuum.

saltum custodibus Neapolim traiceret. Cuius itinere com-
 perto Alphonsus, motis properè ab Ducenta castris, in Caudi-
 nam vallem celeriter aduolat: saltumq; quà in vallem est adi-
 tus, occupat. Quo cognito Iacobus, siue vt inde Regem auer-
 teret, siue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod castel-
 lum Iacobi Lagonissæ erat, copias ducit: castrisq; positis op-
 pugnare cœpit: idque non parua muri parte diruta expugna-
 turus videbatur: cum repente catarrhi profluuiò correptus,
 in magno militum suorum luctu defecit. Fuit hic certè præstanti
 vir ingenio à literarum, studiis haud abhorrens: & in primis
 rei militaris peritus. Is enim sub Bracio stipendia fecerat: atque
 iis artibus natura præditus, quæ ad conciliandos militum ani-
 mos valent. Siquidem facundus, & prudens existimatus: et si
 constantia vsus esset, inter illustres sui temporis duces nume-
 randus. Eius decessu, soluta obsidione, Antonius eius filius, qui
 tum in magna apud paternos milites gratia erat, ducibus co-
 piarum conuocatis, vt in fide permanerent, seq; ducem sequi
 vellent, exhortatus: cum annuissent, elato patre confestim in
 Pelignos abiit, veritus ne quid ii populi audita patris morte in-
 nouarent; præsertim cum sciret Alphonsus copias paratas esse.
 At Alphonsus Iacobi obitu graui aduersario sublato, summam
 in spem victoriæ adductus: postquam Antonium cum copiis
 abiisse in Pelignos agnouit: copias in hyberna, quod brumæ
 tempus instabat, Capuam reduxit. Non multo post Acerranus
 quidam ad eum venit, pollicitusq; est, se quorundam popula-
 rium suorum opera, Acerras in eius potestatem traditurum,
 si quamprimum exercitum mitteret. Sed cum neque sibi, ne-
 que cæteris idoneum tempus rei aggrediendæ videretur, ob
 dimissas iam in hyberna copias, in aliud tempus commodius
 rem ipsam deferri iusserat. Cumq; Caietam profectus esset,
 nuntius citatissimè ab Acerris venit, nuntiauitq; Ioanni Vin-
 timillio præsidii, atq; vrbis præfecto, Acerranos, cum longiorè
 moram pati nō possent, à Renato defecisse: oppidumq; in eo-
 rum potestate esse. Oportere igitur absque cunctatione, ne à
 Renato opprimerentur, auxilium mitti. Quod vbi accepit,
 misso confestim ad Alphonsum ea de re nuntio, ad fidem suam
 pertinere ratus Acerranos de Rege optimè meritos, in tanto
 discrimine nō deserere, neque pati, vt tam opportunū ad obsi-
 dionem

dionem Neapolitanæ vr̃bis oppidum è manu laberetur, absq; mora succurrendum censuit. Itaq; inermis, vt erat, è vestigio cum admodum paucis, qui tum circa illum aderant, cæteris se- qui iussis Acerras contendit: ingressusq; oppidum obsidere ar- cem aggreditur: in primis, ne quid auxilii ab exteriori oppidi parte hostes obsessis afferre possent, fossam, ac vallum ad reli- ctum crebris turribus interiectis perducit: ibiq; copiarũ partẽ collocat: tormentis deinde adhibitis arcem ipsam acrius oppu- gnare incipit. Renato per id temporis copiarũ non erant, quæ subuenire obsessis possent: itaq; nec subsidii, nec com meatus quicquam accipere poterant. Nanq; Antonio Capdola absen- te, in cuius equitatu Renati spes sita erat, in Pelignos profecto, Renatus, quas copias mitteret, nõ habebat. Tracta verò in, ali- quot dies obsidione, tormētis quotidie percussa turris, magna ex parte corruerat: ingentemq; metum obsessis inferebat. Cui tamen malo suffectis interius munimentis, vt poterant, occur- rebant. Alphonſus confectis Caietæ, quas voluerat, rebus, con- festim Capuam reuersus est: cognitoq; rerum Acerranarum statu, eò cum copiis reliquis sese contulit. Eius verò profectio, maiorem aliquanto desperationẽ obsessis attulit. Vt verò præ- ter quotidianam oppugnationẽ, & muri stragem, etiam fames virgere cœpit, quum nullum ad se ad eam diem à Renato auxi- lium venisset, salutem pacti tertio, postquã obsidio cœpta est, mense, deditione facta, arce excesserunt. Receptis Acerris, iisq; valido præsidio firmatis, Alphonſus copias ad Auerſam ducere statuit, quòd eam vr̃bem maximè opportunam ad Neapolim coartandam, propter propinquitatem, esse intelli- gebat. Nulla enim fermè alia vr̃bs in agro Campano est ad alendos exercitus aptior: siquidem ager frumenti, pabuli, at- que omnis generis frugum maximè ferax est. Eius verò vr̃bis potiundæ duplex ei spes offerebatur. Vna, quòd, in ea vr̃be exiguam frumenti copiam superesse ex Auerſan is quibusdam cognouerat. Idq; verisimile videbatur propter diutinum bel- lum. Nam propter quotidianas hostium procursiones oppida- ni sementem facere suo tempore non potuerant: & quòd an- tea magna annonæ vis Neapolim missa eam vr̃bem propè ex- hauserat. Altera spes erat, quòd nonnulli ciues à Renato ab- alienati, eius vr̃bis imperium ad illum deferri cupiebant. Eò

igitur profectus, castris bifariam diuisis: vtraque sub urbem ad mille passus posuit: ad primum eius aduentum trepidari, ac tumultuari intus ceptum. Nec multo post quidam ex his, quibus praesens rerum status inuisus erat, de admittendo eius praesidio agere cum factionis suae popularibus coepit. Caeterum ubi dies perficiendae rei aduenit, vigilum metu, qui urbis moenia per noctem lustrabant, quod instituerat, exequi non est ausus. Et quanquam eiusmodi motus non nihil suspicionis apud aduersarios concitauerant, tamen magna iam parte ciuitatis ad Alphonsum inclinante, id ille factum impune tulit: quod ei paratum auxilium ad portas, remque seditioni proximam videbant. Quin & ipsi aliquanto post, cum ab Renato nullum iis auxilium ferretur, premente inopia rei frumentariae obsidionem diutius non tulere. Emissisque de deditioe ad Regem legatis, aequis conditionibus acceptis duodecimo die deditioem fecerunt. Arx tamen in Renati fide perstitit. Haec verò, ut caetera urbis pars, plano, & campestri loco sita, caeterum lata & praeterea fossa circumseptae difficilem habebat oppugnationem. Adhuc murorum crassitudo tormentorum ictibus haud obnoxia, praeterea interius solus, turresque crebrae ipsam arcem multo munitiorem faciebant. Praeterea annonae, & praesidii affatim in ea erat. Ad centum enim, & quinquaginta milites inerant: quos praerat Xantus Matelonensis rei militaris peritus Antonio Caudolae, quod is sub patre meruerat, peramicus. Quibus de rebus quum obsidenda potius, quam oppugnanda videretur, lenta obsidione id agere instituit: demonstratisque operibus, quibus arcem obsideri, & circumuallari volebat: relictoque Ioanne Vintimillio, ac Raimundo Buillo, qui iis rebus praessent: ipse Capuam reuersus est. Sed Ioannes modicae latitudinis fossa sub arcem perducta, mox Capuam repetens, reliquum opus Raimundo perficiendum reliquit. Qui exemplò magna agrestium manu comparata, primum lato aggere extra teli iactum extructo, uti Alphonsus preceperat, fossam circumducit: pedum in latitudinem decem, in altitudinem duodecim: ipsumque aggerem crebris turribus communit. Is verò ab utroque cornu, oppidi murum contingebat: modicoque spatio interiecto vallum iacit, fossamque alteram perducit: pedum in latitudinem circiter triginta, pari in altitudinem numero: ut ii, qui

qui aggerem turbantur, ab impetu hostium, si fortè ii obsessis auxilium ferre conarentur, tuti essent. Et in ipso quoque vallo frequentes turres excitat, valido præsidio in iis imposito. Valli extrema cum aggeris cornibus in lunæ semiplenæ modum iungebantur. Media valli pars longius ab aggere, atque ab oppido recedebat: ipsamq; aggerem ab interiore parte militi peruium facit, vt absque militum periculo munimenta circumiri possent. Atque hæc ipsa munimenta paulo humiliora, de industria effecit: quò tormentorum ictibus minus paterent. Intra urbem verò aduersus ipsam arcem, murum ædificat quo muro arx ab urbe separabatur: eumq; stationibus militum complet. His rebus cognitis Renatus vehementer anxius, cursus ad Antonium. Caudolam ad quem prius frequentes nuntios miserat, scribit, Auerſanam arcem, amisso oppido, circumſessam esse: eamq; breui, nisi is celeriter cum copiis aduollet, in hostis potestatem peruenturam. Itaque Antonius constitutis primùm domi rebus, in Apuliam contendit. Cumq; transitum in Campanum agrum ob paucitatem copiarum, haud satis tutum existimaret, ad Renatum scribit, satius sibi videri, dum maiores copias pararet, se in Apuliam, clam hoste, proficisci: quo facto alterum è duobus euenturum: scilicet, aut Alphonsum obsidionem soluturum: ne quæ in Apulia adeptus erat, amitteret: aut si in obsidione persisteret, amissa à se facile recuperari posse. Cum his literis, ac mandatis Raimundum Anichinium in equitatu primos ordines. Ducentam mituit. Quo'vè tutius iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonsum proficisci: seq; ob eam causam mitti fingere, vt tentet, an possit sua opera inter Alphonsum, ac Renatum pax aliqua componi. Isq; quamprimum Antonii mandata exequi cupiens, primo ad Raimundum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonsum sese contulit. Quicum postquam egit, quæ voluit, confestim ad Renatum profectus, quodnam sit Antonii consilium edocet: Simulq; vt maturer, exhortatur. Cuius cōsilio vtpote necessario comprobato (siquidem ei in aduendis periculis non deerat animus) paucis comitibus, per occultos tramites, ad eum in Apuliam contendit. Contractisq; inde maioribus copiis per Apuliam excurrèdo, & quæ resistebant oppida ad deditionem cogendo, multos populos, ac Regulos, partim

partim voluntate, partim metu ad se retraxit: atque in his agendis complures dies consumpti sunt. Nec tamen ob hæc Auerſanę arcis obſidio ab Alphonſo omittebatur: quod intellegebat, Auerſa capta, nihil in agro Campano reſtare, vnde Neapolitani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auerſa, Capua, Sueſſa, Caieta: ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Poſtquam Renatus animaduertit Alphonſum ab obſidione Auerſanę arcis nullis ſuorum incommodis abſtrahi poſſe: ſtatuit, priuſquam arx amitteretur, aſſentiente tamen haud ſatis Antonio, in Campaniam cum exercitu deſcendere: ſi forte poſſet, oppugnando ea oppida, quę ſeſe Alphonſo dediderant, arcem obſidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut attentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam ſancti conſilii eſſe videbatur. Itaque Beneuentum rurfus mouere cœpit, vt per Claudinam vallem in Auerſanũ tranſiret. Qua re cognita Alphonſus relicto, quod ſatis eſſe videbatur, ad ipſius arcis obſidionẽ, ac munimentorum cuſtodiam, præſidio: ipſe cum reliquis copiis in Claudinam vallem celeriter profeſtus, eius vallis fauces quę in Beneuentanum ſerunt, quas Tiſarę pontem incolę vocant, cum exercitu occupat: Quem ſaltum vbi Renatus ab hoſte, præter opinionem, inſeſſum reperit, in conſpectu hoſtium caſtra ponit: nocteq; modò quieti data, poſtquam illuxit dies, eductis in aciem copiis tranſgredi contendit. Quo viſo Alphonſus, producto & ipſe in aciem exercitu, propius ad fauces ſaltus accedit: totumq; equitatus robur hoſti opponit. Pugnatum eſt diu, atque acriter, hæc locum tueri, illis tranſire omni nixu contendentibus. Denique multis & illatis, ſimul & acceptis vulneribus, cum Renatus intueretur à ſe ſaltum ſuperari non poſſe, irritò incepto receptui cecinit. Motiſq; inde caſtris, per montes tranſuerſos, in Nolanum deſcendit. Quem vt Alphonſus digreſſum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auerſam præcurreret: quanta maximè celeritate potuit, per ipſam vallem, quã venerat, Auerſam rediit. Renatus nihilò ſegnius ab incepto itinere haud abſiſtebat. Cæterum diffidente Antonio iis viribus auxilium obſeſſis ferri poſſe, mutato repente conſilio, omni propè ſpe ſeruandę arcis abiecta, Neapolim petiit, vt diuerſo iungere Capuę agros inſeſtaret: ſi forte eo conſilio

consilio hostes ab arcis obsidione amouere posset. Quod postquam Alphonsò nuntiatum est, Auersam, quò iter intenderat, copias reduxit. Post hæc Renatus Antonii fidem suspectam habere cœpit, ne cum Alphonsò occulta agitaret consilia veritus. Itaque accersitum ad se, suadentibus amicis, comprehendi, & in custodiam tradi iussit. Quod quidem ad postremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adiit, ne eo ipso die & vrbs possessione, & omni spe regni priuaretur. Castra enim sub urbem posita erāt: ordinumq; principes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis reposcere ducem cœpere: qui si se Alphonsò iunxissent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quæ cùm Renatus animaduerneret, placandos potius quàm exasperandos iratorum militum animos arbitratus, Antonium incolumem iis reddidit, pactum se cum copiis in Apuliam quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimissus est, acceptam contumeliam periniquo animo ferens, castris inde ad quatuor millia passuū motis, de contrahenda cum Alphonsò amicitia, clàm agere, per fidum nuntium cœpit. Locus in sylua quadam, haud procul ab Aceris, colloquio vtriusque delectus est. Quò cùm esset profectus, & Alphonsus in tempore (simulata venatione) accessit. Qui Regem, quiq; Antonium sequuti erant: pari fermè intervallo ab utroque distabant. Antonius Rege conspecto, cum propè stupefactus magnitudine gloriæ, rerumq; ab eo gestarum paulum siluisset, lætari se vehementer, inquit, fortunam ita dedisse, vt sibi liceret amicitiam eius, nulla sua infamia, petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus esset. Renatum post multos labores, & pericula à se adita, eius Regni conseruandi, atq; amplificandi gratia, quorum ipse sibi grauissimus testis esset: se graui, atque intolerabili ignominia affecisse: at contra sperare se suam amicitiam illi & honestam, & fructuosam fore. Quem Alphonsus amplissimis verbis collaudatum, vt in sententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus est. Iam verò Auersana arx ad extremam rei frumētariæ inopiam redacta erat. Itaque Antonius cùm cuperet hoc initio contractæ amicitia Regem sibi beneficio deuincire, Xanthum arcis præfectum, quo amico utebatur, ad ipsius arcis deditiōnem per literas exhortatus est. Ille verò cùm rem eò perdu-

etiam videret, ob frumenti inopiam, ut obsidionem diutius ferre nullo modo posset: ut Antonio gratificaretur, haud multo post arcem Alphonso dedit: isq; fuit obsidionis initio mensis septimus.

BARTHOLOMÆI FACII RERVM GE- STARVM ALPHONSI

REGIS LIBER

SEPTIMVS.

*

ALPHONSVS recepta Auerſana arce, tantis rerum ſucceſſibus ſublatus, dimiſſis in hyberna copiis, ut de pecunia in ſtipendium militi proſpiceret, Caietam proſectus eſt. Poſthæc Capuam reuerſus ineunte vere copiis eò conuenire iuſſis, Puteolos petere decreuit: ſi fortè poſſet terrore illato oppidanos ad deditiōem compellere. Nullum enim hoſtile oppidum in Campania, præter Puteolos, & Turrim, quam Oſtaui vocant, relictum erat. Itaq; ut omne ſubſidium rei frumentarię, & commeatuum hoſti à terra eriperetur, Puteolos primùm ducere inſtituit: cuius quidem rei agendę commodiſſimum tempus eſſe exiſtimabat: quòd hoſtium non erant per id tempus eæ copię, quibus poſſent eius conatibus obuiam ire. Itaq; eò proſectus caſtra oppido, paululũ extra teli iactum, admouet: & quoniam oppugnatio periculofa, atq; irrita propter naturalẽ ſitum videbatur, deterrẽdo oppidanos, magis quàm oppugnãdo, tempus terebat. Eſt enim ſitum id oppidũ in rupe excelfa, atq; vndiq; præcipiti: cuius tres fermè partes ambit. Reliquam partem tũm ipſa maris altitudo, tũm murus circumductus inexpugnabilem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem anguſtus, per pontẽ in oppidum erat: nec abſque claſſe, propter facultatem importandorum mari commeatum, obſideri poterat: qui cum Genuenſium onerariis eò importari, contẽptis hoſtium triremibus, poterant. Quumq; aliquot dies moratus, oppidanos à deditiōis conſil

confiliis abhorrere animaduerneret, vt eos populationis metu, à pertinacia reuocaret, vites, atque arbores, quæ circa oppidū erant, succidit : motisq; inde castris Neapolim transgressus, ad Veseuum montem, haud procul ab oppido Turri, castra ponit: mittitq; ad eum, qui id oppidū præfectus obtinebat, Thomam Carassam, in id operam suam pollicentem, propter necessitudinem, quæ ei cum præfecto erat, quem cum ad deditionem inducere non posset, Alphonsus vastato iam agro circumiecto, inde abiit. Neque enim tormenta, quibus muros quateret, aduexerat. Deinde cum accepisset Antonium Caudolam, haud sincera fide secum agere, per vallem, quam Vitulanam vocāt, in Pelignos proficisci statuit. Quum autem proficiscēs in febrim incidisset, ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, valetudinis curandæ causā substitit : ibiq; aliquot dies commoratus est. Cæterum vbi conualuit, murato consilio Capuam reuersus est. Nanque hyemis magnitudo cœlum exasperauerat, obrutis niue collibus, per quos illi iter faciundum erat. Inter hæc spe sibi allata Carpenonum oppidum occupari posse, Franciscum Pandonium, ac Palermum Centurionem præmittit, qui scalis aditum noctu in oppidum prætentent, ipse prima luce cum copiis reliquis subsequutus, Vulturum amnem longè suprà Capuam, quo breuius iter faceret, vado traiecit. Quumq; in aduersa ripa staret quoad omnes copiarum flumen traiecissent, quidam ex equitibus Rodulphi Perusini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo, cum ob vestitum aquis grauatum, ex equo lapsus, in conspectu eius periclitaretur, indigna hominis morte permotus suos primū hortatus est, vt morienti opem ferrent, cumq; eiusdem periculi metu nemo accurreret, crudeles, & timidos appellans, continuo subditis equo calcaribus flumen ingreditur. Quod cum ii, qui aderant equites, intuerentur, nonnulli ob verecundiam sequuti semianimem ex amni sustulerunt. Isq; ad ignem subito delatus, ac reiectus, pedibusq; suspensus, vt quam ebiberat, aquam reiectaret, vt primū se collegit, Aragoniā clamitans, primam vocem emisit. Isq; postea à Rege perliberaliter est habitus. Profectus ad Carpenoni muros Palermus cum sua cohorte noctu, non sentientibus oppidanis, ingressus, oppido, præter arcem, est potitus. Sed mox cum audisset Antonium

adefse , perterritus (nec dum enim apparebant Regis copiaz) siue metu, siue auaritia, ne quæ diripuerat amitteret, oppidum repentè deseruit. Quod vbi Alphonso iam appropinquanti nuntiatum est , diuisis in finitima oppida , hybernandi gratia, copiis, ipse Venafrum se contulit. Indignatusq; Carpenonum sibiè manu esse ereptum, Palermum ad oppidum , quod Sanctum Germanum nuncupant, arcis Ianulæ præfecto in custodiam misit : quasi annuentibus fati, vt is in eam arcem custodiendus mitteretur, quam esset aliquando sua virtute seruaturus. Per id fermè téporis Gartias Cabanellus, Hispanus eques: vir præter rei militaris scientiam, moderatione insignis , quem ad montem Fusculum cum parte equitatus Alphõsus reliquerat, nequid commeatus ex Beneuentano agro ad hostes deferri posset, consilio, atque opera Petri Squacquari Beneuentana arce per hunc modum potitus est. Erat eius arcis præfectus Petri , quem dixi , vitricus. Isque quòd hunc sibi fidelem matris causa, futurum arbitrabatur , clam per internuntium agere de arce ipsa Regi tradèda cœpit. Idq; illi magnis præmiis persuasit. Re igitur, dieq; constituta in tempore ad arcem affuere, qui à Gartia mittebantur: iisq; per summum silentium à Petro per scalas admissi sunt : oppressisq; mox vitrico, & custodibus cæteris, arcẽ occupauere. Quod vbi Gartias, qui haud procul in insidiis aberat, agnouit, repẽte cum omnibus copiis profectus sub arcem constitit , mox in vrberem, nisi deditio fieret, per arcem ipsam irrupturus. Quo casu oppidani consternati , cùm nullam iam in armis spem reponerent , absque certamine deditiõnem fecerunt, præsidiũque intromisere. Alphonso rei feliciter conficiendæ spe haud mediocriter aucta , cum copiis Beneuentum contendit : finitimisq; castellis, oppidisq; compluribus debellatis, cùm nonnullę etiam sua voluntate in deditiõnem venissent, reliquam hyemem in iis locis egit. Ea namque vrbs & peropportuna visa est ad belli sedem, siquidem triginta modò millibus à Neapoli distans agro Campano, & Picentibus imminet. In colle sita, circumquaque despectum habet. Ad hæc flumina duo proxima, vt nulla prope hostium vi oppidani ab aquatione prohiberi possint. His rebus cognitis Antonius Caudola res secundas Alphonso pertimescēs, quem sibi ob suspectam fidẽ infensum sciebat , misit ad eũ, qui de reconcil

conciliatione ageret, filiumq; in id fidei pignus, atq; obsidem offerret. Alphōsus simul vt ea sese cura liberaret, simul vt suam clemētiā, humanitatēq; testaretur, petenti erroris veniam dedit. Eoq; rursus in gratiam recepto, filium ad se missum Ferdinando filio comitem, atque affectatorem datum, in æquo propè honore haberi voluit: constituerátque adolescenti maiorem natu filiam vxorem dare, si is in proposito, & fide permanisset. Post hæc Alphonsus Capuam regressus, ad Calatiam nullo iam obsistente, exercitum ducit. Cúmque oppidanos aliquot dies obsessos ad deditionem cogere non posset, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos misit, qui iis persuaderet, vt deditionem facerent: suamq; potius clementiam, quàm vim experirētur. Sed cùm illi nihilominus in proposito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti æneo, per aduersum montem, summo labore subuecto, eos ad deditionē compulit: urbēq; præsidio firmata Beneuentum rediit: atque ad Padulam castellum non longè à Beneuento situm, castris positus, paruo negotio, id ad deditionem compulit: inde ad Apicium ducit, terrorēque finitimis latè iniecto, complura castella circumiecta, ad deditionem adacta, in fidem recepit. His rebus gestis Vrsariam iter intendit, qui locus est in Apulia, eo consilio, vt iis copiis, quas ab Antonio Candola expectabat, præsidio esset: veritus ne Franciscus Sfortia, qui equitatu multum poterat, sese obliiceret, quò minus ad se proficiscerentur. Nanque Franciscus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atque alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quæ pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quam provinciā armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, præstantem equitem, quem summæ rerum suarum in Apulia præposuerat, partem copiarum, in quibus Cæsarem Martinengum, virum fortem, illum magis quàm fortunatum, miserat: qui & oppida sua tuerentur, & Renatum, quoad tutò possent, adiuuarent. Castris ad Vrsariam positus, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonii, vir rei militaris peritissimus cum quingentis equitibus ab Antonio missis ad Alphonsum venit. Aberat autē oppidum Troia ab Vrsaria haud plus quatuor millibus passuū: cō Francisci copię conuenerant: deinde Alphonsus magnam

x 3 equitum

equitum manum, sub Troiam mittit, qui hostes ad pugnam prouocent, quanteq; sint eorum copiar, cognoscant. Quod hostes procul conspicati, correptis armis, magno numero obuiant. Natura loci hæc erat: clius est in altitudinem passuum circiter quingentorum, cæterum leni ascensu: ante hunc vasta camporum planicies iacet, paruis quibusdam tumulis interiectis, vberissimo, ac præpingui solo, sed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quæ dixi, cliui fastigio sita est Troia, circaq; eam rursus se pandit vasta altera camporum facies. Ipsa vrbs fossa est & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hostes, Alphonſi equitatum adorti sunt: pugnaq; insignis pro numero equitum edita. Neutris aliquandiu pedem referentibus, ad postremum, cum diutius resistere non possent, in fugam coniecti sese in urbem recepere. Quo facto, Alphonſus satis cognito, ut sibi videbatur, quantum viribus hostis & virtute posset, receptui cani iussit. Post hanc pugnam quadriduo cessatum, hostibus sese intra muros continetibus. Deinde cum plerique de Alphonſi equitatu Troiam versus contenderent, ut urbis situm specularentur, Cæsar confestim eductis copiis primum sub vrbe incliuo constitit. Quod ubi Alphonſus agnouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierant, omnem exercitum in acies nouem diuidit: peditatuq; in medium collocato, læuo cornu Ioannem Vintimillium præficit: ipse dextrum regebat. Principio antecursores, ac leuis armaturæ homines, qui ad certamè hostes illicerent, præmittit. Erat Victoris, quem supra memoravi, consilium non decertare omnibus copiis: sed ut in cliuo stantes non paterentur hostem ad urbem succedere. Cæterum Catus, vnus è ductoribus, & alii quidam dimicandi auidi, consilium immutari cœgerunt. Hi enim simul Regios propius accedere conspexere ad angustias quasdam cliuo propinquas, illico progressi sunt: ut hos ascensu prohiberent. Quibus repulsis instante atque adhortante Rege cliuum transcenderunt. Nonnulli hostium effuso cursu in medias Regionum acies inuecti, redeundi facultate adempta, intercepti sunt. Cumq; Cæsar hostes circunueniri posse arbitraretur, quod eorum cornua angustiora erant: equitatum, quem in læuo cornu statuerat, dextrum Alphonſi cornu, quod eam partem infirmiore existimabat, circumi

circumire, & alacere ferire iubet: ipse dextrum cornu inuadit, & iam ab ea parte, variante fortuna, Regios premere, atque vrgere cœperat. Quod postquam Alphonsus animaduertit, confestim aduersus cliuum cum dextrâ ala, & peditatus robore cōtendit, eo videlicet consilio, vt hostes ab vrbe excluderet: quo facto & prælium, quod iam ab ea parte profligari cœperat, restitutum est: & hostes, vt Alphonsus cogitauerat, veriti ne reditu intercluderentur, sensim cedendo, terga verterunt. Fugientes consecrati Regii, plerisque captis, sub vrbis mœnia præcipientes egere. Hic Franciscus Seuerinus vir acer, veritus ne vnâ cum ciuibus, qui armati auxilio suis in pugnam exierant, hostes in urbem irrumperent, cum sua cohorte tandiu hostiû impetum sustinuit, dum oppidani sese in oppidum reciperent. Quos vbi urbem ingressos vidit, calcariibus equo subditis, non modicæ latitudinis fossa strenuo saltu transmissa, in oppidum se recepit. Insequenti hostes Alphonso quidam de equitatu hostium infesto telo sub urbem occurrit: quærentiq, quisnam esset, nam paludamento insigni præter cæteros utebatur, quû Regem se esse respondisset, perspecta Regis fiducia adeo conterritus est, vt telo, quo eum petiturus venerat, abiecto, sese ad eius pedes proiecerit, atque ei vltro dederit. Multi hostiû, quod clausis portis, non recipiebantur metu instantium tergo Regionum, non prius finem fugiendi fecere, quàm Nuceriam peruenerunt. Sunt etiam, qui miraculi loco referant, strenuum quædam equitem (nomen obscurum est) quum hostem in oppidum fugientem insequeretur, per patentem vrbis portam concitato equo inuectum, per auersam portam stupentibus cunctis incolumem euasisse. Ad duas horas acerrimè decertatum est. Post hæc Alphonsus signo receptui dato, Vrsariam in castra copias reduxit: Exinde Vicarum mouit, octo millia passuum is locus abest à Troia: primoq; impetu, vallo eruto, fossam transgressi milites, alii muros missilibus oppugnare, alii scalas applicare aggressi. Oppidani quanquam repentino Regis aduentu perculsi, nihilo tamen segnius armati, subito in muris apparuere, ac transilire conantes lapidibus repellebant. Cum autè Regii acrius instarent, nec à muro repelli possent: complura apum aluearia, quæ fortè paulo antè ex agris, metu hostiû intra castellû congerierant, in muros arrepta, in hostes deuoluer

deuoluerunt. Quorum fragore irritatz apes cū circumuolarent, non solum os, atque oculos oppugnantium incessabant, verumetiam sese armis, & interioribus tunicis inferentes, hos maiore quadam molestia, & malo afficiebant. Perturbatis rei nouitate, qui ab ea parte rem gerebāt militibus, eorumq; plerisque retro cedentibus, Ludouicus Podius (quem vulgò Putium appellabant) maiore, quā pro corporis statura, animo, ac viribus, vnus ē Regiis purpuratis, quamuis supernè omni missilium genere peteretur, fortiter tamen substitit, nec quem ceperat locum deseruit, donec maiore hostium concursu in eam partem facto, in fossam reiectus est. Nec ob id tamen prelio abstinit: sed rursus, ac sēpius eundem locum, vnde deiectus fuerat, occupauit. Erat verò is locus adeò procliuis, vt in eo vestigium haud satis firmari, sistiq; posset. Itaque ab iis, qui circunstabant, hastis sese subrigi, ac sustentari iussit. Atque ita eorum adminiculo suffultus, nunc hasta, nunc gladio propugnatores petebat. Cæterum dum pertinaciter pugnat, vultus sub dextrum oculum, mucrone ictus, accepit. Ac nec sic quoque saucius pugnare desit. Interim haud procul inde vestibus subrutus murus, cū expectatione omnium celerius cecidisset, nonnullos qui auidius subierant, oppressit. Tum per muri stragem irruptione facta, cū tamen & ruinis innixi oppidani fortiter resisterent, castellum captum, prædāq; militi permissa. Fœminarum decus, Regio iussu, pro sua consuetudine, seruatum: dato negotio quibusdam senioribus, vti eas in sacram ædem compulsas ab iniuria militum defenderent. Vicarensium calamitate cognita, aliquot castella finitima, metu percussa, sua sponte legatos de deditione ad Alphonsum misere: eaq; ab eo perbenignè in fidem recepta. Per idem serè tempus Raimundus Caudola Antonii patruus, qui & ipse post reconciliatum Alphonso Antonium, Renati partes deseruerat, ad Alphōsum cum parte equitatus veniebat, & cum eo Iosias ac Ricius: quos cū Franciscus Sfortia copias cogere audisset, Ioannē fratrem cum magno equitum numero ē Piceno, qui hos distineret, & si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, adoriretur, iis obuiam misit: eosq; sub urbem Thetim incautos nactus, leui certamine fudit, ac fugauit, capto Raimundo, atq; aliis compluribus equitibus. Iosias ac Ricius inter tumultum elapsi sibi salutem

salutem fuga quaesierunt. Antonius Raimundi captiuitate cō-
 perta, confestim animo immutari cœpit : siue quod Ioannem
 Sfortiam, qui in propinquo cum copiis aderat, timeret : siue
 alia ratio subesset. Ac ne quid noua consilia agitantem reti-
 neret, causatus quod mater ægra filii desiderio conficeretur,
 ab Alphonso petere contendit, vti filium per aliquot dies re-
 uerti ad suos pateretur. Alphonsus, etsi intelligebat quo ani-
 mo filium posceret, tamen cogitans Antonii magis interesse,
 quàm suam amicitiam suam sequi: eius postulatis haudquaquam
 refragari statuit: moxq; adulescentulum ad illum remitti per-
 misit. Cumq; in Pelignos proficisci decreuisset, vt labantes po-
 pulorum animos Ioannis Sfortiæ aduentu, confirmaret: post-
 quàm suam profectionem grauem, ac suspectam Antonio fore
 cognouit, ne quid ei occasionis ad rebellandum daret, cōuer-
 so itinere in Campaniã rediit. Deinde certior factus Eugenii
 Pontificis copias aduersus Franciscum Aquinianum ad Stran-
 gulagallum (id ei oppido est nomen) profectas esse, Renato
 per id tempus quiescente ob copiarum paucitatem: maximis
 cō itineribus confestim contendit, vt hominem sibi amicum,
 cuius fidem, & constantiam in omni bello expertus fuerat, pe-
 riculo leuaret: primoq; suo aduentu summotis hostibus obsi-
 dionem irritam fecit. Protinus ad Pontem Coruum retrò fle-
 xit. Quod cùm propter loci naturam, & præsidium, absq; tor-
 mentis expugnare se posse diffideret: motis inde castris, castel-
 la quædã finitima expugnaui. Cumq; ad castellum, quod Ru-
 pem Gulielmam vocant, duceret, vicos, qui circa ipsum ca-
 stellum erant, vi cepit: ipsum verò castellum loci natura vi ca-
 pi prohibebat. Est enim situm in altissimi montis cacumine,
 undique abrupto, & ab vna tantum parte peruio: eodẽque
 aditu difficillimo. Cæterum vicorum expugnatio, & famis im-
 pendentis metus incolas ad deditionem compulit. Rebus vbi-
 que prosperè gestis: Alphonsus quod in iis locis nihil aliud ge-
 ri, per anni tempus, posse intelligebat, Capuam reuersus est.
 Post hæc animo reputans omnem Campanum agrum, præter
 Puteolos, in suam potestatem, fortunæ benignitate, redactum
 esse, & superos, quocunque iret, cœptis fauere, de Neapoli rur-
 sus obsidenda consilium cepit: præsertim cùm Renatus exi-
 guum equitatum, vt ante dixi, haberet. Atq; inter apparatus

y

rcrum

rerum, Capreas oppidū in insula eiusdem nominis sitam, oppidanorum quibusdam tradentibus cepit: quo capto, reliqua insula missis eò triremibus, quas tum habebat, abscissa; certamine potius est. Ad hanc insulam quum forte rostrata, qua pecunia ex Gallia Renato afferebatur, paulò post appulisset, facti nescia, comprehensa atque direpta est, omnia iam Alphonso felicitati permittente fortuna. Protinusq; Neapolim cum exercitu profectus, ad castra vètera consedit: is enim locus visus est castris maximè idoneus: tum propter pabuli, & aquarum copiam, tum quòd in collem molliter assurgens, facillè muniri poterat. Hunc à Septentrione, atque à Meridie eminentem simplici vallo, ac fossa, ab Oriente, quòd ea pars plana, & ob id minus tuta videbatur, duplici fossa, ac vallo, crebrisq; turribus in castelli modum communiuit, magno tormentorum numero, idoneis quibusq; locis, imposito his munimentis perfectis: Ferdinando filio, admodum puero, recens cum nauibus ex Hispania ad se profecto, magna iam tum, atq; præclara indole, quem omnino Corellæ regendum dederat, cum parte copiarum in castris relicto, ipse Puteolos cum reliquo exercitu profectus est. Prius enim id oppidum sibi expugnandum videbatur, ne quid omnino circa urbem Neapolim relinqueretur, quod obsessorum spem aliquo modo aleret: castrisq; prope oppidum positis rostratas accersit, quæ mari commeatus importari non sinerent: tormentisq; eodem conuectis infestare oppidanos cœpit. Hi verò naturali situ freti, quândiu iis copia fuit rei frumentariæ obsidionem tulere: nec ullis terroribus iniectis ad deditionem compelli potuerunt. Postquam verò res frumentaria deesse cœpit, subsidiiq; desperatio animos subiit, missis, qui cum Rege de deditione agerent, atque iis, quæ postulabant, impetratis, confestim Alphonso portas aperuerunt. Inde ad oppidum Turrim motis castris, oppidanos perculsos quòd omnia ad Alphonsum deferri videbant, ad deditionem sine certamine coëgit. Toto agro Neapolim circumiccto, in potestatem redacto, Alphonso Neapolim haud cunctanter ducit: transmissaque montana arce, in monte opposito arcis regiæ, vbi inerat modica planities, ad mille passus castra ponit: ipsūque collem occupat, qui maritimæ arcis imminabat. His duobus castellis, altero in quo

Ferdin

Ferdinandus confederat, altero sub urbem excitatis, validoq; præsidio firmatis, Neapolitanam urbē obsidere arctius cœpit. Renatus præter urbanas copias, quæ exiguæ erant, ad d c c c sagittarios habebat, quos Genuenses duce Arunte Cibonio viro forti ad eum nauibus miserant. Is est Aruns Cibonius cuius forti fideliq; opera, bello perfectō, Alphonsus Rex victor, multis maximisq; in rebus postea est vñsus. Nam cū per belli tempora Andegauensis factionis dux Renato Regi egregiam operam nauasset, præesse Neapolitanis iussus, ita illos Prorex, abstineret & summa cum integritate iure dicundo, sibi deuinxit, vt parta victoria Alphonsus, illum Neapolitanorum precibus adductus & in gratiam receperit, & Proregem eundem iis præesse iusserit. His nauibus aduecta & non exigua frumenti vis famis metum in aliquot dies sustulit. Nam Genuenses eum regno pelli, imperiumq; ad Alphonsum deferri, ægrè ferebant, & ob id illum enixè, quoad poterant, adiuuabant. Edificarat Renatus aduersus arcem maritimā castellū, in eius collis fastigio, in quo Alphonsus castra fecerat: idq; adhuc in eius potestate erat: quod cū Alphonsus inprimis tollendum censeret, eò confestim copias admouit. Custodes tūm leui loci munimento diffusi, tūm annonæ inopia adacti, quarto die deditionem fecerunt. Iam enim Neapoli parua admodum copia frumenti reliqua erat. Postridie verò eius diei, quo id castellum in deditionem venit, fortè duæ ingentes Genuensium onerariæ frumento & cætero comœatu onustæ Neapolim appulerunt. Quarum aduentu in aliquod tempus recreati Neapolitani aliquanto fortius obsidionem pertulerunt. Id verò castellum Alphonsus latiori muro, ac fossa continuò circumdatum, valido præsidio firmavit. Leuia deinde quotidie certamina, vt pote ex ptopinquo, ex vtrisque castris, vario euentu, conferebantur. Procedente verò in dies obsidione fames omnium malorum obsessis grauissimum (iam enim propè cōsumptum erat quicquid frumenti naues conuexerant) vrgere Neapolitanos cœpit: ingentiq; pretio tritici modius comparabatur. Neque enim vlla pars in eo regno relicta erat, vnde quicquam ad illos frumenti, aut vllum genus comœatum deportari posset, clauso omni, terra, mariq; aditu. Hæc tantūm quæ ex Gallia petebantur, & difficulter cū ingentibus Genuensium

sum onerariis, & immenso præterea pretio comparabantur. Quæ necessitate coacta urbana multitudo, sæpe vrbe excedebat: pluresq; discessissent, ni hos pro hostibus haberi, & capi Alphonsus iussisset: quod videlicet ab illo, optima ratione est factum. Nam quò plures abire contingebat, hoc diutius reliqui obsidionem tolerare poterant. Fuere autem qui in publico consilio (tantum licentiæ faciebat fames) Renato suaderent vt legatos ad Alphonsum mitteret, qui de tolerabili aliqua pace agerent. In hoc rerum statu decreuit Alphonsus Vicum oppidum petere, quod in Mineruæ promontorio situm à Renato tenebatur: eoq; cum rostratis profectus oppidanos intra paucos dies, subsidii spe abiecta, ad deditionem compulit. Deinde Massam progressus, id oppidum deditibus se oppidanis cepit. Post hæc Surentum adiit: quod cùm ad deditionem nullis terroribus, aut minis compelli posset, latè populato agro, Puteolos rediit. Haud multo post nuntiatum est Alphonso, oppidum quod Sanctum Germanum vocant, à Ricio occupatū. Erat hic Ricius obscuris ortus parentibus, homo leuissimus & modò harum, modò illarum partium. Nam ex milite gregario ductor factus, magna latronum manu comparata, aliquot Romani Pontificatus oppida armis oppresserat. Is quò facilius Alphonsum falleret, se ei amicum per id temporis simulabat. Subornatus autem à Romanæ arcis præfecto, quicum affinitatem contraxerat, per dolum id oppidum cepit. Erant in eo oppido complures, qui eius regionis principatum ad Eugeniū Pontificem trahi cupiebant. Oppido tum præerat Arnaldus, qui arcis Regiæ præfectus fuerat. Hic vt primū Ricium per oppidum iter facere constituissè accepit, id illico ad Regem scribit: simul quid se agere velit, percuntatur. Fecerat quidem ea affinitas, quam dixi, nonnihil suspectum Alphonso Ricium. Itaq; primū Arnaldo mādāt, vt illi transeunti, si absq; periculo possit, manus iniiciat. Mox cùm vulgatū esset, eū ad se ire cum copiis (sic enim Ricius Regi scripserat) simulans velle se sub eo stipendia facere, mutato consilio iubet, ni Ricius noui quicquā moliatur, vti eum incolumem transire patriatur: quòd scierit eū ad se proficisci statuisse: sed quoad fieri possit, operam det, nequid ab illo per negligentiam detrimenti capiatur. Quibus literis acceptis Arnaldus, plerosque factionis Regiæ seorsum alloquū

alloquutus, in tempore secum adesse iubet. Nam peditatum, quo resistere Ricii conatibus posset, non habebat. Profectus ad oppidum Ricium cum paucis primùm ne suspicionem multitudo pareret, per patentem portam ingressus est. Tractoque de industria cum portæ custodibus sermone, substitit, donec qui sequebatur, affuere. Quem simulatq; Arnaldus prospexit, obuiam cum paucis ad portam progressus, illum venientem in forum deducit. Tum aduersæ factionis homines, eius consilii conscii, ad eum frequentes conuenerunt: quorum studio cognito, ad quendam ex his coniurationis principem cōuersus, & num omnia parata forent percontatus, vtparata audiuit, illicò Arnaldum comprehendi, atque in custodiam tradi iussit. simul excursionem per oppidum facta, & aduersa factione perterrita, oppido, sine certamine, potitus est. Inde ad arcem Ianulam, (sic enim appellant) oppugnandam profectus Arnaldum vinctum eodem perducit: si fortè posset, fraternæ mortis terrore iniecto, Martinum arcis præfectum ad deditiōnem adigere. Sed cum ille pertinaciter affirmaret, non passorū se villa priuata calamitate, arcem in cuiuspiam, præterquam in Regis sui potestatem peruenire: oppugnare arcem aggreditur: quæ cum acriter oppugnaretur, aliquot iam de præsidio vulneratis, Palermus ille centurio, quem amisso Carpenono, in hanc arcem in custodiam traditum, supra demonstrauius à Præfecto arcis, vti solueretur, & communi periculo succurrere permetteretur, requirit. Quo impetrato illico murum conscendit: hostesq; iam scalas admouere conantes, tanta lapidum vi obruit, vt nemo amplius arcem subire auderet: erat enim vt ingenti corpore, ita & ingentibus viribus: quo facto & suam in Alphonsum fidem testatus est, & pristinae virtutis fama recuperata dignus habitus est cui Rex & veniam errati dederit, & in ampliorem ordinem euexerit. Postquam Alphonso renuntiatum est Ricium eo oppido potitum, omnem eius recuperandi spem in vna celeritate positam arbitratus, nihil sibi ad festinationem reliquum fecit: citatoq; equo paucis, qui tum fortè cum eo erant, sequentibus (nam tum fortè venatum ierat) ne nocte quidem intermisso itinere Theanum aduolat. Cæterisq; proposito edicto, se absque mora sequi iussis, postridie mane plus .l. x. milibus confectis ad oppidum peruenit:

ea verò celeritas Ricium imprimis consternauit: neque enim Regem tam citò affuturū crediderat. Existimabat illum, priusquàm moueret, cogendis copiis tempus cōsumpturum, sibiq; interea expugnandæ arcis facultatem fore: castris ante oppidum positis Alphonsus, antequàm vim experiretur, donec copiarū reliquæ conuenirent, ad Ricium misit: qui hortaretur ut ab incepto absteret, oppidoq; cederet: quod si faceret, errori se eius parsurum. Qui cum in proposito perstaret: ut primum copiis se satis instructum putauit (nanque ad illum interim pedites, atque equites, è diuersis locis confluebant) statuit Alphonsus oppidum totis viribus oppugnare, ne oppidum tam opportunè situm, & Neapolitani regni firmissimum claustrum, in inimicorum potestatem deueniret. Cumq; naturam regionis diligentius intueretur, animaduertit montem, quem Ricius infederat, facile circumiri, ac desuper hostem opportunè peti posse. Itaque Mendociam Hispanum, impigrum virū, cum peditibus ducentis, trans montem, clam hostibus, continuo ire præcepit; & si qui occurrant, è Ricii peditatu se esse simulare. Id oppidum ad montis Casinatis, quem dixi, radices situm est: idq; exiguus amnis interluit. Arx ab oppido aliquantum distat, eminenti loco sita: supra arcem ad mille ferme passus templum est, de quo diximus: opus vetustate, religione, præcipue Diui Benedicti corpore, percelebre, castelli cuiusdam instar duplici muro circumdatum. Per cuius templi exterioris murum (nam & is quoque ab hostibus custodiebatur) Mendocias cum sociis transitum faciens (nam alios expectabat) custodes sefellit. Ricius cognito Regis de oppugnatione consilio, ex oppido prodit, ubi se haud satis tutum existimabat, dispositis per muros partim ex suis, partim ex oppidanis, qui resisterent: eosq; tumultuosos, qui Regiis castris imminebant, insidet: quos tamen prius occupatos præsidii firmauerat. Alphonsus interea copias instruxerat: nihilq; aliud oppugnationem differebat, quàm eorum, qui circummissi erant aduentus. Iamq; ab omni parte Ricius sibi satis prospexisse videbatur, cum illi extemplo supra caput, veluti procella quardā, Mendocias apparuit. Nanq; ii, qui pro templo stabant: opinari hunc esse reliquum Ricii peditatum (ut diximus) atque, eum cum suis ad Ricium descendere: Ricius quoq; Mendociam Ricio tum esse,

esse, quem præstolabatur, suspicatus, patrum per substitit. Sed mox fraude cognita aduenienti Mendocæ se obiecit. Quod ut Alphonsus animaduertit, omnes suos, quos in armis, ut diximus, paratos, atque instructos habebat, partim in hostem pugnare, partim oppidum adoriri imperat. At Riccius ancipiti malo circumuentus se confestim in fugam coniecit: viaq; per medios hostes ferro facta, amissis pluribus, destitutoq; oppido primo in templum mox per deuulos saltus in oppida, quæ propinqua erant, euasit. Quo fugato Alphonsus confestim oppidum absque certamine recepit. Ibiq; Arnaldi fratre cum valido præsidio relicto, ipse Capuam reuersus est. Qua in re profectò nescius virtus ne magis, an celeritas eius laudanda sit. Neapolis interea arctissime obsidebatur: nec re frumentaria modo, verum etiam aqua recisa extra urbem aquæ ductu oppidanis laborabāt. Quocirca ingens tristitia oppidanorum animos ceperat. Angebantur res adeò mutatas esse, ut qui prius Eugénii Pontificis, & Iacobi Caudolæ auxiliis instructi sibi pares Alphonsi viribus videbantur, nunc omnibus destituti subsidiis, cum ante portas binis castris positis victorem viderent, quem nauali prælio superatum, & captum, nunquam amplius id Regnum petere ausurum putarent. Esse in illius ditione Siciliam commeatu, ac cætera bello necessaria suppeditantem: esse Sardiniam, Baleares Insulas, Barchinonensium atque Aragonum regna amplissima, unde illi pecunia, ac milites in bellum subministrari possent. Angebantur quoque vehementius frumenti, ac pecuniæ inopia, non ærario modo, verum etiam priuatorum ciuium facultatibus diuturno bello exhaustis. Duplex modo spes supererat. Sed altera quidem minus firma. Nam Genuenses, etsi se libenti animo adiuuari ab illis sciebant, tamen grauari tantis, ac tam crebris sumptibus existimabant. Altera erat in Francisco Sfortia, & Antonio Caudola. Sed alterius cunctationem videbant, alteri non satis credebant. Omnia tamen tentanda, priusquam vltima experirentur, vociferabantur. Quorum vocibus permotus, ut par erat, Renatus, ad Genuenses & ad Antonium Caudolam, qui cum eo post receptum filium in gratiam redierat: simul & ad Franciscum Sfortiam in Picenū crebro nuntios dimittebat, qui docerent, quas in angustias res suæ redactæ essent, binis circa urbem

bem castris hostium positis, & ut cum copiis celeriter aduola-
 rent, si se saluum vellent, hortarentur. Ceterum hæc spes omnes
 vanæ, atque irritæ euasere. Nam & inter Genuenses, cum iam
 decreta classis esset, pecuniâq; in stipendium imperata, de præ-
 fectura inter Ioannem Fregosum, Thomæ fratrem, qui per id
 temporis Genuensis vrbs principatum obtinebat, & Ioannem
 Antonium Fliscum nobilitatis principem orta contentio, ne
 classis perficeretur, impedimento fuit: & à Francisco, atque
 Antonio, aut nulla, aut serò auxilia venire. Quum hic esset re-
 rum status, nec speraret Alphonsus Neapolim aliter quàm fa-
 me, aut proditione capi posse: aperuit ei fortuna inopinatam
 quandam ad victoriam viam. Namque Anellus faber quidam
 cæmentarius, quem fames Neapolim exire compulerat, ad
 eum profectus, docuit vrbem haud magno militum periculo
 si rei præmium esset, capi posse: atque in id operam suam
 atq; studium est pollicitus. Hunc Rex collaudatum, & maiori-
 bus, quàm eius fortuna caperet, promissis oneratum, de ra-
 tione rei agendæ percontatus (omnibus, quibus opus erat, ce-
 leriter preparatis) ad ducentos viros sortes deligit: qui cum
 Anello, ac fratre nocte aquæ ductum ingrediantur, & in iis Ma-
 zeum Ianuarium, ac Diomedem Carassam: & alios quosdam
 Neapolitanos, qui patriâ exules multos annos eum sequuti fue-
 rant, quibus vrbs loca nota erant, omnesq; paratos in armis
 esse iubet, causamq; suppressit. Sub mediam noctem quum
 vocati omnes conuenissent, ducibus rem aperit: hortaturq;
 ut intrepido animo rem aggrediantur, quæ sitis ingentem vi-
 litatem, & decus allatura. Quo ve vno, atque eodem tempo-
 re & illi mœnia occupare, & ipse cum copiis adesse possit, mā-
 dat, ut cum in demonstratum locum ex aquæ ductu emerse-
 rint, id sibi per eos, qui reliqui in aquæ ductu fuerint, signifi-
 cari confestim curent, rem à primis ad nouissimos perferendo.
 Erat autem ingressus in aquæ ductum per puteum alterum ex-
 tra vrbem ad lapidis iactum in horto quodam positum: in quē
 per funem septem & viginti cubitorum dimitti oportebat:
 datoq; vni ex his negotio, ut cum sciret primū eos ē puteo in-
 tra tectum euasisse ad se referret, scalisq; & vectibus traditis,
 eos dimisit. Adiecit præterea uti quarta noctis vigilia, post-
 quàm ē puteo emerissent, facto impetu mœnia aggredieren-
 tur:

tur: oppressisq; illico custodibus turrim vicinam occuparent. Cereris verò, vti imperata facerent, ducesq; sequerentur, præcepit. Cum his mādatis profecti leuiter armati ducibus Anello, ac fratre in puteum, per quem descensus erat, sese tacitè per funem demittunt, accensaq; intus funalia præse ferentes: cum per cæcam testudinem singuli progredierentur, ad foramen, per quod aqua in urbem illabebatur, absque labore perueniunt. Aggressiq; murum perfodere aliquanto plus temporis in eo excidendo, quàm Anellus putauerat, propter eius crassitudinem posuere. Eoq; claustro perfosso, vltius progressi per canalem, qui ab aquaductu in puteum ferebatur: non absque difficultate in ipsum puteum descendunt. Restabat secundus labor, vt scilicet è puteo in domum euaderent. Anellus igitur & frater primi, subiicientibus humeros sociis, pedibus simul, ac manibus per murum niti cœperunt: donec ad foramina quædam per quæ erat in puteum descensus, paulo supra hominis magnitudinem, peruenire: ad quæ statim appulsi ad summum euaserunt. Fortè autem pridie eius diei Neapolitani magnum lapidum aceruum, propter huiusmodi suspicionem, vt in puteum inspicerent, ex operculo deiecerant: nec postea siue obliuione, siue negligentia lapides imposuerant. Quod si esset factum irritò haud dubiè incepto, puteum ingressos reuerti oportebat. Eo igitur operculo facili, ac sine strepitu sublato, Anellus, ac frater primi in domum exiliunt: omnibusq; exploratis ne quid insidiarum subesset, postquam neminem adesse cognouerunt, per funiculum è puteo delatas secum scalas attrahunt: quibus, qui in puteo erant, scandere cœperunt. Difficilis erat præsertim armato ascensus per nauales scalas: quæ cum ab imo vagæ, atque instabiles essent: nemo erat, qui subsistere auderet: ne aut homines, aut armorum casus periculum afferret. Inter hæc muliercula, cuius ea domus erat: primùm graui odore, quem è puteo limus exhalabat: tum lumine inspecto exanimata celeriter accurrit: iisq; visis, qui iam emerlerant, continuò exclamat. Fueratq; haud dubiè proditura insidias, ni celeriter oppressa vocem emitte inhibita esset: filia quoque iam adulta matrem orare vehementius cœpit, ne fortunæ aduersaretur. Adhæc terrori immixtæ preces, magnâque silentii præmia mulierem inter spem, metumque

dubiam placauerunt. Iam sol exortus erat, cum vix quadraginta ex omni numero puteum euaserant, & qui ingressum nuntiare regi debuerat: siue negligentia, siue quod is metu; erumpente luce, à destinato loco discessisset, nihil regi significauerat: qui rei euentum operiens, paratus cum copiis erat. Cùmque accepisset neminem suorum in muro apparere: nihilque tumultus ex vibe audiri: putauit omnes aut cæcos esse, aut metu exilire non ausos: itaque propius ad urbem profectus ab ea parte, quæ occupanda erat, ad muros succedit. Id verò consilium, vt primò in discrimen ingressos adduxit, ita victoriæ causa ad postremum fuit. Nanque eius aduentu cognito Renatus cum ea manu, quam ad subitos casus parauerat, citato equo ad muros contendit: hostesque procul amouit. Ingens verò pavor, & consternatio hos, qui iam è puteo emerlerant, cepit. Nec regredi in puteum ne se armorum strepitus propinquis hostibus proderet: nec propter paucitatem erumpere audebant, sed mortem taciti continuo expectabant. Alphonsus vt vidit intus à suis nihil misceri, desperatis rebus signo receptui dato castra versus proficisci cepit. Quod postquam Renatus animaduertit, periculum omne depulsum arbitratus, relictis custodibus, & ipse in regiam rediit. Forte quidam ad puteum, vnde erat in aquæductum ingressus, protectus erat, rei ipsius nescius. Isq; re cognita ad Alphonsum nuntiarum cucurrit multos è puteo prodisse, atque in domo tacitos ob metum latere. Eo nuntio accepto celeriter conuerso equo urbem repetit: atque ad mœnia succedit, quo eorum animos acueret. Inter hæc mulieris, quam dixi, filius à statione sua domum venit pulsatisque foribus quum nemo aperiret: insidias illicò subesse suspicatus cepit infestius pulsare & fores perfringere. Mater & qui intus erant exanimati quid agerent, nesciebant. Alii subito patefacta ianua petendum, atque interficiendum hominem. Alii ob matris, ac sororis beneficium capiendum modò, nec vltius in eum sæuiendum censebant. Quam sententiam quum omnes probarent, referatis paulum foribus quum niterentur manus iniicere, repente vt hostes vidit, trepidus refugit: hostesque intra urbem esse vociferans ad Renatam subitò peruolat: quæque viderit, refert. At qui intus erant, vt insidias palam

iam factas esse conspexere, nec reditus, à lateribus locum dari, vno agmine repente è domo profiliunt: primòque impetu mœnia propinqua (vno tantum vigile ibi reperto) turrimq; occupant. Nam cæteri custodes: tanquam eo die nihil discriminis restaret, in diuersa abierât. Renatus eo nuntio primum, deinde tumultu excitatus (vt adhuc erat armatus) ad mœnia celeriter reuersus, impetum in hostes facit. Quibus visis Alphonfus ad muros cû copiis aduolat: quoq; suis animos adderet, scalas admoueri imperat. Cæterum oppidani eam muri partem faciliè tuebantur, & ne quis per scalas in captam turrin euaderet grauium saxorum deiectu obsistebant: eosq; qui turrin occuparent, manubalistis incessabant. Dum pugnatur, obequitans mœnia Alphonfus animaduertit paulo supra eam partem, quæ oppugnabatur, locum quendam neglectum esse (nanque eius custodes deserta statione ad propinquum tumultum se contulerant) Itaque scalas celeriter admoueri, eumq; locum occupari iubet. Sperans eo facto aut urbem inde capi posse, aut certe hostes ab oppugnatione eorum, qui turrin occupauerant, auerti. Is verò locus hoc faciliùs occupari posse videbatur, quòd veluti in arcum curuatus à Renato, & iis, qui cum eo pugnabant, conspici non poterat. Iam verò ex iis, qui turrin occupauerant, cum tormentis, atque omni telorum genere peterentur, partim grauius fauciati fuerant, partim ne in hostium potestatem venirent, sese è muro præcipientes dederant. Cumq; vnus ex iis. Ioannes Michaël Calatuillus, eques Valentinus, desperata salute in hostes delatus sese aliquandiu defendisset, à Renato confossus mortem honestam, ac gloriosam obliit: eratq; Renatus eam turrin recepturus, nisi à tergo subitò, atque improuiso cum ingenti clamore, & alacritate hostes inuecti terrorem intulissent. Potissima verò causa trepidationis fuit (quod plerunque ludente fortuna in bello accidere consuevit) res vtique parui momenti. Nam equus quidam forte captus, & insecutus à Petro Martino, vel (vt aliis placet) Sancio Barilio Alphonfi milite, per mœnia urbem ingressò, in hostes inuectus, opinionem præbuit captæ, & refractæ portæ proximæ. Is verò equus Sarni Brancatii fuerat, præstantis equitis & Renato percari, qui dum fortè per ea loca excurrens in hostes incidisset (adèpta ei ob viæ angustias

2 2 fugiendi

fugiendi facultate) captus fuerat. At Renatus primum cohortatus qui aderant, in hostes fortiter inuectus, eorum impetum paulum repressit. Mox verò, vt crescente hostium numero, suos exterritos animaduertit: nec posse diutius impetum sustineri, sensim referre pedem cœpit. Alphonsus interea ad Diui Ianuarii portam, quæ erat aliquanto remotior, quibusdam oppidanorum, quos belli fatietas ceperat, suadentibus, contendere partem suorum, & appulsis scalis eam portam effringere imperat. E quibus Lupus Simenes, Raimundus Buillus, atque Eximenus Corella, cuius potissimum opera in ea re vsus Rex fuerat, superatis mœnibus primi omnium urbem ingressi, plerisque aliis, vt intrarent, animos dedere. Quæ vt Renatus sensit, cui potissimum parti, aut loco succurreret incertus (omni spe defendendæ urbis abiecta) in prælio omnia expertus eam victori concessit. Tum & à Fori Boarii porta, quæ ad castrum Maris fert, & ab aliis diuersis muri partibus irruptio in urbem facta, omnibus stationes præ metu deserentibus: atque ad prædam discursum: à cædibus tamen temperatum, mox verò ingresso Rege, & prædæ quoque finis factus. Postridie eius diei, duæ ingentes Genuensium onerariæ, quibus comæatus deferebantur, ignaræ urbis capte supra portum apparuerunt. Propiusq; profectæ vt viderunt solitos lætitiæ clamores à ciuibus non edi, illicò suspicati res immutatas esse, sub arcem concesserunt, frumentoq; exposito, vini & comæatum causa Surrentum (quæ vna ciuitas in Renati fide permanserat) petiere, atque octauo ferme die Neapolim reuersæ: quàm proximè potuere sub arcem anchoras iecerunt, quæ si pridie ante captam urbem aduentassent: naualesq; socios in terram exposuissent, dubiam facere victoriam poterant. Per hunc modum Alphonsus Neapoli vrbe nobilissima, ac vetustissima, anno ab initio belli vno, & vigesimo, potitus est. In quo nescias profectò magis ne eius fortitudinem, & constantiam, an clementiam, cæterasq; virtutis laudes: an felicitatem admirare. Nanque in aggrediendis rebus impiger, nec labore vlllo defatigabatur, nec periculo cedebat vlli, Tantamque animi fiduciam in his agendis præferebat, vt sæpe eius milites cum pluribus, ipsi pauciores, dimicare non dubitauerint. In bello gerendo adeò constans, vt cum nec calamitas villa

rās vlla accepta, nec pecuniæ inopia, nec belli diuturnitas, nec
 commearum pēnuria, nec hyemis magnitudo ab incēpro
 reuocauerit. In victoriā adeo clemens, & moderatus, vt de ea
 laude possit cum quouis antiquorum Principum decertare.
 Clementiæ par facilitas, ac liberalitas erat: famis, sitis, frigo-
 ris, calorisq; inaudita patientia, ad quam per assiduos venan-
 di labores obdūruerat, adiuncta erat. Ad hæc literarum amor,
 (is enim vnicus doctorum Sotninum cultor suæ tempestatis
 fuit) & vini abstinentia accedebat, quod aqua infusum vix
 quicquam vini simile referret. Has tantas regis virtutes, con-
 siliū magnitudo rebus belli, ac pacis pariter perspecta æqua-
 bat. Ita portō felix, fortunatusq;, vt perraro vnquam vlla ac-
 cepta clade ipse vnus omnium regum fortunam in potestate
 habuisse videatur. Sed hæc alterius sint loci: nunc ad rem ge-
 stam redeo: ingressus urbem Alphonsus præconibus paulo
 post per urbem dimissis, vt populationibus modus statueret-
 ur, edixit: ac plerisque ciuibus, qui ad se supplices confuge-
 rant, bona iam à militibus occupata, cum ædibus liberè resti-
 tui iussit. Nec post id temporis hostile quicquam in tota vrbe
 perpetrari permisit. Quippe existimauit, & præstantis Regis
 esse victis ignoscere, & sapientis integrè, quam eueris ci-
 uitati dominari malle. Quo quidem facto vel inimicorum
 animos sibi maximè placuit. vnus supererat expugnanda-
 rum artium labor: hæ autem tres erant Capuana, Montana,
 & Regia: in quam se Renatus amissa vrbe receperat. hæq;
 omnes tum situ tum valido præsidio munitæ erant. Cæterum
 rei frumentariæ inopia laborabant, præsertim Montana, &
 Capuana. Itaque eas obsidere statuit, & in primis Capuam
 vtpote infirmiolem, & Regiæ iunctam: Vixq; quartus ab ob-
 sidione intercesserat dies, cum Ioannes Coxa, vnus ex iis,
 qui in Regiam cum Renato confugerant, à Renato petiit,
 vt sibi liceret cum Ioanne Caraffa de arcis ipsius deditione
 agere. Is enim Capuanae arcis præfectus, in eam uxorem, ac
 liberos habebat, nec ignorabat arcem ipsam ob commearum
 inopiam defendi non posse. Cui Renatus cum iam arci sub-
 uenire non posset, vt salutem suorum consuleret, permisit: atque
 vt paucorum quorundam dierum inducias peteret iussit: quas
 cum primò Alphonsus abnueret, ne Renatus ea occasione

noui quippiam in vrbe moliretur: mox iurato consilio, mis-
 sis Lupo Viteo, ac Raimundo Buillo ad Mariæ coronatæ
 templum, quò Coxa conuenerat, inducias concessit. Post
 hæc Ioannes vxore, ac liberis cum omni præsidio, atque
 omnibus rebus eductis, haud cunctanter arcem dedit. Re-
 cepta arce Capuana, totaq; vrbe in potestatem redacta, Al-
 phonfus; vti omnes arma ponerent, edixit. Haud multò post
 Renatus quum pecuniam non haberet, vnde arcem tueretur,
 & amissam urbem recuperare se posse diffideret, summaq;
 iam rerum omnium desperatiò animo obuersionetur abeundi
 consilium cepit. Potissimum quum haud sciret, an postea na-
 uium potestate, quibus se tuto mari committeret esset habi-
 turus. Quum igitur ita statuisset, Antonium Caluum, à quo
 grandi pecunia adiutus fuerat, arci præfecit: Montanæ arcis
 custodia Mazario Gallo commissa. Deinde nauem ingressus
 est, urbem quam amiserat, cum gemitu sæpe respiciens, ac
 fortunæ iniquitatem inculans, Octino Caratiolo, Georgio
 Alamanno, ac Ioanne Coxa tam mœsti discessus comitibus.
 Isq; secunda tempestate vsus ad portum Pisanum, inde terre-
 stri itinere Florentiam ad Eugenium Pontificem, quo amicoq;
 utebatur, profectus est. Post cuius discessum Alphonsus belli
 reliquias confestim persequi statuit. Itaque cum accepisset
 Antonium Caudolam cum Ioanne Sfortia Francisci fratre
 copias contrahere, aduersus eum proficisci instituit: debel-
 latum prorsus existimans, si illos vno modò prælio vicisset,
 retinebat enim adhuc Franciscus complura in Apulia oppi-
 da. Vrbe igitur primùm præsidio firmata, atque eius custodiæ
 relictis Neapolitanis compluribus: quorum præcipuam erga
 se fidem in eo bello cognouerat: primùm ad Capuam in cam-
 pos profectus, mox coactis maioribus copiis, postquam se
 satis firmum, atque instructum existimauit: inde ad Populi
 Fontem mouit, ac postridie Iserniam, quæ adhuc in parti-
 bus Antonii erat, petiit. Cuius aduentu conterriti oppidani,
 admissò eius præsidio, oppugnationem non tulere. Inde Car-
 penonum belli caput ducit: ibiq; castra ponit. Quod ubi
 Antonius accepit, confestim cum omnibus copiis proficisci
 statuit, priusquam Ioannes Sfortia, quem Franciscus frater in
 Picenum reuocabat, copias à se abduceret. Nanque Fran-
 ciscus

eiscus (cognita rerum Neapolitanarum immutatione) de rebus suis sollicitus retinendum fratrem, suaq; potius defendenda, quàm aliena oppugnanda censebat. Inter hæc Paulus Sangrus, deserto Antonio, cum equitatus parte ad Alphonsum in castra transgressus, quantæ hostium copiae essent, docuit. Alphonsus cum eo lem ante omnia occupandum putauit, per quem Antonium iter facere, oportere cognouit. Ita confestim castra in eam partem transfert, trecentisq; peditibus Saxanum (quod castellum in propinquo erat) missis, eum collem, per quem ad Carpenonum iter erat, valido peditatu firmavit. Quem ut Antonius ab hostibus captum, & infessum comperit, ad Peticulanianum (ita id castellum incolæ vocant) cum copiis substrit, qui locus à Carpenono haud multum aberat. Carpenonum oppidum, in colle positum, despectum vndique procliuem habet, ab eo colle exiguo intervallo, alter sese attollit mons pari fere altitudine, per quem, ut ostendi, ad oppidum iter erat, haud procul inde à dextera situs est mons alius, in quo Alphonsus castra posuerat. Postridie Antonius, ut fiduciam ostenderet, copias in aciem educit, quod ut Alphonsus animaduertit, & ipse pro castris acies instruxit, multis verò haud dimicandum censentibus, quod maiores essent hostium copiae, quum Ioannes Vintimilius rogatus sententiam diceret, si, absente Rege, penes se vnum summa rerum esset, sese intrepidè hostes aggressurum, Cæterum non audere se tale quidpiam Regi suadere, quòd in eius capitis salute tot populorum salus contineretur. Conuersus ad eum Alphonsus, per me igitur, inquit quo minus fiat tam memorabile facinus, steterit: auertant id superi à genere nostro dedecus, ut metu pugnam detrectasse videamur. Simul his dictis galeam capiti induit, aciesq; producit. Exiguus amnis inter vtraque castra excurtebat. Isq; cursus tarditate, intra conuallem pluribus locis stagnabat. Hic Antonius de industria expectabat, si forte prior Rex initium transcundi faceret, quòd is locus aliquantum accliuus trans flumen erat. At Alphonsus Paulum à castris cum paucis digressus, ut hostium aciem, & loci situm diligentius specularetur: postquam cuncta cognouit, reuersus, ut vidit hostes citra flumen illici non posse, confestim tres acies trans flumen mittit: quibus Petrus,

atque

atque Alphonsus Cardonæ, ac Guilielmus Raimundus Moncata viri fortes præerant, hiq; celeriter amne transmissio, magno impetu in hostes inuecti, insignem pugnam ediderunt. Sed cum plures hostium acies his sese circumfudissent: nec viderentur diutius eorum vim sustinere posse, quarta Alphonsi iussu successit acies, quam Raimundus Buillus ducebat: & item quinta, cuius princeps erat Lupus Vrreus, vir præter bellicas artes, eximiis naturæ, ac fortunæ dotibus præditus. Hos Alphonsus paulo infra eum locum, vbi pugnabatur, circumducere acies, atque hostium latera iubet inuadere: quorum interuentu, eorum qui iam cessuri videbantur confirmatis animis, prælium redintegratum est. Inter hæc pedites, quos ad Saxanum constitisse dixi, impedimenta hostium aggressi prædam agebant. Quod cum Antonius animaduerneret, confestim aciem vnam iis subsidio mittit. Tum Alphonsus cum reliquis aciebus in hostes fertur, militesq; alios exhortando, alios castigando in pugnam accendit. In eo quoque prælii ardore Inici Gheuaræ, viri acris, atque impigri tum commilitones animando, tum manu cum hostibus fortiter rem gerendo, virtus spectata, & laudata est. Pugnatum est aliquandiu æquo Marte, nec incruento, cum neutri cederent. Demum hostes terga dant, quos Regii confectati direptis impedimentis, magnam eorum partem, in quæis Antonium inter primos dimicantem, ceperunt, reliqui copiarum duces, abiectis armis, sibi salutem fuga quæsierunt. Castris captis impedimentisq; direptis, cum hostes nullum fugiendi finem facerent, Alphonsus receptui cani iussit. Post hæc cum clementia sua in captiuos uti statuisset, perducto ad se Antonio, veniamq; erroris postulanti, non modò ignouit, verumetiam oppida, quæ à patre accepta, hæreditario iure possidebat, reliquit, cæteris captiuis perhumaniter habitis. Nec quicquam ex Antonii supellectile, quæ erat ingens, præter Christallinum calicem cepit. Secundum hoc prælium Alphonsus per Pelignos, ac Marfos, gentem bellicosam victricia arma circumtulit totamque eam regionem breui subegit. Deinde in Apuliam se conuertit, ut belli reliquias conficeret (nondum enim Apuli, qui Francisco Sfortiæ dominatu tenebantur, arma posuerant) castrisq; primò ad Manfredoniam oppidum ad mare situm

litum motis eam urbem, præter arcem, oppidanorum quorundam opera statim recepit: in ea Victor Rangonius, quum sese aliquot menses tenuisset, desperato ad extremum auxilio, deditione facta, rebus suis consuluit, Troia interim, & cæteris oppidis Francisci receptis. Dum hæc aguntur, Renatus, quem profectum ad Eugenium dixeram, quum sese arcem regiam tueri posse diffideret (nam Montana, ob frumenti inopiam, iam ante recepta per deditionem fuerat) quod ipsius regie tutela magno sumptu indigebat, nec absque Genuensium navibus, frumento, ac rebus necessariis prouideri poterat, eius dedendæ potestati Ioanni Coxæ permisit, ipse mari in Galliam rediit. In deditionis verò conditionibus, quum esset postulatum ut Georgio Alemano, Otino Caratiolo, Ioanniq; & cæteris, qui Renatum sequuti essent, ignosceretur, in eos sese facilem & perhumanum Alphonsus exhibuit. Hoc tam graui, & tam diuturno bello confecto, omniq; demum regno pacato, Alphonsus Beneuentum concessit: ibiq; conuentum agere instituit. Quod postquam vulgatum est, Neapolitani ciues, regniq; optimates honestius arbitrati, conuentum Neapoli agi, quæ urbs esset regni totius caput, ibique regem honorificentius, quàm vsquam alibi excipi posse, Legatos ad eum misere oratum, uti apud se mallet conuentum agi. Fuit ea legatio Alphonso periucunda: quod quàm grata sua victoria Neapolitanis esset, ex eo maximè iudicabat: itaque Neapolim conuentum edixit. Post hæc ex Beneuento digressus, Neapolim ad diui Antonii templum sub urbem, ad quingentos ferme passus, concessit: ibique moratus est, donec, quæ ad triumphi magnificentiam pertinebant, parata essent. Quibus compositis, ad eam partem quæ Salernum fert, accessit. Neapolitani primùm indignum existimantes tam celebrem tot victoriis Regem portam urbis subire, quandam muri partem, quæ triumphans introiret, nouo Romanorum imperatorum more, disiecere. Huc ductus est currus inauratus, quem vestes purpura, atq; auro distinctæ longè illustrabant, & in eo sella curulis æquè exornata. Currui alligati erant quatuor eximii candoris equi, quos vnus æquè albus præcedebat: iiq; omnes frænati auro, pictisque sericis instrati. A dextra, leuèque currus incedebant bis deni è nobilitate Neapolitana lecti viri, singula manibus

aa

hastil

hastilia gerentes : quibus illigatum velamen erat auro distin-
 ctum, quod supra currum deferabatur. Alphonsus vt Regem
 decuit, antequam in currum tolleretur, habendam rationem
 hominum de se benemeritorum, quorum opera fidei, ac
 forti in bello vsus fuerat, arbitratus, hos pro meritis, variis
 honoribus, & præmiis affectit : deinde currum inscendit, regali
 cultu, ornatuque decorus, ac longè conspicuus. Lauream
 coronam, triumphantium veterum more, quamuis amici sua-
 derent, renuit. Id honoris superis tantum tribuendum in-
 quiens. Circumstabat infinita hominum multitudo eius vi-
 sendi studio, præsertim triumphi ex longa antiquitate repetiti
 spectaculo, vel ex longinquis profecta. Moueri deinde agmen
 cœpit : cuius ordo huiusmodi fuit. Primi omnium sacerdotes
 diuinum carmen canentes, altariaque, & sacra corpora ge-
 stantes ibant. Sequebatur è diuersis ordinibus ingens tum ci-
 uium, tum externorū numerus. Proximi ibant complures par-
 tim Florentini, partim Hispani Punico habitu : hiq; varia spe-
 ctacula edentes, alii moralium, alii sacrarum virtutum, cum ti-
 tulis, atque insignibus ex quibus dignoscerentur : alii Cæsaris,
 & aliorum quorundam, qui florere, Principum personam
 referebant. Regemque pro dignitate alloquentes, ac laudibus
 in cœlum certatim extollentes, cum incredibili circumstan-
 tium voluptate, hunc pro se quisque ad virtutum studia, ad
 gloriæ cupiditatem, ad diuinæ religionis cultum accende-
 bant. Post hos aliquanto interuallo rex procedebat, tum ha-
 bitus magnificentia, ac nitore admirabilis, tum rerum à se ge-
 starum magnitudine longè admirabilior, atque illustrior. Cur-
 rum pedibus sequebantur totius regni reguli & optimates.
 Voluit enim quos vicerat, hos triumphi sui participes effice-
 re, non de his, veteri Romanorum more, triumphare : nulli
 ante currum captiui ducti, nulla spolia prælata. Nouerat enim
 regna vt fortitudine comparari, sic mansuetudine, & huma-
 nitate conseruari. Nihil verò à Neapolitanis prætermisum est
 ad vicorum ornatum, per quos iter facturus esset. Omnia flo-
 ribus constrata : varia odorum, ac vaporum suauitate fragra-
 bant. Hoc modo lætis salutantium, & congratulantium voci-
 bus, omnes vrbanas sessiones, curru triumphans, præterue-
 ctus est. Nanque omnis Neapolitana nobilitas, quæ longè
 clarior

clarior, & potentior olim fuit, in quinque illustres sessiones, siue confessus appellare quis malit, diuisa est. Erant enim hæ sessiones, tum pulcherrimis aulæisque, pictisque stragulis ornata, tum cultissimarum virginum, & nuptarum choris ornatiores. Quæ pulsu pedum tibiarum sonum modulantes, Rege conspecto hunc, ut communem patrem, ut decoris, ac pudicitiarum suarum tutorem veneratae sunt. Demum in arcem Capuanam, die iam in vespere inclinante, se recepit.

BARTHOLOMAEI
FACII RERVM GE-
STARVM ALPHONSI
REGIS LIBER
OCTAVVS.

*

COMPOSITO regni statu, incolisque bello tectis quiete reddita, omnes vno ore Alphonsum miris in coelum laudibus ferebant, se per eum intolerandis laboribus, periculis, miseriis liberatos prædicantes. Qui arua colere consueuerant sese ad agrorum culturam contulerant. Mercatura, quam bellum sustulerat, aduenarum concursu, atque commercio, in usum reuocari coeperat. Eratque earum rerum iucunda recordatio, quas graues, atque asperas perpeffi fuerant. Regum, ciuitatum, nationum legati ad eum gratulandi gratia frequentes ventitabant. Illa modò cura Regi ferè reliqua erat. Nanque Eugenius Pontifex Maximus, de quo superioribus libris mentionem fecimus, ægrè ferens Renatum regno pulsum, adhuc cum eo inimicitias gerebat. Cuius opes, quamuis Rex parum timeret, tamen ne contra Romanam ecclesiam, cuius erat maximè obseruans, bellum gerere videretur, ei reconciliari optabat. Quare data occasione, non destitit, quoad dissensio, ac bellum omne sublatum est. Nanque Eugenius quum videret frustra à se suscepta arma retineri, nec iam amplius Renatū, qui postea regni spe abiecta

aa 2 in

in Galliam abierat, restitui posse, Ludouicum Cardinalem Aquileiensem appellatum, magno animo, & consilio virum (cui admodum fidebat, cuiq; rerum suarum summam commiserat) qui cum eo de pace ageret, legatum ad Alphonsum misit. Fuit autem hic annus à natali Christi Domini nostri quadragesimus tertius, & quadringentesimus supra millesimum. Legatus vbi Priuernum peruenit, missis, qui suam profectio- nem Regi significarent, substitit. Quod postquam Rex agno- uit, Alphonsum Borgiam Episcopum Valentinum, nonnul- losq; alios viros claros, quorum consilio utebatur, qui eum salutarent, continuò ad eum misit. orta verò inter eos contro- uersia, quòd Ludouicus se pro legato à Rege suscipi peteret, & Alphonsum episcopus, ac ceteri Regii negarent id æquum esse, ne iam tunc Rex sese Eugenii auctoritati, sibi adhuc aduersarii, subiecisse videretur: continuò Rex vbi id rescivit, eam con- trouersiam, tolli iussit, atque ut cum legati insignibus ad se irer, permisit. Multisq; Principibus viris ad quatuor millia passuum à Terracina obuiam aduentanti præmissis, ipse quoque vbi eum appropinquare accepit, ad mille passus processit, comi- terq; , ac benignè accepit. Interim ostendit placere sibi, quæ de pace agenda essent, ea (nullo interprete) per se ipsos agi, nec cum suorum præterea quoquam communicari, sic ea cau- tius, meliusq; confici posse. Cuius consilio approbato Lega- tus, id quoque sibi placere respondit. Eoq; ipso die ad eum, ne- quid temporis frustra laberetur, quum esset profectus, prius- quam de pace colloqueretur, Rex pro sua humanitate prius loqui orsus, ostendit sese iuris sui tuèdi gratia, quod aliter tueri non posset, contra Eugenium bellum suscepisse, quem cum à Ioanna Regina filium, ac regni successorem institutum sciret, ac pro statu suo conseruando infinitos labores, ac pericula ad- iisse, Renato posthabuisset, cui & aperte fauisset, & opitulatus esset. Quæ ideo se grauius tulisse, quod nulla sua iniuria lacef- situs Pontifex, ipsum adeò pertinaciter oppugnasset. Neque enim meminisse se, à se quidpiam, cuius rei causa is sibi infen- sus esse debuerit, admissum. Non personam, sed causæ æquita- tem ab illo spectandam fuisse, qui communis omnium, æquo iure, sit parens, nec magis hunc, quàm illum aut amare, aut odisse debeat. Multa præterea maiorum suorum exempla retulit,

retulit, qui pro Ecclesiæ dignitate, & auctoritate conseruanda multa discrimina obire non dubitassent. Sui verò erga sacrosanctam Christi Ecclesiam animi Gerbiniam expeditionem, quam pro Christiani generis gloria suscepisset, imprimis testem esse. Quapropter quæ egisset non voluntati, sed necessitati attribui oportere. Pacem se libenter & accipere, & dare: si modò æqua postularentur, concedanturq;: hanc suæ voluntatis, atque consilii summam esse. Postquam dicendi finem fecit, Legatus, quibus potuit verbis, bellum à Pontifice gestum excusauit: docens non odio, sed humanitate compulsus, aduersus eū bellum gessisse: neque potuisse Renati à se auxilium implorantis preces auersari. Sed postquam ille regno extrusus esset, remota belli causa Pontificem ad pacem mentem conuertisse: sequæ eius rei auctorem imprimis apud Eugenium fuisse. Admiratum iampridem tum animi, tum consilii, tum rerum ab eo gestarum magnitudinem: summam præterea in bello constantiam, amicitiam illius vltro expetisse: qua quidem per pacem sibi perfrui liceat. Post hæc cum de pace aliquandiu colloquuti essent, ab eo sermone vterque spe plenus discessit. Cepit autem vtrique ex eo sermone motuæ virtuti, atque prudentiæ ingens opinio, atque admiratio: idque ad suos reuersi, alter alterum magnificis, atque amplissimis verbis extulerunt. Postridie autem Rex ad legatum profectus, quum non concederentur postulata, ita ab eo discessit, vt omnes intelligerent, spem pacis nullam esse. Et iam vterque quasi desperata pace abire se inde velle pronuntiauerat. Iamq; ad discessum parabantur omnia, quum mox legatus frustra à se susceptum iter dolens per interpretem rem componi posse arbitretur, Alphonsum Protonotarium (ea dignitas apud Pontificem haud contemnenda existimatur) cuius fidem erga se norat, peridoneum censuit, per quem inchoata, ac iam desperata pacis mentio reuocaretur. Norat quippe in eo viro haud minus prudentiæ, quàm fidei, rebus gerendis inesse: & quòd erat genere Hispanus, propter linguæ peritiam, quæ sibi obscura erat, hoc illi magis cum Rege conuenturum putauit. Vocato igitur ad se Alphonso mandat, vti Regem adeat, eumque facta loquendi potestate, à quibusdam postulatis, quæ minus æqua censebant, auertere conetur. Scripsitq;

ad Regē orans, ne grauaretur secum, de iis quæ ad pacem pertinerent, rursus agi, Alphonsi fidei quæuis magna, & arcana committi posse. Multa sæpe, quæ inter ipsos rerum autores effici non potuerunt, per internuntios composita, atque confecta esse. Acceptis mandatis Protonotarius è vestigio ad Regem profectus, primum nequid Rex miraretur, quod quum is genere Hispanus esset, aduersus eum superiore anno arma cepisset, id factum excusauit. Deinde edocuit, quantum nomini, gloriæq; eius Pontificis pacem, & gratiam conducere existimaret. Nanque vt turpe ad famam videretur tantum Regem cum Pontifice bellum gerere, etiam si esset fortasse iustum, ita posita contentione, eius auctoritati parere, & aduersus Romanum Pontificem minimè contumacem esse, gloriosum haberi. Post hæc quum rursus de pacis conditione agi cœptum esset, in alias rursus difficultates inciderunt. Atque cum nihilominus pacem effici posse, alia quadam via demonstrasset, assensus Rex, Alphonsum Episcopum ad Legatum misit, qui rogaret, ne eo die discederet, quod pacem componi posset rursus in spem venisset. Quid cum illi placuisset, consilium manendi cepit, posteroq; die ad Regem profectus, Alphonsum vnâ secum sermoni, quem cum Rege esset habiturus, interesse voluit. Rex itidem Franciscum Vrsinum (Romæ Præfectus perpetuus is erat, qui honor in Italia amplissimus habebatur) ad se vocauit: iisq; multa inter se de pace colloquutis, post longam disceptationem pax ad postremum his verbis dicta, atque conscripta est: Eugenius Pontifex Alphonsum Neapolitanorum Regem constituit, appelletq; de more ipsum Regem, & regni iura omnia ei liberis, posterisq; libera in perpetuum tradat, quemadmodum prioribus Regibus à Pontificibus tradi consueuissent. Ferdinando Regis filio, cui Rex post mortem regnum destinauerat, succedendi potestatem faciat. Alphonsus contra Eugenii auctoritati se subiiciat, atque opituletur ad agrum Picenum, quem Franciscus Sfortia armis occupauerat, vindicandum. Si quando Pontifex aduersus Turcas, aut Afros bellum suscipiat, Rex cum classe adiuuet. Sacerdotio præditos, sub concilii prætextu Basileam profectos reuocet, nec patiatur tres è suis qui Cardinales ab Amadco Sabaudiensi creati fuerant, reuertent

uertentes , pro Cardinalibus suscipi , haberi^{ve}. Si posito eius honoris titulo venire renuant , ipse Pontificiis edictum cum cura in eos exequatur. Erat hic Amadeus Sabaudienſis Dux, sanè inter principes sui temporis existimatione , atque extra hanc immoderatam Pontificatus cupiditatem , omninò clarissimus. Is enim sua industria sine armis, ac sine exercitu prope vllò , paternum imperium plurimùm auxerat : in tantam porrò dignitatem , ac potentiam euectus , vt amplissimorum Regum filias liberis desponderit, ipse filias maximis Regibus collocauerit. Pontificatus titulum per sacerdotum, ac principum discordiam adeptus , Eugenii auctoritatem penitus contempsit. Quo mortuo Nicolao , qui Eugenio successit, facti penitus posito Pontificio nomine , & Cardinalis recepto paruit : paulòq; post cum laude mortem obiit. Postulabat Rex præterea, vt Terracina vrbs in confinio regni sita, firmissimū ipsius regni claustrum, itemq; Beneuentum vrbs in Sānitibus clara, ac potens sibi, posterisq; traderetur. Legato quidem ea oppida Regi tradi placebat, quoad ei vita contingeret , sed in hæredes transferri inconsulto Pontifice nolebat. Hac igitur re vna suspensa, quum de cæteris conuenisset, Priuernum Legatus rediit, Alphonso apud Regem relicto, qui id ageret, curaretq;, vt quæ de pace acta erant, publicis monumentis mandarentur. Qui cū vtriusque gratiam promereri cuperet , ne id vnum obſtaret, quominus pax conficeretur, æquum statuit, si Rex ea oppida recepta in hæredes quoque transferri vellet, vt pro iis ipse Matricem ciuitatem , atque Accumulum , in Marſis oppida Romanæ ditionis faceret. Quæ conditio cū Regi placuisset, iubente Pontifice, à Legato recepta , atque comprobata est. Poſtridie eius diei, quo hæc effecta ſunt, Nicolaus Picininus Regis vocatu Ferracinam venit, triremibus Regiis aduectus. Hic est ille Nicolaus , de quo prioribus libris mentionem fecimus , qui Bracii præſtantis copiarum ducis artibus , ac præceptis militaribus institutus, ipsum etiam Bracium rerum gestarum magnitudine , gloriaq; postremò superauit. Cum eo de rei militaris principatu qui posset concertare, vnus ex omnibus copiarum ducibus suæ tempeſtatis inuentus est Franciscus Sfortia, vir in armis plurimum excellens, fecitq; dubium vter alteri anteponendus eſſet. Nam cū ſcientia

tia rei militaris, atque auctoritate pares putarentur, diuersa tamen vtriusque consilia in bello erant. Nicolaus utique dimicare paratior, prælium ex occasione protinus sumere, hostem celeritate præuenire, excursione fatigare, levis armaturæ equite, magis quam pedite uti, fortes modò, atq; asperos milites amare, hostium numero non terreri. Franciscus verò arte, ac solertia magis nitens, rarò nisi ex destinato configere, sedendo, atque obsidendo hostem frangere: peditatum multifacere, argento, atque auro cultos milites habere, potentior se hoste non temere aggredi. Denique Nicolaus in milites indulgentior, Franciscus sæuior habebatur. Erat inter eos non æmulationis modò, ob rei militaris gloriam, cuius primas partes sibi vterque arrogabat, verum & similtas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Bracium, ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, ut ostendimus, Francisco pater: alter Nicolao magister, & dux fuerat. Atque idcirco non tantum ut hostes, sed ut inimici inter se bellum gerebant, nec sub vno eodemq; principe, ut militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco hæc effari libuit, quoniam ii duo omnes memoriæ nostræ copiarum duces virtute, ac rebus gestis, consensu omnium, vicerunt. Erat autem Nicolaus Philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciscus præter agrum Picenum, pleraque Romanæ ditionis oppida occupasset, per finiti stipendii speciem à Philippo dimissorū, ac Romam profectum, copiis eum Pontifex præfecerat. Is verò, eo tempore, ad Tuscanellā (quod oppidum Francisci præsidio tenebatur) castra habebat. Expectabat Rex eius aduentum, ut vnà secum de Picena expeditione, quam iam animo instituerat, consultaret. Profectò Tarracinam, ingens ad eum, videndi desiderio, concursus fuit. Multi enim virum illum fama cognitum, ob res ab illo gestas videre cupiebant. Triduo de ratione belli aduersus Franciscum gerendi, quantisque copiis opus foret, consultatum est. Quibus constitutis, inde digressus primū ad Ciuitatem Veterem (quam Cētum cellas quidam olim appellatam putant) atque inde Tuscanellam, in castra rediit. Post hæc Alphonsus Caietam se recepit, dimisso à se Protonotario cum pacis foederibus obsignatis, ut ea quoque à Legato, qui apud Priuernates constiterat, confirmarentur.

Qui

Qui re quam primum absoluta, celeriter ad Regem reuersus, ea ritè obſignata tradidit. Per id temporis Simon Guilinus ac Gunifortis Bergomensis bonarum artium peritia clarus, legati à Philippo ad Alphonſum proſecti ſunt. Hiq; pro amicitia ea, qua Alphonſus ac Philippus deuincti erant, Regem oratum venere, vti Picenam expeditionem vel ſua cauſa haud grauati aggredereſetur. Placere Philippo Franciſcum, qui mutato animo alienas partes ſequi videbatur, è Piceno ſummouere. Dederat ei vxorem Philippus Blancam filiam, quæ illi vnica erat: & quanquam illa haud ex vxore ſuſcepta, at quàm vnicè amaret. Poſtquam verò eum à ſe abalienatum cognouit, ruruſ inter eos graues inimicitia exorta ſunt. Maxima verò abalienationis eius cauſa putabatur: quòd Philippus Nicolaum, quem vniuerſis copiis præfecerat, in magno honore habebat. Viſque adeo verò illius proceſſit indignatio, vt non ante Nicolai mortem, quamuis rogantibus amicis, Philippo reconciliari potuerit. Rex legatis reſpondit, ſe quod ad fidem ſuam pertinere id ſciret, bellum ſuſcepturum: & quoniam id illi quoque placere cognosceret, hos ſe impenſiore cura perſequuturum: id modò ſe rogare, vti Philippus in propoſito permaneret. Turpe enim poſtea fore inchoatam expeditionem deſerere, ne id factum metu, aut minus honeſta cauſa putaretur. Sperare ſe Dei Optimi Maximi ope, qui ſanctiſſimam Chriſti religionem impunè violari non ſinat, Romani pontificatus opes reſtitutum ire. Ad ea legati, hanc eſſe immutabilem Philippi ſententiam: pergeret modò, & copias in Picenum mitteret. Quibus compoſitis Arnaldum Vrgelenſem Episcopum, excellentem virum, Franciſcum Vrſinum, Berengarium Harilium legatos ad Pontificem miſit: qui ei de pace congratulantes, ſeq; eius auctoritati ſummittentes ſuo nomine officium præſtarent: iiq; benignè à Pontifice ſuſcepti ſunt. Poſt hæc Protonotario ad legatum, atque inde ad Pontificem reuerſi iuſſo: qui quæ acta de pace fuerant, comprobari, atque ad ſe afferri curaret: in bellum Picenum: toto iam animo incumbens Neapolim rediit. Cæterum quò magis ſuam voluntatem & ſtudioſum erga Romanum Pontificem teſtatum apud omnes faceret: Licet per pacis conditiones haudquaquam teneretur, ipſe in eam expeditionem proficiſci ſtatuit: nec

b b

per vic

per vicarium : sed per se ipsum bellum gerere : Cúmque vniuersis copiis in Picenum contendere. Atque ita nulla interposita mora in prata Campana , copiis omnibus celeriter coactis, primo quoque tempore per Pelignos, ac Marfos iter faciens, quinque milia passuum ab Aquila castra fecit. Erat ea vrbs armis virisq; in primis pollens : præualebátque in illa ea factio, quæ Renati partes in bello sequuta fuerat. Ea Campanisca appellabatur : cuius princeps dignitate atque autoritate erat Antonutius vir rei militaris, sed iam senior, peritissimus : atque ob id eius fides nonnullis, qui apud Regem erant, suspecta habebatur. Cúmque in castris Rex esset, non contemnendi quidam Aduersæ factionis homines ad eum clam profecti monuerunt, ne urbem intraret : comparatam enim esse ab Antonutio magnam clientium manum : qui eum urbem ingressum obtruncarent. Quæ rex tanquam vana aspernatus nihilò secius postero die, vti constituerat, nullo suspicionis signo edito ingressus urbem est. Nec quisquam omnium fuit (siue eos Regis fiducia deterruerit : siue is nuntius, quod quidem plures existimarunt, vanus fuerit) qui non obedientissimè Regi officium præstiterit : nullo prorsus honore erga eum ab Antonutio, illiusque factionis hominibus prætermisso. Vrbe transmissa, quina millia passuum inde castra posuit. Inter hæc Protonotarius, quem ad Pontificem profectum diximus, Senas (ibi enim per id temporis Eugenius agebat) profectus, nonnullos Cardinales partim Italos, partim Gallos omni studio, ne pax rata haberetur, apud Pontificem intercedentes reperit. Cæterum vbi Protonotarium audiuit, iis reiectis, paci & ipse annuit : quæq; legatus egerat, rata habuit, comprobauitque. Postquam Regii legati ad Pontificem profecti mandata exposuerunt : Regem sese subiicere eius autoritati pronuntiarunt. Quibus benigno responso dato, Eugenius rursus Protonotarium ad Regem misit : qui & pacis, & confirmati regni diplomata ad eum deferret. Quorum alterum, quo pacis, & fœderis comprobatio continebatur, accepit : alterum de regni confirmatione, quòd in eo nonnulla addita erant, quæ sibi haud satis placebant respuit, quanquam ea superiores Reges Pontificibus præstare mos esset. Et quoniam Regi nonn

nonnulla suspicio iniecta fuerat Pontificis, ac Philippi con-
 spiratione, sibi in Piceno insidias parari, cum iam Picini-
 nus Picenum versus cum exercitu contendisset, aucta est ei
 nonnihil suspicio: ne non satis sincera fide Eugenius secum
 ageret, qui ea in eo fiedere comprehendi voluisset, quæ se
 haudquaquam præstiturum sciret. Inprimis verò Ioannes An-
 tonius Tarentinus Princeps, aliiq; nonnulli regni procures,
 quos in eam expeditionem ducebat, ne ulterius progredere-
 tur, suadebant, quæ quidem res illum nonnihil consilii incer-
 tum reddidit. Tandem omnibus circumspectis, quum sibi re-
 ditum turpem fore existimaret, ne vnum Picininum in disci-
 men misisse videretur, qui iam ad Bisium castra posuerat, nec
 par copiis Francisco erat, aduersus eum (ita enim fama erat)
 aduentanti progrediendi consilium cepit, Ioanne Liria, claro
 equite cum peditibus mille ad eum præmissis, quem virum nō
 fide tantum, morumq; elegantia, verum etiam ob grania sæpe
 adita periculi dignitatis suæ tuendæ causa valde diligebat. Qui
 cum Picinino coniunctus per magnum castris momētum ac-
 cessit. Cumq; Rex è Protonotario suspiciones in quas incide-
 rat, falsas esse cognouisset, constituit fallax potius consilium
 subire, quàm à suscepto semel consilio discedere. Atque ita
 castris motis, continuato itinere, Nursiam versus profectus est,
 eo consilio vt Bisium, qui locus à Picinino obsidebatur, pete-
 ret. Ibi cum Nicolaus cupidè expectabat, propterea quod vul-
 go increbruerat, vt diximus, Franciscum eò eum omnibus co-
 piis, vt obsessis opem ferret, propediem venturum. Nec dubi-
 tabat postquam se cum Rege coniunxisset, fore, vt Franciscus
 consilium mutaret. Cumq; ad septem millia passuum à Nursia
 castra posuisset, venit ad eum Picininus, qui tantisper copiis
 præssent, in castris relictis. Ad viginti equites magni, &
 clari in armis viri cum eo accessere. Aberant autem castra Re-
 gia à Bisio, haud amplius sexdecim millibus passuum. Fuit il-
 lius aduentus Regi perquam gratus, præsertim quod tam
 liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum venisset, mul-
 tumque ex ea animi fiducia, quam ille in omni sermone
 præferebat iam omni suspitione posita, confirmatus est.
 Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin vbi vires
 in vnum contraxissent, hostibus superiores forent. Animad-

b. b. 2

uertebat

uertebat enim egregiam bello manum cum Rege aduentasse. Florem nanque totius regni, ac præterea Hispanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem Rex assumpserat, quod sciret sibi cum Duce haudquaquam contemnendo cumq; validissimis copiis rem futuram. Postero die motis inde castris, Rex vnà cum Nicolao Bisium ire perrexit. Quumq; oppido appropinquaret, aduentus eius cognito, oppidani cōterriti, Pontifici absque certamine deditionem fecere. Eam enim deditionem sibi fieri Rex non est passus, vti omnes Picentes populi agnoscerent, sese pro Ecclesiæ dignitate non pro suis commodis gerere bellum, neque vllum postea oppidum aliter dedi permisit. Cæterum quoniam locus castrorum, ob angustias, tantorum exercituum minimè capax videbatur (relieto ibi Nicolao) ipse ad Plebem Taurinam agri Camerinatis progressus, castris positus, Nicolaum præstolatus est: quò postridie mane Nicolaus profectus, ac per media Regis castra transgressus, vltra eum locum circiter sex millia passuum & ipse posuit castra. Eo die Rex quo exercitum recrearet, ibidem substitit, posteroq; die digressus Nicolaum cum omnibus copiis in armis reperit. Ibiq; coniunctis exercitibus vltra eum locum, quem Portam Serrauallis vocant, (angustiar quædam sunt difficiles transitu) profectus, iuxta ripam Clentis fluminis castra posuit. Quo in loco agnouit Franciscum haud procul à sancto Seuerino oppido abesse, & cum eo Sigismundum Malatestam, qui gener socero in auxilium, cum copiis haud contemnendis, venerat. Erant in hostium exercitu ad octo millia militum. Constituerat autem Rex eo die, commeatum inopia, quorum quidem magnam vim parari oportebat, conquirere. Cæterum vt accepit Franciscum vnus modò diei iter à se abesse (mutato repente consilio) circiter secundam noctis vigiliam vterius progredi cœpit, omissoq; recto itinere (quod Tolentinum ferebat) ad læuam flexit: ea enim est via rectior ad sanctum Seuerinum contendenti, quo in loco Franciscum castra metatum diximus, quamuis propter locorum asperitatem, equiti aliquanto incommodior esset. Cumq; iam orta luce, Rex ad collem Lutii (ita castellum vocant) peruenisset, qui locus à sancto Seuerino haud multum aberat, factus est certior Franciscum cognito eius itinere, motis properè castris

Cingul

Cingulum concessisse. Erat ea regio plurimum montana, & ob id Franciscus hostem maiore periculo ea loca subiturum putarat. Quod postquam in castris auditum est, maximis clamoribus milites à Rege postularunt uti castellum, de quo ante diximus, quo militiam haud segnem agerent, à se oppugnari sineret. Quorum studio perspecto rex, quanquam inuitus propter castellanorum calamitatem, id postulantiis concessit. Mouit etiam nonnihil Regem comineatum indigentia, quos vndiq; comparari, quacunq; ratione, necesse erat. atq; ita bipartito exercitu, iussit ut ab vna parte Nicolai copiae, ab altera suæ castellum inuaderent. Quumq; iam pugnari coeptum esset, Sanseuerinates, qui Franciscum, metu regis, sese Cingulum recepisse cognouerant, missis ei obuiam legatis, antequam propius accederet, allatis portarum clauibus, deditionem facere constituerunt. Qui cum sese ad pedes eius supplices proiecissent, traditisq; clauibus, nulla Pontificis mentione facta, deditionem facerent, Rex iis longa oratione ostendit se nulla sui commodi spe, aut dominandi cupiditate, sed pro Romana Ecclesie dignitate, & commodo, eam expeditionem suscepisse: gratiam sibi accidisse, talis erga se animi significationem: ceterum æquum esse, cum pro Pontifice bellum gerat, ei quoque (id quod omnino sibi constitutum sit) deditionem fieri. Cuius illi voluntate cognita, Pontificis legato deditionem fecerunt, cui & claues ad se allatas Rex tradi iussit: inter hæc quum castellum diutius resistere haud posse videretur: iidem legati suppliciter à Rege petierunt, uti suos à dimicatione reuocaret, nec castellum euertere, atq; proponi ad prædā pateretur. Facturos haud dubie castellanos, quod Sanseuerinates fecissent: itemq; omnes populos qui sui iuris ac ditionis essent, Quorum precibus permotus, quanquam victoria iam in manu esset, recepit cani iussit. Post hæc Cingulum versus mouit, quò Franciscum sese recepisse docuimus: triaq; modo millia passuum à castello progressus, haud procul ab amne Potentia castra posuit. Eodemque die, quo fortiori, ac fideliori operæ Nicolai Picinini vteretur, simul, ut omnis exercitus ad pericula subeunda paratior fieret, cum copiis omnibus præfecit, congestis in illam maximis laudibus, nullaque re, quæ posita sit in honore, verborum prætermissa, nec quisquam è

regis fuit, qui non maxime consilium eius comprobauerit. Postridie eius diei Rex motis castris Potentiam versus ire coepit. Cumq; in itinere certior factus esset, Franciscum locorum oportunitate fretum statuisse in his locis consistere, quâquam multi essent, qui huiusmodi protectionem, propter viarum iniquitatem, dissuaderent, nihilominus, ut Nicolaum contrarię sententię esse animaduertit (tantum illi viro in re militari tribuebat) coëptum iter persequi instituit. Cæterum quod diei haud multum supererat, & itinera esse diligentius exploranda videbantur, tum quod fessos continuatis itineribus milites recreari oportebat, eo die Potentiam non est ventum. Franciscus autem, cognito eius itinere, atque consilio, cum varias suorum sententias cerneret, dispositis per oppida quæq; prædiis, ne cum Rege dimicare cogereetur, e Piceno concedere constituit, missoq; Firmum, quod est Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum sexcentis equibus Auximum: Troium Esim, Robertum fratris filium cum quibusdam aliis copiarum ductoribus, Roccam Contractam, (ita appellabant id oppidum) præsidio ire iussit. Quo digresso, Petrus Brumauius vius e copiarum eius ductoribus, quo multum uti solebat, suo Regis pollicitationibus ductus, auctore Inico Chægauara, vno e præparatis Regi percaro, cum is ad Franciscum colloquia postularem aliquanto ante missus à Rege esset, siue is aliquando gratioris itæ aduersus Franciscum concepisset (ad obtingens nos is equites ducebat) mox ad Regem cum copiis transit. Quare cognita Franciscus in grauioribus rursus curas incidit. Cogitabat enim, quantum sibi roboris detractum fuisset, tantum hosti accessisse. Rex autem consilii eius nescitis, in consultando de ratione traducendi per montes exercitus, mittendisq; in diuersa exploratoribus, ut sciret, quænam itinera ad hostem expeditiora essent, cum diem consumpsit. Postridie vero timere comperto, cum iam moturus esset, factus est certior Franciscum cum reliquis copiis eo animo ut nusquam eum eo congrediretur, ex iis locis discessiss. Cumque cognouisset eum iam abesse, quantum vno die itineris conficere ipse non posset, ne nequicquâ in persequendo hostem tempus tereret (mutato consilio) eo die inter montem Melonem quem appellant, ac Monticulum copias

copias, duxit. Ad cuius primum aduentum oppidani percussi,
 præterea Macerateses, ac Tolentinales, quod Franciscum
 copiis impari Regi norant, Pontificis legato dediti-
 onem fecere. Quæ Francisco renuntiata eum vehementer sollicitum
 habuerat. Nam nec vlla præsidia, quæ per oppida distribuerat,
 satis firma posthac fore existimabat, necidū satis sciebat, qua-
 nam ratione tantæ exortæ subito tēpestati occurreret. Quan-
 tis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antea bello Dux,
 opes ac gloriam auxerat, fautores haberet, tamen in tam subi-
 to casu, ac tam aduersis suis rebus, præsertim cū adhuc bellū
 iis cum Philippo esset, eorum auxilia desperabat. Instabat enim
 Alphonsus, ac protinus cedentem vrgebat, ex quo fiebat, vt
 sese haud satis tutum vllis murorum munimentis putaret. Po-
 pulorum enim inconstantiam verebatur, quæ partim rûmor
 Regiæ potentie, partim religionis metus, vt sese aliquando
 impiæ rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florentini qui-
 dem, & Veneti cum è Piceno summoventi agrè ferebant, sed
 auxilium ferre non poterant. Nec verb. existimauerant fieri
 posse, cū scirent quantas Franciscus copias haberet, quan-
 taq; is viriute bello gerendo esset, vt tam facile hostibus cede-
 ret, consilio modo, & spe (quod vnum in rebus tam subitis
 poterant) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuersus quan-
 doquidem nulla alia apparebat resistendi ratio, simulandam
 cum Philippo censuit reconciliationem, eius consilium Ve-
 netis, ac Florentinis approbantibus. Misit igitur è suis, qui Phi-
 lippo nuntiaret sese in gratiam eius redire cupere, nec amplius
 eius voluntati refragari decreuisse, quem sibi parentis ac Prin-
 cipis loco vnum esse colendum constituisset, & à quo summis
 beneficiis sese ornatum esse meminisset, modò is posita animi
 acerbitate, atque iracundia, præterita animo obliteraret. Quæ
 cū audisset Philippus (is enim illum non tam omnino fractū,
 quàm debilitatum, & imminutum, quò eo liberius vtētur,
 velle existimabatur: sit enim natura, vt quæ optemus, ea fa-
 cilius in sensus nostros irrepant) confestim misit vnum ex iis,
 quorum opera vt consueuerat, si quando quempiam citra le-
 gati nomen, & dignitatem mittere volebat, qui quæ ille vellet,
 peteret, & percontaretur. Ad quem Franciscus longa ora-
 tione vsus (vt erat homo ad persuadendum non natura mo-
 dò,

dō, sed etiam quadam arte composuit) præterita purgare ostendit, quæ egisset aduersus Philippi voluntatem, ea sibi molesta esse, & quando ea infecta fieri non possent, sese illa perpetuo obsequio emendaturum. Quæ tamen non ipsius odio, sed magis inimicorum iniuriis, & contumeliis impulsus stimulatusq; effecisset. Quorum semper in id vnum studium vehemens fuisset, ut ipsius Philippi animum per calumnias à se auerterent, quibustam facile credi, haud par fuisse: Philippū debuisse existimare neminem sibi fideliorē, aut dignitatis amplitudinisq; suæ cupidiorē, quàm se esse, quem sibi generum ex tam multis claris principibus delegisset, cuiq; post mortem tantas opes, tantum impetium esset relicturus. Miraturum varò se magis fuisse, quonam modò adduci potuisset, uti aduersus se copias mitteret, nisi eum, qui missus esset (designabat autem Picininum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra se profectum intelligeret. Hæc, atque alia huiusmodi cū dixisset, & purgasse præteritam contumaciam sibi satis visus esset, quæ à locero vellet, adiecit. Idq; inprimis, uti à Rege postularet, ut è Piceno exercitum reduceret. Scire se Regem pro ea amicitia, quæ illi summa cum Philippo esset, eius voluntati facile obsecuturum. Quo nuntio pacatus Philippus, illi in gratiam recepto, postulata concessit, atque hæc clam Rege omnia. Nec mora Ioannem Baldicionem ad Regem misit, qui iis de rebus eum certiorē factum oraret, uti omissa expeditione, cū exercitū è Piceno discederet. Francisci incolumitatem sibi, ut generi, ac filii, curæ esse. Nec tamen, quænam essent pacis inter se conditiones, atque an iis Rex ipse nominatus esset, quicquam nunciādum curauit. Hæc Regi nuntiata non nihil eum conturbauerunt: potissimum cū iam vsque adeò progressus esset, ut referre pedem, absque dignitatis ac nominis sui iactura aliqua non posse videretur. Nam cū Pontifici fidem dedisset, non quieturum, donec Picētes Francisci dominatu liberatos in illius potestatem redegisset, hanc à se deferri causam honestè non posse existimabat, nec verò deerant, qui Philippum tam faciliè illum in pristinam gratiam reuocasse opinarentur: quòd esset veritus, postquam Rex Franciscum è Piceno summuisset, (erat enim natura in suspitionem pronus) ne res suas, ubi aliqua dissensio

diffensio exorta esset, cum vellet, perturbaret. Præsertim cum ab eo, vna propè excursionem, maximam agri Piceni partem Francisco adeptam cognouisset. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex parte confectam persequi instituit, Balditino edocto, cur sibi non liceret susceptam semel pro Pontifice causam destituere: quam, ut toto studio persequeretur, Pontificis legatus instaret. Post hæc oppidis, quæ ad Eugenii imperium redierant, præsidio firmatis, ad Cornicis saltum, haud procul à Cingulo castra fecit. Cuius consilio atq; itinere comperto, Franciscus properè inde mouit, ne aut in oppido obsideretur, aut cū Rege necessariò decertare cogeretur. Itaque oppidani cum sese destitutos eius auxilio animaduertent, & ad obsidionem res spectare videretur: missis ad Regem oratoribus, triduo post deditionem fecerunt. Inde ad Castrum Planum profectus, cum oppidani deditionem detrectarent: ac propter opinionem resisterent, id continuò admotis copiis cepit. Et quo cetera oppida minus recusarent in ius ac potestatem Romani Pontificis redire, oppidanorum bona legati iussu militi in prædam permisit. Dum hæc aguntur. Philippus Francisci gratia rursus ad Alphonsum literas per tabellarium in eandem sententiam misit, sed prioribus aliquantò virgentiores: orans, atque obsecrans ut omissis Piceni rebus, exercitum in regnum reduceret. Erant autem conscriptæ eæ literæ apud Franciscum, ab eo, quem Philippus ad se miserat, quibus verbis Franciscus ipse dictauerat: Cumq; his literis alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo foedus apud Terracinam renouarat: in quibus scriptum erat, reminisci Alphonsum debere foederis ipsius legibus contineri, simulatque is intellexisset Philippo placere, esse exercitum in regnum reducturum. Quibus rebus Alphonsus grauiter commotus, præsertim cum ea expeditio Philippi potissimum hortatu à se suscepta esset: nec vera essent, quæ Guilinus scripserat: mittere quempiam è suis ad Philippum constituit, qui cum illo his de rebus expostularet. Itaque vocatum ad se Matthæum Maleferitum virum, & iuris scientia, & consilio clarum, cuius erga se fidem, ac diligentiam antea aliis in legationibus expertus fuerat. ad iter comparari iussit, atque quò tutiore, & commodiore via proficisceretur: Expectandum illi

c c

ait

ait Sigismundum Malatestam, qui ad se quam primum venturus esset, per eius agrum brevius iter fore. Erat quidem Sigismundus ex nobili Malatestarum genere: ex quo multi illius fratres viri belli & paucioribus orti sunt. Hic tam suuspius gratia, cum Francisci, cuius gener erat, favore sublati inter copiarum duces clarus habebatur. Qui cum furentis procellæ venientem in se impetum sustinere se posse diffideret, Regis amicitiam à se expecti simulavi: eam unam rerum suarum salutem arbitratus: & quò tuto iret, fidem à Rege petierat, impetraueratque. Ceterum cum per exploratores certior factus esset, Regem procul à se iter facere instituisse, eius adeundi consilium immutavit. Quem frustra expectatum, ut Rex ad se non ire animaduertit: ratus (id quod erat) illum aliquid noui consilii cepisse, cum ab eo iter iam desistere coepisset: haud amplius differendum ratus, Matthæum ad Philippum abire iussit, & unà cum eo Ioannem Nuceum: quod is rerum in Insulis, unde erat oriundus, ac præterea Philippi morum peritus putabatur. Qui statim Vrbium versus atrepto itinere, per Piceni montana in Flaminiam primum, atque inde in Insulas profecti, Mediolanum peruenerunt. Quorum aduentum cognito Philippus qui eos in urbem deducerent, summos viros obuiam misit: atque iis diuersorium & lautia data. Eo die ad Philippum salutandi gratia in arcem ierunt: à quo benigne, comiterque excepti sunt. Hinc facta modò salutatione, constituit Philippus tres viros, quibus curæ agerent, quæ agenda essent: hi fuere Vgutio Contrarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciscus Castillioneus: quibus constitutis rebus domum reducti sunt. Postridie eius diei, tres viri à Philippo his audiendis delegati ad eos venerunt, quidnam à Rege pertulissent cognituri. Ad quos Matthæus post primos congressus silentio facto, hunc in modum locutus est: Miratur vehementer Alphonsus Rex cum Picenam expeditione, Philippi potissimum hortatu, atque impulsu aduersus Franciscum Sfortiam susceperit: ac Picenam ingressus, intra paucos dies multa illi oppida ademerit, atque in extremos iam Piceni fines compulerit, venisse ad se à Philippo Ioannem Baldicionem cum mandatis in quibus erat se Franciscum Sfortiam omni posita conventionē in pristina gratiam recepisse: ac proinde magnopere orare, ut ea omnia expedit

expeditione, illum oppugnare abistat, id sibi pergratum fore, quandoquidem illi fidem dederit, se fecum tanta belli mole leuatum: in eoq; Philippum hoc se faciliorem praeuissē, quod nisi Franciscum tantis rerum affugillis oblectantem, sibi reconciliari passus esset, eius amicitiam, atque operam in omne tempus perdidisset, quoniam is se perpetuo foedere Florentinis, ac Venetis iuncturus esset, ne fortunis omnibus euerteretur. Ad hæc venisse paucis post diebus, tabellarium quendam cum binis ad se literis, alteris à Simone Guilino scriptis, eodem propè argumento, nisi quod hæ aliquanto duriores videbantur, quas quidem literas Regi constaret, apud Franciscum, quibus ei placuerat verbis, per Philippi scribam fuisse conscriptas. Guilini autem literas paulo insolentiores iudicatas esse, quibus Regem monebat, ut eorum remisceretur, quæ apud Terracinam foedere comprehensa essent: non debere igitur cum fugere, se promississe, simulac Philippo libuisset, se ab ea expeditione discessurum: ac proin vellet id foederatum esse. Hæc autem atque alia eiusmodi sunt, inquit, quæ Regem infirmam admirationem adduxerunt. Primum verò omnium quod Philippus tam facile sibi persuaderi passus sit, Franciscum sincere secum fide in gratiam redire, quandoquidem per Petrum Brunaurum exploratum habet, qui omnium Francisci consiliorum est conscius, eam reconciliationem Venetorum ac Florentinorum consilio à Francisco confectam esse, quod breui rei exitus est indicaturus. Quæ quidem omnia Rex ipse ex Troilo altero è copiarum Francisci ductoribus, qui hæc ad illum scripsit, vera esse compertit. Miratur autem Rex haud minus quod de conditionibus renouati cum Francisco foederis nihil à se cognosci voluerit, præsertim iis de rebus, quæ Pontificis, & sua quoque intersint, cum adhuc nonnulla oppida Franciscus in Neapolitano regno occupata detineat. Nam in ipso foedere diserte comprehensum est, si quando Philippo, mutata sententia, placuisset, Regem à suscepta expeditione abstinere, præstare Philippum debere, ut Franciscus ex omnibus primum regni oppidis præsidia educat, quod quidem à Philippo perinde neglectum est, ac si nihil omnino ad Regem pertineat quicquid de Francisco cognoscere. Quibus profecto de rebus grauis quaestio fuisset, si cum alio illi quæ

cum Philippo res esset, quicum statuit sibi firmam, atque incorruptam amicitiam futuram. Quod autem ad causæ honestatem pertinet, considerandum Philippo etiam atque etiam est, cum id bellum Rex Pontificis Maximi iussu cuius Neapolitani regni iura sunt, eoq; ipso maxime & autore, & impulsoe suscepit gesseritq;, non licere Regi ab armis discedere, ne iusta de se querimoniz causa Pontifici exhibeatur. Præterea (quod ad dignitatem suam attinere Rex putat) multo sibi turpius existimaret, si repente mediis gerendis rebus, præsertim in tam prospero victoriæ cursu, quàm si nondum inchoata expeditione, hoste tantum irritato, exercitum reduceret. Iam enim nequid ignoretur, in Pontificis potestate supra quinque & viginti oppida, præter castella plurima, redegit, speratq; breui fore, ut eiectis Francisci præsidiis, reliquum Picenum in Pontificis potestatem vindicet. Quod ut perficiat quotidie à Pontifice per literas, ac nuntios rogatur. Nec verò Rex inficiatur respondisse se Simoni Guilino reducturum se inde exercitum, simul ac certior factus esset, Franciscum cum Philippo in gratiam redisse. Sed ea lege, vbi Pontifici primum satisfactum esset, ac sibi Ciuitela, Theanum ac reliqua regni oppida restituerentur. Quod si Philippus rerum suarum securitatem respiciat, certè illi optandum est, Francisco Picenum adimi, ut eo tot oppidis priuato, faciliore uti posset, quem tantæ opes aduersus eum contumaciorem fecerunt. Tandem verò si Philippus in eo persistit, ut velit Regem ab armis discedere, perficiat ipse. (quod illius fides postulat) ut absque Pontificis querela sibi facere id liceat, hoc certè præstare Philippus debet, cuius voluntati obtemperare, ob accepta ab illo beneficia, Rex in primis cupit. Cum hæc dixisset, nullo illi responso dato, hæc se ad Philippum allaturos, ac de illius sententia responduros, dixerunt. Hæc multo post Philippus iis in arcem vocatis magis mirari se ait, quod Alphonsus (ut taceret de Pontifice Maximo, qui maior eo in terris esset, ut nihil de Nicolao Picinino diceret, quem virum probum, & sibi fidelem cognouisset) aliorum quorundam impulsu non esset ei in re Francisci obsecutus, quodq; aliis magis, quàm sibi credere de ipsius animo, ac voluntate perseverasset, iis præcipue, qui vbi usus postularet, pro regno eius summo, quantum ipse paratus esset, effundere

effundere non sustinerent : debuisset certè Alphonsum plus sibi in ea re fidei habere,quàm cæteris omnibus,qui illum sibi in generum,filiumq; adoptasset. Se quidem, si casus contigisset,ei faciliè obsequuturum in eiusmodi re fuisse. Satis sibi constare Franciscum sincero animo eam reconciliationem quassasse : ac proin illum à se in pristinam beniuolentiàm receptum esse. Cupereq; admodum præstare posse (quod quidem pepigisset) vti à Rege illius vexandi finis fieret : hoc vno, quod apud Regem posset sese iudicaturum. Post hæc ad Matthæum conuersus, Te, inquit, Matthæe appello, qui Regi natione es propior, & multis annis (quantum ex sermone tuo iudicare possum) in Italia versatus es. Non es, vtopinor, nescius & quantum ego Francisco, & quantum mihi is debet. Sed doleo me totiens; ac tam multis precibus frustra à Rege contendisse, vti à suscepta expeditione abstat : præsertim cùm sciat, quàm eius amplitudini, gloriæq; faueam. Ad hæc Matthæus, haud dubium se, Philippum etiam arbitrari, Alphonsum non minus sua ipsius, quàm Pontificis voluntate aduersus Franciscum bellum suscepisse : quòd illum contumaciorem in se factum & cum hostibus suis consentientem videret : quod Veneto bello, præsertim postquam is à se digressus Picenum occupasset,manifestò apparuisset. Neque enim tam facile Regem in Picenum profecturum fuisse, quòd exercitum à se mitti satis erat,nisi eum Philippus tantopere rogasset: quòd etiam grauius Regem tulisse, tanta à se cura Philippum postulasse, vti omissa expeditione in regnum exercitum reduceret: præsertim cùm sibi per Petrum Brunaurum, ac Troilum constaret, eam reconciliationem simulatam esse : ideo, vt tantam à se vim tempestatis auerteret, quam aliter in re tam subita declinare non posset. Idq; omne Venetorum, sociorumq; consilio factum esse, breui palam fore : quandoquidem ab iis ad Franciscū auxilia sub finiti stipendii specie (ita enim fama erat)propediè ventura essent.Nec verò Venetos id facturos fuisse,nisi hæc ficta recōciliatio de eorū cōsensu facta esset. Cui enim verisimilevideri,si inimico animo in Franciscū esset, eos illi opem laturū.Plura dicere volentē Philippus interruptit. Subsecutū inde silentiū, dataq; venia, oratores domū reducti sunt. Aliquot postea diebus de eadem re actū:cū tamē in co

Philippus perstaret, ut vellet Regem ab armis discedere. Quia propter legati, ut videre tempus ibi nequicquam teri, abeundi consilium ceperunt. Quibus facta discedendi potestate, Philippus Regi renuntiari iussit, se illum sibi patris loco constituisse, proin, in quibus vellet sua opera liberè vteretur. Ad hæc si qua ipsi proficiscentes audirent, quæ, eorum animos offenderent, ne mirarentur, bono ea consilio à se facta esse. Quæ tunc haud satis intellecta, mox de pace, quam cum Venetis, ac sociis clam Rege fecerat, dicta esse cognouerunt. Nam quod die ipsi Florentia egressi sunt regnum repetentes, siue id fortuna ceciderit, siue dedita opera à Florentinis factum sit, iis audientibus Florentiæ promulgata est. Inter hæc Rex Esim cum exercitu ire perrexit, cui oppido copiarum ducem, quem ante nominauimus Franciscus præfecerat, huic etenim viro maximè fidebat. Nam præterquam quod sub eo multos annos in eequitatu primos ordines duxerat, sororem, ei uxorem dederat, opinione adductus quam de illius viri virtute haud mediocrem conceperat. Sed erat is quidem præferoci (qua quidem re multos sibi infensos fecerat) ingenio hic (quæcumque tandem ea causa fuerit) siue quod & Francisco quoque propter acerbiteriam morum se inuisum sciret, siue quod maiora præmia è Rege speraret, siue quod simulato transfugio aliquid noui cogitaret, quo Francisci res afflictas, ac perditas restitueret, aliquanto ante pepigerat per Inicum Gheuarum eis qui clam ad se missi fuerant, tradita vrbe, ipse ad Regem transfiret. Itaque Esim petenti Regi obuiam profectus, haud cunctanter urbem tradidit. Fuit eius transitio Alphonso perquam grata, quoniam præter receptam urbem tam validam, intelligebat hostem magna virum parte per eius viri discessum nudatum esse, qui & magnas copias in exercitu eius duceret, & magnæ existimationis & nominis haberetur, tum propter rei militaris scientiam, tum propter eam, quæ illi cum Francisco erat affinitatem. Cogitabat duos præstantes ductores, quorum vtriusque consilio, atque opera forti, in præliis uti consueuerat, & in quibus bonæ spei partem reposuerat, vno prope tempore illi ereptos esse, quibus auxiliis destitutus, nec æquo cæpo dimicare, nec reliqua oppida satis tueri se posse consideret, præsertim cum ab iis clusus, quibus maximè fidebat, cæteris ductoribus parum

parum fidei esset habiturus: Rex inde recepta Esi, ac legato tradita, continuato itinere aduersus Franciscum rectà ducendum censebat. Nec prius consistendum, quàm illum è toto Piceno pepulisset. Cæterùm Nicolaus spe sibi allata Roccam Contratam potiundi, vt consilium immutaret, effecit, docens in eius vrbis præsidio esse, qui sibi clandestinum aditum polliceretur. Qua spe adductus Rex cum exercitu eò profectus, castra vrbi quàm maximè potuit, adinovit. Quæ quidem res satis causæ fuit, ne Sigismundus Malatesta ad eum accesserit, arbitratus sibi satis temporis dari ad munienda oppida, dum Rex in eius vrbis obsessione occupatus foret, quòd eā situ, ac mœnibus, validoq; insuper præsidio munitam, obsidionem diu laturam non dubitabat. Alphonsus ea vrbe obsessa, tentauit (sæpius (derivationibus pluribus locis factis) si quā posset aquæ vsum, quæ proxima vrbi erat, oppidanis auferre, quò eos aquandi commoditate sublata, ad deditiōis necessitatem cōpelleret. Erant in eo oppido complures equites, quorum dux erat Robertus Nequus, è sancti Seuerini proceribus, qui cum equitatu, atque oppidanis, hostibus sese obiiciens, omnes eorum conatus frustrabatur. Adhibita intus diligentia, nequi noui motus concitarentur. Itaque ea res sæpius attentata, cū non succederet, motis inde castris, Barbaram (id ei loco est nomen) atque inde ad Metaurum amnem supra Fortunæ Fammum quò se Franciscus cum reliquo equitatu receperat, continuato itinere copias duxit. Quod postquam Franciscus animaduertit, suos intra urbē continuit. Leuia tamen prælia quotidie committebantur, quibus sæpius Francisci equitatus intra mœnia repulsus est. Per eos dies Ioannes Balbus, ac Petrus Cotta legati à Philippo ad Alphonsum profecti sunt, quo tempore, Regii legati quos supra memorauimus, Mediolanum petebant. Hiq; eadem, quæ priores à Philippo Regem oratum venerant. Etenim tam crebræ literæ à Francisco ad Philippum mittebantur, vt semper in itinere nuntios ad Regem, Philippum habere necesse esset. His igitur respondit missos à se ad Philippum oratores, qui illum de toto animo, atque consilio suo, certiore facerent, ex iis satis cogniturum Philippum, quæ vellet, quæque sua sententia esset. Post hæc paucis rerum summam, quas legati ad Philippum pertulissent, edocuit.

Fortè

Fortè autem, cùm apud Alphonsum essent, tubicen quidam à Francisco in castra Regia profectus est, impetrataq; à Rege pro eius ordinis more atque instituto liberius loquendi licentia, multa nefaria in Nicolaum præsentem ipsius Francisci nomine probra congeffit, proditorem, ac perfidum appellans, ac proin Regem admonens, ne quid illi fidem haberet, nihilo fidiorem eum sibi, quàm cæteris principibus, quorum exercitus dux erat, quamq; ipsi Francisco fore, cui fidem dedisset, quo tempore apud Martinengum pax facta est, communi cōsilio aduersus Regem bellum suscepturum. Nec verò illum ausurum fuisse suis modò armis, suisq; copiis in Picenum, sed Regis viribus confisum, descendere. Postremò eum ad certamen Francisci verbis prouocauit, in quo & Duces pariter & milites de gloria, ac dignitate certarent. Apparituram quidem vno prælio eorum simul, & militum virtutem, eundemq; diem æternam aut gloriam, aut ignominiam eorum alteri allaturum. Cùm hæc dixisset, Nicolaus iam inde ab initio orationis suæ commotus, multis haud leuioribus conuitiis in Franciscum absentem coniectis, fidem suam exemplis multis comprobās, atque illum perfidiæ arguens respondit, Sibi pergrauē esse, quòd non esset ea valetudine, qua ante acceptum in ceruice vulnus extitisset. Ostensurum se fuisse singulari certamine, vter eorum proditoris infamia notandus esset. Sed quando fortuna hanc sibi facultatem debilitato iam corpore abstulisset, oblatam conditionem læto se animo, cum bona Regis venia, accipere, posteroq; die cum omnibus copiis, sub ipsam urbem Fanum, patenti campo processurum. Quod cùm à se postulare Nicolaum decoris tuendi causa Rex animaduerneret, vtriusque partis securitati sese consulturum recepit. Quibus constitutis, nuntius in urbem reuersus, quæ egisset, quæve esset Picenini mens, Francisco renuntiavit. Quæ cùm audisset lætitiā vultu prætendens, parari suos ad tantæ gloriæ certamē in posterum diem iussit. At in Regiis castris ingens clamor, atque alacritas animorum fuit, eaq; quæ vna intercedebat nox, aliis pugnandi, aliis spectandi desiderio affectis, nunquam finem habitura videbatur. Adeò omnes duorū præstantissimorum totius Italiæ ducum, duorumq; exercituum ac fortissimorum totius Italiæ equitum pugnam spectare cupiebant. Atque animis

animis iam sibi repræsentabant, pulcherrimum illud spectaculum : in quo de gloria ac de præstantia rei militaris ageretur : yter'ue melior dux esset, quod diu antea dubium fuerat, cum diem testaturum. Postridie Nicolaus hora constituta, in campum cum suis processit. Rex verò procul inde ad mille passus cum exercitu confedit : liberum, vti conuenerat, vtrique parti campum præstaturus. Mansit in armis Picininus ultra horam, tempusq; præstitutum Francisci, cum suis egressum præstolatus. Cæterum id frustra fuit. Nanque Franciscus (quæ tandem illum ratio aut causa mouerit, siue partam gloriam in discrimen, de qua eo die haud dubiò iactabatur alea, adducere dubitavit : siue quid aliud persequeretur) intra urbem suos continuit. Quo viso Nicolaus tanquam victor mœnibus insultans, usque ad portas cucurrit, hostem voce compellans, atque increpitans. Cumq; nemo obuiam exiret, exultantibus suis in castra se recepit. Post hæc Alphonsus cum in his locis tempus nequicquam teri cerneret : nec propter naturalem situm obfideri eam urbem posse, quoniam mari allueretur, quæ cōmeatus commodè importari possent : & Francisci præsentia eam obsidionem laboriosiore faceret : dimissis à se legatis retro ducere exercitum instituit : diuisisq; copiis Nicolaus Montem Aureum, ipse Montem Arbotum (ita appellantur ea oppida) contendit. Ex quo quidem contigit Franciscum inter duo hostium castra mediū esse. Rex deinde continuato itinere, Esūm atque inde Auximum, quæ oppida in Pontificis ditionem sua voluntate redierant, atq; inde Firmum duxit. Cumq; iam ad alteram oppidi partem, quæ ad portam vergit, castra metaretur. Alexander Francisci frater, vir acer, qui eius urbis, ut ostendimus, custodiæ præerat, subita eruptione facta, (habebat enim ad sexcentos equites) postremum agmen, quod Ioannes Vintimilius ducebat, à tergo aggressus terrorem intulit. Quod ubi Rex per clamores à tergo exauditos agnouit, rapta confestim signa in hostem cōuertit, castrorum opere intermisso : hostesq; iam pugna implicitos facile in fugam versos, intra urbem repulit. Insigne prælium ante portam fuit : quòd Regii superiores, antemurali, quod pro vallo stabat, vi capto, usq; ad portam, pugnando progressi sunt, inde ad munienda castra continuo reditum. Erat ea urbs magna, atq; opulenta, totius Piceni longè

d d

mun

munitissima: In ea eminebat rupes quædam, tantæ altitudinis
 vt ex ea, perinde atque è specula quadam excelsa, omnis pro-
 pè Picens ager despectaretur. In eiusdem rupis cacumine pla-
 nities modica inerat: quæ muro cincta crebris turribus inter-
 positis arcem inexpugnabilem fecerat. Eam verò arcem, quod
 in orbis propè formam, natura circumcisa rupes fuerat, Giro-
 nem vulgò appellabant. Quam qui tenebat, vniuersam Picen-
 tium prouinciam tumultu ac terrore quatiebat. Itaq; Alphòsus
 prospecto vrbis situ, quam quidem non vt obsideret eò vene-
 rat, sed vt experiretur, an suo aduentu motus aliqui in vrbe fie-
 rent: cum nonnullos ciues esse accepisset, qui pulso Franciscò
 præsidio Romano Pontifici dedi cuperèt, paucis post diebus
 motis inde castris, ad Turrim Palmarum composito agmine
 profectus est: eo videlicet consilio, vt tentata primùm Asculo
 vrbe, exercitum in regnum, hybernadi gratia, reduceret. Quo
 ego tempore à Genuensibus missus, quibus cum Rege tum bel-
 lum erat, vt de induciis agerè, pridie quàm moueret, ad quod-
 dam castellum, haud procul à Firmo peruoni. Cumq; postridie
 mane ad eum iturus essem, ex statiuorum incèdiis castra inde
 mota agnouì. Subsecutusq; confestim citatis equis, non sine
 discrimine, propter hostes, quibus mos est digredientium à ter-
 go agmen insequi, haud prius affecutus sum quàm Marranũ,
 quo in loco castra fecerat, peruenit. Et quoniam nox iam sub-
 erat (nuntiato ei tantummodo per Lupum Vrrum, qui tum
 castrorum præfectus, omnibus purpuratis longè præstabat, ad-
 uentu meo) nihil propterea eo die egi. Eodem vero die paulo
 ante quàm in castra peruenissem, Petrus Brumaurus, ac Troi-
 lus, de quibus supra mentionem fecimus, de proditione suspe-
 cti comprehensi sunt, armis, & equis, atq; omni rerum supelle-
 ctile direpta. Nec ita temperati militum furor potuit, propter
 rei atrocitatem, quin & omnis eorum equitatus eandè subierit
 calamitatē. Quod tamē iniussu Regis effectū est. Suspicionem
 de his, præter cætera, fecerat epistola quædā à Francisco, vt vi-
 debatur, scripta & cū nuntio intercepta: qua rogabatur, vt co-
 gitata maturarèt, nec amplius differrent. Quos postea Neapo-
 lim perductos, & in Hispaniam missos Rex in arce Satabiæ
 vrbis Valentini agri, custodiri imperauit. Postridie cū Rex
 inde mouisset, in itinere eum salutavi literasq; ad eum scrip-
 ptas

ptas tradidi. Quibus lētis, cognita aduentus mei causā, sese
 castris positīs, quę attulissēm, auditurū inquit. Cæterū eo die
 nihil ea de re, quoniam serō castra posita essent, agi potuit.
 Postridio eo iter persequente ventum est Asculum urbem in
 Picentibus validam, situq; nobilem, quam ab altera parte mōs
 sublimis, in quo sita est arx, ab altera Truentus amnis ripis
 præaltis munit. Vrbs ipsa plano, ac patenti campo posita ar-
 que ædificiis perfrequens. Eius oppidi aliquot ciues, patria
 per seditionem pulsī, cū ad Alphonsū profecti essent, eiq;
 spem fecissent intestinorum motuum vbi cum exercitu ap-
 propinquaret propter clientelas quas in vrbe haberent, ne tā-
 tæ occasione decisset, magno præsidio Franciscum nudatum
 tri arbitratū, si ei tanta vrbs tamq; opportunē in ipsō Piceni
 agri introitu sita, adimeretur, facilioreq; fore postea Pontifici
 aduersus Franciscum belli reliquias, eō confestim duxit, ac sub
 urbem ad mille passus castra fecit. Erat ei vrbi præsidio Ioan-
 nes Francisci frater cum valida equitum, peditumq; manu,
 ipseq; impiger. Qui vbi Rēgem aduentasse conspicatus est,
 defensoribus per moenia, turresq; dispositis, ipse per urbem, ne
 qui clandestini ciuium conuentus fieri possent, armatorum
 caterua dissipatus, incessanter ibat. Rex verō vt primū castra
 posita sunt, vt urbis situm propius specularetur, trans flumen,
 quā arx sita erat, tum paucis equitibus, nullo obsistente se cō-
 tulit. Inde reuersus in castra reliquum diei ac noctis tempus,
 quieti dedit. Postridie quæ vellem, dicendi, sine arbitris pote-
 state facta, hunc in modum verba feci: Si rectē animaduertes
 Rex, quæ Genuensibus amicitia cum Neapolitanis Regibus,
 multis iam ab hinc seculis fuerit, profectō bellum hoc, quod
 tecum gessimus, non odio, aut inuidia, sed officio, & quodam
 amicitia iure susceptum à nobis ac gestum esse iudicabis. Ne-
 que enim absque ingratitudinis, atque impietatis nota, eos
 Reges, quorum regnum mercatoribus nostris æquē, ac Nea-
 politanis ciuibz semper patuit, ex quo frumentum, atque
 omne genus comæatuum exportare nobis integrum fuit (vt
 illud ciuitatis nostræ horreum rectē à nobis appellari possit)
 in quorum denique ciuitatibus res, fortunasq; ciuium nostro-
 rum implicitas cū eorum ditionis hominibus habemus, bello
 oppressos atque à nobis auxilium postulantes deserere po-
 tuiſſ

dd a tuiſſ

tuissemus. Neque enim quicquam ad nos pertinere videbatur ea disceptatio, videlicet vtri vestrum regnum ipsum iure deberetur. Contendentibus vobis de principatu ad humanitatem, & officium nostrum pertinere duximus ei opitulari quem & Neapolim regni caput tenentem, & Neapolitanorum vocatu in regnum profectum sciremus. Nec verò id alia ratione à nobis factum existimare debes, qui non ignoras quo semper cultu quaque obseruanria Hispanos Reges, vnde genus ducis, profecti fuerimus. Postquam autem Renatus tibi victori cessit, satisfactum officio, & amicitiae arbitrati, nihil ultra aduersus te conati sumus. Quin potius amicitiam tuam quemadmodum priorum Neapolitanorum Regum, nobis vltro expetendam putauimus, certandumque posthac non armis, sed beneficiis, non odio, sed amore & sedulitate statuimus. Nec verò tibi Genuensium amicitia, vt opinor, aspernanda est. Quippe iis amicis, nulla in Italia reliqua gens fuerit, cuius ope, inimici tui regnum tuum labefactare possint, habens posthac regnum ipsum quierum, ac stabile, idque longo iam quassatum bello, liberis aduenarum commerciis, breui in pristinam fortunam haud dubie redactum, videbis, quod vnum profecto Rex omnium à te maxime optari debet, si quid te gloriæ amor tangit, cuius ab ineunte ætate cupidissimus iudicatus es. Ea enim vera, stabilisque Principum, ac Regum gloria est, ciuium, ac populorum quieti, & vtilitati consulere, vt quas calamitates bello acceperunt, resarcire per pacem queant. Hanc ipsam quoque pacem Philippo Mediolanensium principi, haud molestant fore (quod respicere videbaris) ex literis eius satis nosse potuisti. Fuere verò, qui Genuam renuntiarint, te quoque à pacis consiliis non abhorre. Quod quia facile creditum est, Legatos scito iam designatos esse, qui Neapolim ad te de pace acturi proficiscantur. Ego verò ideo ad te præmissus sum, vt inducias in aliquod tempus petam, quò interim suspensis armis, liberiore iam animo, pax ipsa (postquam legati aduentarint) tractari possit. In idque fidem publicam obstringam, vbi inducias concesseris. Ad hæc Rex, Non sum vsque adeò gloriæ auidus, vt non multo pacis, & publicæ tranquillitatis auidior sim. Neque verò aut naturæ, aut consuetudinis nostræ est, petentibus pacem negare. Idque semper

per inhumanum, atque impium duxi. Quis enim tam demens est, qui si possit pace frui, malit bello contendere? Equidem bellum hoc non bellandi gratia, sed ut regno potitus, bello finem imponeretur, suscepi gressus. Nec me praterit, quanta semper amicitia Genuensibus cum maioribus nostris extiterit, ob eamque causam in ea amicitia perseverare potius quam bellum gerere semper optavi. Verum enimvero ita tulerunt, siue fata quaedam, siue tempora, ut consilia mutare necesse fuerit. Philippo, aduersus cuius voluntatem in ea re nihil agerem, pacem ipsam probari gaudeo. Legatos de pace, ubi venerint, libens audiam. nec per me stabit, quominus pax componatur, si quae æquum erit præstare Genuenses non grauentur, de induciis autem (quandoquidem per eas pacem quietius tractari posse intelligo) quominus per te agatur, non reculo. Ab eo sermone digressus, cum iis quos ipse delegit, de induciarum conditionibus agere coepi. Hi fuerunt Lupus Ximenes, Baptista Plataminius, ac Ioannes Aluina longa mihi cum iis disceptatio, & controuersia exiit. Quanta ipsis induciis comprehendendi essent, cum et pro Rege vellent & alios Genuenses comprehendendi, qui ab Adernis, per id tempus Genuensem recep. gubernantibus, ubi pulsati, ad amicitiam Regis confugerant. Denique, cum viderem inducias aliter claudi non posse, nisi iis comprehensis, nec mihi id ipsum facere liceret, petita à Rege discedendi venia, biduo tamen post in castris permansi. Nam propter Asculanos milites, qui passim populabundi vagabantur, non poteram absque periculo inde euadere. Observabat autem Rex, an aliqui motus à propinquis proscriptorum concitaretur, ut ab initio sperauerat. Cumque neminem præsidii metu, arma sumere audere animaduertaret, ipse flumen cum exercitu transgressus suæ fidei & Pontifici satisfactum arbitratus, cum Franciscum hostem à Picena summouisset, instanti iam bruma, Adriam profectus est. Priusquam Asculo discederet, Theramitani, qui ad eam diem in Francisci fide permanserant, potentiam Regis veriti, ad eum misere, qui urbem, præter arcem, in sua potestate esse, ac paratos deditionem facere, significarent. Quos benignè susceptos, & collaudatos domum remisit. Missis interim, qui urbi præsidio futuri essent. Post hæc Ioannem Antonium Ursinum Taliacotium, Paulum Sangrum,

Jacobum Montagatham, cum nonnullis aliis copiarum ductoribus (ad duo millia equitum erant) ad Nicolaum, quem apud Montem aureum cum exercitu constitisse diximus, proficisci iussit: qui quæ Pontifici oppida receperat, vna cum illo tuerentur: & qui restabant in Francisci fide populis bellum inferrent. Cum autem essent in itinere, audierunt Nicolaum, plerisque suorum captis, ab hoste fusum, fugatumq; esse. Nanq; Nicolaus cum sensisset Franciscum aduersus se cum copiis, quas rapta post discessum Regis contraxerat, aduentare, aliquot cohortes à suis per aduersum montem circum miserat, quæ pugnae implicitum à tergo adorirentur: ratus (id quod rei militaris ratio postulabat) illum in medio circumuentum euadere non posse. Ceterum & qui missi fuerant tardius iter fecerant: & his, qui in castris remanserant, tanta celeritate, atq; impetu superuenit hostis, ut ad induenda arma spatium vix fuerit. Pauci, qui praesidii causa in armis erant, eorum impetum exceperunt. Quod cum Nicolaus animaduideret, pro tempore exhortari milites cepit: ut correptis armis, hosti obuiam prodirent: nec tantam sibi contumeliam in castris inferri paterentur. Ceterum & subito hostis aduentus, & eorum absentia, quos circummissos diximus, quorum nullus apparebat, nullus sentiebatur clamor, tantum iis terroris incussio, ut magis de fuga, quam de pugna cogitantes pudori salutem anteponerent. Clivus, in quo castra posita erant, & oppidum proximum dissipatos fuga seruauit. Nicolaus quoque omni rem desperatam, ac profligatam cerneret, tentatis omnibus, quæ ad bello clarum ducere prestare æquum erat, salutem & ipse consulit. Hi vero, quos à tergo missos diximus, cum per exploratores, quos praemiscebant, accepissent, suos iam fusos & in fugam versos, nec iam praelium instaurari posse: antequam in hostis conspectum venissent, quæ venerant, ad Nicolaum reuerterunt. Non destiterunt tamen, qui à Rege mittebantur: ceptumq; iter perfecti, sese cum Nicolao coniunxerunt. Quibus copiis auctus, qui adhuc Francisco parebat, populos vexare rursus cepit. Dum hæc in Piceno aguntur, Rex Adriam, atque inde ad Ciuitatē Apenninam profectus, Theramitanæ arcis cura non abiecta, Raimundum Buillum præstantem virum, cum iis, quibus præerant copiis, ad eam arcem obsidendam ire iussit. Cæterisq;

copiis

copiis in hyberna, in loca circumiecta dimissis, ipse Neapolim rediit. Raimundus Theramum, ut iussus erat, profectus, atque ab oppidanis in urbem haud tunc tunc receptus, ante omnia, quod omnē auxilii spem obsessis adimeret, arcem ipsam circumvallauit, non ab interiori modo, verum ab exteriori quoque urbis parte haud modicæ latitudinis fossa perducta, præsidiaq; circa eam, vbi cumque opus esse videbatur, disposuit, quæ neque egredi quonquam, ingrediue, neque vllum comituum genus inferri paterentur, tentatis interim frustra ceteris artibus, si quæ expugnari ipsa arx posset. Sed erat & naturali situ, & opere permunita, atque ideo nec vi, nec operibus expugnabilis. Per hunc modum supra duos menses circumfessi, ad extremum cogente famis metu, cum auxilium desperarent, quod à se tam diu nequiequam expectatum viderant, Raimundo arcem dediderunt, salutem suam, ac fortunarum pacti. Quæ recepta, præsidioq; valido firmata, Raimundus Adriam copias reduxit, atque ibi hyemis reliquum quieuit. Vt autem ad rem Genuensem redeam: Rege Truentum amnem transgresso, per Apennini iuga, quæ iter est Nursiam, primò in Hetruriam, atque inde Genuam peruasi, prius Raphaële Adurnio, qui tum princeps Genuensem Remp. obtinebat, iis de rebus, quas egerat, literis certiore facto. Quibus ille cognitis Ioannem Federicum, qui se Regis amicum profitebatur (quanquam multis amicorum dissuadentibus) Neapolim confestim ad Regem misit. Cui cum mandata exposuisset, ei ut legatos Genuam mitteret, persuasit. Satisfacturos ei reliqua Genuenses maxime Raphaëlis ducis opera, qui pacem amicitiamq; eius vehementer expeteret. In id à Rege delecti Carassellus Caraffa, ac Ioannes Tudiscus cum mandatis Genuam profecti sunt. Cumq; de pace agere cœpissent, atq; in id potissimum instarent, ut Regis dignitati atque honori in primis cōsuleretur, multa proposuerunt, & illud ante omnia, ut Genuenses in eius turris fastigio, quæ Prætorix domui coharebat, signa Regia, uti antea, diebus festis tollerent. Quod cum non reciperetur à Genuensibus, cogitandam aliam quampiam Regis placandi rationē duxerunt. Quod cum Neapoli, ubi Rex esset, melius fieri posse visum esset, Baptista Goanus Iurisconsultus, ac Baptista Lomelinus vir integritatis ac prudētiæ laude clarus,

legati

legati ad Regem iam multò ante designati, vt diximus; vnà cum Regiis legatis longis nauibus inuecti, prospera nauigatione, Puteolos peruenerunt. Quibus ipse comes datus sum, vt essem, qui pro rep. nostra, quæ de pace essent conficienda literis proderem. Erat tum forte Rex haud procul venandi studio profectus, qui vt audiuit legatos aduentasse, lætus eo nuntio, manere eos Puteolis iussit, donec Neapolim reuerteretur, præmissis interim, qui illis domum & lautia præpararent. Quæ postquàm parata esse cognouit (ipse enim alia via præierat). Legati Neapolim accersiti sunt, profectiq; in arcem Regiam comiter, ac benignè à Rege sp̄scepti sunt, eoq; duntaxat salutato, ac magnificis verbis ornato, nihil aliud do die egerunt. Post de pace agi ceptum, in quò aliquandiu de conditionibus disceptatum est in eo maximè, quod ad refarciendum regium deus pertinebat, contentio vehemens. Multa siquidem in id à Rege postulata sunt. Quæ cum legati recusarent, pax haudquaquam futura videbatur. Ad postremum postulatum est, vti Genuenses paterentur auram (vbi Regis pacem vellent) quotannis dono darent, de conditionibus cæteris facile conuenturum. Quod cum legati reuerent, dicerentq; se iniussu ciuitatis, id pacisci non posse (re. suspensa) missus est ab eis cùm mandatis qui, quidnam fieri Genuensibus placeret, sciscitaretur. Ea verò res magnas rursus ciuitati curas iniecit, ex altera parte pacis commoda, ex altera gloriæ iacturam æstimanti. Demum frequenti senatu coacto, publicæ quieti consulentes, eā conditionem (quum quidē pax haud aliter impetrari posset) recipiendam esse censuerunt. Quod postquam legatis renuntiatum est (abiectis cæteris disceptationibus) pax in hæc verba conuenit: Pax, atque amicitia cùm Alphonso Rege Genuensibus firma, perpetuaq; posthac esto, bello ablata repetendi nemini partium ius competitò, nec Regis hostes Genuensis populi, nec Rex Genuensium hostes recipito, vllò ve com meatu adiuuato. Si quando fato aliquo, bellum rursus inter eos exoriri contigerit, veriusq; ditionis homines, qui in alterius oppidis negociantur, agant ve, eorum bona tuta, liberaq; finito, eorumque exportandorum potestas esto. Ad hæc neque Rex Genuensibus, neque Regi Genuenses, etiam si iusti belli causa intercesserit, nisi primum denuntiatione facta, bellum inferun

inferunto. Iura, ac priuilegia vtrò, citroq; concessa vtraque
 pars religiosissimè seruat: Genuenses videlicet, quæ Regis ci-
 uitatibus, ante Philippi dominatum: Rex, quæ Genuensibus
 Neapolitani reges, ad Lasdilai supremum diem concessissent,
 cœmendendi, atque exportandi frumenti, cæterarumq; frugum
 ex alternis oppidis quæ in alterius partis potestatem deuenis-
 sent, facultatem vtraque pars permittito. In iis oppidis, quæ in
 alterius partis potestatem deuenissent, in quibus pars altera iu-
 ris aliquid habere prætenderet, vtraque pars ius suum teneto.
 Nec tamen, si qua eorum oppidorum oppidani ipsi voluntate
 dederent, ea recipi fas esto. Postremò Genuenses Regi quotan-
 nis, dum viuat, honoris gratia pateram auream dono danto,
 ac Neapolim mittunto. Hæc, ita (vt conscripta erant) in Regis
 conspectu recitata sunt: qui tum ex graui morbo conuale-
 scere cœperat. Quibus peractis, cum & Rex ipse, & legati in ea
 verba iurassent, continuò inde discessum est: constitutoq;
 tempore, quo pax ipsa promulganda esset, legati, cum bona
 Regis venia, Genuam reuersi sunt: atque, vt quæ egissent, à
 Senatu Genuensi rata haberentur, perfecerunt. Ea verò æsta-
 te, quæ secuta est, Alphonsus ad Populi fontem haud procul
 à Theano profectus est: eo quidem consilio, vt conuocatis
 eò quam primùm copiis, in Picenum reuerteretur, Pontifi-
 cis Maximi rogatu: qui Franciscum Sfortiam ex ea prouin-
 cia prorsus pelli, vt sibi libera, & quæta possessio relinqueret-
 ur, optabat. Intelligebat enim fore, vt Franciscus quæ sibi
 erepta fuerant, oppida breui recepturus foret: nisi eius cona-
 tibus confestim obuiam iretur. Nanque Franciscus tum Re-
 gis discessu, tum Nicolai clade elatus, iam utique copiis supe-
 rior prædabundus, per Picenum liberè vagabatur: multosq;
 metu populos ad deditionem compellebat. Ad hunc fon-
 tem, quem diximus, cuncti regni præceres, qui Regem cum
 copiis sequi decreuissent, conuenire iussi sunt. In quæis venit
 Antonius, paterna stirpe Centilia, materna Vintimilius, cum
 equitibus trecentis: de quo vt aliquid disseram, me in præsen-
 tia locus admonet. Nanque hic eo ipso tempore, quo Rex
 Neapolitano bello occupatus erat, Calabris, Brutisiq; quos
 nunc vno nomine Calabros appellant, conflata ex priuatis
 facultatibus satis grandi pecunia, vniuersam eam prouinciam
 e e debell

debellandam recepit, breuiq; maiore eius parte in ditionem Regis redacta, multam laudem promeruit. Ac demum Consentinus, atque alios plerosque finitimos populos Regis imperio parere ac præsidia admittere in oppida coëgit. Is verò paucis post diebus, quàm ad Regem est profectus, cum clam accusatus esset, in cuiusdam ex aulæ principibus necem, qui erat Regi carissimus, conspirasse, monitus, ut Regis iræ cederet (rem palam esse) noctu cum paucis suorum, ne multitudo consilium proderet, neque die, neque nocte itinere intermisso, Catantianum ditionis suæ oppidum se recepit. Quod ubi in castris manè compertum est, admiratus Rex illius factam peragrè tulit. Idq; haud ferendum ratus, Neapolim quamprimum reuerti statuit, ac Lupum Vrrum, Vrsinum, Gartiam, Cabanellum, præstâtes viros cum copiis in Piceniam expeditionem mittere, qui cum Raimundo Buillo (qui iam ad flumē Humanum ultra Adriam progressus, copias coegerat, Regis aduentū opperens) se coniungerent, ac pro Pontifice, vno consensu bellum gererent. Quibus digressus, ipse Neapolim cum reliquis copiis, paucis post diebus, reuersus est, eo consilio, ut si Antonius Centilia de quo diximus ad se non accederet, & cōtumax esse pergeret, ipse aduersus eum copias duceret. Lupus Vrsinus, & Gartias simul atque ad Raimundum perueniunt, sese vnà cum eo itineri commiserunt. Cumq; iam in Picenum transgressuri essent, Raimundus per exploratores, quos in diuersa loca miserat, certior factus est, Franciscum Picitulum ad montem Vlmum ab hostibus superatum, captumq; esse. Quo nuntio, ut par erat, omnes perturbati, haud longius progredi deliberarunt, quòd hostem præter eas copias, quibus haud dubiè tū superior erat, etiam ob recentem victoriam nihil non ferociorem factum (id quod verisimile erat) existimabant. Quorum aduentu cognito Franciscus confestim post fusos hostes ad Truentum amnem instructo agmine, aduentauit, eo consilio, ut vel transeuntes arceret, vel iam transgressos inuaderet, vel si nulli apparerent hostes, in propinquos regni fines populabundus exercitum traiceret. Cæterum nullis repertis hostibus, cum insuper loca Piceno opposita validis præsidiis firmata circumspiceret, procedere vltius destitit, quaque venerat via, rediit. Qua re cognita ductores

Regii

Regii retrocedendum arbitrati, in loca circuniecta diuertunt. Inter hæc Alphonsus Neapolim reuersus, de industria expectabat (nequid per iram facere videretur) ut Antonius omiſſis cæteris conſiliis, ad ſe purgandum accederet. Verùm ſiue indignatione quadam animi ſuccenſus, ſiue qua alia cauſa ad Regem proficiſci reuſauit. Quinetiam ditionis ſuæ oppida, quæ partim dotalia erant, partim à Rege acceperat, raptim munire, frumenta conuehere, præſidia imponere, arma, ac milites comparare cœpit, nec quicquam omnino prætermittebat, quod ad ea tuenda pertineret. Quibus quanquam magnopere Rex offendebatur, nulloq; modo committendum cenſebat, ut illius exemplo (ubi tantum ſcelus impunè ferret) idem cæteri auderent, quorum eſſent ingenia leuiora & ad res nouandas propenſa, vehementius tamen offenſus eſt literis quibuſdam ad ſe, ac Ferdinandum filium, paulò acerbius (ut ferebatur) ſcriptis. Quibus literis conſtituiſſe videbatur, quæ ſua ipſius pecunia, ſuisq; multis laboribus, ac periculis adeptus eſſet, quæ ve teneret, armis tueri, nec ea, ſe viuo, ſibi à quoquam eripi paſſurum. Ferebatur quoque finitimos regni proceres ſolicitare. Quo factum eſt, ut Rex haud per vicarium eam expeditionem ſibi ſuſcipiendam ſtatuere. Itaque admodum parua peditum manu, atque equitum celeriter comparata, in Brutios iter arripuit. Quod poſtquam vulgatum eſt eos qui Antonio clam fauebant, metus ingens cepit, atque à propoſito abſcedere cœgit. Alphonsus in Brutios proſectus primò Luceronum oppidum, quod ab Antonio tenebatur, petiit, caſtrisq; poſitis, oppidanos metu conſternatos, antequam oppugnare cœpiſſet (neque enim vim eius experiri ſuſtinuerunt) ad deditionem compulſit. Deinde ad Rocam Bernardam (quæ vocant) continuo itum eſt, in quo caſtello expugnando aliquantum laboris fuit, caſtellanis, atque iis, quos præſidio miſerat, ob naturalem ſitum, audacius repugnantibus. Cumq; obſidionem paucis aliquot diebus toleraſſent, ad poſtremum deſperato auxilio, ad eum diem fruſtra expectato, & ipſi deditionem fecerunt. Rex inde continuato itinere Bellicaſtrum mouit: idq; nullo reſiſtente, ſtatim cepit. A Bellicaſtro Crotonem duxit, ut ipſam belli arcem oppugnaret. Qua urbe Antonio adempta, reliquum bellum facile

futurum intelligebat. Hæc vrbs Croto, aliquanto præcal ab arce sita est: quæ olim in Calabris florentissima, duodecim millia passuum in circuitu habuisse traditur: parua, nunc quidem, nec cultoribus admodum frequens. Sed quoniam mari vicina erat, vnde à Venetis commodè Antonio summitti auxilium poterat: hoc maior aliquanto eius vrbis expugnandæ cura Regem inceserat. Atqui huc Antonius militum suorum robur miserat: vrbsq; ipsius custodiam quibusdam ex iis, quos sibi fideliores existimabat, demandauerat. Ipse Catantianum, quod oppidum longè situ munitius erat, atque opulentius, cum vxore, ac liberis, omniq; pretiosa supellectile se receperat. Qui vt audiuit Regem tot iam oppidis sibi, propè vna excursionè, ereptis, Crótonem petisse, nec finitimorum quenquam pro se arma sumere, ex iis, quos sibi adfuturos putarat, conturbari vehementer cœpit, atque, quòd huiusmodi consilium cepisset in primis dolere & angere. Perstitit nihilominus in proposito venia, (vt videbatur) desperata. Quod autem vnum poterat, Crotoniates occultè per literas, ac nuntios item præsidarios milites hortabatur, vt forti animo obsidionem ferrent. Id verò (quantum coniectari potuit) eum fefellit, de resistendo ab initio, cogitantem quòd Regem, per vicarium aduersus se bellum gesturum, putauerat. Cui quidem (quisquis is esset futurus) resistere se posse confidebat: quoniam multi in regio exercitu futuri essent, qui haud illum fortunis euersum vellent: fore etiam aliquos è finitimis sperarat, qui absente Rege arma corripere auderent: quos præsentis metus, ac maiestas deterreret. Ad Crótonem Rex sub vrbem castra posuit. Quo viso oppidani, subito in muris armati apparuerunt, atque in stationes distributi alias partes alii tuebantur: leuia dehinc prælia quotidie ferè sunt fieri cœpta. Antonius interim vndique opem, sed nequicquam implorare. Cùm autem res ad obsidionem spectare videretur (erat enim oppidum situ, ac mœnibus permunitum, & oppidani præterea ad obsistendum parati) Rex quòd eos maiore metu incusso, ad deditionem cogeret, tormenta ænea Neapoli missis triremibus aduehi imperauit. Interim colloquendi cum hostibus, occasione data, tentare clam cœpit, si qua arte, aut consilio vrbe ipsa potiri posset. Erat in ea Bartolus Cere-

sarius

sarius patria Surrendit: ceterum per uxorem, quam ibi
 ceperat, cinis Crotonias factus, quem Antonius, illi fidens
 urbi praeceperat: qui cum se, ob id meritum, grandem à Rege
 gratiam promereri sciret: communicato cum paucis suorum
 consilio, regios noctu scilicet clam in urbem accepit. Quod si-
 mul ac oppidani, & externi milites sepere, cum primum
 arma corripuissent, ad Regis aduentum, animis fractis, en-
 rati veniam armis positos petentes, atque in Antonium cul-
 pam conferentes, Regi portas confestim aperuerunt: qui-
 bus pro sua clementia facile ignouit. Atque ita urbs præter
 arcem recepta est. Post hæc arx tentari atque oppugnari coe-
 pta. Verum enimvero tormenta, sine quibus parum profici
 poterat (ob naturalem situm, præsidiumque, quod intus erat,
 validum) nondum conuecta fuerant: quæ quidem longo ma-
 ris, terrarumque flexu agi oportebat. Quibus aduocatis, atque
 arci oppositis, in maiorem sollicitudinem, metumque hostes
 inciderunt. Dum autem aliquanto acrius pugnaretur, Petrus
 Carbo, quem multis beneficiis sibi obstrictum Antonius arci
 præposuerat, sagitta ictus est. Cumque ob id medicum è re-
 gis castris requireret, rogatus Rex ad eum ire permisit. Sal-
 uatorem medicum, qui vulnus curaret: simul qui pollici-
 tando eum ad arcis deditionem alliceret. Cui cum tandem
 id persuasisset, nulla propè tormentorum usu, arx recepta
 est. Quod postquam Antonio renunciatum est, omnem pror-
 sus spem rerum suarum abiecit. Nam si quid opis sperare su-
 pero mari poterat, eam sibi viam penitus obstruam videbat.
 Quod vnum reliquum erat, Catantianum, quæ minus erat na-
 tura tutum, munimentis operibus supplebat. Est ygrò id oppi-
 dum in monte situm, vndiq; accliu, atq; arduo: præterquàm ab
 vna parte, quæ facilior aditus erat: quo in loco arx de industria
 constructa fuerat. At verò Alphonfus Crotoniensis arce in pote-
 statem redacta, eaq; valido præsidio firmata, Catantianum co-
 pias duxit: siquæ oppidi perspecto sub montem castris positis,
 tormentisq; ad eam partem, quam infirmiorē ostendimus obie-
 ctis obsidere oppidum cepit. Antoniani per aduersum montē
 primò occurrentes tumultuosius deicere regios conati sunt.
 Ceterum eorum conatus frustra fuerunt. Crebra tamen præ-
 lia, quanquam leuia, per singulos dies conferebantur. Sed in

desminus spei obsessi habebant, cum Regem ipsum presentem intuerentur, qui, nisi expugnato oppido haud discessurus inde videretur, se verò, etiam si aliquandiu obsisterent, obsidionemq; proraherent, omni tamen propinqui & externi auxilii spe destitutos, quod neque Veneros, neque alios principes, vicinosve populos ad eam diem precibus mouere potuissent, in Regis potestatem necessariò peruicturos esse. Quæ cum animo reputaret Antonius, quam prius spem in armis reposuerat, eam totam in Regis humanitatem, ac misericordiam contulit, maximè cum & oppidanos, & milites, quos mercede conduxerat, timidiore factos videret. Mouebant quoque cum vehementius suorum periculum, in quos verabatur, ne Rex per iram, capto oppido, grauius animaduerteret. Angebatur etiam amissione fortunatum, quas omnes in eum locum, ut diximus, congefserat. Simul cogitabat oppidum ipsum, ut maximè ab aperta vi tutus esset, at certè à longa obsidione, ac fame aduersus Regem tutum esse non posse, sibi verò tum spem nullam veniæ apud Regem iratum fore. Hæc inquam animo reputans mittere statuit, qui Regi significaret, cupere se cum eo, si ita placeret, fide accepta colloqui. Qui profectus in castra, protinus à Rege repulsus est, affirmante non passurum Antonium ad se ire, nisi se ille suaq; omnia suo arbitrio, ac potestati permitteret. Ex quo rursus Antonius in gratiores curas incidit. Posthæc vno è Regis sacerdotibus ad eum proficisci permissio, quorundam precibus, quos eius calamitas mouerat, cum ex eo cognouisset, frustra à se tentari cætera consilia, Regis immutabilem sententiam esse, adire Regem, seq; eius voluntati, arbitrioq; permittere, & quò magis illum ad misericordiam flecteret, vxorem vnà secum (quò muliebris sexus ad mouendos animos efficacior est) ducere, nec vltimum casum expectare constituit. Profectus igitur cum vxore, in castra ad Regis tabernaculum (cunctis rei euentum expectantibus) ut ad Regem venit, supplex veniam orans, ad pedes eius procubuit. Vxor quoque genibus aduoluta, effusis lacrymis, pro viri salute orare vehementius cepit. Qua calamitatis specie Rex commotus illi vitam concessit. Catantiano ac Trupia, quæ oppida in illius potestate adhuc erant, cedere imperauit: suppellectileq; omni, quam

Catantia

Catantiani haberent, exportari permiffa, eum cum vxore, atque omni familia Neapolim abire. Quæ cum obedienter feciffet, Antonius, miffis, qui Turpian Regi traderent, cum fuis Neapolim profectus eft. Cæterum Alphonsus recepto oppido, arceque præfidiò firmata, Conftentiam cum copiis fele contulit eo confilio, vt Ioannem Nuceum, cuius maxime fauore Antonius aduerfus eum contumax fuerat, qui & ipfe Regis imperium pertinaciter detrectauerat, cum ab eo fæpius in castra acteritus efferet, in eadem adhuc contumacia perfeuerantem opprimeret. Is verò Rendam oppidum, ac tria præterea caftella, quæ à Rege dono acceperat, tenebat. Cumq; Conftentiam perueniffet, Americum Capaci comitem, Rendam, qui locus hæud procul quatuor millibus paffuum inde aberat, cum parte equitatus primùm miffit. Isq; ad mille paffus à Renda castra fecit. Ea nocte, quæ infecura efferet, nonnulli oppidani Ioanni ob acceptas iniurias intenti, noctu clam ad Regem profecti renuntiare oppidanos partim officio, ac Regiæ maiestatis reuerentia, partim ob acceptas à Ioanne iniurias, paratos efferet, fi maiores copias eo mitteret, oppidum dedere. Quapropter Rex Francifcum Sifcarum, cuius viri virtutem egregiam prioribus bellis agnouerat, pofteridie cum pedibus mille eodem iuffit contendere. Quæ cum Ioannes animaduerteteret, priusquam vim experiretur, hortantibus amicis, quanquam ægrotè, relicta arce, ad eundem Regis confilium cepit, fele eius arbitrio, ac potestati fubmiffurus. Qui cum vitæ diffidens, atque anxius produceretur ad Regem, qui receptæ arcis adhuc ignarus, cum reliquis copiis Rendam verfus iter ingredi coeperat. Francifcum Barbauariam, Philippi legatum virum ornatiffimum, per eos dies ad Regem profectum, fortè obuium habuit, qui hominis fortunam miferatus, quòd erat gentis fuz, illi à Rege vitæ impetravit. Cæterum multatus omnibus, quæ tenebat, oppidis, toto præterea regno excedere iuffus efferet. Qui pofter mortem Philippi, ad quem fe receperat, Francifcum Sfortiam, qui poftera Mediolanenfe imperium fibi armis vendicauit, fecutus, cum Alexandriam urbem fidei fuz commiffam Ludouico Sabaudiz duci proderet, ad pofterum in laqueum, quem per Alphòfi clementiam effugerat, incidit. Ea verò expeditio quarto pofterquam coepta fuerat

rat mense, finita est. Post hæc Iosias vnus è regni proceribus, qui aliquot oppida in ipso regni aditu tenebat, cum Adriam urbem, quæ maiorum subrum olim fuerat, per prodicionem recipere tentasset, nec res sibi ex tentantia successisset: isq; post fræq; Francisci Sfortiæ copiis adiutus Adriam subitò, atque improuisò petiisset, nã quoque oppugnatione frustra tentata, in propinqua suæ ditionis oppida se recepit. Hæc autè per hyemem ab eo tentata, quo anni tẽpore Regiæ copiæ in hyberna concesserant, nec cogi facillè poterant. Est enim omnis ea regio, propter Apennini iuga, perpetuis nimbibus, sed præcipuè iis temporibus, immetta, quæ in illam fruunt, frigoribus, doctiq; intemperie, vitæ incolis, atque assuetis tolerabilis. Itaque incunte vere, Vrsinus, quæ supra memorauimus, copiis omnibus ex hybernis euocatis, quibus cum Rex præfecerat, Bozam Iosias castellum petiit, idq; oppugnare (castris haud procul inde positis) aggressus est. Quod ubi Iosias agnouit coactis rapiti Francisci equitibus, & quos potuit, è popularibus suis, ita strâ improuisò adortus, Regios fudit, fugauitq;. Quare ad dicta Alphonsus, rem haudquaquã negligẽdam arbitratus, ne Iosias maiores Fræncisci copias in regni fines illi perer, simul vt Ciuitellam, quod oppidum haud procul à Truento amne situm, adhuc Francisco parebat, natura quidem, & opere munitum, in potestatem redigeret, eò cum copiis proficisci statuit. Comparatisq; celeriter, quibus opus erat, ad urbem Thetim constitit. Cuius aduentu cognito, Iosias conterritus, maxime quod à Francisco, per id temporis, non multum iuuari poterat, propter Pontificis Maximi, ac Philippi copias Picenum agrum vexantes, Regi reconciliari per amicos curauit. Cum autem (reconciliatione facta) equites ii quos Franciscus ad eum miserat, Truentum amnẽ peterent, inde in Picenum transgressuri, in regium equitatum ignari inciderunt, à quo profligati, magnaq; ex parte capti sunt. Rex subinde ab Aterno amne motis castris, aduersus Truentum flumen profectus est, eo consilio, vt Ciuitellæ bellum inferret. Quod ubi Patriarchæ nuntiatum est, qui pro Pontifice adhuc aduersus Franciscum bellum gerebat, confestim ad eum profectus, orauit, vt copiarum partem in Picenum mitteret, ad belli reliquias persequendas. Cui cum assensus esset, Ioannem Vintimillium, cuius opera

fidei

fideli ac forti superioribus bellis vsus fuerat (quem in Acarnaniam provinciam profectum, vt Carolo genero Acarnaniz principi, per id temporis à Turcis obseſſo, opitularetur, suscepta expeditione, reuocarat) Patriarcha disceſſo proficisci iuſſit. Post cuius disceſſionem, cum ipse in his locis permaneret: Ciuitela, deditibus oppidanis, præter arcem, recepta est. Quæ quidem ex omnibus regni oppidis nouissima fuit, quæ in Regis potestatem peruenerit. Subinde Alphonsus, arcis obſidione (erat enim munitissima & situ, & opere: diuq; obſidionem latura videbatur) Raimundo Buillo delegata: missioque Berengario Harilio cum parte equitatus ad Ioannem Vintimillium, ipse Neapolim rediit. Raimundus ante omnia (arcis oppugnatione tentata) cum nihil proficeret, tantum ne quis ingredi, egrediue, aut commeatus quicquam importare posset, attentissima cura providebat. Cuius rei tædio affecti, qui arcem tuebantur, præsertim expectato nequicquam à Francisco tot diebus auxilio, deditionem fecerunt. Quæ recepta, ac præsidio firmata, Raimundus Adriam copias reduxit. Et iam Patriarcha post profectum ad se Ioannem Vintimillium, Ausidum oppidum, quod ab eo obſidebatur, percussis maiore metu oppidanis propter auctas hostium vires, in deditionem acceperat. Quoque viri eius opera fortiori vteretur, eum Pontificis iussu, copiis omnibus præfecit. Post id Ioannes Patriarchæ consensu motis castris, ad Ripam Transentam (id est nomen oppido) nullo hostium obuiam facto duxit. Atque inde digressus inter Rotilium, ac Solitem oppida, castra fecit, composito vsque agmine iter faciens, quasi hostis in conspectu foret. Eò autem eo consilio profectus est, vt experiretur, an posset eluso hoste, ad Philippi copias, queis præerat Italianus Furlanus, aut ipse Italianus ad se, transire, vti coniunctis copiis Franciscum aggredierentur, cui singuli pares esse non possent. Quam rem Franciscus coniectura suspicatus, media protinus loca de industria occupabat: eorumq; conatus quocunq; mouebat, frustrabatur. Sextis castris cum sub Montem Eripetum confedisſet Sancti Victoris oppidum, cum castellis plerisque finitimis, Pontificis Maximi nomine in deditionem absq; certamine recepit. Cæterum cum intrueretur, frustra à se tentari ad altera castra aditum, propter Francisci vigilantiam, cōuerso
 ff   itinere,

inire; ad Ripam Transentam retrocedere cum exercitu (id consilium Patriarcha approbante) constituit; eo animo, ut per montana, procul ab hoste, ad Italianum euaderet. Cumq; ibi castrametatus esset, Campani, et Tedonates, qui Romani Pontificis imperium pertinacius detestabantur, expugnauit, ac dissipauit quominus finium iniectione metu, resisterent. Cumq; ei iuniarum esset, Franciscum cum omnibus copiis eo dimittendi animo contendere, castra diligenter muniit (dimissis paulo longius à castris speculatoribus per quos eius aduentum certo cognosceret) ne imparatos offenderet. Ceterum vanus is rumor fuit. Itaq; inde mouit, octauisq; castris, Aufidum reuersus est: indeq; postridie ad Truentum amnem mouit: castrisq; in fluminis ripa positis, substitit. Franciscus autem, ut hostes retrocessisse agnouit, nihilominus tamen in suscepto consilio permansit, ut scilicet inter bina castra medius sederet, neutram partem insequens, sed tantum id agens ut neutri alteri coniungi possent. Re ad consilium perlata, cum quidem, quamnam via cum copiis ad Italianum tutius perueniri posset, consultaretur, variabant ductorum sententiae. Alii namque peditatus, & equitatus forem, triremibus regis, quae inde haud longè aberant (inutiliore turba, atque impedimentis relictis) traducendum censebant: quoniam paruo maris tractu ab Italiano distarent; atque ita absque periculo iungi posse. Aliis sub urbem Firmum ipsum equitatus, ac peditatus robur, instructo agmine agi placebat. Verum hoc consilium haudquaquam tutum videbatur. Primum quod Alexander Francisci frater, eorum per exploratores itinere cognito, qui DCC equitibus praerant, facile vexare agmen à tergo poterat: atque eoque pugnando, lace ssendoque distingere hostem, quoad Franciscus cum reliquis copiis accurrens medios opprimeret, terrorem nocte augente, à fronte, simul & à tergo circumuentes: praesertim cum hostibus copiarum numero longè impares futuri essent. Quibus, quando fortunæ etiam benignitate id contigisset, ut absque detrimento, (nullo reperto hoste) coniungerentur: quemnam equitum usum fore praesertim cum hostibus copiarum numero longè superioribus sine tentoriis, sine ministris, sine sarcinis. Ioannis verò consiliū fuit, ut itinere longiore, ceterū eodē tutiore, per

Apenn

Apennini montana exercitus duceretur. Possē enim eā cum impedimentis, atque omni exercitu, (iniquis hostibus) tuto evadi. Cuius consilium cum plures approbassent, Asculum versus perrexit, atque inde per Apenninum colle transmissio, quem Sibyllæ accolæ appellant, in campis Nursiæ, latē patenti planitie, confedit, atque inde continuato itinere, in Fulginatē contendit, cuius profectiōnem cum haud amplius à se impediri posse Franciscus agnosceret, qui hostes abeundi consilio retrocessisse existimarat, consilii poenitens, quod praelii fortunam non tentasset, è Piceno excedere, priusquam tantæ copiae coniungerentur, decrevit, ne sibi postea, cum vellet, discedere integrum non esset, neve aut obsidionem pati (quod sibi turpe ad famam hominum ducebat) aut certè necessario depugnare cogeretur. At Ioannes Matelicam versus arrepto itinere in Cinguli fines, quibus in locis Italianus cum copiis erat, profectus est, earumq; etiam copiarum quæ Philippi erant dux factus, castra cum castris iunxit. Deinde ad vicus, sub urbem Cingulum, perducto exercitu, eos vna excursionē cepit ac diripuit. Inde ad Melonem ductis copiis, aliquot dies in eius oppidi obsidione consumpsit. Ad postremū oppidani (cum nulla spes auxilii esset) salutē suam, & fortunarum pacti in Pontificis potestatem venerunt. Missa deinde copiarum parte ad Sanctum Angelum, cum oppidani præter spem resisterent, admotis vndiq; copiis, oppidū vi captū, atq; in prædā militibus datū est. Posthæc Ioannes cum animadverteret Franciscum è Piceno in Urbinate concessisse, & ea, quæ reliqua erant in eius ditione Picentiū oppida, propter naturales locorū situs, validaq; præsidia iis imposita, obsidione magis quàm oppugnatione tentanda esse, instaretq; vis hyemis, reverti statuit, atque exercitum in regnum in hyberna reducere. Relictis igitur Pontificis, ac Philippi copiis, aduersus urbem Firmum, non amplius per montana, ut venerat, sed per plana iter cepit, ac non procul à Monte Sancto, eo die constitit. Cuius inopinato aduentu oppidani conterriti, antequā vim experirentur, emissis confestim ad eum oratoribus, qui significarent, se Pontificis Maximi imperata protinus facere paratos esse, deditionē fecerunt. Aliquot præterea castella circumiecta, absq; certamine, recepta sunt. Inde ad Montē Altum

profectus, ibi aliquot dies mansit. Interim Firmani, cōiuratione facta, spe propinqui auxilii à Francisco defecerunt. (Alexandro fratre in arcem repulso) quò & magna equitatus pars vnà cum eo se recepit. Quod vbi Ioanni nuntiatum est, subito cum omnibus copiis, ad ferendum oppidanis auxilium aduolauit. Idem fecere Pontificis, ac Philippi copiar, quæ in propinquo erant, vti ostendimus. Cùm autem arx eiusmodi foret (quod superius demonstratum est) vt nec vi, nec machinis vllis, sed diutina obsidione tantùm esset expugnabilis, præmunitis iis vrbs partibus, quæ ex arce in urbem descensus erat, iusq; ab exteriori parte institutis, quæ obsidioni necessaria videbantur, ipse cum reliquis copiis, vt eas in hyberna dimitteret, in regni fines concessit. Vix anno post Eugenius Pontifex certior factus, Franciscum Sfortiam suas, atque auxiliares copias cogere, ac Tudertum petere constituisse (quod oppidum sexaginta millibus passuum Roma abest) de illius aduentu valde sollicitus, accersenda à sociis auxilia censuit. Nam quòd partem Tudertinorum sciebat Francisco in primis fauere, in quos ille indulgentior fuerat dum ea vrbe potiretur, & propterea Franciscum haud temerè id consilii cepisse suspicabatur (is enim præter Picenum, etiam in agro Romano oppida quædam occupauerat) misit Ludouicum Patriarcham legatũ ad Regem. Isq; Neapolim profectus, ac magnificè pro dignitate susceptus, simul ac Regi aduentus causam exposuit, auxilium ab eo haud difficulter impetrauit. Nec mora Ioannes Antonius Vrsinus Taliacotius cum duobus millibus equitum ad Pontificem ire, seq; cum illius copiis coniungere iussus est. Interea Franciscus coactis copiis, in agrum Tudertinum contendit, quo vno fermè tempore & Pontificis, & Regis copiar conueniunt. Quo cognito Eugenius Nicolaum Cardinalem Capuanum (erat is in vrbe gratiofus, ac potens) quòd eius fides nonnihil suspecta esset, propter amicitiam, quæ illi cum Francisco erat) Roma amouendum curauit. Franciscus autem, vt per exploratores agnouit, Pontificis copias opinione sua ampliores esse, frustra que se, nec sine periculo, quod constituerat iter, persequi posse, mutato repente consilio, antequam in hostium conspectum veniret, in agrum Vrbinate[m] rediit. Quo digresso Pontificis, ac Regis copiar

copiæ in Picenum proficisci perrexerunt : vt ea oppida , quæ in Francisci fide perstiterant , armis ad deditionem cogerent. Sed Eugenius Francisci potentiam veritus , cùm magnas ab eo copias duci nuntiatum esset, Thomam, tunc Episcopum Bononiensem , qui illi in pontificatu successit, hominem propter multarum rerum scientiam, atq; eximias virtutes illi acceptissimum, legatum ad Alphonsum miserat, qui maiora auxilia postularet. Isq; ad Regem profectus. Cognoscis, inquit, Rex ex Ludouico legato satis, vt arbitror, Pontificis res, quo statu sint, quantoq; in discrimine versentur : expectatur in Tudertino Franciscus Sfortia hostis magnis viribus contractis, quibus Eugenio copiæ haud possint obistere. Sustulerunt animos aduersarii ipso rumore aduentus illius, ac fama. Nam, quo tempore Tudertum urbem tenebat, multos sibi ciues quò cæteros seruire cogeret, beneficiis obligarat. Hi rerum nouarum cupidi, eius aduentum auidè præstolabantur : vt Eugenio non minus de ciuium fide, quàm de hostium vi laborandum sit. Misisti tu quidem Ioannem Antonium Ursinum ad Pontificem cum copiis : cæterum, quanquam is est vir in armis præstans , & copias habet non aspernandas : tamen ad tantam vim hostis arcedendam, haud satis videtur. Est nobis res, vt scis, cum hoste rei militaris peritissimo ac vigilantissimo, vt haud temerè cum eo congregiendum sit. Nam si quid sinistri (quod Deus auertat) Pontifici contingeret, non solum Tudertinus, sed etiam Picenus ager, qui tuis laboribus, ac periculis Pontifici restitutus est, rursus in hostilem potestatem recideret. Petit igitur à te Eugenius, oratq; vt præter eas quas adhuc misisti copias, alias mittas, ne quæ nunc sunt, in grauius discrimen incidant. Quod vt facias, tua virtus, ac fides postulat. Maiorem gloriam, aut stabiliorem consequi non potes, quàm si Pontificis Maximi dignitatem maiestatemque perpetuò conseruaris, atque auxeris. Ad ea Rex, Id quod ad hunc diem feci, post reditum nostrum in gratiam, quoad mihi vita suppetet, nec re, nec opera, nec auxilio tuendæ Pontificis autoritari sum defuturus, nec pro oppugnandis eius aduersariis vlla vnquam pericula recusabo : neque committam, vt Pontifex meritò de fide mea queri possit. Equidem eo sum animo, vt non hoc regnum modò, quod tantis laboribus, ac pe-

ff 3   riculis

riculis meis sum adeptus, sed & cætera regna, quæ mihi pater hæreditaria reliquit, ruere potius atque euerri, quàm sacrosanctæ potestatis iura labefactari permittam. Mihi ad Pontificem Ioannem Antonium Vrsinum, arbitratus id auxilii in præsentia satis esse, præsertim cum nulla externa auxilia ad Franciscum profecta acceperim. Qui certè nisi maiores copias habeat, non est adeò Pontifici formidandus. Expertus sum Piceno bello, quantū audeat. Sed non ob id tamē hæc à me dicuntur ut eum cõtemni velim. Nihil enim tutò in hoste continetur, nec is quidem eiusmodi hostis est, ut sit contemnendus (multo enim & consilio valet & rei militaris scientia) sed forti animo contra eundum, atq; audendū censeo. Quæ petit auxilia Pontifex mittam. Quinetiam, si aduentu meo opus fore cognouero, mihi ipse non parcam. Ab hoc sermone digressus, Raimundum Buillium cum mille equitibus, ac pari pedutum numero ad Patriarcham in Picenum ire per Aprutinos, quibus in locis copias habebat, imperavit. Qui Truëtio amne traiecto, in Picenum quamprimum profectus, ad urbem Auximum cum Iacobo Cauiano, vno è copiarum ductoribus, qui Pontifici merebant se coniunxit. Franciscus interea in Vrbinate transgressus Fossimbrunum diuertit, ibiq; constitit, eo videlicet consilio, ut transiū impediret, metumque transire cogitantibus inferret, quominus vterque exercitus iungi posset. Nanque Raimundus, ac Iacobus per loca mari propinquiora agmen ducebāt. Patriarcha verò vnius diei iter, aut eò amplius, procul ab eis, cum reliquis copiis, per loca superiora iter faciebat. Cumq; ei renuntiatum esset Franciscum ad Fossimbrunum substitisse, nec lōgo spatio à se abesse Raimundum, paulū remorari iter, sensimq; progredi, donec coire in vnum possent, mandauit, uti ope mutua imminens periculum declinarent. Qua re cognita Franciscus, ne suos temere periculo obiiceret, se continuit. Raimundus verò, ac Iacobus temperato itinere, vna cum Patriarcha inter Fossimbrunum, ac Fanum, eodem die peruenerunt. Postridie mane Legati iussu conuocatis omnibus copiarum ductoribus, ut quid agendum esset consultaretur, Georgius Nurius Philippi legatus, iam multò antè in castra profectus, liberius loquendi quæ vellet, petita venia, dedit Italianum Philippo

de

de prodicione suspectum esse, seq; eam rem compertam habere: proin placere sibi, ac velle, vti is vincus in custodiam datur. Cumq; mirantibus omnibus, Legatus quæsisset, cur tam diu in castra à Philippo profectus, eā rem silētio suppressisset, respondit, Philippum mandasse ne quam eius rei mentionem faceret, donec Raimundus cum Regiis copiis in castra pervenisset, veritus ne qui in castris essent, qui illius voluntati aduersarentur. Vbi hæc dixit, repugnante nemine, Italianus comprehensus, ac Dominico Malatesta in custodiam traditus est, triduoq; post tormentis, criminis confessione expressa, apud Rocam Contratam securi percussus est. Posthæc Legatus motis inde castris Montem Fabrum (id ei nomē est oppido) quod ab hoste tenebatur, contendit, idq; admotis vndique copiis, primo aduentu cepit, plerisque aliquot castellis, atque oppidis circuniectis, quæ Federico Vrbinatum Principi parebant, partim expugnatis, partim in deditionem acceptis. At Franciscus, cum sese copiarum numero, hostibus imparem sciret, per montana exercitum ducebat aliquantò procul ab hostibus de industriā obseruans, si qua bene gerendæ rei occasio sese offerret. Legatus contra copiis fretus, per plana ductabat, & nusquam resistente aut obuiō hoste Vrbinatem agrum populabundus vastabat. Cæterum appropinquante hyeme, Pontificis copię paulatim dilabi cœperunt, præsertim accedente, exhaustis iam agris, pabuli, ac rerum necessariarum, inopia. Interim à Florentinis ac Venetis ad duo millia equitum ad Franciscum auxilium postulantem venerunt. Quibus copiis auctus non amplius per montana, vt prius, sed per patentes campos exercitum ducere, pugnandique potestatem hostibus facere cœpit. Cum hic esset rerum status, Alphonsus Hispanus, quo interprete erat Legatus vsus pace cum Rege facienda, in castris relictus, cum copiis trans Pisaurum amnem profectus est. Quod vbi Franciscus agnouit, motis propere castris eò contendit, & à contraria fluminis parte castra fecit. Aquādi potestas, propter fluminis opportunitatem, vtrisque erat. Sed cum triduo post Alphonsum motis castris Tauletum Sigismundi castellum, mille inde passibus in colle situm, duxisse animaduerneret, & ipse ad alterum castellum, in eodem colle ex aduerso situm, haud cunctanter contendit. Nec plus mille passus

passus castra à castris aberant. Erat autem id castellum Vrbinatis principis. Indeque missio, militari more, prouocationis signo hostes in posterum diem ad pugnam prouocauit. Cæterum Legato absente qui ad Montem Floré secesserat, responsum est ab Alphonso, legati iniussu prælium committi non licere, eius absentis voluntatem sciri opus esse, qua cognita, postridie mane se illi responsurum, nec tamen prouocationis signum hosti remisit. Quod cum Legato non placuisset, ne tantas Pontificis, Regisque copias fortunæ committeret, mittereturque postridie qui id Francisco renuntiaret, animaduersum est è castris hostem mouere cœpisse. Quapropter sumptis properè armis ad angustias saltus, qui medius inter vtraque castra intererat, ne transgressus hostis castra inuaderet, haud segniter processere. Vixque ad saltus ingressum erat peruentum, cum ibidem hostis affuit. Cumque eo loco ob angustias, haud facile vniuersus exercitus sese explicare posset, hostibus conatu magno percurrere adnitentibus ingens in eo certamen fuit. Cumque aliquantum pugnatum esset, ac frustra sese nitique Franciscus animaduerneret, receptui cani iussit. Quo viso, & Pontificis copiarum eo saltu præsidio incesso, sese in castra receperunt. Triduo post Franciscus motis inde castris Mõrem Aureum, Sigismundi castellum, petiit, idque, alterumque ei proximū, haud multo militum labore expugnauit. Subinde Gradariam contendit, (& hoc quoque Sigismundi oppidum erat) idque, quoniam præter naturalem situm, præsidio imposito, vi capi non poterat, obsidere cœpit, magnamque hyemis partem in ea obsidione consumpsit. Per id temporis philippi exercitus ad Casalem iuxta flumen Padum, duce Micheletto Cottiniola, à Venetis prælio fusus, castrisque exutus est, magno numero equitum, peditumque capto. Cuius cladis causa, copias è Piceno reuocare, atque insuper auxilia postulare Philippo necesse fuit. Sed tunc primum eas dumtaxat copias, quæ sub Italiano Furlano stipendia fecerant, poposcit. Qua re cognita Legatus, de Pontificis voluntate, confestim eas Georgio Nurio Mediolanum, ut perduceret, concessit. Ac nequid incommodi in itinere acciperet, præsertim à Fauentini Principis fratre, qui sub Florentinis merebat, ad Bagnacatallum, in Flaminia oppidum vniuersum exercitum ipsis copiis præsidio

dio ire iussit. Quo reuerso, cùm præter ipsùm equitatum ad Philippum profectum, Rubertus Montarboteus, atque alii plerique copiarum ductores abessent à castris: legatus, quò tutiore loco esset, in Sigismundi agrum haud procul à Gradaria, quod adhuc à Francisco obsidebatur, imbelli multitudine prius in circumiecta oppida dimissa, quo maior iis necessariorum rerum copia suppeteret, se recepit: ibiq; castris positus, inuitate propinquitate, penè per singulos dies prælia inuicem gerebantur: non tamen vt in vniuersum certamen veniretur. In hoc rerum statu Venetis Abduam amnem transgressis, cùm Philippus curis anxius auxilium à Pontifice, atque à Rege vehementer postularet: eaq; res Legato demandata esset, statuit vti Sigismundus Malatesta, Cæsar Martinengus, ac Raimundus Buillus in Insubres ad eum proficiscerentur. Ad duo millia & quingentos equites ii duxerunt. Inter hæc Rodericus Murius, peditum ductor genere Hispanus, cum peditibus mille à Rege missus, ac Rubertus Montarboteus cum equitatus parte ad Legatum in castra peruenerunt. Quibuscum assumpto Iacobo Cauiano, cæteris copiarum ductoribus relictis, ipse in Picenum rediit. Paucisq; diebus interiectis Iacobum proditiōis suspectum apud Rocam Contratam, vbi & Italianum paulo ante, capitali supplicio affecit. Interim Franciscus ad Raimundum Buillum, qui nondum abierat, in castra misit, qui rogaret, vti ad se Palermum peditum ductorem mitteret, qui ab eo ad se mandata perferret: esse aliqua quæ secum communicare cuperet. Facta potestate, cùm Palermus ad eum profectus esset, ait se, nisi esset in castris Legatus Florentinus, venturum cum Raimundo in colloquium fuisse. Cæterum missurum, quo Raimundus vellet, Vrbinatium Principem, & cum eo alium quempiam ex his quos fideliores haberet, qui suam sententiam ad illum perferrent. Cumq; Raimundus respondisset, nolle se in colloquium cum hoste venire, nisi eidem aliquis à Legato Pontificis interesset, ne quid suspicionis ea res amicis afferret, non renuit quò minus Antonius Ridius copiarum dux, cum eo vnà proficisceretur, & ipse, quæ dicerentur, auditurus. Qua re constituta, Vrbinatium Principe, & altero ex Francisci domesticis, ad Montem Aureum (vti erat constitutum) profectis, Raimundus quoque, & Antonius eo-

gg

dem

dem accesserunt. Ibiq; tum primum de scēdētē inter Pontificem, Regem, Philippum, ac Franciscum agi cōceptum: Omnis nanque eorum oratio in id tendere visa est, vt ostenderent Franciscum maximē cupere cum Pontifice, ac sociis pacem, scēdusq; ferire, nec vltērius cum is bello contendere. Dum hęc aguntur, Franciscus siue hyemis tēdio, siue quōd Gradariam à se nequicquam tentari animaduēteret, motis inde castris, Pisaurum, Alexandri fratris oppidum, se recepit, ibiq; reliquum hyemis quicuit.

BARTHOLOMÆI FACII RERV M GE- STARVM ALPHONSI

REGIS LIBER

NONVS.

*

A V D dubium ab re, vt opinor, fuerit Florentini belli causam, atque originem explicare. Philippus Maria, de quo superioribus libris scēpius mentionem fecimus, per eam pacem, quam cum Venetis, ac Florentinis apud Martinengum fecit, Blancam filiam Francisco Sfortiæ, de qua quidem re diu ambiguus consilia pro temporum conditione variarat, vxorem dedit, sexaginta millibus Philippiis illi dotis nomine promissis. Cumq; eam pecuniæ summam, propter ærarii exinanitionem repræsentare non posset, Cremonam, vrbem opulentam, ei tantisper pignus dedit, præsidio inde educto. Cuius pecuniæ soluendæ, vt primum illi potestas fuit, ad generum misit, qui pecuniam efferret, Cremonā repeteret. Cumq; is tergiversaretur, diem iam multo præterisse dictitans, qui persoluendæ pecuniæ constitutus esset, misit Philippus Italianum Borromeum, locupletem virum ad Venetos, tanquam Francisci amicos, & pactionis huiusmodi auctores, qui de iniuria expostularet: simul qui oblata pecunia, Cremonam reposceret. Sed nihilo magis per Venetos consequi id

qui id potuit. Quippe qui urbem tam validam, prope in vicibus imperii Mediolanensis sitam, in Philippi potestatem redire ægrè ferebant. Itaque, cum legationibus tempus terendo, nihil se proficere animaduerneret, bellum apertè inferre statuit, armis, quod sibi iniuste negabatur, vindicaturus. Coactisq; ut primùm potuit, copiis Franciscum Picininum, quem paternæ virtutis gratia exercitus ducem designauerat, in Cremonensem agrum proficisci iussit. Cumq; haud multo post profectiōem eius, accepisset, Venetos, ac socios copias parare, nec passuros eam urbem ab illo expugnari, Episcopū Nouariensem ad Alphonsum opem oratum misit, satis sibi fore significans si statim vel cum exiguis copiis extra regni fines prodiret. Sperare enim simulatque Florentini audissent eum cū exercitu in Herruriā contendere, iis (id quod necesse esset futurū) domestico bello implicitis, se Venetis viribus parem, Cremonā recepturū. Eugenius quoq; Pōtifex Maximus Venetis, ac sociis, per id temporis, multis de causis, insensus, & ob id Philippo amicus factus, ne Philippo deesset Regem precabatur. Quibus rebus motus Alphonsus paratis copiis, extra regni fines progredi statuit. Cumq; interim cognouisset Philippi exercitum à Micheletto Cottiniola Venetorum duce castris exutum, profligatumq; esse, conturbatus amici casu, auxilium implorantis, Raimundum Buillum, cum nonnullis aliis copiarum ducibus, iam iter meditantem, maturare in Insubres ad Philippum iussit. Ipse verò, quamuis per hyemis tempus, ire perrexerit, profectusq; per Latinos Tibur peruenit. Aduenienti portas Tiburtes Pontificis iussu aperuere. Et quoniam Florentini cognito eius consilio, sæpius significauerant velle se copias ex Insucribus reuocare, spemq; fecerant, & Venetos idem facturos esse, progredi ulterius destitit. Verum enimverò ea expectatio frustra fuit. Nanque Veneti victoriam persecuti omnem Philippi ad amnem Abduam agrum, vna prope excursionē ceperant, multis oppidis vi captis, multis etiam in deditionem receptis. Fuit autem adeò repentina eius procellæ vis, ut omnem de rebus suis spem reliquam Philippus abiecerit. Reputabat animo, sibi neque ducem belli superesse vllum, cuius virtuti satis confideret, & dissipati exercitus reliquias nec sine grandi pecunia cogi, reficiq;, nec sine egregii

ducis opera recipere pristinum animi vigorem posse. Vna illi salus ei in tam aduersis suis rebus videbatur, Francisci videlicet reconciliatio, quem cæteris omnibus copiarum ducibus belli scientia, ac felicitate præstare, mortuo Picinino, constans apud omnes increbruerat opinio. Eum igitur sibi per amicos reconciliatum cum ducem exercitus designasset: ad Alphonsum misit, qui id ei nuntiaret, peteretq; insuper, quoniam Francisco ad equites armandos pecunia opus esset (qui aliter neque cogi, neque duci possent) uti positis cum Francisco inimicitias illi septuaginta numum aureorum millia mutua daret, se postea bello liberatum eam summam cum fide repræsentaturum. Quod cum Alphonsus, beneficiorum eius in se non immemor, facere constituisset, extemplo Arnaldum Fenoledam, virum constantem, ac grauem, omnium consiliorum, & arcanorum eius participem Neapolim misit, qui eam pecunie summam ex ærario depromptam, cuius custodiam ei demandauerat, ad eum deferret. Quam delatam Alexandro Francisci fratri, consensu Pontificis ad illum profecto, tradi imperauit. Qua accepta, Franciscus quamprimum cogere copias coepit, ut inde in Insubres contenderet, fortuna ita moliente (quæ plerunque ludere in rebus humanis solet) ut ipse sibi ex inimica pecunia Mediolanensem imperium strueret. Cum autem iter ingredi coepisset, aut iam ingressurum fama esset, Philippus in suspicionem venit, illius potentiam veritus, ne is sibi imperium, dominandi cupiditate, eripere cogitaret. Itaque misit plures ad Alphonsum nuntios oratum ne in Insubres proficisci grauaretur, velle se Mediolanum, & quicquid belli fortuna ei reliquisset, præter Ticinum urbem, quam vnam sibi vitæ solatium reseruaret, vbi procul à belli curis, ac negotiis ageret, in eius potestatem tradere. Cæterum Alphonsus indignum ratus, ut qui tam longè, lateque imperitasset, sese tanto dominatu priuaret, per literas consolabatur ægrum, bonoque animo iubebat esse. Reiectisque continuo quæ ille offerebat, hortabatur eum ne aut Venetorum metu, aut vlla de Francisco suspitione ea maditaretur, quæ tantæ existimationis principi indecora viderentur: se neq; laboribus, neq; periculis, pro tuendo eius regno, parsurum. Quoq; illi de Francisco orta suspitio magis adimeretur, se cum

primum

primùm is progredi cœpisset, cum exercitu subsecuturum, ac nequid ei nocere posset prouisurum. Inter hæc Eugenius Pontifex, diuturno morbo affectus, è vita excessit. Cuius mors Philippo, ac Regiæ expeditioni (erat id momentum ingens in rebus gerendis) perincommoda accessit. Cumq; Alphonsus accepisset Romanorum principes, conuocatis iis, ad quos noui Pontificis creatio pertinebat, tumultuari, ac per diuersas factiones eniti, vt pro suorum studiis Pontifex crearetur, egregium facinus arbitratus talium virorum conatibus obstare, nec pati vt ii impedirentur, quo minus Pontificis comitia pro vetere more, atque instituto, ritè haberentur, Marinum Caratiolum, Ioannem Antonium Vrsinum, Gartiam Cabanellum, & Caraffellum Caraffam ad Cardinalium collegium legatos misit, qui & Eugenii mortem sibi grauem fuisse ostenderent, & hortarentur in creando nouo Pontifice, vno, & consentienti animo essent: nec vererentur liberè suffragium ferre, paratum se esse, si qui fortasse intercederent, quo minus comitia ritè haberentur, qui illorum conatibus obuiam iret, ac Sacrosanctæ potestatis libertatem, dignitatemq; defenderet. Cùm autem ex eo quæreretur, quemnam illi potissimum ex omni Cardinalium numero Pontificem legi placeret: respōdit, eum qui vna totius collegii voce, atque consensu legeretur. Deinde procures Romanos (quorum nonnulli motus nuntiabantur) fauere paratos, prout in suos quisque affectus erat, nequid intercederent, quo minus comitia ipsa ritè fierent, per literas monuit. Quibus partim metu, partim verecundia deterritis, missis insuper à Rege, qui collegio adessent, fauerentq; Thomas Episcopus Bononiensis, quem Nicolaum Quintum appellauere, Pontifex Maximus factus est. De quo vt aliquid dicam, hic me locus admonet. Fuit enim eius viri non virtus modò, sed etiam fortuna nostro seculo admirabilis. Sergiani enim natus patre medico, honesto, ac probo viro, cum sacrarum literarum studia præ cæteris adamasset, Bononiam, ac Senas se contulit: breuiq; tempore, tum ingenii bonitate, tum diligentia Philosophus, ac Theologus clarus euasit: pluribusq; annis vtrobique publicè literas profitendo floruit. Ad doctrinam eius emendati mores, ac vitæ integritas accedebant. Quibus de rebus Nicolai Episcopi, ac Cardinalis Bononiensis,

viri sanctissimi, amicitiam sibi conciliavit, eiusq; rebus summa
 cum fide administratis, id est consecutus, ut illo mortuo, ipse
 Episcopus Bononiensis, orante vniuerso populo, ab Eugenio
 factus sit. Paucisq; post mensibus legatus ab eodem ad Hun-
 nos missus, cum res ex illius sententia gessisset, adueniens,
 Cardinalis insignibus vtrò ad eum in itinere delatis, inter Car-
 dinales cooptatus est, ac paulò post mortuo Eugenio, miro
 quodam totius collegii consensu, Pontifex Maximus, ut dixi-
 mus, factus est, atque hic tantorum honorum cursus (quod
 magis mirandum sit) ferè intra anni spatium illi contigit. Ut
 autem ad rem redeam, postquam Regi renuntiatum est, illum
 Pontificem factum esse, festum diem quo ille Pontificatus insi-
 gnia acciperet à se condecorari equum existimans, Honoratū
 Caietanum, Guilielmum, & Raimundam Moncatā, Carolum
 Campobassum, ac Marinum Caratiolum, qui suo nomine in-
 teressent legatos Romam misit, ac mox alios per quos sese il-
 lius auctoritati subiecit. Haud multo post, cum à Venetis lega-
 ti Romam venissent, ut publico nomine & ipsi partum Ponti-
 ficatum Nicolao gratularentur, postquam officio functi sunt,
 cum apud Pontificem in belli mentionem incidissent, docue-
 re non placere Venetis bellum aduersus Philippum diutius
 continuari, iisq; pergratum fore, si Pontifex legatum quem-
 piam Ferrariam mitteret, quò cunctarum partium legati com-
 modè conuenturi essent, ut ibi de communi Italiæ pace age-
 retur. Omnibus ita palàm fore, per Venetos non stare quo-
 minus fida, firmaq; pax in Italia fieret. Quod cum Pontifici
 vehementer placuisset, cupienti Italiam diu bellis agitaram
 aliquando quiescere, missurum se breui Ferrariam legatum re-
 cepit. Isdem propè verbis, legati Tibur profecti, apud Alphō-
 sum vsi sunt. Quibus benignè auditis nihil se prætermisurum
 respondit, quod ad pacem conficiendam pertineret. Nihil
 enim hoc vno sibi maiori curæ esse, Italiæ pacem cunctis prin-
 cipibus, populisq;, quibus bene viuendi cura esset, maximè
 omnium optandam esse. Per eisdem dies & à Florentinis le-
 gati ad Pontificem eadem de causa profecti, postquam Pon-
 tifici debitum officium exoluerunt, Tibur, ut iussi erant, sal-
 lutandi gratia ad Regem accessere, remotisque arbitris, mul-
 ta cum eo de pace collocuti sunt, quibus itidem, ut Venetis,
 respon

responſum datum, communẽ Italiæ pacem atq; otiũ magnopere à ſe expeti, ſeq; eis neq; conſilio, neq; opera, neq; re vlla defore, atq; ita ſpe plenos à ſe dimiſit. Poſt hæc, cùm de legatis, pacis cauſa, Ferrariam mittendis cum Pontifice egiſſet, miſiſſetq; Pontifex Ioannem Cardinalem Morinẽſem, natione Gallum, virum præter iuris ſcientiam, ad quæuis magna natum, & in omni negotio conſultiſſimum, cuius etiam opera Pontifex in maximis, & grauiffimis quibuſcunque rebus utebatur, ipſe Caraffellum Caraffam ac Matthæum Malferitum Ferrariam miſit, ſiue pacem, ſiue inducias facere Veneti mal-
lent. Quò profectis omnium Principum ac ciuitatum legatis, cùm de pace agi coram Pontificis Legato, ac Leonello Ferrarienſium principe cœptum eſſet, Matthæus Victorius, ac Paſchalis Maripetrus Venetorum legati quò bellum à ciuibus ſuis geſtum excuſarent, ante omnia dixere, vrbs ſuæ conditores, Attilæ olim teterrimi tyranni arma fugientes in humilibus paruiſq; inſulis perpetuiſq; adeò æſtuariis in quibus vrbs illorũ ſita eſt, vrbs ſuæ fundamenta ieciſſe, nec maiores ſuos vnquã voluiſſe neque ex ſe ortos poſteros alios populos ſui cauſa eas ærumnas perpeti, quas ipſi Aquileia, Patauio, Altino nobiliſſimiſq; aliis ciuitatibus Italiæ profugi, aut ab Attila aut à barbaris aliis poſtea paſſi eſſent. Quin potius eam vrbe patria expulſis perſugium vnicum ac domicilium fuiſſe, perq; hæc præclara maiorum inſtituta eorum remp. in eam magnitudinem creuiſſe. Se itaque tum natura, tum conſuetudine maiorum atque inſtituto, ita comparatos eſſe, vt non niſi laceſſiti, ac tuendæ reipub. cauſa, bella ſuſciperent, atque perſequerentur. Si verò contingeret Philippum decedere, qui & mortalis eſſet, & planè iam grandis natu; & Mediolanenſes pacem eorum non aſpernarentur, ſeſe pro iis, quæ Philippo per bellum ademiffent, tantum agri iis collaturos, vt nemini amplius ambiguum eſſet, Venetos tot in Italia bellorum haudquaquam auctores extiſſe. Poſt hæc cùm de pace mentio cœpta eſſet fieri, adiecere quoniam bellum à Philippo iniuſtè motum eſſet, debere Philippum, iure violati ſœderis, quantum ipſi argenti in belli ſumptum effudiſſent, repræſentare. Et quoniam Philippo, fortasſe diuturnis bellorum impenſis exhausto, non eſſet vnde id. in præſentia diſſolueret, petere ſe certum pignus,

pignus , donec ei soluendi potestas esset. Ad ea legati Regii Venetos Philippo præstare idem debere, si ipsi bellum aduersus Philippum iniuste suscepisse conuincerentur. Eam autem controuersiam apud Pontificem Maximum Romæ facile cognosci, dirimiq; posse. Cæterum Veneti eius rei disceptationē quam pro comperta habere se dicerent, ad Pontificem referri voluerunt. Atque ita disceptando ille consumptus est dies. Multis verò iam diebus antè Philippus , Venetorum exercitu Abduam flumen transgresso , curis anxius , ac diffidens suis rebus, ad Alphonsum miserat oratum, vti quempiam è suis, quicum intima consilia sua communicare tutò posset , ad se mitteret. Quod cùm Alphonsus à se haud temerè requiri, sibi persuaderet, Ludouicum Podium cui vehementer fidebat ad eum misit. Quo Mediolanum profecto , vt agnouit Philippus ex literis, Regia manu præscriptis, hunc esse, quem ad se mitti rogauerat. Postquam de Rege, quæ voluit, percunctatus audiuit, vocatum à se inquit, vt in eum Regio nomine omnè ius, potestatemq; imperii sui transferret. Velle se quieti consulere, atque à tantis belli fluctibus sese quàm maximè abstrahere: proinde rogare, atque hortari vti is rerum suarum possessionē acciperet, quam si repudiaret, cui sua traderet non defuturum, eaq; fortasse in huiusmodi virum peruentura, vt eam respuisse Regem , postea serò, ac nequicquam poeniteret. Nam cùm quotidie magis, magisq; ab hostibus premeretur, Mediolanum vsque cum exercitu progressis, subierat animum eius desperatione quædam , omnia impendentia pericula circumspectantis. Ludouicus verò cùm mandatum à Rege nullum haberet, quo sibi de his transigere liceret , veritus nequid Regem offenderet, renuit : continuoq; ad Regem , ita iubente Philippo magnis itineribus rediit, ab illo si ita placeret totius rei potestatem accepturus. Quibus cognitis Alphonsus, ne Philippi imperiū in inimicorum potestatem perueniret, Ludouico eius rei potestatem fecit. Cæterum eius deliberatio in alterutram variantis sententiam, ne id avaritia imperii effecisse videretur paulò serior fuit. Interim Philippus primùm ob aduersam valitudinē oculis captus , dein ex ipsa arce , hostilium armorum fragore audito, vehementer commotus, vitæ tædio simul & languore, mortem obiit. Quod cùm Ludouicus Parmæ cognouisset,

Regem

Regemq; præterea ab eo hæredem institutum: Cæterum Mediolanenses libertatis cupiditate incensos reip. administrationem arripuisse, ignarus quonam illorum cœpta euaderent, retrò conuerso itinere Regium Lepidi venit. Quæ postquam Alphonso renuntiata sunt: veritus, ne Venetorum opes plus nimio crescerent, Mediolanensibus oppressis, Carassellum Carassam, ac Matthæum Maleferitum, qui adhuc Ferrariæ erant, confestim Regium proficisci iussit, atque vna cum Ludouico legatos ad Mediolanenses proficisci: qui quænam esset eorum mens, diligenter scrutarentur, simulq; hortarentur, vti constanti animo aduersus hostes gererent bellum, sese iis haud quaquam defuturum. Quibus ita constitutis, vltèrius progrediendum arbitratus, vt hostibus terrore iniecto Mediolanenses tanto belli onere leuaret, Tiburi digressus, adhuc incertus in Insubres ne iret, an Hettruriam peteret, pro rerum opportunitate consilium in itinere capturus in Sabinos abiit. Ac primùm Farfam, ad nouem millia passuum à Roma profectus, constitit: reliquum equitatum, qui ad se venturus esset, & item Eximinum Corellam, Matthæum Puiadem, ac Ioannem Olzinam opperiens, quos Ferdinando filio adolescenti ad regni gubernacula consiliarios, ac rectores reliquerat, ad se idcirco accersitos, vt de rebus, quas se absente, gerendi causâ belli agi vellet, mandata iis traderet. Quibus ad se profectis, & quæ opus erant, edoctis inde mouit, atque in Sabinos perrexerit. Quibus in locis aliquot dies ab eo consumpti, dum ex Insubribus certiora scire expectat: ibi & pro ea amicitia, quæ illi cum Philippo fuerat, & pro officio, quod ab illo hæres testamento nuncupatus esset, magnificentissimo funere ei iusta perfoluit. Indeq; digrediens, Nare flumine ponte iuncto, exercitum traiecit. Progressusq; haud procul ab Orta oppido substitit. Ibi duplex se pandebat iter: alterum per Tudertinos in Galliam Cisalpinam, alterum in Hettruriam. Itaque aliquandiu dubius stetit, vtrum potius ingrederetur. Nam ex altera quidem parte verebatur, ne Mediolanenses, quorum salus sibi ingenti curæ erat, à Venetis opprimerentur, qui maiores copias habebant: ex altera verò cogitabat, si Florentinis bellum inferret, fore, vt ii rerum domesticarum metu à Venetis copias disungeret. Quibus in Hettruriam abstractis, bellum Me-

h h diolan

diolanensibus haud erat dubius, leuius fore. Denique cum Hetruriã petere cõstituisset, partim ponte partim vado Tyberim amnem sub Ortam copias traduxit. Interim Simonetus copiarum dux, qui paulò ante à Florentinis finito stipendio discesserat, à Rege conductus est. Ad mille is equites ducebat. Appropinquantì agro Florentino Regi, cum equitatu, & aliquanto peditatu obuiam venit, copiasq; cum illo coniunxit. His copiis auctus Rex agrum Florentinum ingredi (haud hostiliter tamen) cœpit: sperans fore, vti Florentini metu ne bellum in sese transferretur, copias ex Insubribus reuocarent: ipseq; per Hetruriam pacatam, & amicam ad opem Mediolanensibus ferendam proficisci posset. Cum autem ad Montem Politianum peruenisset, legati ad eum à Senensibus oratum venere nequid incommodi ditionis suæ populis qui finitimi Florentinis essent, à suis inferri pateretur. Quibus responsum à Rege est venisse se in Hetruriam eo animo, atque consilio, vt neminem iniuria afficeret: communem à se totius Italiæ pacem, & tranquillitatem optari. Statuisse idèò Florentinis bellum inferre, quò illorum animos à belli consiliis ad pacem retraheret. Si ex Insubribus copias reuocent, nullum sibi cum iis bellum aut inimicitias fore. Per eosdem dies Ianotius Pitius, ac Bernardus Medices legati à Florentinis ad Regem venerunt. Hiq; facta loquendi potestate, in hunc ferè modum locuti sunt, 'Audieramus, Rex, iam antequàm Tiburi discederes, instituisse te Hetruriam petere, ad bellum ciuitati nostræ inferendum. Et quamuis eius nuntii autores haud tamen leues essent, tamen id nobis persuaderi nullo modo poterat, animo voluentibus pacem, atque amicitiam, quæ nobis cum Aragonum Regibus, maioribusq; tuis, multis iam seculis, atque adeò tecum, singularis fuit. Repetebamus memoria multa ac magna beneficia vtrò citroq; data acceptaq;. Veniebant in mentem mutua tuorum, ac nostrorum ciuium commercia, atque hospitia: quæ cum nulla alia gente in omni orbe terrarum, aut maiora, aut frequentiora nobis extiterunt. Cogitabamus postquam regno Neapolitano potitus es, nihil nos molitos esse, quod status tui quieti incommodaret, considerabamus præterea naturam tuam: non solere te bella iniusta suscipere, eaq; res vna potissimùm nos in hac sententia confirmabat. Te enim,

enim, cū sis inter nostri temporis Reges opibus potentissimus, auctoritate amplissimus, ætate, rerumq; militarium vsu grauissimus, nihil aliud præter decus, & gloriam, præterq; pacem, & otium, qui finis bella gerentibus proponi solet, quære-
re existimabamus. Atque hæ quidem rationes, & causæ sub-
erant, cur non satis crederemus iis, qui nobis bellum abs te fu-
turum prædicebāt. Verū postquam comperimus te agri no-
stri fines iam ingressum, hostili animo aduentare (quanquam
nondum gladium nudaueris) id maximè admirati venimus
oratum pro veteri amicitia nostra, vt quam aduersus nos con-
cepisti, ira posita, à nostrorum iniuriis, ac populationibus mili-
tes tuos arceas, simulq; nobis exponas, quænam huius tuæ in-
dignationis causa fuerit, vt ea ciuibus nostris renuntiata, aut
re aut verbis tibi satisfacere queamus. Ad ea Rex in hunc ferè
modum, Haudquāquam vobis ignotum esse, Florentini, arbi-
tror (id quod res ipsa docuit) consilia mea postquam regni
Neapolitani compos factus sum, semper cum pace totius Ita-
liæ fuisse coniuncta, semperq; id vnum me spectasse. Quippe
qui hanc vnā rem mihi maximè omnium gloriosā existi-
mabam, si (quantum in me esset) defessæ iam tandem tot ma-
lis, & calamitatibus, Italiæ requiem darem. Neque vos præte-
rit, cū adhuc Philippus viueret, Eugenium Pontificem Ma-
ximum, meo potissimum hortatu, legatum Italicæ pacis com-
ponendę gratia Ferrariam misisse, quo etiam ego & Philippus,
legatos nostros, vos item, ac socii vestros misistis. Cæterū
cum ea de re agi cœptum esset, Philippi immatura mors pacis
mentionem sustulit. Quo mortuo, Veneti, quos rebamur
omnes bellandi tēdio iam tandem affectos bello finem impo-
situros, Philippi imperium occupare conati sunt. Quorum le-
gatis cū per eisdem legatos nostros obiectum hoc esset, nō
respondere iisdem verbis, quibus paulo ante Philippi mortem
vsi essent (dixerant enim inter cætera, vt eorum verbis utar, in
ea disceptatione cū de pacis legibus tractari cœptum esset,
Philippum omnis belli causam, ac fomitem fuisse, qui ex bellis
bella serens, requiescere non posset) sed consilia pro re ac tē-
pore capi solere responderunt. Tunc verò palām factum est
(id quod multis adhuc ambiguum erat) eos scilicet, nō Philip-
pum tantorum bellorum causam extitisse. Nam qui mortuo

h h

2

Philippo

Nō cadit tan-
tum hoc cri-
men in gentē
omniū mitis-
simā atq; hu-
manissimā
præferam Hi
spano oblici-
ente.

Philippo contra Mediolanenses adhuc irati arma retinent, cū pacem tranquillam habere possint, ii planē belli satores ac fomites esse, manifestò conuincuntur, quin etiam huic domnandi libidini non vulgarem quandam verborum crudelitātē adiecerunt. Non modò enim non excusarunt immoderatam bellādi cupiditatē, sed senatum ita quoq; decreuisse dixerunt, vt quæ Philippo reliqua erant (si quando in eorum potestatem peruenirent) militi ad prædam proponerentur, qua voce an vlla ferocior, aut immanior sit, haud scio. Non erat iis satis, quòd Philippum perpetuo, atque immortalī bello laceffissent, nisi & Mediolanenses, quibus nulla gens in Italia pacatior est, libertatem tueri conantes, acerbissimum seruitutis iugum subire cogerent, idq; copiis vestris adiuti (quod mihi grauius est) quibus illi aucti, ac freti Mediolanensem agrum longa pace, omni frugum ac rerum copia refertum, crudeliter vexant, ac diripiunt. Cū ad me æquo iure spectet, vt scitis, Mediolanense imperium atque adeo omnia, quæ Philippus tenebat, quem ille moriens hæredem instituerit, & copiarum vestrarum adiumento, quas ex Insucribus reuocare noluitis, hæc incommoda nostris inferantur, ob eam causam arma sumere compulsus, veni, vt hanc à meis (si possim) iniuriam propel- lam, vimq; vt aiunt (quod per leges licet) vi arceā. Atque ideo tardius iter feci postquam Tiburi discessi, vt vobis spatii satisfacere- tur, ad res vestras, mecum, si ea mens vobis fuisset, componendas. Quod postquam negligentia vestra nequicquam expectari animaduerti, propositam expeditionem persequi constitui. Vos itaque rebus vestris, vt videtur consulite, postquam sæpius moniti audire noluitis. Hæc vbi legati audire, nullo responso dato vehementer à Rege petierunt, vti bello abstineret, donec iis senatui renuntiatis, quid is censeret, retulissent. Quod cū primò abnueret, tandem precibus victus, quinque dierum inducias Florentinis concessit, atque vt eis interim belli suspicionem magis adimeret, inter Florentinum, ac Senensem agrum exercitu ductato, ad sex millia passuum à Senis consedit. Post quintum diem cū Florentini nihil responderent, castra mouit. Ac primò inter Rincium quod erat Florentinorum castellum, ac Senas duxit. Cumq; ibi castrametatus esset, Senenses suspicati, eum per factionum ca-
pita

pita eniti, ac struere vt eorum vrbe potiretur, confestim armatos intra urbem, & ad portas disposuerunt, ob eamq; suspitionem fiebat, vt parum commeatuū in castra deferretur. Quod vbi agnouit extemplo ad eos legatum misit Franciscum Martinellum, quo viro tunc in magnis quibusq; rebus utebatur, qui eiusmodi suspitionem vanam esse demonstraret. Quorum amicitiam non tam optabat, quòd vllum ab iis in bello auxilium expectabat (quanquam multa, ac magna polliciti fuissent) quàm vt inde sibi copia commeatuum esset, quos aliunde contrahere laboriosum, ac sumptuosum esset. Qui audito Martinello, ea suspitione nonnihil leuati, commeatus aliquāto largius in castra deportari permiserunt. A Rincio inde, continuò inter Senensem, & Florentinum agrum, haud hostiliter, itum: donec Pomarantium peruentum est. Quod castellum, primum omnium à Rege hostiliter petatum, eo ipso, quo venerat die, copiis circumfusus captum, atque direptum est. Ad Castrum Nouum, inde in Volaterranum mouit: cuius incolæ audita Pomarantii clade confestim absque certamine in deditionem venerunt. Idem fecere aliquot castella circuniecta, ne per vim idem agere cogerētur. Post hæc Montem Castellum petiit in colle situm, natura, atque opere munitum. Quod quoniam haud expugnabile videbatur, castris haud inde procul positis, obsidere aggressus est. Inter hæc Senenses siue Florentinorum metu, siue eius suspitionis causa (quam diximus) cuius fortasse aliqua adhuc vestigia animo residerent, commeatus perparcè summittere, eosq; non paruo pretio venditare. Quod cùm Alphonsus animaduerneret: rursus ad illos misit, qui de ea re, vt par erat, quereretur. Verum enimvero ea legatio vel nihil, vel parum illos mouit. Nihilo enim vberius commeatus in castra deferri suerunt. Quod autem deferebant, inter eos diuidebatur, quibus commeatus petendi à circumiectis castellis, facultas non erat. Nam quibus potestas erat, ii necessitati suæ consulebant. Idq; prouisum à Rege fuerat, quò commeatum penuria in castris subleuaretur. Cæterum dum castellum obsidetur, aliud malum, præter famem, vexare milites cœpit. Nanque ea imbrum magnitudo, eaq; vis ventorum fuit, vt neque extra tentoria, neque intra magis quiescere quisquam pos-

set, multis eorum discerptis, multis per aërem raptatis. Castellani interim situ freti, nullam de deditione mentionem facere. Itaque cum Rex animaduerneret, præter ea, quæ commemorauimus incommoda, frustra ibi tempus teri, quod absque operibus castellum expugnari non posset, quæ eò comportari immensi operis fuisset, motis inde castris, Campiliam perrexit, atque ibi castra fecit. Ea enim via in agrum Pisenum ferebat, quò intendebat iter. Sed quoniam Florentini, cognito eius itinere, illud & præsidio, & annonæ, prius firmauerant, diebus aliquot commoratus, ad castella sex finitima in Gerardisca (id ei regioni est nomē) Facii comitis, qui à Florent. olim pulsus, Regē diu sequutus fuerat recepit, receptaq; ei restituit. Interea Florentini agrestes, ac populares suos ex minus firmis in tutiora loca traducere, copiis præposito Federico Urbinate Principe, rei militaris perito. Rex verò, antequam in Hetruriam ingrederetur, Sigisfundum Malatestam cum equitibus MCC. ac pedibus DC. conduxerat, eiusq; aduentum in dies cupidius expectabat. Cæterum is accepto Regis stipendio, Florentinorum pollicitationibus captus, ad eos se contulit, quæ res consilium immutare de itinere Regem compulit. Itaque cum cerneret commeatus à Senensibus exigue subministrari, pabulaq; & stramenta in iis locis, propter anni tempus, defecisse (iam enim media hyems sæuebat) loca mari propinquiora, cœliq; mitioris petere instituit, confestimq; soluta obsidione, ad portum Baratum, quina inde millia passuum, cum exercitu profectus est, ea vel maximè ratione, quod è regno Neapolitano frumenta, atque omne commeatum genus, mari ad se deportari facultas esset, propter portus opportunitatem. Imminebat portui collis, in quo olim sita fuerat vetustissima vrbs Populonia, cuius adhuc nonnulla exstant vestigia: circa hunc collem castra fecit. Distat autem collis à Plumbino, quod quidam Populinum appellandum putant (nomen à Populonia ductum) non plus ferè tribus millibus passuum. Erat nobile oppidum, ac peropportunè situm ad bellum Hetruriæ inferendum. Tenebatur autem à Rainaldo Ursino, qui antequam Rex in ea loca commearet, Florentinis inimicus esse, quòdeorū vicinitatem suspectam haberet, putabatur: cæterum is ipse, vbi Rex est profectus, nec eum ipsum

ipsum, nec quenquam suorum in oppidum, nec commeatus, qui mari defereretur, recipere sustinuit. Dispositisq; quāprimū per moenia, ac portas armatis, aduentāti portas clausit, nec nisi admodū paucos ē Reg. militibus oppidū intrare patiebatur. In hoc rerū statu, cū quidā Florentinorum milites mercede cōducti, quos Castilionū præsidio miserant, deditionem oppidi pollicerentur, præmisso Simoneto cum equitatu, oppido, excepta arce, est potitus. Quo cognito, motis properē castris, eō contendit, omniq; aditu terra mariq; occupato, arcem obsidere aggressus est. Quod postquam Florentinis renuntiatum est, ingens sollicitudo urbem peruasit, quod præterquam, quod eō facilē ē Neapolitano regno ad vsum belli necessaria comportari possent, is locus belli sedes hostibus esset futurus. Quibus tantū sub diuo, atque in tentoriis agendi antea potestas erat. Putabant enim, vbi nullum oppidum in eorum agro Rex haberet in quo quidem posset consistere, fore vt hyemis tædio in regnum cum exercitu reuerteretur. Quapropter copias repente cogi, & Sigismundum properare iusserūt. Interim qui in arce obsidebantur, cū se vndique circumfessos intuerentur, operibus territi, quæ Regem ex Neapoli conuehi iussisse fama erat, deditionem pacti sunt, nisi intra decimum diem Florentini opem ferrent. Cumq; nulla auxilia venirēt, deditione facta, arce excesserunt. Haud multo post arce, atque oppido præsidio firmatis, Aquam Viuam, sub vernum tempus, cum exercitu petiit, quod ibi aliquanto maior pabuli copia foret. Cumq; ibi castra fecisset, legati ad eum à Mediolanensibus amicitiam, atque opem postulatum venere. Nanque Veneti post ingentem cladem acceptam, Francisco Sfortia Mediolanensis exercitus duce, cū viderent nullam reliquam spem salutis sibi amplius superesse, ipsum Franciscum à Mediolanensibus magnis pollicitationibus distractum eorum copiis præposuerunt. Qui in Mediolanensem agrum cum exercitu subito profectus (neque enim erant Mediolanensibus, ab illo repente destitutis, copiarū vllarū reliquarū, quibus æquo campo congredi auderent) in graues curas Mediolanensem populum, vt par erat, coniecit. Qui cū nullam aliam tuendi status sui rationem animaduertent, ad Regis amicitiam, societatemq; confugere decreuerunt. Quorum legati ad Regem missi, cū mand

mandata exposuissent, re ad consilium relata, omnes illis subueniendum esse censuerunt, ne vel Franciscus Sfortia vel Veneti Mediolano vrbe tam opulenta, tamq; opportunè sita, potirentur, quorum vtrique inimico animo in Regem essent. Periculum enim fore, si quo fato Veneti eam Italię partem imperio suo subiecissent, ne breui tempore reliqua Italia potirentur. Itaque Mediolanenses à Rege in amicitiam, ac societatem recepti sunt. Atque in eo Alphonsus apertè ostendit, quāuis ex Philippi testamento Mediolanense imperium sibi debere-tur, se non tam id expetere, quàm totius Italię pacem, atque trāquillitatem. Quæ res Mediolanum perlata, ciuium animos ad communis libertatis defensionem magnopere cōfirmavit. Florentini verò ea re cognita, legatos ad Alphonsum miserūt, qui cum placare conarentur, ac de componendis rebus agerent. Rex item legatos ad illos misit Baptistam Platamonum, ac Ludouicum Podium, qui iis suaderent, vti à Venetorum societate discederent, si pacē suam amarent. Cæterum ea pacis mentio frustra habita est, Florentinis in eo persistētibz, ne à Venetis, & Francisco Sfortia diuiderētur. Aliquanto post Alphonsus medio iam vere, quo maior pabuli copia suppetere-t, ad Abbatiam, quam Fangi vocant, cum omnibus copiis profectus est. Cumq; Mediolanenses legati instarent, vti bellum Venetis indicerent, sperantes Regii nominis terrore retrocessuros hostes, ac de ea re consultari Regi placuisset (cæteris indicendum bellum censentibus) vnus ex iis qui aderant aliter sentire se ait, quòd periculum esset, ne confestim, vbi id Veneti rescissent, omnes Regios ciues, qui Venetiis, & cæteris in locis quę illorum imperio parerēt, negociarētur agerent v'e, bonis spoliatos, in carcerē coniicerent, tum vel maxime, quòd cum illis essent triremes, complures paratæ, atque instructæ, quæ onerariis præsidio ituræ ferebantur, facillè poterant Regia castra maritimis commeatibus intercludere, ac Florentinorum exercitui, qui à tergo esset, animos addere. Sed in eorum sententiam itum est, qui officio fungendum ac salutis rogantium amicorum consulendū suadebant. Itaq; bellū aduersus Venetos extemplo decernitur, atq; in castris promulgatur. Interea Florentini de suorum fide valde solliciti, præsidiis op-pida firmare, ignari quónam Rex contenderet. Alphonsus
verò

verò media iam ætate Campiliam rursus petiit, animo medi-
tans Plumbinum aggredi: si fieri posset, vt aut oppidum expu-
gnaret, aut Rainaldum in sententiam pertraheret. Cùmque
ibi castris positus, aliquot diebus permanisset, Petrum Car-
donam cum equitatus parte præmisit, qui excursione sub op-
pidum facta, quot oppidanos nactus esset, comprehenderet.
Cæterum Rainaldus vir bellicis artibus instructus, cùm ob
eiusmodi suspicionem suos in oppido contineret, pauci capti
sunt. Postero die rex motis inde castris, sub ipsum oppidum
castra posuit. Quod cùm Rainaldus animaduertèret, à Flo-
rentinis auxilium petiit, à quibus continenter aduersus, Re-
gem sollicitabatur. Hi igitur duabus triremibus onerariis cele-
riter instructis, frumenta, milites, arma, tela, imposuerunt.
Quæ Pisis in altum euectæ adiuuante vento, subitòque Plum-
binum profectæ, commeatus ac milites in oppidum, nullo re-
sistente, exposcere. Neque enim tunc Regi naues erant (nam
triemes aliò ierant) quibus illarum cursum impedire posset.
Quo auxilio fretus Rainaldus, diuisis per stationes oppida-
nis, militibusque intra muros semper paratis, resistere auda-
cius cepit. Quapropter Alphonſus cum oppidum terra ma-
riq; obsidere statuiſſet: naues cogi, & cum iis tormenta ænea
cæteraq; id genus machinamenta deferri, frumenta, ordecæque,
& cæteros commeatus è Neapoli ad se mitti imperauit. In-
terea equorum plerique, cum quicquid herbidum circa erat,
mandiſſent, nudumque solum nullam iam amplius stramen-
torum, aut pabuli copiam subministraret, neque hæc vicinis
hostibus longius peti possent: harundinumq; & quercuum fo-
liis, rubisq;, & arborum corticibus sustentari cogerentur (iam
enim finis autumnus erat) macie, atque inedia confecti extabu-
erunt. In hominum quoque corpora vulgatus morbus: quòd
omnis illa ora propter pestilentem aëram, ex palustribus locis
efflantem, exitiabilis, atque infamis est, complures aut extin-
xit, aut longa valitudine afflixit. Florentini verò cognita Plum-
bini obsidione: quò spem obsessis darent, Federicum, ac Si-
gismundum qui iam aduentarant (coactis omnibus copiis,
præter eas, quæ oppidis præsidio essent, delectibúque raptim
comparatis) Campiliam confestim miserant. Quòque tutior,
ac facilior commeatumum copia castris suppeditaretur, ad Va-

de portum Campillæ ad octo milia passuum propinquum, naues cōmmeatibus onustas ē Pisano portu dimittebant, atq; inde in castra modico præsidio deportabant. Nam terra iumentis, aut vehiculis conuolueri tūm laboriosum, tūm haud tutum erat. Itaque eūm trirēmes quatuor onerarias, cum cōmmeatibus eō misissent; Rex de earum aduentu certior factusq; trirēmes sex, quas apud Portum Baratum paratas habebat, quæ oram maritimam hostium quotidie excurrentes, infestabant, cum tribus onerariis nauibus haud magnis, quæ ex Neapoli cōmmeatus aduenerant: nauales socios cogere, & cum illis Garbærium Rechesentium cum imperio Vadam petere præcipit. Quæ eūm ad hostibus, qui in speculis locati erant, procul prospecta essent: continuo trirēmium præfecti subatis anchoris, pulibusque solido fune compactis, ne q̄ra hostilis naus sese in medium coniceret, ē portu egredi, atq; cōspicere, remis velisq; fugiendi animo in altum tendere, ac remulco agi. Sed tanta est exorta in mari malacia, prope penitus cadente vento, ut nil nisi aut perparum opis in velis esset. Adnitebantur autem, quantum arte poterant, longe, ut in mari prouellerentur, ac regionem classem infra se à terra relinquerent: quod illis & inuadendi & euadendi, cum vellent, potestas foret. At verò Regiæ onerariæ actæ à trirēmbus in hostium naues remulco ferebantur, omnibus ad prælium instructis intentisque. Quas propinquiores factas crebrioribus primo flexibus, aliquantum hostes ludibantur. Ceterum trirēmium beneficio apulsis ad hostium naues onerariis regiis, consistere ac depugnare coactæ sunt. Sed primo impetu vnam ē regiis onerariis comprehenderunt. Quod cum Regii animaduertent, qui cum duabus reliquis onerariis pugnabant, pudore simul, & ira concitati, in hostes ferocius irruunt: omniq; telorum genere desuper vrgentes, in eorum naues se coniciunt, sternuntque obvios. A lateribus quoque, & à puppibus, trirēmbus circumfusi, longē infestabantur: nec de victoria adhuc certiores erant. Pugnatum est supra horam acriter, nec incruenta victoria prælium nox diremit. Duæ Florentinorum trirēmes captæ: reliquæ discerptis retinaculis, interuentu noctis, ac venti exortu in altum euactæ, regionum manus

manus effugerunt, multis victarum propugnatoribus priusquam
dissoluerentur locas transgressis, oneraria Regia quam primo
congressu captam diximus, recepta. Res memorabilis eo præ-
lio accidit. Cum essent pugna implicitæ naues, Franciscus
Centilia, vir appropinquè nobilis, è Populonia colle, una cum Re-
ge formam pugnae contemplatus, quæ procul ad octo millia
passuum committebatur, Regi pugnae euentum anxie expe-
ctanti affirmasse fertur, Regios. viciisse. Postquam naues ho-
stium captae, perductæ Regi sunt, duplex lætitia in castris fuit,
quod hostibus, præter ademptas naues, importandorum mari
in castra commeatuum, facultatem ereptam videbant. Post-
hæc sapius tentatum, an posset Rainaldus pluribus atque iis
honestis conditionibus ei propositis, à belli consilio reuocari,
antequam ad ultimum certamen veniretur. Quod cum ne-
quaquam subcederet, totis viribus oppidum adorti constituit.
Inter hæc Federicus, ad Sigismundus, sapius minitari sese cum
copiis, decertandi animo mox, affore. Cumq; misissent, qui
postidie se affuturos, potestatemq; pugnandi facturos, denun-
tiant. Remansquenti die, postquam illuxit, copiis omnibus
in aciem eductis, ad confirmandos, suorum animos ita locu-
tus est, Ego vestra virtute, frater, quæ sapius in Italia, Africa, Hi-
spania, hostes viceram, ac demum regnum, Neapolitanum
magnum, atque opulentum, vestris maximis laboribus, ac pe-
riculis adeptus fueram, Hetruscam hanc expeditionem sulce-
pi, mihi persuadens vos eandem operam, ac fidem, quam su-
perioribus bellis, mihi æque strenuè præstaturus. Quippe quos
semper plaris facere dignitatem gloriamq; meam, quam salu-
tem vestram, quam vitam (quemadmodum viros fortes decet,
animaduerti. Itaque quam animi fortitudinem, quamq; con-
stanciam antehac ostendistis, eandem, hodie repræsentetis
opus est, quò partam armis gloriam, cuius iactura generosis
animis omni incommodo, & calamitate, debet esse grauior,
ueri valeatis. Nec verò vos in periculum mitto, ipse absum,
sed comes eo, omnis euentus vestri particeps futurus. Res no-
stra, vt videtis, eo loco sita est, vt nobis aut viriliter pugnan-
dum, aut turpiter cedendum, deferendaq; obsidio sit, quando-
quidem hostes, sese hodie conflicendi consilio ad castra no-
stra profectores denuntiant. Itaq; vt paucis agam, si pristinam

animi virtutem, si robur, si vestrum illud in me ingens studium retinetis, nihil est profectò quod de victoria (de benè iuuante) dubitem. Nanque vt ignauos viros fortuna reiecit, ita fortibus præsto est. Hæc cum esset elocutus, cuncti operam, lætis animis impigrè polliciti sunt. Ceterum hostes siue metu deterriti, siue quòd Florentini rempub. in vltimum discrimen adducere veriti consilium mutarint, sese in castris continuerunt. Quapropter cum Alphonsus ad multam diem in armis permansisset, nec vlli apparerent hostes, cum copiis in castra se recepit. Aliquanto post cum oppidum vndique oppugnare statuisset, tormenta ænea quæ miræ magnitudinis ex Neapoli aduecta ante oppidum constituerat, quibusq; turrim quandam cum parte mœnium disiecerat, parari aduersum arcem, quæ à terra sita est, & magis ad orientem vergit, confestim iubet, eamq; partem Petro Cardonę oppugnandam attribuit, ab occidente Inicum Gheuaram cum lecta virorum manu, à septentrione, quâ porta oppidi erat, externorum militum robur, à mari Berengarium, Barilium classis ducem cum nauibus locat. Quibus constitutis, postridie mane exorto sole, pugnam committi imperat. Oppidani, quæ ex præparationibus pridie factis consilium Regis intellexerant, iam & ipsi sese ad resistendum comparauerant, murosq; viris, lapidibus, tormentis, ac missilibus compleuerant. Signo dato, Regii à terra magno impetu in fossas ruere, & ad mœnia contendere, à mari autem onerarię quò propius tutò potuerūt, pontibus in puppibus excitatis quos in muros transmitterent, haud procul ab arce maritima magna vi subire, expositis è triremibus sociis naualibus, & ipsi ad muros succedere cœperunt, oppidanis variè terrorem intentantes. Pugnabatur acriter vndique, multisq; sæpius à muro repulsis, eodem, postquam se collegerant, contendebant, atque eò acrius rem gerebant, quòd in conspectu Regis dimicabatur. Qui continuè pugnantes obiens nunc hos, nunc illos in prælium acuebat, ac si qui pugnando fessi, aut vulneribus confecti videbantur, iis è pugna reuocatis, alios recentes summittebat. Providebat quoque nequid à tergo hostilis, exercitus turbare pugnantes posset. Qui ab oriente rem gerebant, qua parte tormenta posita diximus, grauius læsi. Paries enim transuersus pugnantibus oppositus erat. Ex quo sagittarii & qui

& qui tormentis minoribus utebantur protecti, subeuntes ad mœnia regios in latera feriebant, pluresq; occidebant: Gradium insuper lapidum deiectu multos humi sternere. Ab ea parte Ioannes Antonius Fuxanus, ac Ioannes Antonius Caudola adolescentior ad muros peruadere, fortiterque contra oppidanos pugnare inter cæteros animaduersi sunt. At ab occidente, qua Inicus Gheuara certabat, quod ea pars ab arce remota erat, aliquanto magis oppidani laborabant: multisq;, vt diximus, in fossam ruentibus, Martinus Nutius ad mœnia progressus diu vim hostium fortiter sustinuit. Bernardus Sterlicius, ibidem depugnando hostili telo confossus, exanimis repente cecidit. Franciscus Dauid, dum murum audaciùs subit, præceps in fossam datus, vulnereq; ad postremum detardatus ab hostibus captus est. Galleatius Baldasius ter, aut sæpius apprehenso muri fastigio, quâ prius tormenta disiecerant, conatus est in oppidum irruere. Cæterum feruentis aquæ viæq; calcis (quæ inter arma ingesta vrbi ad corpus penetrauerat, perurebat artus) vi deterritus, grauisque saxi ictu cum reuulsa aggeris parte, quam manu apprehenderat, deturbatus est. In ea nanque parte Rainaldus ob id lectos viros de industria collocarat, pro muro diruto, aggere intus suffecto. Et quoniam de Galleatio facta est mentio, non est silentio prætereunda eius viri virtus. statura fuit quæ mediocrem longè excederet, robustis, ac teretibus membris. Corporis magnitudini vires respondebant: lucta, iactu, saltu hominum nulli cessit. Membrorum robori par animus erat. equo, ac pede iuxta bellator acerrimus. graui armatura armatus galeatusque humi stans, sinistra fellam, dextra hastam equestrem tenens, strenuo saltu grandis staturæ equum insilibat. Singulari certamine quater præliatus, bis in Italia, semel in Gallia, item in Burgundia, quæ Belgica dicitur, totiens victor euasit. A tribus hostium equitibus hoc ipso bello aliquando petitus, vnum ex iis gladii capulo seminecem equo excussit: alium citato equo medium amplexus, è sella extractum, humi strauit: tertium cubito grauiter percussum in fugam vertit. Tanta porro modestia, vt nunquam ipse de se vel rogantibus amicis diceret: vitæ cultu, morumque elegantiâ omnibus præterea gratus, charusque habitus. Vt

autem ad rem gestam redeamus, qui è classe dimicabant, cum propter vada propius subeundi, pontesq; in muros exponendi facultas non esset, cominus pugnabant. Aduersus quos oppidani intenti illos tormentis, atque omnifariam telis petebant, qui verò è triremibus in terram egressi fuerant; circa muros aditum molebantur: denique nusquam cessabatur. armorum interim strepitus, ac pugnanticum clamor, ocelum compleuerat, tormenta ænea partim antea, partim eo ipso die, in scitia, vt putant, artificis propè omnia contracta sunt, cum quidam oppidani tormentis minoribus, quæ colubrinis vulgò appellari diximus, ipsi intra muros abdit, multos Regionum perimerent. Nanquè è cubitalibus in muro cauis, multos letho dabant. Dū sic pugnatur, renuntiatur Regi, qui præliis equo circumibat, Florentinorum copias adesse. Miserat enim procul à castris in diuersa speculatores, ac partem copiarum procul à castris consistere iusserat, qui si hostes aduentarent, eorum impetum tantisper sustinerent. Itaque eo nuntio accepto confestim milites à pugna reuocat, missisq; qui de hostibus explorarent, ipse copias extemplo instruit. Cæterum qui missi sunt, cum retulissent paucos quosdam hostium vagos à se visos esse, haud amplius oppugnandum oppidum arbitratus (missis ad naues qui iuberent, vt qui à mari adhuc pugnabant, huius tumultus nescii, prælio desisterent) cum omnibus copiis in castra se recepit, atque posthac suorum labori, ac discrimini parcere statuit, cumq; cogitaret commeatus ad se, per id anni tempus, mari ægre ferri propter continuatam plures dies aduersam tempestatem, ex qua interdum fiebat, vt summa commeatum inopia in castris esset, nec quicquam præterea superesse, consumptis arborum foliis, & siquid erat, quo equorum fames sustentari posset, bello in aliud tempus dilato, Neapolim reuerti cum exercitu instituit, biduoq; post pugnam soluta obsidione, composito agmine iter faciens, Castilionum cum copiis profectus est, atque inde in Senensem agrum, Lacidoniam pergens, ad Ciuitatem Veterem abiit, nouemq; triremibus eodem profectis, cum sese mari commisisset Neapolim petiturus, exercitu terra dimisso, subito exorta maris procella naues dispulit, ventoq; per varia iactante, quatuor earum, in quæ Rex erat ipse, Caietam, totidem ad Pontiam Insulam, vna

una reliqua ad Ciuitatem Veterem, vnde soluerat, reiecta est. Inde Neapolim terrestri itinere profectus, miro ciuium desiderio exceptus est, nulla re omissa, quæ ad concelebrandum eius reditum excogitari posset. Sed mirabilis ante omnes honores illi decretos extitit, nocturnorum luminum multitudo. Nanque ciues incensa funalia singuli manibus gestantes, postquam totam urbem equis lustrare, sub primam noctis vigiliam gratulabundi in Regiam conuenerunt. Post hæc ad arcem edificandam conuersus, cuius exædificatio, belli causa, nihil non intermissa fuerat; eam breui tum opere mirabilem, inexpugnabilemque; tum sumptu magnificentissimam effecit, quinque turribus orbiculari forma, quatuor angularibus, quinta interiecta è lapide quadrato, mirifica structura, atque artificio, muriq; crassitudine inaudita excitatis. Inter turrim mediâ & angularem ad occasum vergentes, portam cum ingenti arcui triumphali, ex marmore candidissimo, constituit, turribus ipsis ad Arce solum plenis, quas nulla prorsus machinamentorum vis possit euertere. Interiectarum ædium pariete nouo lapide utrinque contabulato, ingentisq; præterea latitudinis, itidem è saxo quadrato, fossa à labris circumducta. Cumq; contra arcem ad sagittæ iactum breue solum esset; mari circumsum, in quo parua quædam turris antea sita fuerat, ne aliquando hostes occupato solo, turriq; ibidem edificata, arcem ipsam mari obsiderent, disiectis veteribus fundamentis aliam in medio solo, æquè admirabilis artificii, tantæ verò altitudinis quam nullius nanis malus æquaret, extruxit. Eo tempore, cum Veneti aduersus Mediolanenses bellum continuarent, hortatibus, orantibusq; eorum legatis, vt iis mari bellum inferret, quo tanta belli mole subleuantur (vrgebat enim ceruici instans Franciscus Sfortia, qui Mediolanum obsidebat) ingentem onerariam nauim armauit, eiq; Inicum Daualum præstātem virum præposuit, qui mox alia naue, haud multo minore, quam non longè ab oppido Tunete cepit, illi addita in Ioniū mare profectus, hostium naues Alexandria redeuntes obseruabat. Qua de re Veneti certiores facti, confestim naues sex onerarias, ac triremes quindecim, inter quas erant onerariæ maiores tres, egregie instructas, aduersus regias miserūt, quas in Ionio mari cum nactæ essent, ad Siciliæ vsque fretum insectæ,

cutz, noctis interuentu sequeſtratæ regiæ Syracuſanum portum continuato curſu petierunt, ſuadentibus iis, quorum conſilio Inicus plurimum vtebatur. Quo cognito Veneti cū claſſe eodem profecti, portumq; ingreſſi, poſt longum atque atrox certamen in quo multi vtrinque deſiderati ſunt, cū naues ad terram alligatas inde reuellere nullis artibus poſſent, defendētibz ſumma vi Regiis, appuſſa naui incenſa, illas cremauerūt, nec vlla humana ope inhiberi, reſtingui ve incendium potuit. Qua clade cognita Alphonſus, triremibus decem conſeſſim coactis Bernardum Villamarinum, virum acrem, rerūque maritimarum peritum, in Adriaticum miſit. Venetis, per id temporis, triremes duodecim erant paratæ inſtructæq;, quarum præfectus de regiarum aduentu certior factus, ad eas inquirendas proficiſcebatur. Cū autem longè in altum prouectus, tranquillo mari nauigaret, ob aduerſam tempeſtatem claſſe diſiecta, triremes quinque in Epirum quò Regiæ ſe contulerant, forte delatæ ſunt, cumq; ſupra eum portum quem Coturnicum appellant terram petentes irent, quo in portu regia claſſis ſtabat, Bernardus cum claſſe, ſubito è portu eruptione facta, ad illarum curſum iter dirigit. Quod vbi Veneti animaduerterunt, hoſtes vt erant, rati, ſeſe extemplo in fugam coniiciunt. Quos cū Regii enixius inſequerentur, duæ ex his conuerſis ad terram proris littus inuadunt, ſeq; certatim præcipites dantes, eas vacuas hoſti reliquerunt. Vna earum plena capta eſt, reliquæ duæ quòd velocioreſ erant, effugerunt, deinde Bernardus iis inſulis quas Veneti in Aegeo mari tenebant, hoſtiliter petitis, pleriſque nauibus captis, multa eis, & magna detrimenta intulit, quoad inde Neapolim per pacem à Rege reuocatus eſt. Poſt hæc Alphonſus inualeſcentibus Turcarum opibus, Bernardum ſumpto comite, atque iisdem triremibus vna adiecta, cuius ductor erat Thomas Caraffa, eques clarus qui in ea expeditione febrī correptus mortem obiit, in Aegeum mare reuerti iuſſit, atque inde in Cilicum oram, quam nunc Satalaneum nuncupant, contra Rhodon ſitam proficiſcentem, exiguam quandam inſulam, cultoribus vacuam, cum claſſe occupare, atque arcem in ea ſitam reficere, de qua arce hæc accepimus. In ea inſula Turcæ olim cū à Rhodiis nauibus vehementer inſeſtarentur,

(neque

(neque enim multum inde abest Rhodus insula) arcem quandam, Castrum Rubrum appellatam, exædificarunt, præsidioq; firmatam multos annos summa cura custodierant, prædatoriisq; nauibus Rhodon frequentius petebant: mortuo autem Amurate Turcarum principe, cum de regno inter proceres certamen esset, Rhodia religionis principes occasionem castelli recipiendi (vt sibi videbatur) nacti, comparata classe, insulam petierunt, expositisq; in terram militibus, arcem obsederunt: nec prius inde discessere, quam illam fame domiram in potestatem redegerunt. Valido deinde præsidio firmatam diu tenuere. Ad postremum Turcæ (quod quidem hac ætate nostra contigit) sopitis domi discordiis, languelcentibusque iam Rhodii ordinis viribus, cum magna classe parata Rhodon petissent, multisq; cladibus affecta insula, oppidum aliquandiu frustra obsedissent, desperataq; victoria abcederent, ad insulam, quam supra memorauimus, cum classe profecti, urbem Rhodon à se vi captam atque euersam mentiti, iis, qui castello præsidio erant tantum terroris ac metus iniecerunt, vt confestim salutem pacti arce exceßerint: quos omnes Turcæ, violata fide, comprehensos foedè cæciderunt, castellumq; solo æquarunt: nec ante Bernardi cum regia classe aduentum, resectum est: quanquam aliquanto procul à veteribus fundamentis tutiore loco suffectū. Quo instaurato, Bernardus cum eiusdem expeditionis sociis oras illas præterlegens, multas Barbarū naues mercibus onustas cepit, magnaq; ex vicinis agris præda abacta, illos ingēti damno & clade plus biennio affecit. Demum à Rege reuocatus, arce valido præsidio firmata, Neapolim reuersus est. Quo tempore Scanderbeccus nobilis in Epiro Regulus ac magnæ & spectatæ virtutis aduersus Turcas, à quibus oblidebatur, ad Alphonsum legatos auxilium oratum misit. Quoq; ab eo promptius, atque enixius adiuuaretur, sese in eius fidem, ac tutelam dedit. Quo facto, Rex confestim quā breuior per Adriaticum mare traiectus erat, primum peditatum, ac frumentum, nec multò post Giliertum Ortafanum, impigrum virum, cum alia manu militum ad eum misit. Quo auxilio simul & Regi nominis autoritate fretus Scanderbeccus à Turcarum vi non solum sua tutatus est, sed aliquot insuper hostilia oppida non ignobilia in potestatem

k k statem

statem suam redegit. Post hæc Alphonsus cū Ioannem Antonium Vrsinum Taliacotii Comitem vlcisci statuisset : qui quo tempore Plumbini aduersus Rainaldum eius fratrem bellum gerebat Rainaldo fauerat, cum copiis in Pelignos, vt inde Taliacotium peteret profectus est. Quod cū ille cognouisset, ad Nicolaum Pontificem Maximum confugit: cuius interuentu, sese graui bello pecunia liberauit. Cumq; adhuc Rex in castris, apud Pelignos esset, Florentini pacis auidi quod non modò in eius regna commeandi, vnde maximos fructus percipere solebant, sed etiam in cætera regna, atque prouincias maritimas traiciendi, vehendarumq; inde mercium facultatem sibi ereptam videbant: quæ res tum publicè, tum priuatim eorum ciuitati labem atque perniciem essent allaturæ: cogitarentq; insuper, si modò cum parua copiarum manu Rex bellum traheret illi ad postremum resisti non posse: Ianotium Pandulfinum ac Francum Sachetum eloquentem virum, legatos ad eum de pace mittere constituerunt. Quibus accepta fide in castra profectis postquam mandata exposuerunt, bellumq; excusarunt, Antonii Cardinalis Ilerdensis opera qui id negotii de Pontificis voluntate susceperat, paucis post diebus Florentinis pacem dedit: Castlione, cæterisq; oppidis quæ in eorum agro per bellum cepisset ac insula Giliò retentis, quamquam pro his Florentini grandem pecuniæ summam offerret. Quam cū quidam è suis potius accipiendam diceret, Reges, respondit, pecuniam non egere, sed gloria. Nec multo post mortuo Rainaldo Vrsino, cum Catharina Apiana vxor eius vereretur ne Alphonsus Plumbinum rursus cum exercitu peteret, neque esset conquieturus, illi per amicos reconciliari curauit. Cūque illius pacem aliter impetrare non posset (quod Rex dignitati suæ consuli volebat) nisi illi tributum penderet aureum poculum quod esset quingentorum aureorum pondo quotannis dum viueret, ei se tributuram recepit. Paulo post cū & ipsa misso poculo mortem obiisset, Emanuel Apianus cognatus, & successor eius, quò sibi eo priuicipatu tranquillo frui liceret, & ipse se regis stipendiarium sua voluntate, effecit. Hic multos annos in militia versatus, longè à spe dominandi, tandem vxorem Troiæ, inter Apulos, cœperat. Ibiq; tenuiter vitam egit, donec mortua Catharina;

in ius

In ius successionis à Plumbinensibus publicè vocatus est. In quo illi Rex non modò non aduersatus est, sed etiam plurimum fauit. Veneti verò ea re cognita, conuersis ad pacem studiis primùm per Leonellum Ferrariensium Principem ea de re agere coeperunt, factumq; est, illius viri suasu, vti Rex Ludouicum Podium legatum Ferrariam miserit. Quò cum venisset legatus Venetus, pacis mentio inchoata est. Cumque postea ad Regem Leonellus misisset, quòd incidissent aliqua quæ eius auctoritate egerent, misit Rex cum mandatis, Ferrariam Iacobum Constantium Iurisconsultum, qui vnà cum Ludouico ista tractaret atque conficeret. Quibus diu multum agitatis, disceptationibusq; omnibus è medio sublati, pax tandem inita est. Nec multo post capta à Francisco Sfortia vrbe Mediolano, quæ in re longè sefellit Venetos eorum opinio, cum ita existimarent, in se esse vbi vellent & datas habenas premere, & Mediolanenses conantem opprimere, sua auctoritate prohibere. Profecto ad Regem legato, Victore Maripetro, eisdem in amicitiam & societatem recepit. Cumq; equum esse duceret mittere ad Venetos qui iis suo nomine de pace ac societate congratularentur, Ludouicum Podium, atq; Antonium Panormitam legatos ad illos misit. Quibus benignè exceptis, & in senatum introductis, Antonius hac oratione usus est, Gaudemus, ac vehemèter lætamur Patres, Princepsq; sapientissime, hoc legationis munus nobis ab Alphonso Rege nostro demandatum esse, vt ii simus, qui vobis de pace, & societate constituta gratulemur. Nihil enim est (quantum existimamus) quòd aut nobis dictu, aut vobis auditu iucundius accidere potuerit. Periuicundum quippe nobis est, ad eam ciuitatem nos oratores missos esse, quæ ob virtutem, ac res amplissimas gestas opibus floreat & gloria. Nec verò minus iucunda auditu vobis putamus fore, quæ de pace, ac fœdere (renouata nuper inter Regem nostrum, vestramq; Remp: amicitia) commemoraturi sumus. Nihil enim est aut omnino acceptius, aut auribus suauius, quàm de pace, & beniuolentia verba facere. Irreperit enim, nescio quomodo, sensus nostros, ac vehementer retinet; totosq; penè artus permouet. Est enim insitus natura mortalibus pacis & otii amor, sed aut mala consuetudine, aut nimia cupiditate nonnūquam ex animis nostris elabatur. Quæ

kk

2

postea,

postea, si quando renouatur, multo sit profectò dulcior, atque iucundior necesse est. Quod quidem vt Regi nostro contigit, ita & vobis contigisse existimamus, qui pacē ipsam non modò abnuistis, sed vtrò etiam magis Italiz otio quàm vestris commodis consulentes expetistis. Rex quidem vt antea dolebar bellum quodam aduerso fato exortum esse, ita nunc lætatur, pacem positis armis, reuocatam esse, redintegratamq; amicitiam illam, quam & ipse, & maiores eius Aragonum Reges, cum vestra rep. sanctam, atque inuiolatam ante hæc fatalia tempora religiosè seruauerant. Nam quę intercesserunt inimicitiz, non voluntati, sed cuidam fato tribuendæ sunt. Vtraque enim pars inuita arma suscepit. Sed ita tulit temporum conditio, ita sociorum ratio postulauit, vt ipse aduersus vos bellum gereret, vos item aduersus eum. Sed tamen illa acerbitas animorū, quę plerunq; inter hostes esse consuevit, in eo bello abfuit, vt satis appareret, vtrique pacis, magis quàm belli consilia probari. Idq; etiā euētus docuit. Simul ac enim vos à pacis cōsiliis non abhorreere ostēdistis, nunquā Rex neque pacis mentionem aspernari neq; nuntios, atq; oratores de pace mittere destitit quoad pax effecta est. Quod quidem satis videtur declarare, quantum Rex ipse cuperet vobiscum in gratiam redire. Et vos quoque id ipsum nō obscure testati estis. Pace enim haud satis contenti, ipsi paci societatem, ac fœdus adiici voluistis. Ita fit, vt bellum fatalis quædam necessitas induxerit, pacē voluntas reuocarit. Nec verò dubitamus, quin quo consensu pax ipsa facta est, in eodem perseveret ac duret. Pax enim non modò ipsa dulcis est, sed etiam ipsius nomen blandum ac suauē, tum res ipsa, vt sapientes dicere audio, salutaris. Hac enim agri, hac vrbes, hac res priuatæ, hac resp. hac denique regna constituuntur, & conseruantur. Mihi quidem ita semper visum est, qui pacem negligerent, hos summam hominum felicitatē haud satis cognoscere. Totius enim felicitatis fructus est pax. Quid enim proderat dispersos homines eloquentia conciliasse, nisi conciliatos pax ipsa in societate & caritate contineret? quæ quidem pax cū vnicuique ciuitati amabilis esse debet, tum vestrę tamen inprimis, vt quam à maioribus vestris dignitatem accepistis, ac vobis ipsi vestra virtute peperistis, tueri valeatis. Etenim vestra ciuitas est, quæ omnigenere virtutis,

cum

cum quavis non modò earum, quæ hac tempestate præclaræ habentur, sed etiam possit cum omni antiquitate contendere. Quales enim viros (vt. omittam admirabilem vrbis situm) quales inquam viros, qua prudentia, qua grauitate, quo consilio, qua denique semper auctoritate habuit hæc vestra gloriosa ciuitas? quæ Respub. sapientius gubernata, atque administrata, vnquam fuit? Quā legimus ciuitatem sanctioribus, inquā, institutis, aut legibus vsum esse? Nec verò pacis modò, sed belli artibus hæc vestra ciuitas valuit, & valet. Semper enim gloriæ auidi fuistis: nec maritimis tantum, sed & terrestribus quoq; bellis præclara fortitudinis documenta edidistis. Pro gloria verò tuenda, quos labores, quos sumptus, quæ discrimina subieritis, testantur multa bella, à vobis magnæ animo suscepta, & feliciter confecta: quibus imperii vestri fines consueque extendistis, vt qui ante hos sexaginta annos nullum propè oppidum in continenti ne nunc aucta maiorum gloria, omnem propè Galliam Cisalpinam, quæ cis Padum, ac Abduam flumen est, ditionis vestræ feceritis. Hæc tamen si magna sunt, cum nonnullis tamen, præsertim et antiquioribus sunt vobis communia. Cæterum illa vna, & summa, & vestra tota laus est, qua omnes orbis terrarum gæces, & Romanos ipsos anteistis: quòd quo gerendæ Reip. ordine ab initio vti cœpistis, eundem iam supra millesimum annum constanter tenere perrexistis: cum cæteræ omnes Italici ciuitates aliam, atque aliam Reipub. administrandæ formam, ob intestinas seditiones, vsurpauerint. Quæ vt vobis prima, ac perpetua sint, pax ita efficiet, & societas, atque amicitia cum Alphonso Rege. Nullus enim aut vobis, aut ipsi (Deo benè iuuante) metuendus est hostis, donec in societate permanseritis. Cuius quidem conseruandæ non minori voluptate nos ipsos quàm Regem affici, nobis ita persuasum habemus, vt vestri vel confirmandi, vel hortandi gratia verba facere iam superuacuum arbitremur. Nos igitur vt orationi modum statuamus, hoc vobis de Alphonso regis nostri animo, ac voluntate pollicemur, vt non modò, quæ ex pacis, ac fœderis formula ab eo præstari oporteat, verum etiâ, quæ ab eo amicitia iure requiri possint, in vos, vestramque Remp. libenter atq; impigrè collaturus sit. Quæ autem secretiore colloquio videntur indigere, in aliud tempus differendū

kk 3   putamus

putamus. Facto diuendi sine, Senatus Princeps de laudibus Regis multa elocutus, pacē ipsam, ac societatem sibi, cunctisq; patribus ingenti curæ esse, ac fore respondit; oratoribusq; vehementer collaudatis, gratias egit, iis quæ secretiore colloquio egebant, in alterum diem dilatis. Haud multo tempore interiecto, Alphonsus Heleonoram sororis filiam, venustate, ac modestia æquē insignem, Federico Romanorum Imperatori, qui tertius fuit hoc nomine, ab Alphonso Lusitanorum Rege, eodemq; Heleonoræ fratre, qui Edoardo fratri successit, locandam curauit, quō & illam in altissimo dignitatis gradu constitueret, & opes suas illius affinitate firmaret. Cumq; biennio ferē post, Federicus in Italiam proficisci decreuisset, vt coronā impetrat, more maiorum, acciperet, primō in Foroiuliensem agrum cum peregrio, sed modico comitatu, ac deinde per Venetis Ferrariam, Bononiamq;, deinceps Florentiam, ac Senas peruenit; hospitii ei in omni itinere datis publicē. Senis aliquantum moratus, donec Pontificis Maximi & Cardinalium qui in nonnullam de eo suspitionem venerant, in se animos exploraret. Interim Heleonora Alphonsi vocatu mari in Italiam profecta, Pisas primū, atque inde Senas ad eum venit, à Florentinis, à Senensibus honorificē suscepta. Post omnes professionem, compositis cum Pontifice Maximo, quæ opus erant, Federicus vnā cum illa Romanū sui coronandi causā petiit. Aduentantibus omnis propē ciuitas, magnaq; Cardinalium pars honoris gratia se se obuiam effudit. Et quoniam, vt diximus, suspitio Pontificem, & Cardinales ceperat, nec eo animo aduentaret, vt eorum statum atque opes immueret, de qua quidē re ingens rumor ob stulta quorundam vaticinia vulgō increbruerat, Pontifex accitis in urbem copiis & opportunis quibusque locis præsidio firmatis, inter militum equitumq; stationes ad se proficiscentem, & ipsum cum armatis equitibus ad gradus templi Apostolorum Principis, vbi eum præstolabatur, comiter excepit, coronamq; auream pro vetere cerimonia atque instituto capiti eius imposuit, & in Palatii parte hospitio admisit. Post paucos inde dies Federicus Alphonsū inuiscere constituit, nec eo insalutato, ex Italia discedere. Quod cum Alphonso nuntiatum esset, qui iam ad eū priusquam Senis decederet, Iacobum Cōstantium miserat, etsi

crant

erant dies religiosi, atque observandi (erant enim illi dies, quibus Christus summus, ac verus Deus noster, pro salute humani generis crucis supplicium perpeti voluit) confestim quæ temporis breuitas passa est, pro eius aduentu decorando parari iussit, ac mox Nicolaum Piscitellum Archiepiscopum Neapolitanum, Marinum Martianum Russanensem Principem, Franciscum Baucium Adriæm Ducem, Leonellum Acortianium Celanum comitem, ac Antonium Panormitam legatos ad eum misit, qui illi suaderent (si fortè adhuc Romæ esset) vti proximos dies sacros Romæ potius, quàm in itinere ageret. Idq; illi suadebat, quòd sibi spatium esset ad ea conuenientiori tempore paranda, quæ in animo haberet, aut si iam fortè discessisset, eum affectarentur, hospitia, postquam regni fines ingressus esset, illi, quiq; in comitatu eius erant omnibus dari curarent. Postremò Ferdinandum filium cum magno procerum, ac nobilium virorum numero illi obuiam ire iussit. Ceterum Federicus, ut qui cupiebat admodum Regem quamprimum videre, idq; non minus ab Helconora optari sciebat, ià iter inuaserat. Laldilao Vngariæ Rege appellatò, quem secum duxerat, adulescentulo Romæ tantisper relicto. Qui ubi Regis voluntatem agnouit, renuntiare iussit, venire se ad eum, non ut Imperatorem Romanum ad Regem, sed ut amantissimum filium ad exoptatum patrem. Proinde missa faceret, quæ tanta cura ab illo præparari sciret. Rex etsi humanitatem eius satis laudauit, nihilo minus tamen quæ instituerat, perfici mandauit, atque arcem Capuanam ei pro diuersorio cum omnis generis rerum necessariorum còpia attribui, hospitia comitibus, atque obsonia vbertim parari. Accedebant verò cum Federico, Albertus frater eius, ac multi præterea clari proceres illustresq; Principes, subselliorum quoque duodecim ordines, in modum theatri, ad dimensionem arcæ Mariæ coronatæ, vnde ludi equestres, cæteraq; id genus spectarentur, præproperè extrui iussit. Legati, quos diximus, cum eum Roma iam digressum apud Pipernum nacti essent (facta modò salutatione) Ferracinam aduentantem comitati sunt. Qua primùm in vrbe Ferdinandus eum nactus salutauit, & Antonius de Regis congratulatione, atque Federici laudibus, concedentibus collegis, luculentam orationem habuit. Digressus inde Fun-

dos

dos peruenit , quo in oppido ab Honorato Caietano Fundorum Principe (ita iubente Rege) summo honore affectus est. Heleonora verò cum magno comitatu , aliquanto intervallo sequebatur , quoniam hospitia tantæ multitudini (erant enim supra quina hominum millia) haud quaquam sufficiebant, à Terracina Capuam perpetuo itinere (eorum causa qui pedibus iter faciebant) mensæ cum obsoniis , frequentibusq; poculis stratæ. Cùm Capuæ Federicus appropinquaret , Alphonsus ad tria millia passuum ultra eam urbem obuiam profectus , ipsum amicissimè excepit. Eoq; Capuam deducto , ad ordinanda quæ opus erant, Neapolim quamprimum rediit. Quo factò postridie cum innumerabili propè ciuium , ac procerum multitudine rursus obuiam profectus , sub auratis stragulis Federicum collocauit. Cùmq; ipse ponè equo sequi honoris causa vellet , non est passus Federicus , sed continuo manu eius apprehensa , sub stragula , vt pariter incederet , illum aliquantum reluctantem ad se traxit. Eo modo per totam urbem , perq; quinque illas celebres nobilitatis Neapolitanæ sessiones , matronarum ac virorum frequentia cultissimas , perambulans , demum in arcem Capuanam deductus est. Comitibus confestim hospitia cum abundantissimo obsonio præbita. Altero die cùm Heleonora Capuam venisset , & ei quoque Rex in magna virorum ac matronarum frequentia obuiam processit , quam vt vidit , magnitudine pietatis illachrymatus , atque complexus , eodem quo Federicum virum eius , honore profectus est. Plerosque ciuium in honorem eius , ac Federici , ingressus Neapolim equestri dignitate decorauit. Nonnullis etiam id postulantibus , à Federico eam dignitatem dari æquo animo tulit. Multis præterea eorum rogatu ampla munera contulit , quibusdam etiam delictorum gratiam fecit. Ludos imprimis Christianos magno apparatu (quibus sacra mysteria obitus , ac resurrectionis Christi dei nostri referebantur , in quibus ceremoniis sese semper magnificentissimum præbuit) in Claræ templo augustissimo , ac maximo , iisdem spectantibus , per noctem edidit , tanta hominum frequentia , vt nonnulli inter turbam propè enecti fuerint. Ac mox inuitatum ad prandium Federicum , atque aurea sella collocatum , regali apparatu , ac luxu accepit , adduct

adductoque in penitiorem ædium partem, vniones, ac gemmas (quas multas ac varii generis atque immensi pretii habebat in thesauris, qua magnificentia cunctos sui temporis Reges antecessit) sigillatim ostendit: reliqua diei parte variis sermonibus cum eo consumpta, ludos deinde equestres celsiores edidit: quibus Ferdinandus filius, multiq; insignes adolescentes ac viri certauerunt. Tantus autem concursus fuit ad hæc spectacula ex omnibus vndique regni partibus, vt vix subsellia quæ pro tempore extructa diximus, atque adeò virbis recta & loca, è quibus spectari possent, eam multitudinem caperēt. Postremo incredibili magnificentia venationem exhibuit. Locus est Neapoli ad quatuor millia passuum proximus, quem vulgo Lustrones vocant, nos vnum è Phlegæis campis ab ardore nuncupandum putamus: in eo loco planities est admodum profunda, atque in orbem sita, duo serè millia passuum ambiens: & ibidem modicum stagnum ac scatentes passui sulphure aquæ agris salutares. Est autem hic campus vno ac perpetuo monte excelsio circumseptus, circa quem atrum nemus: ac deniq; est suapte nata talis, vnde in reliqua quidem Italia vllus venatibus æquè aptus locus existimetur. Nemus ipsum aprorum, ferarumque passionibus ferax est, hic vel sponte ingressa vel agitando impulsæ infestis circumquaq; collibus feræ euadere non possunt. Capit autem totius montis supercilium quâ se latius pandit, ad sex millia passuum. Agrestes in id munus imperati, supra quina millia, cum venabulis biduo ante venationem affuerunt: hiq; vnâ cum venatoribus regiis, quorum ingens erat numerus, compulsis atque eidem nemori circumiectis permultis varii generis feris, statim supercilia montis insederunt, ne quâ inde fera elaberetur intenti. Quæ postquam parata esse Alphonsus agnouit, postridie mane cum Federico, & Heleonora principibus ciuitatis, vtriusq; sexus, sequentibus, eò se contulit: ac paulo citra eum locum fixis tentoriis, in quibus vnum illud longè conspicuum erat, cum tricliniis, & cubiculis secretioribus, in cuius medio abacus sublimis exstabat, argenteis atque aureis poculis, vasisq; omnis generis latè resurgens Federico, atque Heleonoræ seorsum, atque adeò omnibus, qui affuere, ex omnium rerum copia quæ pro tempore parari potuerunt, abundantissimum

epulum præbuit. Ante hoc tentorium, manufactus fons stabat ad voluptatem & copiam triplici suauissimi vini genere diffluens, quò se turba omnis ad satietatem proluébat. Remotis mensis, in montem itum, ynde in eum campum, quem diximus, despectus erat. Ibi Federicus, & Heleonora seorsum conlederunt. Rex deinde equo alacri inuectus, per viam quæ vnica in campum patebat, cum Ferdinando, atque iis quos voluit, è purpuratis incessit, atque eos in tres turmas diuisit. Venatores regii imas partes montis, agrestes superiores tenebant: ciuium, atq; externorum turba omnis reliqua, per montem diffusa. Fera deinde agitari coepit vndique, nec quisquam à destinatis stationibus ad alienas discurrebat. Hinc apti ceteraq; sese tum canum latratu, tum hominum clamore excitati, postquam in campum præcipientes se deiecerant, à velocioribus tantibus recenti, venabilis confgebantur, aliquot tamen (quod quidem cernere pulchrum erat) toto campo rapidissimo cursu fugitantes elapsæ sunt. Supra viginti varii generis, spectantibus omnibus, Rex ipse sua manu occidit. Sub vesperum Neapolim reditum est. Posthinc Heleonoram quæ adhuc intacta erat, antequam à se discederem, Federico copulari voluit. Denum abire volentem, namque is terrestri itinere Romanam reuersus est) datus ei atque Heleonora amplissimis muneribus, aliquantulum extra urbem profectus est. Nec multo post Heleonoram, cum lacrymis à se dimissam, Manfredopolim iussu viri, atque inde Venetias, cum tiremibus misit: quò & ipse Federicus, qua venerat via, regressus, inuitantibus Venetis, quibus tum cum Rege, vt diximus, societas erat, profectus, vnaq; cum illa amplissimis honoribus affectus, inde in Germaniam rediit.

BARTH

BARTHOLOMAEI FACII RERV M GE- STARVM ALPHONSI

REGIS LIBER

DECIMVS.

*

SECVTVM est paulo post alterum bellum Florentinum Venetis sociis atque amicis postulantibus, quòd Florentini Francisco Sfortiae post subactos ab eo Mediolanenses, aduersus se haud dubiè bellum molienti, (quippe qui omnes apud Abduam anniem pontes atque arces quòd ea Mediolanensis agri, ditionisq; esse diceret, sibi reddi poscebat) fauere, ac pecunia iuuare eundem intelligebantur, quodq; ante ipsius Federici imperatoris aduentum, nec à Ludouico Potio, & Antonio Panormita Regiis legatis, & à Matthæo Viçurio Venetorum legato, cum Venetias peterent, moniti ab incæptis desisterant. Quinetiam societatem palàm cum Francisco iunxerant, nec postea Alphonsus Luspanus Archiepiscopus, ac Nicolaus Filiacus Regii legati & Triadamus Gritus Venetorum orator, Pontificis Maximi hortatu Romam profecti, quò cunctorum Principum oratores conuenerant, vt de pace agerent, quicquam illos mouerant, ac deinde Zachariam Truusanum Venetum legatum non receperant, qui cum Perusium, cum Cicco Antonio iurisconsulto legato Regio, conuenisset, & ad Florentinos misissent qui peteret, vti fide publica Florentiam proficisci liceret, Regio tantum modo legato potestate adeudi facta, Venetum contemptui habuerant. Demum Florentini, ac Franciscus ea quotidie struere, atque agitare audiebantur, quibus manifestè appareret illos, posthabitis pacis consiliis, de bello cogitare. Quibus de rebus commoti Rex ac Veneti, cum omnia ab se tentata scirent, quibus pax conciliari posset, ad postremum apertè bellum suscipere Rex aduersus Florentinos, Veneti aduersus Franciscum decreuerunt. Itaque vtrique

ll 2 extem

extemplò veteres copias contrahere, nouos exercitus, ac duces scribere, & quæ bello forent vsui, parare. Et quo magis Florentinos terreret, statuit Alphòsus per Ferdinandum filiū, florentis ætatis iuuenem, id bellum gerere, quòd id sibi maius videbatur, quàm quod per alium quempiam agendum esset. De quo, quoniam locus exigit, antequam ad res gestas veniam, pauca mihi quædam dicenda existimaui. Ingenio fuit eximio & ad cunctas optimas artes docili, liberalibus disciplinis institutus, iuri quoque ciuili operam dedit, vt vnà arma cū legibus iungeret, quæ duo ad resp. gubernandas aptissima putantur. Armorum quoque tractandorum scientiam didicit, equitandi peritissimus, lucta, saltu, iactu, equestriq; certamine, vel cum veteranis contendere, facilitate, ac modestia cum omnibus certare, gloriæ cupidus, calorem, frigus, inedia, laboremq; facile pati. Cumq; æquales gloria & dignitate superaret, ab omnibus tamen (quod rarum est) valde diligere, atque obseruari. Cæterum Alphonsus cū tantum bellum minimè negligendum existimaret, præsertim quòd filium in eam expeditionem missurus esset, ad sex millia equitum, & duo millia peditum, partim ex popularibus suis, partim ex externis scripsit, Federico Vrbaniatium Principe, Auerſo, ac Neapolione Vrsinis (externi hi erant) egregiis copiarum ducibus mercede conductis. Ex popularibus autem regniq; incolis duces habuit, Antonium Caudolam, Leonellum Acortiamurum, Gartiam Cabanellum, ac Vrsium Vrsinum. Et quò maturius duces ipsi cum copiis conuenirent, in prata Campana (vti Neapolitanorum mos est expeditionem parantium) cum Ferdinando concessit. Quo cū multi aduentassent, Ferdinandi discessum haud amplius differendum ratus, cuius protectione Veneti per legatos cōtinuè exposcebāt, cum ab se dimissurus, huiuscemodi oratione alloquutus est: Compulsus tādē Florentinorum iniuriis, quas nobis ac Venetis sociis, & amicis nostris quotidie inferre pergunt, constitui animo, te (quo nihil habeo in vita carius) aduersus eos cum hoc exercitu mittere. Sperans dei ope, qui iustitiæ fauet, & tua atque horum militum virtute, fore, vt acceptas iniurias vlciscamur. Simul vt cognoscant iniuste se fecisse, qui cum hostibus nostris fœdus, atque amicitiam iunxerint, seq; in eo errasse, neque satis rectè reip.

Reip. consuluisse. Et quo id alacriore animo suscipias, agasq;, hosce veteranos commilitones meos, mihi carissimos, quos tibi magnæ gloriæ, si eorum vti consilio noueris, futuros reor, trado tuæq; fidei commendo: quorum virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis, superioribus bellis mihi nota & spectata est. Quorum opera omnes ad hunc diem victorias, & Neapolitanum hoc regnum, triumphumq; adeptus sum: quibus deniq; adiutoribus, bellatoribusq; magnam Italię partem maiorum nostrorum imperio, & gloriæ adicimus. Hos velim vt imprimis ames, carosq; habeas, putesq; nihil, ne vitam quidem ipsam, à me tibi commendari posse diligentius. Quod cum feceris, meam à te gloriam amari & expeti tum denique existimabo. Hos vide, ne temerè in discrimen mitas. Nec verò multum à te cohortandi, aut oratione incitandi erunt. Si quid periculi subeundum fuerit, magis à te reprimendus moderandusq;, quàm verbis accendendus animus erit. Tales tibi viros ad necessarios casus referues, facito: in quibus scilicet de dignitate tua agatur, aut fama. Nec verò apud me dubium relinquitur, cum eos ita habiturus sis, quin Imperatorem eundem habere se sentiant. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantum tuæ aut horum militum fortitudini fidas, vt arbitreris absque diuina ope à te hostes superandos. Victoria etenim non ex hominum cōsiliis, sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum denique tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate, ac iustis factis propitium reddideris. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito: spemq; omnem victoriæ in eo reponito. Et si quando (quod solet in bello cōtingere) tibi quicquam aduersi acciderit: quo existimare possis, ipsum Deum tibi subiratum esse: vide ne ab eo per impatientiam, atque animi perturbationem discedas, sed potius satisfaciendo, ei recōciliari stude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos constantes in aduersis videt, rursus in meliorem fortunam restituere. Existimationis tuæ diligentissima tibi ratio habenda erit, putandumq; nihil ea re in humanis rebus pluris esse, aut fieri debere. Quippe cum victoria nonnunquam magis existimatione & fama, quàm militum robore, ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutatur, at fama si cum

probitate ac fide coniuncta fuerit, & permanet, & cum omni
 zuo perdurat. Honestati itaque à te incumbendum erit, qua
 detracta, nec principi illi Deo placere, neque apud mortales
 auctoritatem ullam stabilem, aut gloriam consequi possumus.
 Venetorum verò amicorum ac sociorum nostrorum rempu.
 nostram esse existimato, eamq; non minore studio, ac diligen-
 tia, quàm regnum nostrum defendito, pro quaquidem conser-
 uanda, & amplificanda nec sumptui, nec militum labori par-
 cas iubeo. Cum iis eo animo societatem iunxi, vt quamdiu
 nobis vita contigerit, omnia eorum prospera & aduersa mihi
 communia habiturus sim. Nec te ab hoc proposito deterreat
 aut pecuniæ, aut alius cuiuspiam rei indigentia. Nanq; omnia
 quæ bello vsui fuerint, tibi à nobis abundè suppeditabūtur. Et
 vt vno verbo agā, nō magis tibi quā mihi ipse defuturus sum;
 vt scias, (si modò tibi ipse ne defueris) nihil tibi per nos defo-
 re. Illud postremò obseruato, ac mēdāto memorię, in quo tua
 laus & gloria elucescet, si qui ex hostibus antequàm oppugnē-
 tur, in deditionem veniant, eos benignè in fidem tuam reci-
 pias. Ac si qui fortasse obstinationibus animis diuturnam ob-
 sisionem pertulerint, cū in potestatem tuam venerint, ele-
 mentiam tuam prius, quàm illorum pertinaciam respicias,
 magisq; quid te ac gente nostra, quæ semper crudelitatem
 odio habuit, quàm quid illis dignum fuerit, cogites. Quæ si
 obseruaueris, & nobis lætitiā, & tibi gloriam paries. Postquā
 hæc elocutus est, militibus, ac ducibus illius dicto parere ius-
 sis, eum complexus, atque exosculatus, cum magna omnium
 spe à se dimisit. Qui cum exercitu digressus, ac per Palignos
 ac Marfos (ita enim Rex mandauerat) iter ingressus, ab Aquil-
 lanis, cæterisq; eiusdem prouinciæ populis honorificentissimè
 susceptus est, omniaq; ei officia impigrè, atque obedienter
 præstata. Ad regni deinde fines profecto, Ioannes Nicolaus,
 Nicolai Pontificis Maximi legatus, obuiam processit, ei que
 commeatus in exercitum, ac itineris duces, & cum iis qui as-
 pera & difficilia equiti loca complanarent, dedit. Eo iter per-
 sequente cū iam eò peruenisset Federicus Vrbinatium Prin-
 cept de quo paulo antè mentionem fecimus, quem Alphon-
 sus exercitus ducem sub ipso Ferdinando designauerat, cum
 paucis aliquot comitibus ad eum venit, vt cum illo iis de re-
 bus

bus ageret, quas huius expeditionis causa fieri oporteret. Vir hic clarus in re militari fuit, castrensibus disciplinis ab incunte ætate institutus. Si quidem illi nec in administrandis rebus bellicis consilium nec in capeffendis periculis animus deerat. Nec verò factis, quæ amfide clarior, quæ quidem vel maximè patuit, cùm bello Piceno Franciscum Sfortiam, qui ad eum se receperat, constantissimè adiuuit ac fouit. Ob quas quidè virtutes primùm Philippo Mariæ magno illi, atque inclito Principi (qui de eo adhuc admodum adolescente magnam spè conceperat) ac postea Alphonso Regi carus fuit, & ipsius quoque Ferdinandi gratiam promeruit. Hunc Ferdinandus benignè, ac comiter susceptū, postquàm inter se de itinere ac tota belliratione collocuti sunt, vti ad cogèdum perducendumq; equitatum, quem reliquerat domum contenderet, hortatus est, atque vt primùm posset, in castra reuerteretur: sese interea cis Tyberim amnem permansurum monet, atque ibi copias, quæ ad se è regno venturæ erant præstolaturum. Digresso Federico, eodem ad illum venit Auerfus Vrsinus, vnus è copiarum ducibus, quos suprà memorauimus, cum lectissimo equitatu. Muli etiam per eos dies ex Neapolitano regno pedites ac duces conuenere. Quibus copiis auctus Ferdinandus, in Perusinum agrum (nam ea traicere in agrum Florentinum constituerat) profectus est. Ac primò quidem Perusini commeatus negare, causati sibi cum Florentinis sœdus esse, per quod non liceat eorum hostes commeatu, aut re vlla adiuuare. Sed cùm à Pontifice iussi essent commeatus exhibere, ita demum commeatus præbere decreuerunt, vt Regi milites quæ sibi opus essent, in oppidis mercatum irent. Deinde cùm scirent commotum iis de rebus, vt par erat, Ferdinandum, legatos ad eum mittunt cum muneribus, qui factum excusent, & illius iram oratione mitigent. Qui ad Ferdinandum introducti, hac breui oratione vsi sunt: Perusinos à primo Regis in Italiam aduentu Regiis rebus fauisse, Bracium primò, postea Nicolaum Picininum, ciues suos regia stipendia summa fide fecisse, equites præterea egregios propè innumerabiles eiusdem ciuitatis. Non alios esse cæterorum Perusinorum animos, quàm illorum qui sub Rege meruerunt. Non licere sibi, propter societatem cum Florentinis initam, talem animi sui affectum in ipsum atque

quē in Regios milites demonstrare. Idq̃; iis molestum esse, optare illos factis, quæ dicerent, comprobare. Sed tempus non pati, ne sociis iustam querimoniæ causam traderent. Ferdinā-
 dus his humaniter pro tempore pauca respondit. Hortatusq̃;
 ut tantum commeatum potestatem facerent, eos à se dimi-
 sit. Deinde Federico in castra, cum parte copiarū reuerso (nā
 reliquas Sigismundi Malatestæ metu, quicum capitali odio
 diffidebat, præsidio domi reliquerat) Ferdinandus Cortenam
 iter rapit, & haud procul ab vrbe castra ponit. Quæ cum ob
 ipsius loci naturam (est enim in edito monte sita) aditu vndi-
 que difficili atque aspero, ac valido insuper præsidio firmata
 expugnari non posse nisi fame atque obsidione videretur (præ-
 fertim sine tormentis, sine operibus) populato circa agro, vl-
 terius progredi statuit. Difficilis erat transitus. Nam etsi omnis
 ea regio ad læuam plana est, tamen quia plurimum aquosa
 & palustris est, sub ipsum montem transiri oportebat. Nec du-
 bium (si hostes viri fuissent) quin magna aliqua clades in ipso
 transitu accepta esset. Nam & loco superiores erant, & à Ca-
 stelliono Aretino (quod oppidum haud plus quatuor millibus
 passuum inde aberat) ea militum manus, quæ à Florentinis
 missa erat, eò conuenerat. Ferdinandus præmissa equitum
 parte, impedimentis in medium agmen coniectis, spectanti-
 bus hostibus, quàm procul à monte per paludes licuit, vniuer-
 sum exercitum sine detrimento traduxit. Castellionumq̃; trās-
 gressus, quina millia passuum ab Aretio nobili atque antiquo
 Hettruriæ oppido castris positis, ipso aduentu, ad sex castella
 circuniecta cepit, ac diripuit. Erant in castris, qui suaderent
 in vallem Aretinam ducendum extemplo exercitum, ibi mul-
 ta castella cum magna præda occupari posse. Alii commeatū
 penuriam veriti, Folianum potius petendum censebāt. Quod
 consilium cum magis Ferdinando placuisset, eò duxit. Missiq̃;
 ab eo ad Senenses qui commeatum copiam sibi fieri pete-
 rent, ii viginti dierum modo (metuebant enim Florentinos)
 commeatus concesserunt. Sed mox adnitente ea factione,
 quæ Regi amica erat, ac Ioanne Mauro Venetorum legato,
 per quem societatem cum Venetis iunxerant, commeatus
 (quanquam exigue, parceq̃;) præbiti sunt, atque ad Ducinianū
 oppidū Foliano proximū, missi. Eo die quo Folianū itum est,

Simonet

Simonetus, qui à Florentinis conductus fuerat, Aretium concessit: seq; cum Hestore Fauentino principe, qui & ipse Florentinorum stipendia faciebat, coniunxit: ibiq; permanere. Post hæc Folianum oppugnari, atque obsideri cœptum: multiq; de exercitu auidius sub muros in fossam progressi, ab oppidanis vulnerati sunt: qui se periculis offerentes ac per mœnia dispositi, nullo telorum, ac machinamentorum genere, quo se defendi posse abitterentur, abstinebant. Quod cum Ferdinandus animaduerneret, turres ligneas erigi iussit tanta altitudine, vt oppidi muros æquarent: ex quibus oppidani sagittis petiti, multa vulnera ac detrimenta accipiebant. Inter hæc Ferdinando nuntiatur Hestorem Fauentinum per Valianæ Paludis pontem cum quingentis aut eo amplius, equitibus in Montis Politiani agrum transgressum, eo consilio, vt frumentatores regios inuaderet. Nanque eò ferè quotidie Regii frumentandi & pabulandi causa proficiscebantur. Quo cognito Ferdinandus delectam properè equitum manum clam eò mittit: iubetq; in proximis syluis occuli, atque vbi hostes in frumentatores sese effundant, continuo è syluis egressos in eos impetum facere. Quibus profectis, postridie cum Regii frumentatores pro consuetudine frumentandi causa palati essent, Hestor confestim ex insidiis prodit, atque eos inuadit. Regionum primò pauci, in speciem præsidii illis sese opponere: quos cum illi cupidius insequerentur, in insidias tracti sunt. Tum Regii improuiso è syluis prouolant, & in eos impetum faciunt. Illi primùm paucos rati, audaciùs resistere: mox vbi plures, quàm pro præsidio, esse cognouerunt, insidias suspicati terga dant. Quos Regii persecuti nonnullis eorum cæsis omnes propè, & in his plerosque agrestes qui se pro instituta consuetudine magna pecunia redemerunt, comprehendunt. Centum ferè equites lecti in ea pugna capti sunt. Hestor paucorum quorundam suorum ope, cum equus vulneratus esset, vix regionum manus euasit. Hac clade nunciata, adeò territi fractiq; sunt hostium animi, vt post eum diem nusquam cum Regiis prælio congregi ausi sint. Ac nisi Sigismundus Malatesta, quem Florentini Reipub. copiis præfecerant, aduenisset, vix sub Aretii mœnibus se tutos existimassent. Qui cum cæteris copiis Aretii coniunctus, magno insuper agrestium dele-

m m

ctu

Etu à Florentinis habito (ad tredecim millia hominum esse se-
 rebantur) minitari quodidie sese Eolianensibus auxilio ventu-
 rum. Quod cum Ferdinando renunciatum esset, complanari
 loca omnia lubet, & ad pugnam comparari. Cæterum siue si-
 mulatio illa fuerit, siue illum metus consilium mutare compu-
 lerit, sese in castris apud Aretium continuit. Interim cum ma-
 gna muri pars tormentis æneis quassata esset, oppidani metu
 perculsi præsidium incolumitatem, atque octo dierum inducias
 petunt: intra quos nisi auxilium à Florentinis mittatur, dedi-
 turos sese oppidumq; pollicentur. Quod cum frustra ad eam
 diem expectassent, non ausis hostibus fortunam prælii subire,
 apertis portis regiones intromiserunt. Post hæc Ferdinandus re-
 licto in eo oppido quadringentorum equitum, ac totidem
 peditum præsidio (erat enim peropportune situm ad excursio-
 nes in agrum Florentinum ac Aretinum faciundas) Recinium
 cum reliquis copiis petit. Quo cognito Sigismundus cum om-
 nibus copiis ab Aretio digressus, per Vallem Nubiam ad
 montem Imperialem (sic enim vocant) millia passuum octo à
 Recinio proficiscitur: castraq; (quanquam in monte sita) val-
 lo communit. Ferdinandus verò tormentis æneis adhibitis,
 muriq; parte dissecta, quiescentibus hostibus, septimo die
 Recinium in potestatem suam redegit. Quo præsidio priua-
 to, cum omnibus copiis Castellinam (id ei castello est nomen,
 abest autem à Florentia non plus decem & octo millibus pas-
 suum) profectus est. Ibiq; castris positis, ad sex castella circun-
 iecta cepit ac diripuit: in queis viginti dierum frumentum re-
 pertum, magno usus exercitui fuit. Ea oppidi natura erat (est
 enim in edito monte situm) ut absque tormentis æneis, atque
 operibus expugnari non posse videretur, quæ ex Castellione
 vehi mandauerat. Itaque tantisper ab oppugnatione abstine-
 bat, ne milites temere periculo obiiceret. Inter hæc hostes
 excursione facta, haud procul à Regiis castris, quasi ea inua-
 suri, bis aduentitarunt: cæterum ut primum Regii in illos con-
 uersi sunt, arrepta fuga impetum non tulerunt. Tormento
 æneo ex Castellione aduecto, murus oppidi pulsari cœpit.
 Sed primo iactu effractum, animos oppidanis addidit. Quæ
 quidem res causa fuit, ne locus ipse capi potuerit. Dum castel-
 lum obsidetur, cum accepisset Ferdinandus, Florentinos agre-
 stes

stes haud procul ab vrbe in agris circuniec'tis, cum armentis, & pecoribus temerè vagati, quòd sibi in tuto esse viderentur, Diomedem Carassam impigrum virum, de quo prioribus libris mentionem fecimus, cum trecentis equitibus, ac peditibus quingentis non sentientibus hostibus, eò confestim mittit. Quia ad pontem Agremium, septem millia à Florentia profecti, pagos quatuor improviso adorti, eos vna excursionè populati sunt, boum, ac pecorum capita ad tria millia, cum cætera præda inde abacta, agrestium clamor exortus, cum ad hostes peruenisset, Simonetus cum equitibus sexcentis, quòd clamor vocabat, diuerso itinere ab eo quo præda agebatur subito auxilio, sed nequicquam accurrit. Nanque per hostilem agrum præda omnis incolumis in Regia castra cum captiuis acta est. Ea verò clades cognita agrestes adeò conterruit, vt qui circa urbem incolebant, desertis agris in urbem sese trepidi receperint. Tormento æneo, vt diximus, perforato, mandauerat Ferdinandus vt aliud adueheretur, & quanuis hostes numero superiores essent, commeatumq; penuria exercitus fatigaretur, & equis præterea pabulum, ac stramenta iam ita defecissent, vt illos arborum foliis sustentari oporteret, statuerat tamen in tantis incommodis ab obsidione non discedere. Ceterum hybernò rigore concretus aër, cum terram niuibz altè operuisset, omniaq; circum castra etsi quid herbidum erat, obruta iacerent, nec lignatum calones mitti possent, quia longè à castris ligna, propter regionis asperitatem, petenda erant, & per altas niues egrè iumenta ingrediebantur, nec iam quicquam præter cælum ac niues oculis occurreret, consilium immutare coactus est, præsertim inopia commeatum urgente. Soluta igitur obsidione, motisq; inde castris, Ricinium rediit, ibique triduo moratus, dum defatigatos inopia equos ac milites aliquantum reficeret, cum nec in eoloco, propter niues, & rei frumentariæ, cæterarumq; rerum inopiam, hibernandi potestas esset, in loca mari propinqua, vbi commeatum & maximè pabuli copia erat ac mitius cælum, cum exercitu secessit. Nanque in iis locis (ea est aëris temperies) quouis anni tempore alta gramina terram conuestiunt, vernatq; perpetuò humus florida, cum intereà in mediterraneis omnia gelu, ac pruinis exuruntur, & squallent, & hanc ob causam in ea loca,

m m 2 per

per hyemis tempus, pecus, atque armentum omne ab incolis traducitur, manetq; donec pulso frigore, verna amœnitas redeat. Eius itinere comperto, hostes quoque ex eo monte, in quo castra habebant digressi, & ipsi in hyberna concesserant, & Hestor quidem cum copiis in Pisenum, Simonetus in Aretinum, Sigismundus verò in Flaminiam profecti sunt. Locus erat haud procul à maris confinio (quem Abbatiam Gargani vocant) percommode situs ad commeatus terra, mariq; importandos. Ibi castra Ferdinandus fecit. Expectabat enim regias triremes, quæ Vadam Florentinorum portum petituræ erant, ut iis profectis, si opus esset, ipse cum copiis celeriter occurreret. Quo duodecimo die Antonius Olcina, vir fortis atque impiger, à Rege cum triremibus septem missus, in quibus pedites octingenti inerant, profectus, turrim quæ portum tuebatur vi cepit, antequàm terra ab hostibus sentiri, aut ei occurri potuerit, ipsamq; cum eo peditatu tenuit & ampliore fossa à terra communiuit. Quod ubi Ferdinando nuntiatus est, cum intelligeret profectioe sua haud amplius opus esse, quò maior copia necessariorum exercitui atq; adeò equis esset, Aquam Viuam (id ei loco est nomen) cum omnibus copiis concessit. At Florentini ubi cognouerunt Vadam captam esse, in grauiiores curas inciderunt. Nam quòd inde, in Pisenum maximè agrum, facillè excursions à Regiis fieri poterant (neque enim à Pisis multum abest)angebantur eum locum in hostium potestatem peruenisse. Itaque repente coacta copiarum parte, Hestorem, ac Simonetum duces ad Vadam ipsam oppugnandam misere. Qua re cognita Ferdinandus, haud mora, suis ad iter parari ac sequenti die cum iis, qui parati erant, cæteris sequi iussis, itineri se committit. Quo die, cum sub Gauiarranum cum magna copiarum parte peruenisset, & postridie mane continuare iter statuisset, ante lucem per exploratores, quos præmiserat, factus est certior, hostes audito eius aduentu, castris properè motis, sub vesperam Vada abiisse. Quo cognito ulterius progredi destitit. Manens autem biduo, veritus ne ea simulatio magis hostium, quàm discessus esset, tertio deinde die, ubi eos certò abiisse per exploratores cognouit, Aquam Viuam vnde discesserat, in hyberna rediit. Inter hæc equites fermè centum ex iis, quos Foliani præsidio relictos diximus,

ximus, quotidie hostilem agrum infestabant, transitumq; per palustria loca cratibus facto, quâ minimè transire posse putabantur (nam transeuntes equos altera super alteram congestæ crates alleuabant) cùm improvîso hostibus apparuissent, magnam agrestium simul, & pecorum prædam reportarunt. Hæc per hyemem gesta. Ineunte autem vere Ferdinandus, ut copias cogeret, scq; ad bellum in æstate præpararet, Castellionum concessit. Dum ii duces ac milites qui permissu eius in regnum per hyemem concesserant, tardiùs ad sese redeunt (multis enim potestatem abeundi domum fecerat, vere primo reuerfuris) Florentini captato tempore Simonetum, ac Ioannem Franciscum Miletensem cum copiis Folianum mittunt: iiq; vastatis circà agris, haud procul inde castra ponunt. Quod postquam Ferdinando nunciatum est, confestim cum iis copiis, quas tunc habebat, iter eò arripit, uti obsessis opem ferat. Cumq; iam ad Tumutum (id ei regioni est nomen) pervenisset, fit certior, hostes ab obsidione Foliani, cognita ipsius protectione, discessisse. Quo cognito convocatis quas potuit undique copiis, ad sex millia militum coëgit. Per eisdem ferme dies Alphonsus, cùm accepisset naues quasdam Maurorû quibus cum sibi religionis causa bellum erat, Tuneta oppidû ex Alexandria profecturas, naues duas onerarias celeriter armatas Africam versùs misit, ut eas incursum, si fieri posset, comprehenderent. Forte autem evenit, dum maria Africæ exposita obirent, ut naus quædam Genuensium, cuius ductor erat Vbertus Squartiaficus, ex orientali ora Genuam repetens iis obuia in cursu fieret. Ad quam cùm Præfectus cursum direxisset, ut sciret cuia esset: postquam appropinquare cœpit, per lembum id exploratum mittit. Hisq; ductoris ac gentis nomen non edentibus, cùm contentio (ut fit) & mox altercatio orta esset, quòd alii alios prius nomen edere debere (veterum nauigantium consuetudine) dicerent. Ioannes Iulius regius Præfectus nauim ipsam, correptis armis, inuadit. Illi simul ac regias in se veniètes animaduertût, & ipsi magnitudine naus cõfisi, pro tempore, celeriter arma capiût. Tormētisq;, & balistis eminus prælium committunt. Postquam verò inter se appropinquauerunt, Regiæ Genuensem circumfistunt: vnâque earum in ipsius latus proram infert: ac propugnatores è media

naui lapidibus telisq; summouet. Ad extremum Genuenses
 (neque enim ad bellum instructa naui erat) multis vtrique
 faucibus ac cæsis cedunt, seq; positis armis victoris fidei permit-
 tunt. Post prælium cædibus, & iniuria temperatum est. Inter
 hæc nihil contumeliæ mulieribus (nam in ea naui præclaræ
 genere quædam ex Chio vehebantur) illatum. est. Deinde
 præfectus impositis in eam nautis ac militibus, omisso priore
 consilio, cum ipsa naui Neapolim rediit. Ea res Genuam nun-
 tiata, patres simul ac plebem vehementer commouit. Nauis
 enim ipsius iactura multorum ciuium fortunas euertebat. Ita-
 que extemplo Baptistam Guanum, Iuriconsultum, ac Nico-
 laum Grimaldum, qui nauim ac merces sibi restitui postulent,
 legatos ad Alphonsum mittunt. Horum oratio querimoniarum
 primum, deinde misericordiæ plena fuit. Non licuisse Regi,
 per pacis fœdera nauim suam, nihil à suis hostile metuentem
 capere, nulla denuntiatione belli prius facta. Multorum pri-
 uatorum ciuium fortunas illa naui amissa funditus euer-
 ti, Genuensium amicitiam naui vna, quanuis pretiosissimarum mer-
 eium referta esset, illi antiquiorem esse debere. Regi præsertim
 opulentissimo & maximo gloriam non aurum querendum
 esse. Adhæc Genuenses captiuos qui triremibus Regis deti-
 nerentur æquo iure dimitti oportere, damnis quoq; per omne
 pacis tempus, Genuensibus mari illatis satisfaciendum esse.
 De quibus quidem damnis præstandis Andreas Benegasius
 iuriconsultus, & Angelus Ioannes Lomellinus prius, ac dein-
 de Ioannes Iustinianus, ac Brancaleo Lercarius Genuensium
 legati apud illum egissent. Ad postremum orare se, vti mallet
 Genuenses sibi beneficio obligare, quàm nauim ipsam tenen-
 tem, illorum animos à maiestatis suæ obseruantia auertere.
 Rex primum excusare, & dicere nauim iniussu suo captam
 esse Genuensium culpa, atque insolentia classis suæ duci, cuius
 nauis esset, respondere indignantium, ac vexillum pugne signū
 proferentium, primo iurgium, mox prælium commissum esse.
 Cæterum illos propter auream pateram, quam sibi ex fœde-
 re deberent biennio non redditam, in pœnam incidisse. Multa
 præterea detrimenta priuatim popularibus suis illata, nauim
 denique suam non parui pretii prius à Genuensibus captam
 esse. Non recusare tamen se (si Genuenses velint) quominus
 omnes

omnes eorum , per Pontificem Maximum controuersæ , aut per alios quosuis communes iudices , Romæ agnoscantur , componanturq; , atque ob eam rem paratum se esse mittere qui Romæ apud mensarium caueant , de ea summa quæ petatur , si idem & ipsi faciant , hanc suam sententiam esse. Res deinde multis vltro citroq; verbis disputata atque acta est. Ad postremum legati re infecta , discesserunt. Ductor naui , & qui in ea vecti erant , vt primum Neapolim appulerunt , omnes à Rege liberi dimissi. Gemmarum quoque , & vnionum , quicquid ad illum ex præda relatum , erat mulieribus quæ illa amiferant gratiam fecit. Paucis diebus interiectis , postquam ea naui capta est , Alphonsus certior factus Senenses Florentinorum iniuriis irritatos fremere , ac facili fore , vt in belli societatem aduersus Florentinos coirent , Matthæum Malferitum legatum ad eos mittit , fretus eius viri opera , de societate conuenturum. Qui Senas profectus atque in senatum introductus , cur id eis expediret , multis rationibus disseruit. Inter hæc Florentini coactis veteribus copiis , nouisq; insuper , ducibus Sigismundo Malatesta , & Alexandro Sfortia , Francisci fratre (ad dena millia equitum erant præter peditatum ,) primo Recinium petunt. Quo cognito , confestim Ferdinandus etsi numero militum impar erat , tamen vt spem obsessis daret , Senas cum exercitu proficisci statuerat. Cæterum cum audisset eam ciuium partem , quæ in Florentinos pronior erat , id ægre ferre , ne quam seditionem in ciuitate amica eiusmodi profectio excitaret , consilium omisit. Itaque hostes (cum succurri non posset) Recinium interim capiunt , eoq; præsidio firmato , rectà Folianum pergunt obsidentq;. Postquam verò Ferdinandus copiis auctus est , vltius progressus , Soranum petit. Verum enimvero tanta mox in castris lues consecuta est , vt prælanguentium numero nō modò ad rem gerendam , sed vix ad mouenda castra satis essent. Inter hæc dum Folianū obsidetur , Gerardus Bambacurta Florentinorum dominatum ægre ferens , castella quatuor , quæ pater à Florentinis acceperat intra Apenninum sita , per Ludouicum Podium , Montefic ordinis Antistitem , in Regis potestatem tradere se velle pollicetur. Mittuntur ob eam rem in propinqua loca pedites atque equites , qui rem conficiant. Cæterum cum Gerardus promissum

sum exequi vellet (profectis clam ad se qui Balneum castellum , in quo & familiam , & opes suas habebat , reciperent) proditus à nepote , qui turrem arcis cum sociis cœperat , vt Florentinorum gratiam promereret , non potuit destinata perficere. Maturè enim à Florentinis auxilium affuit , castellumq; , quod ab illo tenebatur (Regiis qui pauciores erant , in fines Vrbinatis principis qui proximus erat digressis) cum multa præda Florentinis seruauit. Perstabant hostes in obsidione Foliati , oppidumq; tormentis quotidie quatiebatur , & nihilominus præsidii duces illorum conatus contemnebant. Quantum enim muri per diem tormenta diruebant , tantum per noctem ex materia terraq; congesta sufficiebant. Cæterum oppidanorum perfidia (qui , cum de prodendo præsidio clam cum hostibus egissent , armis aduersus eos sumptis , hostes intromiserant) oppidum ipsum cum omni præsidio in hostium potestatem reductum est. Quod tamen scelus haud multum diu impune tulere. Nam etsi mox victorum præsidia affuere , oppidum incensum , ac solo æquatum est. Per eosdem ferme dies , Ferdinandus Turrim , quam Valiani vocant , haud procul à Monte Politiano peropportunè sitam , per prodicionem recepit. Ea nanque iter , quod vnum ad oppidum per paludes est , claudit : oppidum ipsum magnum , atque opulentum & cultoribus frequens , magni profectò res momenti futura ad bellum Florentinis inferendum. In eam turrim Cotium Nigrum Capuanum , imposuit , vnum ex equitum ordine , cui maximè fidebat. Fortè autem contigit , vt Florentini per eos dies copias in Pisanum agrum mitterent , quæ Vadam oppugnarent. Nam quòd ex eo loco Pisanus ager si copię eò maiores cōuenissent , percommode vexari , infestariq; poterat , eum è Regia potestate arripere affectabant , priusquam ad recipiendos milites amplior , ac munitior fieret. Calce enim nauibus comportata , Antonius latiore muro , ac fossa turrim circumdederat. Et exinde finitimos agros infestos faciebat. Itaque cum hostes ex itinere accepissent (neq; enim longo interuallo à Monte Politiano iter faciebant) ipsam Valiani Turrim captam esse , confestim itinere intermisso , eò aduolant , turrimq; circumstant. Intelligebant enim (id quod erat) per turrim illam oppidum facile obsideri , & capi posse. At Cotius & fidei simul & officii oblitus

oblitus illam confestim absque vi, in Alexandri Sfortia potestatem tradidit. Qua praesidio firmata inceptum iter Vadam persecuti sunt. Dum hæc in Hetruria geruntur, Veneti Lacunissa exercitus duce, celeriter coactis copiis, Romanengum oppidum in Cremonensi, quod à Francisco tenebatur haud procul ab Olio amne situm, aggrediuntur, idq; expugnant. Eoq; praesidio firmato, Soncinum petunt, & ipsum super amnis ripa situm, Romanengo amplius, atque opulentiùs: idq; tormentis adhibitis summa vi oppugnant. Cuius potiùdi cupiditas hoc maior Venetis incesserat: quòd in eo oppido flumen ponte iungebatur, per quem in Brixianum agrum traiectus erat. Quibus rebus cognitis Franciscus conuocatis repente, quas habebat, copiis, Laudù vetus, cuius urbis reliquie à Laudo, paruo admodum intervallo, distant, sese confert, militibus, qui citra Padum in hybernis erant, eò conuenire iussis. Interim cùm ei nunciaretur Soncinum, & cætera Cremonensis agris oppida in periculo summo esse, oppugnariq; ab hostibus, haud amplius differendum ratus: cum iis quæ conueniant, copiis inde properè mouit. Et quanquam iter per Laudensem agrum breuius aliquanto ac rectius erat, tamen quia per Cremam potens ac nobile oppidum quod trans Abduam amnem situm, haud multum à Laudo nouo abest (qua in vrbe egregium Venetorum praesidium inerat) eà rursò proficisci nõ poterat: iuxta Abduam secundo amne duodeuiginti millia passuum profectus, Picileonum, admirabilis munimenti, atq; operis oppidum, quod Philippus Maria ingenti sumptu extruxerat, adit: pontemq; transgressus, quo Abdua flumen iungitur, continuato itinere Cremonam contendit. Interim Soncinum & per vim sæpè, & per prodicionem à Venetis tentatum est. Post hæc accitis hybernis omnibus copiis quæ in Placentino & Parmensi, & item in Cremonensi erant: inde digressus Canetum in ripa Ollii fluminis situm, in quo pons erat quo flumen iungitur, cum toto exercitu proficiscitur: eo videlicet consilio, vt in Brixianum transeat, atque vt hostes ab infestatione Cremonensis agri trans Olium auertat. Tenebatur verò id oppidum à Ludouico Gonzaga, Mantuano Principe, qui illi foedere iunctus erat. Cuius copiis auctus, mox vnà cum eo Pontem Vicum, in Brixienfi oppidum petit: idq; vi capit.

nn Const.

Constituerat autem & reliqua castella, atque oppida, Brixien-
 sis, ac Bergomensis agri, quo super Olio flumine pons esset, si-
 gillatim expugnare, quò Venetorum exercitum inter Abduā,
 atque Oium clauderet. Cæterum Veneti, ut Pontem Vicum
 ab eo captum cognouerunt, veriti ne aut Brixien-
 sis ager ab eo vastaretur, aut ipsi reditu (amissis oppidis ex quibus in Bri-
 xiensem traieciatur) prohiberentur: confestim transeundi
 fluminis consilium capiunt. Transgressi-
 que, illius conatibus ci-
 tra tamen prælii fortunam, quoad tuto possent, obuiam eunt:
 eius-
 que impetus reprimunt. Aliquot tamen castella, atque op-
 pida, studio partium Venetis insensâ, sine vi ad illum deferretur
 nonnulla etiam ab eo debellata. Eo anno nihil aliud memo-
 rabile in Gallia Cisalpina geri contigit. Sequenti verò anno
 cum Gentili, quem Veneti exercitus ducem diximus, idoneū
 tempus visum esset ad ea oppida recipienda, quæ superiori
 anno Veneti amiserant: nondum satis exacta hyeme, etsi scie-
 bat, magnum hostilium copiarum numerum in hyberna, in
 ea loca profectum esse, præterimpolita præsidia, conuocatis
 copiis Manerbiumpetio: atque haud procul inde castra po-
 nit. Cæterum dum oppidum expugnare aggreditur, sagitta
 humerum ictus, in castra se recepit, ac paulo post ex eo vulne-
 re moritur. Quo casu commoti Veneti, quò exercitus sine
 duce erat (motis inde castris) quieuerunt. Inter hæc cum
 inter Gentilem Gattamelatæ nepotem, qui ante Gentilem,
 Venetos exercitus rexerat, viri in re militari celebrati nomi-
 nis, ac Tibertum Brandolinum eiusdem Gattamelatæ gene-
 rum de honore, & principatu certatum esset: nec pateretur
 Tibertus Gentilem sibi dignitate præferri, quòd illum se infe-
 riorem in armis, & ductando exercitu existimaret: ira haud
 dissimulata à Venetis discessit: ac per Francisci fines traiecto
 Pado, Mirandulam (id eius oppidi est nomen) se recepit, ibique
 aliquandiu cum Venetis reconciliatione simulata, tandem ad
 Franciscum illius stipendia facturum, se contulit. Erat autem
 inter primos Veneti exercitus ductores, Iacobus Picininus,
 Nicolai filius, præter paterni nominis gloriam in armis late
 clarus, florebat ætate iuuenis. Is cum tribus millibus equitum
 fortissimorum Bracianæ factionis ac paternæ disciplinæ priore
 anno sub Venetis stipendia fecerat: multis præclaris facinor-
 ribus

ribus editis, neq; labores, neq; pericula detrectando. Demum finito stipendiō Venetis ostendit oportere sibi mercedē augeri, si sua modò opera vti vellent, quòd multos secum haberet, quorū opera fideli ac forti vſi eſſent, quibus stipendia augere ſibi necēſſe eſſet. In quo cū Veneti propter etatis infirmitatē dariores ſe præberent, nec ille aliòquin permanſurus videretur, Franciſcus, ac Florentini arbitrati illum facile, dum animus in dubio eſſet, à Venetis diſtrahi poſſe, propositis ei, per internuntios, honeſtioribus tum mercedis tum dignitatis atque imperii conditionibus, quibus non modò iuuenis gloriæ ac potentiæ auidus, verū etiam vir matura etate & ab ambitione liberior, capi poſſet, (quandoquidem per finitum ſtipendium licebat ei abſque vlla infamiæ nota diſcedere) tentauere illius animum. Ipſe verò cū famam cunctis rebus antiquiorem duceret, quam nullo vnquam tempore volebat in dubiū adduci, ſtatueraſt Braciam factionem, cuius ipſe erat dignitate princeps, tueri. Itaque viginti aureorum millibus annuæ mercedi additis, in Gentilis locum exercitus Dux ſuſſectus, apud Venetos manere perſeueratit. Atque incunte vere hortari Venetos cœpit, darent operam, vt copias ad bellum in æſtatem pararent, antequam Franciſcus, copiis conuocatis, in caſtra exiret, magno id vſui Venetis fore, ſi priores ipſi copias educerent. Poſſe antequam hoſtes cœant, ea oppida recipi, quæ priore anno amiſerant. Interim dum ab vtraque parte neceſſaria ad bellum magna diligētia parantur, Veneti perſuaſi à Carolo Gonzaga, Mantuani Principis fratre quicum capitales inimicitias gerebat, vt bellum ab ea parte, quæ Veronenſem agrum contingit, ſe duce aduerſus illum gererent. Cui putabat propter popularium in ſe beniuolentiam obeſſe plurimum poſſe, ſtatuērūt ab ea parte bellum inferre. Cumq; ſuaſderet Carolus, vt conſeſtim Iacobum cum copiis in ea loca mitterent, fore enim faciliorem victoriam, Venetos docuit Iacobus id conſiliū haud tutum eſſe, quòd ſi copiæ eò traducerentur, omnis Brixienſis, ac Bergomenſis ager prædæ hoſti relinqueretur, quæ mox ſimul ac diſceſſiſſent, affuturū crederēt aliena inuadendi, inſidendiq; occaſionem naſtum. Pellenda potius è Brixienſi Franciſci præſidia, atque in Cremonenſem agrum deducēdas copias, & in eius finibus bellum trahendum

censebat, quo magis de suis defendendis, quàm de alienis oppugnandis intentus esset, & quoniam Venetos Mantuano principi in senfos, in eam partem proniores sciebat, posse diuisis copiis, partem Carolo ducendam in eam expeditionem tradi, reliquos in hostium fines agi, etsi satius esse existimabat omnes simul copias vno loco contineri, quoniã disiunctæ haud pares esse Francisco possent. Itaq; exiguam partem copiarum, neque enim in eorum exercitu plus quindecim millibus equitum, & octo millibus peditum erant, Carolo tradunt. Cùm aduersus fratrem profectus gerere bellum cœpit, primò quidem satis prosperè illi res cedere, aliquot castellis fratri ereptis. At frater grauiora metuens ad Franciscum auxilium postulatum mittit. Cuius periculo cognito Franciscus, Tibertum Brondolinum cum mille & quingētis equitibus, multoq; peditatu ire, ad illum iubet. Inter hæc Iacobus Picininus exhortatus diu Venetos, vt stipendia militi exoluerent, quò maturius (comparatis omnibus) copias in expeditionem educeret, cùm diutius pati non posset tempus ad res gerendas idoneum frustra teri, cum iis quas paratas habebat, copiis, ex Leonato Brixienſi agri oppido, in quo hyemauerat, legatis castrensibus negotio dato, vt reliquas copias quamprimum ad se mittant, mense Maio digressus, Quincianum Brixienſe oppidum, quod superiore anno Franciscus ceperat, validoq; præsidio ac fideli imposito egregiè communierrat, petere statuit. Cæterum ea vis imbrũ, ac tempestatis fuit, vt ipso die (quo die alioquin facilè peruenisset) non potuerit eò copias ducere. Quæ mora, hostibus qui in propinquis locis erant, itinere eius comperto, facultatem præbuit in oppidum, proxima nocte, quos vellent mittendi. Quæ quidem res difficiliorem aliquanto oppugnationem reddidit. Postridie verò, quamuis continuatis imbris, Quintianum peruenit, ibiq; castra fecit. Quo quidem in loco non plus quatuor millia equitum secum habuit. Ac licet in ea obsidione, non absque discrimine, præsertim tanta paucitate militum, persistere videretur, cùm præter oppidi munimenta validaq; præsidia, octo millia hostilium copiarum aut eo amplius in circuniectis locis essent, nihilominus hoc initio expeditionis eius, plurimum referre existimationis suæ arbitratus, præclarum aliquod à se facinus agi, quò maiorem de se expectationem

tionem concitaret, admotis propius castris, tormentisq̃ue æneis adhibitis, cetera expugnationi necessaria cum cura preparauit. Post hæc mœnibus biduo percussis, ne nocte quidem ad quietem intermissa, cùm tamen interea complures equites ad se in castra accessissent, oppidum ipsum totis viribus oppugnare adortus est: plerisque hostium, qui è proximis locis conuenerant eminus spectantibus. Demum muro eruto, per vim oppido potitus est: eoq̃; mox præsidio firmato, nulla quiete militi data, Pontem Vicum quem super Olio flumine situm diximus, quò se hostes post Quintianum captum ex itinere receperant, petit. Illi autem veriti ne inclusi obsessiq̃; ob rerum necessariorum inopiam obsidionem diu ferre non possent: ne in hostium potestatem deuenirent, relictis qui præsidio, ac defensionì oppidi sufficere viderentur, Senigam quina inde millia passuum à Ponte Vico, se conferunt. Post hæc Iacobus castris positus, quo hostibus facultas omnis præcidatur mittendorum è Cremonensi auxiliorum obsessis, propter pontis commoditatem, simul vt maior ei copia stramenti, ac pabuli ex hostili agro suppeteret: tum etiam vt hostem grauius læderet: pontem vectilem, continuo adhibitis fabris effecit: atque eum supra Pontem Vicum, ad mille passus iacit. Quo facto, exposita vltra Olium amnem parte copiarum, omnem prope superiorem Cremonensis agri partem, ad Alpes spectantem vna propè excursionè in ditionem redegit: nec minore cura interim tormentis æneis muros oppidi quatiebat. Cæterùm tanta vis pluuiæ erat, vt non posset in armis miles consistere. Sed cùm vel paruam temporis iacturam sibi perincommodam, ac periculosam existimaret: ne fortè interim valentior hostis accederet, contra suorum prope omnium sententiam an oppidum expugnare posset experiri cōstituit. Admotis itaq; copiis summa vi oppidanos aggressus, multis vtrinq; cæsis ac sauciis, septimo obsidionis die oppido potitus est. Nec mora, Senigam petit: quò se recepisse equites diximus, qui Pontem Vicum deseruerant: sperans se oppidum & inclusis in eo equitibus vno tempore potiri posse, aut certè eos per insidias extra oppidum illectos comprehendere. Inter hæc Franciscus certior factus Quintianum à Iacobo captum esse, quod putabat nullis, quâuis magnis, hostium opibus vno:

nn 3   mense

mense capi posse, & ad Pontem Vicum castra posita, multa
 etiam Cremonensis agri ab eodem in ditionem Venetorum
 redacta esse, coactis repente, quas potuit, è circumiectis locis
 copiis, Cremonam contendit, equitatuq;, qui in Cremonensi
 erat, ad se celeriter accito, fretus etiam ea manu quæ apud Se-
 nigam erat, Cremona mouens citato agmine Pontem Vicum
 petit, ratus id oppidum adhuc in suorum potestate esse, spe-
 ransq; oppidanos non solum obsidione liberare posse, sed etiã
 traiecto flumine, subito atque improviso aduentu hostes op-
 primere. Cumq; citatim contendens in itinere, præter suam
 opinionem accepisset Pontem Vicum captum esse, primo
 credidit (quoniam is locus haud facillè expugnari posse vide-
 batur) suorum dolo amissum. Ast ubi vi captum cognouit, mu-
 tato repente cõsilio, Senigam profectus est, idq; optima ratio-
 ne prouidit, arbitratus Picininum post captum Pontem Vicũ,
 Olii amnis oppida sibi eripere conantem (vt copiaz quas in
 Brixienti haberet trans Ollum clauderet, neq; enim aliter sub-
 ueniri posse) Senigam, id quod euenit, cõfestim ducturum. Ac
 forte cecidit, vt eodem tempore ipse à citeriori, illa ab ulterio-
 ri parte oppidi, ac fluminis quæ Brixiam respicit, Senigam per-
 uenerint. Ceterum Iacobus postquam Franciscum aduentasse
 animaduertit, neque habere se eas copias quibus tutò posset,
 ad Senigam castra facere, nec faciendi pontis, quò oppidanos
 vehementius premeret, sibi facultatem esse, hostibus in aduer-
 sa ripa adstantibus leui prælio cum iis, qui intus erant, edito,
 iisq; intra portus reiectis, iter retrò ad Põtem Vicum vnde ve-
 nerat conuertit. Ibi magnam vterque, Franciscus Senigæ, &
 Iacobus apud Pontem Vicum, æstatis partem consumpserunt.
 Leuibus quibusdam præliis interim commissis, præterea Iaco-
 bus, quæ ceperat, in Cremonensi oppida tutatus, magnam in-
 de rei frumentariæ vim conuexit, quæ magno Brixiz vsui fuit,
 crebrisq; excursionibus agrum Cremonensem infestum facie-
 bat. Inter hæc Carolus Gonzaga, qui initio aduersus fratrem
 aliquando erat aduersam fortunam expertus, tandem statuit
 totis copiis decertare. Ac mox cum fratre, ac Tiberto colla-
 tis signis congressus, infeliciter pugnavit. Et quanuis equitum,
 quos eo prælio amiserat, numerus haud magnus esset, nihilo-
 minus quia copiarum duces, ac primores equitū penè omnes
 capti

capiti fuerant, maior re ipsa, quàm videretur, ea clades fuit. Ex eo sequutum, vt & Veneti & de Veronensi agro solliciti, & Ludouicus à fratre metuens inducias in certâ diē inter se fecerint, quibus cauebatur vti Veronensis ac Mantuanus ager tria Mincium annum à belli cladibus liber esset. Posthæc Franciscus dissimulato consilio, cum ad se Ludouicum ac Tibertum cum copiis è Mantuario accerferet (quod ab ea parte bellum propter inducias sublatum erat) illos Gaudium oppidum ex itinere petere iubet, locum quidem, præter nemus circumiectum, triplici munimento firmissimum, cum quidē per Mantuanum, & Cremonensem agrum commodius ad eum iter esset. Est autem situm in apertis campis, haud procul à Monte Claro, & Brixia non plus duodecim milia passuum remotum. Iq; profecti subitò atque improviso aduentu exterius munimentum ingenti fossa atque aggere circumdatum cōtinuò occupant. Quod vbi Francisco nuntiatum est, haud mora, cum omnibus copiis præter eas quas præsidio reliquit, quantà maxima celeritate potuit, eò contendit. Cuius discessionis causa cognita, Picininus confestim alio itinere & ipse cum copiis mouens, eodem aduolat. Tantaq; fuit illius velocitas, vt Francisci celeritatē præuenerit, magna spe fretus se non solum posse Gaudiensibus obsessis opem ferre. Sed etiam Ludouicum, ac Tibertum, aut intra munimenta comprehendere, aut si egressi obuiam irent, fundere, ac fugare. Ceterum id consilium cum legatis castrensibus periculosum videretur, ne pugna implicitos superueniens Franciscus turbaret, remq; in discrimen adduceret, essetq; ambiguum, an adhuc Gaudienses in fide permanerent, omissum est. Ac mox profectus ex altera parte Franciscus munimentum ingressus, obsidere oppidum perrexit. Postquam verò Picininus animaduertit frustra ibi tempus terti, nec posse vlla vi, oppidanis succurri, Portianum, quatuor inde millia passuum auxilii spem obsessis ostentans concessit, ibiq; permansit. Franciscus autem continuatà obsidione oppidum cepit. Et quoniam is locus, vt diximus, ad infestandum Brixiesem agrum peropportunos videbatur, nihilominus Iacobus apud Portianum manere perseverauit, hostium conatibus crebrò sese opponens. In hoc rerum statu omnis æstas, atque autumnus consumptus est. Leuia tamen aliquot prælia, ac propè æque

marte

Marte commissa. Sed accepta apud castrum Leonem clades,
 calamitatem per Carolum Gonzagam prius acceptam Vene-
 tis renouauit. Quod oppidum cum Iacobus, exclusis oppida-
 nis qui ad agros colendos fide accepta, exierant, propter eius
 opportunitatem, (est enim situm inter Abdum, atque Olum
 amnes) occupare tentasset, quò Franciscum è Brixienti agro
 extraheret, & oppidani iam oppidum dedituri viderentur, Ve-
 netorum verò equites securi magna ex parte arma posuissent,
 profecta interim à Francisco auxilia castra improuiso inuadūt;
 eosq; omnes, antequam arma capere, aut gladios stringere po-
 tuerint capiunt. Quingenti propè homines capti, castra dire-
 pta sunt. Inter hæc Franciscus, ac Florentini de bello anxii,
 quòd Regem ac Venetos pecunia plus posse quàm se intelli-
 gebāt, etsi diutius bellum traheretur à Venetis, veriti ne sum-
 ptus ferre non possent, belli moras præcidere quauis ratione
 cogitant. Et quia Florentini vetere maiorum amicitia optimè
 erga Renatum affecti erant, putabantq; illum Alphonsi statum
 in Neapolitano regno perturbare posse, approbante consilio
 Francisco, illum per legatos cum duobus millibus equitum,
 præter sagittarios in Italiam accersunt, dena auri millia in sin-
 gulos menses decreta. Adiectumq; foederi, vti Renato, cum
 vellet, libera facultas ex Italia decedendi, & Francisco ac Flo-
 rentinis eius item dimittendi potestas esset, dummodo tribus
 ante mensibus, ea illi missio denuntiaretur. Is in Galliam Cisal-
 pinam transgressus, Guilielmo, Montis Ferrati principis fratri
 qui à Rege, ac Venetis mercede conductus, aduersus Franci-
 scum bellum gerens, agrumq; Alexandrinum ac Nouariensem
 infestans, bonam partem equitatus Francisci in se conuerte-
 rat, vt arma poneret, persuasit. Acceptisq; illius copiis, iisque
 Bonifacio eius fratri commissis, multisq; Alexandrinorum ad-
 iectis, ad Franciscum se contulit, castraq; cum castris iunxit, eo
 videlicet consilio, vt Venetis Brixienti agro expulsis, quòd ea
 æstate putabant fieri posse, inde Florentiam peteret, ab ea
 parte aduersus Alphonsum bellum gesturus. Eius aduentus
 Francisci res haud dubiè confirmauit. Nam & Guilielmum
 grauem hostem illi placauit, & præter equitatum ac sagittarios
 quos in Italiam transuexit, ipsius Guilielmi copias sibi concil-
 liauit, & Bartholomæum Coleonem, ac nonnullos alios ducto-
 res.

res cum tribus millibus equitum: qui bello contra Gulielmum, occupati erant, in castra perduxit. Venêre item à Florentinis per id tempus, ad Franciscum in castra Michael Cottiniola, & Alexander eius frater, existimantibus tantis viribus conuinctis, ea æstate Brixiam Venetis eripi posse. Cum quibus copiis Franciscus simul & Renatus mox profecti, Monte Vico primùm vi capto, multisq; aliis circa oppidis (in quibus expugnandis magna crudelitas præter Italiæ consuetudinem, à Gallis patrata est) omnem Bergomensẽ, ac Brixiensem agrum, & quicquid inter Olium atque Abduam amnes interiacet, tanto tumultu ac terrore inuoluit: vt propè omnia, alia metu, alia Venetorum odio, sese eius fidei ac potestati permiserint. Tanta autem eius procellæ vis fuit, vt Veneti nusquam amplius castra cum hostium castris conferre iam possent. Nec tamen Picininus, in quo Venetorum conseruandi status spes reliqua erat, adduci potuit, vt aut Brixie mœnibus se includeret, aut Arthesim flumen quod Veronam influit, cum copiis transiret. Sed iuxta Benacum, qui lacus est in Brixienfi nobilis, vnde & Mintius amnis Mantuam præterfluens exoritur, castra habens, indeq; crebras excursiones faciens, hostiles agros infestos reddebat. Ad hæc Manfredus ac Gibertus Corregiensium Principes qui à Rege conducti aduersus Franciscum, & Ludouicum Mantuanum Regulum bellum gerentes, in Mantuano, ac Parmensi agro castella quædam ceperant, multaque egregia facinora ediderant, pluribus excursionibus prope portas Parmæ factis, quibus in locis, propter factiones & clientelas magna eorum auctoritas erat, quod eorum maiores olim Parmam imperio tenuerant: missa à Francisco aduersus eos maiore suorum manu, & ipsi cedere coacti sunt. Quibus difficultatibus ac periculis Veneti circumuenti, cum Reipub. salutem in vno Rege positam animaduernerent, Ioannem Maurum, qui Senis ab initio belli fuerat, fœdusq; cum Senensibus composuerat, pauloante Venetias reuersum, legatum ad eum mitterunt, oratum, si eorum statum saluum esse cupiat, auctis copiis ipse in Hettruriã contendat: quò Florentini iniecto domi metu, copias ex Insucribus in Hettruriã reuocent. Multa siquidem in illo fuerunt ornamenta: ingenium ad omnes tum pacis, tum belli artes, imprimis habile, magnitudo animi, modestia

destitit ac decoris studium, constantia, probitas, facundia egregia qua reos in iudicio, orando causas veterum more, graui periculo liberauit. Ob quas quidem virtutes, Respub. Venetorum maximis & honestissimis legationibus eius opera sæpenumero vta est. Is ad Regem profectus, huiusmodi orationem habuit: Et si pax tua, atque societas Rex inclite, nostræ Reip. semper oprabilis fuit, quòd eam nobis honestissimam ducimus: tamen vel ea maximè causa illam expetiuius, atque contraximus, vt Italiam pacatam tandem aliquando videre mus, quæ ab vltima memoria nostra bello vexata nunquam potuit conuiescere. At verò cum hoc propositum, atq; consilium nostrum à Francisco Sfortia & Florentinis perturbatum esset: causas belli querentibus, necesse fuit, & tibi æquè & nobis, vel inuitis arma suscipere. Verum enim uero hoc bellum longè aliter processit atque ipsi opinabamur, & ratio dictabat. Neque enim verisimile cuiquam videri poterat, Franciscum, ac Florentinos tuæ ac Venetorum potentia pares esse posse. Quod quidem, si rectè cogitamus, & maiestati tuæ simul & nostræ Reip. dedecori haud dubiè cedit: sed Alphonsi maiestati cuius est maior etiam autoritas (pace tua loquar) magis: quoniam in Hetruriam non misisti eum copiarum numerum, qui ad tantum bellum gerendum satis esset: quicquid tanto Rege, tam opulento, tam glorioso dignus videretur. Præsertim cum scires Florentinos eas parasse copias, quibus exercitum tuum cedere necesse fuerit. Ideo quicquid magis famæ tuæ & existimationi officere arbitror, quòd Ferdinandum filium huius expeditionis ducem effecisti: cui quidem cedere turpius sit, quàm priuato cuius copiarum duci. Quem quidem, sat scio, si pro egregia illius virtute, par aut certè non multo inferior copiis, hostibus fuisset, hodie in eorum finibus cum magna tua gloria bellum gerentem videremus. Sed cum parua manu maioribus copiis resistere, aut obsessis opem ferre non poterat. Quibus quidem rebus à te Rex consuli oportuit, tum ob foedus, quod tecum sanximus, tum vel imprimis gloriæ tuæ causa. Quam vt tueare omni à te ratione curandum est. Ne quando vsipiam apud rerum scriptores extet, tuum exercitum Florentinorum exercitui cedere coactum. Multum etenim tibi Rex non solum quid præsentis de te sentiant, sed etiam magis quid posteride te exist

existimaturi sint, cogitandum est, quorum hoc liberiora fuerint de te iudicia, quò ab omni metu, ac spe remotiores fuerint. Erunt igitur qui hoc aliter, ac se habeat, interpretentur. Putabunt enim alii te non tantum opibus ac potentia valuiffe alii id tibi negligentiz ascribent, eamq; vt in tantis rebus fugiendam improbabant. Nonnulli etiam fortasse tuam erga socios atque amicos fidem, atque officium desiderabunt. Hæc autem omnia iudicia effugies si (quod nostræ Reip. salutare in tantis malis videtur) maioribus equestribus ac pedestribus copiis quamprimum comparatis, ipse in Hetruriam proficiscare. Erit sanè tua profectio magno hostibus terrori. Neque enim solum eorum impetum, ac ferociam cohibebis propter eam opinionem, quæ de tua virtute apud illos increbuit, cuius insignia experimenta Neapolitano bello edidisti, Sed etiam iis depressis & fractis, Venetorum sociorum, & amicorū statum, quem tuum existimare debes, vehementer subleuabis. Adhæc Franciscum, qui Mediolanensibus oppressis imperium illud occupauit, Mediolani possessione cedere compelles, denique vna & eadem opera totam Italiam pacaueris, quod fuerat tuū ac reip. nostræ consilium, & quidem maximè à te optari, Rex, debet, vt tãti scilicet boni auctor prædiceris: in quo enim (bone Deus) magis, aut melius elucescere potest vel virtus tua, vel gloria, quàm id efficere, atque conari, vt Italia consopito armorum strepitu, otio & quiete perfrui possit? Erit in manu tua leges dare pacis, & belli quibus velis, nec erit, qui auctoritati tuæ non pareat. Sed scito hæc consilia, si rem serò exequare, vana aut nulla fore. Iam enim æstas, vt vides, præceps est, & nisi matures, per hyemem eundum erit. Quod anni tempus ad rem gerendam inutile est. Ita nec sociis vllam malorum alleuationem afferes, & omnis sumptus in militē perierit, & de estimatione tua non parū detrahetur, si in re gerēda cessaueris, teq; intra castra cōtinueris. Oportet vbi velis sociorū saluti ac dignitati tuæ cōsultare, celeritati seruias, quæ cum cæteris in rebus tūm maximè in re militari plurimū valet. Frustra enim, vbi semel opportunitas è manibus elapsa est, Dei immortalis auxiliū implores. Quapropter quæso, abiecta mora, sociorū saluti ac dignitati tuæ fac consulas. Sic & gloriæ, & estimationi tandem tuæ prospicies. Quæ cum dixisset, Rex placidè in hunc

o o   a   modum

modum respondit, Ego, quid mihi neglecti erga vos Venetos socios, & amicos officii, iure imputari possit, non video. Nam simul ac à me petistis, vt exercitum in Heturiam mitterem, quoniam Franciscus fines vestros inuasisset Florentinorum opibus adiutus, confestim, vt par fuit, exercitum parauit, & quò maior Florentinis belli metus incuteretur, non per alium gerere id bellum quàm per Ferdinādum filium, qui est mihi mea vita charior, volui, easq; copias mihi quas putavi satis esse ad bellum administrandum. Sed siue propitia fortuna hostibus fuerit, siue vestri copiarum duces non eum equitatum, quem æquum erat, in castra perduxerint, res aliter, atq; ipsi sperabamus, euenit. Accesserunt alia incommoda, quòd in finibus hostium bellum gerendum fuit in magna rerum necessariorum penuria, quodq; à Senēsibus sociis timidè atque exiguè nobis suppeditata sunt omnia, qui neq; oppida, neq; receptus vllos in suis oppidis, in quibus tutus esset noster exercitus, cōcedere sustinuerūt. Quod si esset ab illis factum, nihil dubitari potest, quin Florentini in maximum discrimen rerum suarum ab exercitu nostro adducti essent. Sed veriti finitimorum hostium potentiam, nec amicos se, nec inimicos satis constantes præstiterunt. Pax quidem, & quies Italiæ mihi maximè curæ est, nec est quicquam in quo frequentius animus & cogitatio mea versetur. Itaque pro ea componenda, omnes profectò labores libens subierim. Quam rem si minus efficere ac consequi potero, at apud omnes animi mei hunc affectum testatum relinquam. Sed quanuis omnia quæ iure foederis debui, à me vobis præstita esse intelligam, missò in Heturiam exercitu, missò Ferdinando filio, paratis etiam nouis copiis, quas cum Ioanne Vintimillio præstantissimo copiarum duce eodem mitterem, tamen vt agnoscat, Veneti, salutem reipub. vestræ vt sociorum vt amicorum mihi carissimam esse, nō grauabor, ipse quamprimum auctis copiis, eodem proficisci, nec per me steterit, quin & vestram remp. tanto periculo subleuem, & optata pace Italia nostra opera aliquando frui possit. Ab hoc sermone digressus cogitare de bello attentius cœpit. Itaque confestim milites scribere atque omnia parare, quæ huic expeditioni vsui esse viderentur. Et quo citius copias cogeret, vetere consuetudine in prætæ Campana se contulit, omnibus eò conuenir

conuenire iussis, qui essent secum profecturi. Cæterum iis serò aduenientibus, illum citra campum Latronem hyems oppressit. Cumq; adhuc Rex ibidem esset, Franciscus Aringherius legatus à Senensibus ad eum venit de communi foedere acturus. Quæ res pluribus diebus per Matthæum Malferitum legatum regium apud Senenses agitata fuerat. Cum autem legatus Venetus magnopere instaret, vti traiecto flumine in Pontificis Romani fines transiret: atque iter cœptum persequeretur, respondit, profectionem suam in Hoturiam per id anni tempus (iam enim Calendæ Octobris præterierant) inutilem sibi videri: præsertim cum in Senensi agro nullum haberent oppidum, quò se cum exercitu in hyberna reciperent. Ex eo enim futurum, vt nequicquã equitatus, peditatusq; consumeretur. nec eius postea vllum ineunte vere vsum fore. atque ideo in id tempus profectionem differre, satius esse. At legatus magis, magisq; instare: nec vllò modo intermittendâ profectionem tam necessariam dicere: quandoquidem si à Senensibus in oppida non recipiantur, at in Auerli Vrsini finibus receptus futurus sit: non posse eum salua fide, & dignitate iter differre: præsertim cum Veneti Renati bellum illius causa tollerent, qui multas sibi & magnas condiciones proponat: quandoquidem omnes reiecerint, vt qui eius societatem, & amicitiam, vsque ad vltimum discrimen tueri decreuerint. Quibus rationibus motus Rex, statuerat postridie amnem transire. Cæterum proxima nocte, quasi palàm inhibente Deo transitum, quem & vates quidam illi exitiabilem futurum monuerat, repentinus quidam dolor crus eius dextrum inuasit. Cuius vis tanta fuit vt inde moueri non posset. Quinto abinde die, continuato dolore, nihilominus deliberauerat lectica delatus iter ingredi, atque amnem traicere. Cæterum cum ad vehementem cruris dolorem etiam febris accessisset, consilium mutare suadentibus medicis, coactus, Fontanam castellum iis locis proximum, lectica se deportari curauit. Ibi cum pharmacum sumpsisset curandæ valetudinis causa, ex subita humorum commotione, inter suorum manus collapsus, creditus est è vita discessisse. Quæ res continuo in vulgus edita, popularium animos mirum in modum perculit: medicorum deinde somentis ad se reuersus: dum se propediem conualliturum

turum sperat, equitatum ne mitteret, aliquot apud se diebus adhuc continuit. Sed præter opinionem omnium ingrauescente in dies morbo, postulante Ferdinando, partem equitatus confestim ad se mitti, quod diceret se confidere propter Alexandri Sfortiæ discessum, quem ad Franciscum fratrem, cum Michaële Cortiniola profectum diximus, posse ereptis tormentis æneis, hostes, qui adhuc Vadam obsiderent, castris exuere. Inicum Gheuram cum mille equitibus eò proficisci quamprimum iussit. Cæterum antequam in castra peruenire potuerit, Vada turre ac munimentis euerfis (iam enim Antonius Olcina iussu Regis abierat) capta, & in hostium potestate redacta est. Nec tamen è Regiis quisquam est captus. Nam postquam disiecto muro, locum se tueri non posse animaduenterunt, conscensis nauibus quæ in portu erant, saluti consuluerunt. Cum autem Regi vlcus inuri oporteret, nec aliter medicis sanari posse videretur, essentq; qui suaderent, ei propter doloris impatientiam cohibendas manus, veruit, perpessurum se omnia affirmans, quæ medici iuberent. Atque ita interritus, vrentem spectare sustinuit. Inter hæc per Italiæ Principum legatos de communi pace (pro qua quidem re Marinus Caratiolus, & Michaël Ritius à Rege missi erant) apud summum Pontificem Romæ actum. Et in eo quidem Alphonsus, quò res conficeretur, nonnihil de iure suo, hortantibus Venetis, detrahi patiebatur. Verum enimverò ea pacis mentio frustra fuit. Rex deinde percurato vlcere, in magna salutantium, & congratulantium turba, Neapolim rediit. Quò paulo post Matthæus Malferitus Senensium rogatu, ad eum reuersus societatem de qua diu actum fuerat (edocto Rege cur id expediret) confecit. Postquam Ioannes Maurus rebus, vt diximus, infestis, legatos de pace Roma discessisse accepit, cum iã plane omnis de bello cura esset, Regi persuasit, vt stipendium in militem conferret. Nouem millia equitum, quatuor peditum partim iam in castris erant, partim nuper mercede erant conducta. Cumq; iam nonnullis ex ducibus stipendium traditum esset, allatū est (præter omnium opinionem) pacem inter Venetos, Franciscum, ac Florentinos ad Laudum oppidum factam esse. Quod vbi Alphonsus rescivit, valde quidem primò (vt par erat, quoniam se inconsulto facta fuerat, atque insciis

Ludouico

Ludouico Podio, & Antonio Pisarenſi eius legatis, qui ab initio belli Venetias proſecti res communes tractauerant) cōmotus eſt. Nec quam indignationem animo cōceperat, apud legatum diſſimulanter tulit, quiduis aliud potius ſe auditurum credidiſſe, propalā dicere quā ſe in re tanta, quāq; ſua tātopere intereſſet à ſociis neglectum eſſe, pro quorum ſtatu conſeruando, tot tuliſſet labores, tot ſumptus feciſſet, atque in Hetruriam traicere paraſſet. Quorum denique rogatu multā iam pecuniam in militum ſtipendium effudiſſet, non potuiſſe ſaluo ſcēdere, abſq; ſuo cōſenſu pacem fieri. At legatus placare Regis animum magis magiſq; niti: cauſari id à ciuib; ſuis neceſſitate factum, nec aliter exiſtimandum eſſe. In ipſa tamen pace honeſtam de eo mentionem non omiſſam, Licere illi in ea comprehendere, ſi velit, ſalua dignitate, trium menſium ſpatium ei ad deliberandum dari. Paratos eſſe Venetos præſtare omnia, quæ eius honori & exiſtimationi conducant. His, atque huiuſmodi verbis aliquantum mitigatus, poſt aliquot dies, cū eius voluntas de pace exquireretur, pacem quidem non abnuere ſe dixit, at pacis ipſius conditiones (quippe cū neſciret quānam aut cuiuſmodi eſſent, neque enim ab iis qui pacem fecerant aut per legatos, aut per nuntios vt par erat, delatæ ad eum fuerant) non admittere. Si quis pacem à ſe petat, ſe non tam inhumanum eſſe, vt eum à ſe reiiciat aut aſpernetur. Non eſſe eo ingenio vt non concedat ſi honeſta poſtulentur. Idq; per præconem publicè pronuntiare iuſſit. At Senenſes ſimul atque iis denuntiatum eſt pacem factam eſſe, iisq; integrum eſſe ea comprehendere, ſi velint, conſeſtim, vt quos belli ſatietas dudum ceperat, pacem ſe accipere dixerunt. Quo facto, poſtea paſſi non ſunt, Ferdinandum ex reipub. ſuæ finibus Florentinos vexare. Qua re cognita Alphoꝛnuſ, Ferdinandi moram in Senenſi agro ſuperuacuam iam eſſe intelligens, cum copiis ad ſe reuerti iuſſit. Qui Tyberim tranſgreſſus, & in Marſos proſectus (reliſta ibi copiarum parte) ad Regem ſe contulit. Per id ſermè temporis, cū Genuā perlatū eſſet, tres naues à Rege armari & Genuenſes naues aliquot locupletiffimas ex Chio inſula expectarēt, veriti ne ob eam cauſam Regiæ armarentur, vt illas in curſu inuaderent, accidente graui indignatione, quam animis conceperant, ex eo quod

Rex

Rex nauim Squartiaficam, oratoribus ad illum missis, non reddidisset, nec pretium mercium persoluisset, naues octo in quibus duæ minores, quas vulgo Banonerios vocant, celeriter comparant, eisq; Ioannem Philippum Fliscum antiquæ nobilitatis virum præficiunt. Quas postquam ad cursum paratas esse, Alphonso nuntiatum est, confestim tres illas naues, quæ iam ultra Siciliam profectæ erant, reuocat, atque in Neapolitano portu collocat. At Ioannes Philippus naualibus sociis & comitatibus cæterisq; necessariis in naues impositis, soluta classe in altum euectus, præter omnium opinionem, in Siciliam primum nauigat, Drepanumq; hostiliter profectus, accepto comitatu circuitaq; insula, Ionium mare transgressus, ad insulam, quam Sapientiam vocant, nauigat, ibi nauium ex Chio aduentum præstolaturus, ad quas prius Genuenses miserant, qui classis profectionem nuntiarent, monerentq; ut præ prius naues ad eam insulam peruenissent, alteras expectarent. Quibus duobus ferè mensibus post profectis & cum classe coniunctis (lex hæc fuerunt) cum Alphonso nuntiatum est, propalam minitari eos se Neapolitanum portum petituros, & regias naues incensuros, primum omnium Bernardo Villamarino classis suæ præfecto negotium dat, ut cum tremibus, quas habebat, profectus, sciscitetur quid agant, & quem cursum teneant, obseruent, ac si Neapolim petant, ubi appropinquare ceperint, celeriter ad se aduolet. Deinde portus fauces, (quod erat maximè necessarium) obtrudere incipit. Saxa ingentia è proximis lapidicinis præproperè excidi, & in profundum iaci imperat, & quò citius muniat, ratus Genuensium naues mox affuturas, in tumulos extrui tam propinquos inter se, ut nulla aduersariorum nauis interlabi posse videatur. Huic munimento ligneam primò cathenam è multis trabibus compactam, deinde ferream adiici præcepit. Quà lapidum congeries deficiebat molem à tergo muro circumplectitur tantæ altitudinis, ut nauis onerariæ altitudinem superaret. Tormenta ænea, quæ multa, ac varia miræ magnitudinis habebat circa molē, & contra molem, opportunis quibusq; locis, disponit, equitatus partem in urbem accersit, delectibus in Capano agro habitis, urbanam iuuentutē arma parare, & ubi opus sit, adesse præcepit; defensores nauium fortes viros delegit. Interea allatum est;

tremes

triremes decem Genuæ armari, quæ onerariis coniungantur:
 sine quibus propter triremes quas tunc Rex habebat, Genuē-
 ses arbitrari videbantur onerariarum vsum inanem fore: quo
 magis Alphonso curæ fuit, munimenta incepta maturare.
 Nequē dum enim saxa contra portum proiecta in tantam al-
 titudinem creuerant, vt superlabi oneraria naus non posset.
 Interim Genuensium naues quatuordecim intra Capreas,
 Ænariāmque prospectæ sunt. Quo cognito Alphonsus arma
 expediri, & ad molem occurri, si forte accedant, imperat:
 opere tamen muniendi portus nec noctu, nec interdiu inter-
 misso. Cæterum Genuensium classis rectē in Prochyta sinum
 profecta, sui metum paulisper Regiis sustulit. Postero die Ber-
 nardinus Villamarinus cum triremibus reuersus defendi na-
 ues in portu posse spem fecit. Tertia die Genuensium classis
 Neapolim versus profecta: ac supra portum tantum extra tor-
 menti iactum, explicato velo euecta, ostentatione modò sui
 facta, variis terroribus illatis, vnde mouerat, rediit. Idem triduo
 post, sed nequicquam fecit: omnibus mirantibus tam vanæ
 ostentationis causam, & sanè si viri modò fuissent, propter
 opera & munimenta adhuc imperfecta, regis naues ægrè de-
 fendi potuissent. Tū planè intellectum est, triremes à Ioan-
 ne Philippo expectari, sine quibus diffidere videbatur posse se
 destinata consequi. Quas dum expectat (lentè enim, ac segni-
 ter ea res Genuæ agebatur) complures dies consumpti sunt.
 Inter hæc muniendi portus ac perficiendorum operum spa-
 tium Regi datum. Lapidum cumulis ad summam aquam per-
 ductis spatium quod intermissum erat immensi profectō ope-
 ris expletū est. Pari diligentia lignea catena & item altera fer-
 rea absolutæ, ac naues quæ moli adligatæ erant, in portum in-
 teriorem minoris altitudinis, præter illas duas ingentes &
 Squarciaficam traductæ sunt: hæq; corio crudo ab exteriori
 parte, vt earum quoq; mali, contra vim ignium circumtectæ.
 Atque hæc opera diutina quædam atque inaudita maris tran-
 quillitas, quò maturius efficerentur, adiuuit. Paucis post die-
 bus Ioannes Philippus serum triremium ad se aduentum de-
 miratus, soluta classe Pontiam versus contendit: siue vt adue-
 nientibus aduersus iret: siue quòd aquandi commodè in illis
 locis, rostratis Regiis prohibentibus, potestas non esset: ex

pp Pontia

Pontia deinde Plumbinum nauigat, dimissis Genuam nauibus, quas è Chio profectas diximus prædæ magis, quàm bello aptis. Quò aliquanto post onerariæ tres ad bellum instructæ ad eum Genua missæ sunt. Nam quòd rex onerarias sex magnas, inter quas duas illas inauditæ magnitudinis habebat, & haud tutum Genuensibus videbatur (sex nauibus classi detractis) cum cætera classe Neapolim adire, portumq; inuadere: naues illis submiserunt. Eò quoque triremes illæ decem, quas segnius propter ordinum discordiam, parari diximus, duce Masino Fregoso, Petri fratre qui tum Princeps Genuensem Rempub. tenebat conuenere. Eodem & Siretus Vultabius (is opinatus eam discordiam componi posse ex Neapoli Genuam se contulerat) vnà cum Angelo Ioanne Lomellino cui componendæ controuersiæ cum Ioanne Philippo ac Masino potestas data erat, profectus, & cum eo de tota Senatus sententia collocutus: relictis haud procul à Plumbino nauibus, monitisq; ne intra regni fines accederent, terrestri itinere ad Regem venit: speq; facta rem componi posse, Regem primò seorsum affatus, deinde in Senatum introductus, quæ Genuenses vellent, exposuit. At cum eiusmodi postulata haud quam æqua visa essent, ea irrita Rex habuit: maximè quòd fama erat totam classẽ aduentare. Turpe enim regio nomini existimabant, Regem cum armato aduersario intra regni sui fines pacisci, ne videretur id meta compulsus effecisse. Quod cum ille animaduerneret, dari sibi nauim rogauit, qua confestim classẽ adiret: ne intra regni fines appropinquaret. Sed dum accepta bireme nauigat, Masinum cum triremibus nauem ad Pontiam insulam iam profectum reperit, non expectatis onerariis. Nam is quidem Ioanni Philippo penes quem summa imperii erat (vsque adeò ea tempestate inter nobilitatem ac plebem vetus certamen & perniciofa contentio exarserat) haud satis audiens erat. Hunc Siretus docuit, quatuordecim naues longas armis, virisque egregiè instructas Regi esse: tot enim parauerat, vbi cognouit decem à Genuensibus armari: non esse iis locis immorandum absque onerariarum præsidio: proinde quamprimum ad onerarias se recipere ne cunctaretur: putare se illas subito affuturas: at ille tùm studio visendæ insulæ, tùm quòd re ad consilium delatâ,

delata, alii occasum solis expectandum, alii lunæ exortum (quòd aër anceps videretur) dicerent, perstitit. Alphonsus verò opinatus aut casu, aut iudicio fieri posse, vt Genuensium triremes seorsum ac procul ab onerariis accederent, Bernardum Villamarinum cum iis quatuordecim rostratis, quas habebat, impositis in eas præter nauales turmas, compluribus lectis viris, sub vesperam eò iubet contendere. Isq; ad Aenariâ insulam primùm delatus, per noctem inde soluens Pontiam petit, præmissis triremibus septem in prædæ spem, si fortè ibi Genuenses essent. Cæterum ea fuit Genuensium incuria atq; imprudentia in disponendis speculatoribus, vt parum abfuerit, quin omnes in ipso portu capti fuerint. Itaque vt Regias triremes iam appropinquantem viderunt, tùm demum damnatis eorum consiliis, omnia tumultuosè ac trepidè agere, socii remigum, remiges sociorum officia turbare. Vna denique salus in tanto discrimine visa est, in celeri fuga posita, antequàm propius congressis Regiis, portus exitu prohiberentur. Itaque confestim remo veloque summo certamine obnixi fugâ arripiunt. Quod vt Bernardus animaduertit, exhortatus suos ad res gerendas insequi fugientes cœpit. Cæterum plus valuit Genuensium timor, quàm regionum studium, quanuis regiarum triremium dux celeriores, Genuenses terra includere conantes, eas haud multò intervallo consequerentur. Cùm autem Circeo iam monte transmissio, supra quinque & vigintimillia passuum à Pontia fugiendo emensè sese premi nec euadere posse animaduernerent, sex earum, quæ propiores periculo videbantur, in quæis erat Masinus, conuersis puppibus, proras in litus tanto impetu, adiuuante velo adigunt, vt tota penè triremium ipsarum corpora illisa, atque confracta in terram penetraverint. Tantaq; fuit trepidatio, ac pavor instantibus tergo Regiis, vt omnes salutis tantummodo memores cætera neglexerint. Itaque desertis triremibus, passim in terram dilapsi, pars semiermes, alii inermes procul à littore diffugiunt, Armorum signorum ac tormentorum magnus numerus cum cætera præda à Regiis captus. Tres verò reliquæ quæ paulò longius aberant, continuata fuga, cùm in altum magis euectæ essent, vim hostium euaserunt. Triduo post cùm Anichinus Corfus è Genuensi ora rediens, ignarus acceptæ calamitatis qui cum

sua naui longa (quæ erat vna ex decem) sub Genuensibus merebat, Pontiam peteret, vbi Genuensium reliquas triremes putabat esse, Bernardus qui ad eam insulam, post fugatos aduersarios, cum classe se contulerat, nouè modò triremibus emissis signisq; hostium quæ ceperant, in classis Genuensis speciem prælatis, propius aduentantē illexit. Qui tandem dolo cognito, cū frustra fugam à se tentari intueretur, in scapham delapsus & ad eum profectus, illius se fidei ac potestati permisit. Posthæc à Regiis tentatum, si qua inde vi Genuensium triremes reuelli possent. Sed vna tantū ex omnibus extracta est, cæteris adeò confractis & arena ac terra immerfis, vt nulli prorsus vsui futuræ viderentur. Itaque cū laborem inanem sumi non placeret, iis crematis abierunt. Eius calamitatis nūtio accepto, Ioannes Philippus Pontiam vsque cum onerariis profectus (quòd nihil absque triremibus perfici poterat) retro conuersus abire statuit. Cumq; Genuam versùs contenderet, iuxta insulam Corsicam (teterrima tempestate exorta) ita disiecta est omnis classis, vt desperata salute, alia effracto malo naui, alia amissis antennis, alia velo discisso, alia sine malo, nulla integra (præter Prætoriam) in diuersa delatz sint. Per eòdem dies atrox ac procellosus turbo apud Neapolim noctu repente excitatus, regiarum nauium, & Squartificæ malos vi sua ad imum perfregit ac deiecit. Quorum casus propter grauitatem ac pondus, ipsarum nauium corpora adeò labefactauit atque concussit, proras præsertim, vt nihil esset aspectu scèdus, atque ea res pro miraculo apud omnes haberetur. Itaque quòd salutare contra incēdia inuentum fuerat, in illo casu aduersum, atque incommodum fuit. Taurinis nanque pellibus obuoluti malis, cū venti vim in se reciperent, ipsi turbini facile cessere. Ad hæc rudētes propter ignium metum in alterum naui latus coacti infirmiores malos faciebant. Maris quoque tempestas, quæ postea in multos dies continuata est, proiecta ante molem, pro munimento saxa disturbauit, catenamq; ligneam dissoluit ac disiecit. Sedata tempestate, Bernardus cum classe Neapolim reuersus, adductis Genuensium triremibus captis vnà cum sociis eius expeditionis (ii erant aliquot summi viri) lætissimè à Rege acceptus est. Ei q; ob versos in fugā aduersarios datum, vt equo per urbem inter principes viros (ve-

terum

terum more) inuectus, magnaq; ciuium caterua stipatus incederet. Per eosdem ferme dies Franciscus Sfortia, ac Florentini quò magis res suas confirmarent, legatos ad Venetos mittunt, qui suadeant vti pro communi Italix quiete, confectæ paci societatem adiiciant. Quam quidem rem Venetis confestim nuntiari Regi placuit. Et quo magis lenirent illius animum, honestas eius rei causas afferebant: atque vt eius societatis participes fieri vellet, orabant. At cum multa eam rem agitando in dies occurrerent, quæ partium animos distraherent: tantum valuit Ioannis Mauri legati prudentia, nunc Regem, nunc Venetos hortando, monendo, orando, vt pristinam inter Regem, ac Venetos amicitiam redintegrarit. Persuasit Venetis, vt in ipso foedere cauerent, Regii honoris causa, vt legati à Francisco, ac Florentinis vnà cum suis ad Regem oratum mitterentur, vti communem pacem, ac societatem, honestis conditionibus datis, acceptisq; ne recusarent. Missi in id à Venetis Hieronymus Barbadicus ac Zacarias Triuisanus: à Francisco Bartholomeus Vicecomes Nouariensis Episcopus, & Alberticus Malleus: à Florentinis Medices, & Dietesaluus Nero, viri in agendis rebus latè cogniti. Et quoniã Ioannes Maurus longo vsu sensum, atq; animum Regis callebat: placuit Venetis & ipsum quoq; pari honore ac potestate cum iis quos nominaui, cõmunes res agere. Per id etiam temporis, Nicolaus Pontifex Maximus, missis ad omnes Christianos populos ac principes legatis, vt imminenti Barbarorum periculo occurrerent (iam enim finitimi Græciæ populi Turcis parère cogebantur: & erat ingens metus, propter ingentes illorum apparatus nuntiatos, ne Italiam terra mariq; inuaderent) Alphonsum, ac Franciscum ad pacem, item Florentinos ac Venetos magnopere hortabatur: ac pro ea re iam prius ad Regem miserat, qui rem Genuensem componeret Dominicũ Capranicensem, Cardinalem Firmanũ, qui pro ea re postea ad Genuenses se contulerat. Qui quoniam dux & autor Italix pacis ac societatis inter Principes fuit, ac pro ea conficienda vnus omnium maximè laborauit, aliquid mihi hoc loco de eo dicendum putavi. Vita fuit imprimis emendata, & quæ honestate, ac probitate omnibus exemplo esset. Frugalitate eximia, neglecto suppellectilis luxu quem cæteri adamarent:

Nomen desideratur.

pietate, fide, atque innocentia singulari, doctrina ac iuris Pontificii scientia, inprimis excellens, de quibuscunque posset, benemereri studebat. Is suscepta prouincia componendæ inter Principes pacis ac societatis, postquam legati quos supra memorauimus, Romam conuenerunt, vñ cum iis iter ingressus Rege prius de omnibus certiore facto, Caietā venit. Rex venandi studio Traiectum oppidum petierat, quod à Caieta decem milibus passuum abest, cognitoq; legatorum aduentu, Caietam versus proficiscitur. Qui cum illi obuiam, honoris gratia, plus duo millia passuum extra urbem processissent, iis perhumaniter susceptis, Caietam adiit, vbi omnibus hospitibus pro ciuitatis copia, parari iusserat. Hic enim mos Regis semper fuit omnibus legatis, quicunque ad se proficiscerentur, diuersoria, & quotidiana cibaria non minore elegantia, quàm copia, & lautia præbere. Eo die nihil de communibus negotiis tractatum. Postridie cum omnes oratores ad Pontificis legatum conuenissent, ad Regem profecti sunt. Remotis arbitris, cum omnes illi primas dicendi partes, æquo iure, cōcessissent, ipse pro omnibus hunc in modum disseruit. Rem sanè facilem, & tibi vltro expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) ad te Rex, oratum venimus, pacem scilicet, ac societatem tuam, quorum vtrunque & dare & accipere tuæ bonitatis est, præsertim hoc miserrimo tempore, quo vniuerso Christiano generi, ac religioni nostræ sanctissimè periculum ab exteris nationibus impendet. Quæ causa inprimis hosce populos ac Principes mouit, vti armis positis communi quieti consulerent. Nec verò putes, te ab hisce in agenda pace contemptum esse, aut neglectui habitum, quod eam te incōsulto, fecerint. Ita enim fieri necesse fuit, quò facilius conficeretur, quæ fortasse aliquanto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim haud præterita est honesta de tua dignitate mentio, sed & tibi relictus, & cōcessus eius ineūdē locus, ne tu id in regni tui detrimētum aut dedecus vllum factum arbitrere. Quòd si te nō alia ratio moueret, quàm Italiæ quies, quæ prouincia diutissimè exagitata atq; intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicit, similior victo videatur esse, tamen & æquitatis & humanitatis tuæ esse communē hanc pacem, & societatem amplecti, vt tandem aliquando, quantum in te esset, requiesceret,

ret, atque vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq; tuarum laudum cumulo adiiçeres. Vt cùm in præsentia non de ea pacanda, sed potius de tutanda, & conseruanda agatur, multò magis debes communi huic fœderi, & consentienti cæterorum populorum ac Principum voluntati acquiescere. Imminet enim nobis bellum & graue & periculofum, quale multis iam feculis in Italia non est auditum. Agitur salus Italię, agitur salus totius Christianæ reipub. agitur salus totius religionis nostræ. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis, non contentus capta Constantinopoli, quæ vrbs à Constantino potissimum aduersus Barbarorum impetus condita est, in cuius expugnatione quas cædes, quæ incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorum violationes, quas sacrorum profanationes, quæ Christi Dei nostri, quæ virginis sanctissimæ ludibria commiserit, non es nescius, non contentus, inquam, Græcia oppressa, quæ aut iam omnis paret, aut metu eius contremiscit, non contentus denique finitimarum gentium obsequio, emergere iam è Græciæ claustris, atque in Italiam erumpere, Romamq; caput, ac sedem religionis nostræ petere se velle minitatur, nec solùm nullam adhuc accepit pro tantis sceleribus suis pœnam, sed tertium iam annū Thraciæ Græcięq; dominatur, omni interim, post captam Constantinopolim tempore, ad comparandos exercitus, contrahendasq; vires ex quibuscunque gentibus, collato. Persuasit sibi hostis calidissimus, si dissentientem Italiam inuenerit, ea se facile potiri posse, hac autem subacta, cæteros Christianos populos, ac Principes imperata facturos: properat hostis immanissimus, quò nos bello contendentes improuiso opprimat. Nullum tempus pestiferi consiliis eius exequedis aptius existimans. Nec fallent eū profecto cogitationes suæ, si ociosi illius conatus spectabimus, si non occurrerimus eius furori. Tanta est eius potentia, tanta auri atque argenti vis, tanta classium moliendarum opportunitas, tanta deniq; hominū in bellum multitudo. Clausum est iam Aegeū mare nauibus nostris, nec amplius nisi plures simul onerariæ, eæq; magnæ Aegei maris insulas, & Orientales oras, quibus in locis Christianis negotiatoribus vberimus quæstus solebat esse) adire iā possunt. Clausum est nobis mare Ponticū, & ipsum nostris hominibus fructuosum, castellis transitum impediunt

pediētibus, in ipso Bosforo Thracio ab utroque littore excitatis. Habet præterea in id bellū consentientes Scythas, genus hominum, & multitudine, & corporum robore, & bellandi usu formidabile, qui Christianorum oppida quę in Ponto sunt, aut breui oppriment, aut certē quæta esse non sinent. Dimisit iam in omnes partes Barbarorum, & exterarum nationum oratores, ad eos maximē, quos mari viciniore expeditioni suę prodesse posse intelligat, ut illorum auxiliis atque opibus suffultus, incorruptissimā nostram religionem funditus euertat, ac sacrilegi illius Mahometi (quod Deus auertat) nefandis legibus subiiciat. Nec dubiū est, quin & Syros, & Afros & Mauros Reges, & cæteros etiam à mari remotiores aduersus Christianos in belli societatem trahat. Mira est enim vis religionis, quæ etiam si mala ac detestabilis sit, tamen animis semel insita, ac penitus impressa inflammare homines, & concitare ad sui timorem solet: omnes enim quam ipsi colunt religionem potiore ac sanctiorem aliena putant. Hæc tot mala atque pericula Italiz impendentia sola pax atque consensus vel tollere vel subleuare potest. Tantum enim est Italiz in armis nomen, ut vel solo rumore confectę pacis ac publici fœderis possit insolentissimum hostē à pernicioso conatibus suis detertere. Sed ne hoc quoque satis est. Duce enim & auctore opus est, præsertim bello maritimo, in quo maximē victoria reposita videatur. Qui enim plus classe potuerit, faciliē profectō terrestris belli victoriā cæteris reliquerit. Nā quādiu mare tutū ac liberū illi fuerit, nec cōmeatu, nec milite, propter vicinitatem terrę Asiæ ac paterni regni, prohiberi poterit. Quo cōmercio atque opportunitate sublata, aut fame, aut ferro vincatur necesse est. Te autē vno neminē aptiorem ad tantum imperium gerendum arbitrantur. Omnes ad te, summo cōsensu, hanc præfecturam deferunt. Vident in te omnia abundē esse, quibus eiusmodi imperatorem præditū esse oporteat. Summam scilicet belli scientiam, egregiam virtutem, amplissimam auctoritatem, maximā felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exempla iis quę gessisti bellis demonstrasti, Neapolitano, Massiliensi, Hispaniensi Africano. Vident etiam (id quod maximē huiuscemodi bello requiritur) te maritimis copiis ac nauibus plurimū posse, tantumque maiestati tuę tribui, ut nulla Italię ciuitas nulla classis futura sit, quæ

quæ tua signa non libens sequatur, quæq; mandatis tuis parendum sibi non existimet: quæ res maxime in hac expeditione necessaria existimatur. Ceteris enim æqualitas ipsa inuidiam excitat, nec alios aliis præesse patitur: tibi omnes promptissime & absque inuidia obtemperaturi sunt. Nec verò (et si magna antehac & præclara facinora gessisti) superiora bella tua, cum hoc vno bello, gloria comparanda sunt. Illa enim habent fortasse aliquid quod non omnes æquè probent: quoniam non sine Christianorum sanguine cõfecta sint. Hoc autem veram & solidam & constantem omnium opinionem gloriam in se habet, quòd contra Barbaras gentes, contra religionis nostræ hostes atrocissimos suscipitur ac geritur: in quo qui interficitur, magnum pietatis locum sibi apud Deum immortalem vendicat. Hoc tuum factum omnes vno ore laudabunt, & consensienti favore prosequentur: Nec erit ullus tam iniquus rerum æstimator, qui non illud omnibus rebus hac ætate nostra ab omnibus Regibus gestis, meritò anteponendum iudicet. Hanc igitur prouinciam quo possis suscipere, communem hanc Italiæ pacem, ac fœdus incas oportet. Nam absque hoc nec Italiæ vires componi, neque magnum aliquid marigeri potest: præsertim contra hostem potentissimum. Qui postquàm Constantinopoli potitus est, nihil omnino prætermisit temporis ad ædificandas classes: cuius rei magnam ei commoditatem præbet & loci situs & materiæ copia, quæ in ea regione permagna est. Hoc ut agas, à te petit vehementer Nicolaus Pontifex Maximus: à quo ego ad te legatus venio. Qui imminentibus periculis tantis vniuersæ Christianæ Reipub. obuiam iri quàm primum expetit. Hoc te orant hi legati, clarissimi viri, hoc te vniuersus Christianus orbis, ut te duce maritimi belli, in cõmunibus periculis uti queat. Noli obsecro Italiæ deesse: Rempub. Christianam, religionem hanc sanctissimam (quantum in te est) tuere ac serua. Noli pati ea ruere quibus omnium nostrum salus consistit: occurre impendenti malo. Noli, inquam, expectare, dum immanissimæ gentes Christiano nomini inimicissimæ ad tantum bellum cõeant: quod sustinere tota Europa non valeat. Nam quota pars orbis tetratum Europa est? Cuius etiam magnam partem Scythæ tenent. Tantos autem

possunt hæ gentes exercitus conficere, ut illorum modum aspectum Christiani homines ferre vix possint. At si innotuimus, omnia nobis secunda erunt. Recepta enim maris possessione, cum in Græciam Thraciamque exercitus nostri transmiserint, & Mahometi furor cohibebitur, & cæteræ gentes rei euentum tacite spectabunt. Caue Rex prætermittas hanc sempiternæ ac veræ gloriæ occasionem, quæ tibi à Deo immortalis permissa & etiam parata est. Cogita eorum Principum gloria quanta sit qui pro Christiano nomine vel amplificando, vel conseruando aduersus hostes religionis nostræ bella gesserunt. Carolus ille Gallorum Rex qui Aquitaniam, & Galliam rogatam in Italia & Saxones, & alias quasdam gentes, è manu Barbarorum ereptas ad religionem nostram redegit, & Magni appellationem meruit, & quandiu orbis terrarum stabit, ab omnibus mortalibus pleno ore laudabitur. Gotthofredi nomen, qui Hierosolymas & Christi Dei nostri sacratissimum monumentum (eiectis Syris) aliquando recepit: (qui postea locus rursus in eorum potestatem nostra negligentia recidit) in omnibus gentibus perquam illustre est. Sigismundi imperatoris gloriâ, qui contra hosce eosdem Turcas sæpius prosperè pugnavit, nulla vnquam ætas conticescet. Ioannis Vaiuodæ, qui totiens sua virtute atque consilio huius Mahometi patrem prælio fudit, ac vicit multis Turcarum millibus cæsis, quanta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis commouere debet, quàm religionis nostræ sanctissimæ discrimen: in qua animorum nostrorum felicitas sempiterna continetur. Pro hac decertandum, pro hac effundendæ vires, pro hac denique vita ipsa exponenda est. Si pacem hanc & foedus Italicum aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, ac de bello intestino sollicita erit. Qua cessante, aut de maritimis apparatus nihil cogitante, cæteri Christiani Principes, qui sibi esse remotiores ab hoc incendio videntur, & ipsi quoque omissis belli curis, domi se continebunt. Quapropter amplectere, obsecro, hanc communem pacem ac societatem, quæ communis non solum Italiæ salutis, sed & totius Christianæ gentis atque ordinis causa instituta est, tæque ad benemerendum de tota Repub. Christiana, de Italia præsertim, quæ te tanquam ducem & Imperatorem suum respicit, natum

tum esse ostende. Pro qua quidem re componenda, in iis quæ æqua & honesta postulaueris hosce legatos, & eorum ciuitates, ac Principes eam ob rem ad te profectos, faciles reperies. Ea legati multis verbis confirmauere. Ad quæ Alphonsus, Nunquam mihi adeò secundæ res aut domi aut foris fuere, quin si cum bello pacem commutare licuerit, bello pacem prætulerim. Nec verò nisi aut laceffitus, aut pro fociis adhuc diem arma suscepi ac gessi bellum: nec me tam ratio vlla mouit imperii, aut regni augendi (quod Dei munere satis est amplum, atque opulentum) quàm meæ ac populorum quietis atque tranquillitatis qui nostro imperio parent. Isq; semper finis consiliorum meorum fuit, vt absque iniuria in pace viuerem. In bello pacem, non in pace bellum querere soleo. Et si quando à nobis hostis pacem petiit, nunquam cum aspernatus sum, nunquam reieci, sed honestis conditionibus, petitus, pacem dedi, proq; amico postea habitum passus sum regnorum meorum commercio perfrui. Hoc posterius bellum Florentinum, iam neminem nescire arbitror, Venetorum sociorum, & amicorum causa, non vlla cupiditate mea, à me susceptum esse. Quos cum virgeri premiq; ab hostibus cernerem, non fuit æquitatis meæ in tanto status discrimine eos destituere. Ita si à me esset petita pax, vt à Venetis, non fuisset profectò durior in ea concedenda, quàm ipsi Veneti, quorum gratia bellum susceperam. Nec debuit certè (vt Venetorum pace loquar) res tanta, præsertim quæ mea tantoperè referret, me inscio, atque inconsulto agi. Sed quæ acta sunt, redargui magis, quàm emendari queunt. Ego per me stare nolim, quin hæc pax atq; societas communis fiat. Nolo consentienti Italiæ deesse, potissimum, cum hanc ipsam societatem ac pacem, quemadmodum ipsi disseruistis, ad totius Christianæ reip. salutem & conseruationem pertinere agnoscam. Video enim quorsum tendant Mahometi huius insolentissimi conatus: video quid struat, ac moliat, tantarum classum atq; exercituum apparatus: video, quò spectet illius audacia, quòve sit pertinacia, & cupiditas eius eruptura. si fuisset bello vacuus, omnes profectò iam vires in eius perniciem conuertissem, nec essem passus, (quantum in me fuisset) eius furorem euagari lauius, sed bellum. consilia mea

q. q. 2. pertur

perturbauit, quo nunc liberatus, (Deo volente,) propositum meum persequi potero. Ego enim labanti teip. Christianæ deesse nec volo nec possum, & vel dux, vel comes huius gloriosissimæ expeditionis ire non recuso. Tantumq; abest, vt eam deferere in animo habeam, vt omnes copias, ac facultates meas in eam rem collaturus sim, ne vitæ quidem parurus: statui enim pro illius religione defendenda vitam exponere, qui pro hominum genere conseruando, vitam exponere non dubitauit. Sic maiores mei, sic ego ab adolescentia institutus sum, vt sanctissimam religionem, omnibus rebus anteponam. Sed si honesta concedentur ac postulabuntur, nec Pontificis Maximi, cuius auctoritatem (vt debeo) plurimi facio, nec studiis populorum, nec Principum voluntati refragabor, atque huic necessariæ expeditioni seruiam. Post hæc cum his de rebus agi inceptum esset, & quidam Rex postularet quæ consultatione ciuitatum, ac principum egere videbantur, Legati tempus ad respondendum petierunt. At cum videret, non posse tantam multitudinem (magnum enim legati comitatum secum adduxerant, & Regem plurimi secuti fuerant) in ea vrbe commodè diuernere, atq; quæ equis necessaria erant, eò comperari, redeundi Neapolim consilium cepit. Itaque præmissis, qui hospitia pararent, legatos Neapolim ire iussit, vbi & honorificentissimè excepti, & pro amplitudine ciuitatis, ac rerum abundantia lautius habiti sunt. Rex aliquot diebus Traiecti commoratus, deinde Putolos petit, vbi dum moram facit, nauim vnā è duabus maximis fortè amisit. Nam cum iam relictis iis partibus, quas venti procella conquassauerat, & eam quæ magnitudine secunda erat, ac pulchritudinis prima habebatur extrinsecus (vt fit) nautæ amburerent, vt eam denuò pice circumlinerent, per foramina, è quibus aqua egeritur (clam omnibus) ingressus scintillans ignis, tormentorum puluere correpto, qua materia pleni complures cadi erant, nautarum negligentia, vno momento excussa maximo cum fragore loco mouit. Atque iis qui in superiore parte erant, repentino in mare saltu seruatis, paucis, quibusdam infimæ sortis hominibus qui interius erant, quibusque crassa caligo prospectum ad superiora auferebat, extinctis nauis, conflagrauit. Ita quam nauim Regis diligentia ab aduersariorum vi conseruauerat, perdidit

perdidit casus. Alphōso deinde Neapolim reuerso, de pace ac societate agi perseveratū, atq; in multos dies agitatio pertracta est: cōtendente Rege pro officio, vii. Giberto Corregio, Nicolao Guerrerio, Gherardo Gambacurtæ, ac cæteris qui suas partes in bello secuti, eorum oppida amiserant, ablata restituerentur. Atq; in eo vehemēter pugnatū est, Francisco ac Florētinis, in quorum potestate ea peruenerant, reddere recusantibus. Dum hæc aguntur, Genuenses à Pontifice Maximo persuasi, & item literis iis commotis quas Rex post fugatas eorum triremes Genuam atq; in omneis partes scripserat, quibus nihilominus pacem se non abnuere significabat, Gottardum Donatum facundum virum Romam misere, qui vnà cum Pontificis legato, quem supra memorauimus, de componendis controuersis ageret: qui Romam profectus, non reperto amplius legato Pontificis: cum id Genuenses docuisset, iussus est, suadente Pontifice, Neapolim ire, vt communibus rebus tractandis interesset. Isq; ad Regem profectus de pace orationem habuit. Inter hæc Pontificis legatus omni diligentia instare, vt communis pax ac societas conficeretur. Rem quoque Genuensem, simul ac Gottardus accessit, tractare aggressus. Sed cætera prius componenda erant. Demum tantum valuit huius viri prudentia atq; autoritas cunctarum partium legatis summis precibus id orantibus, vt pax ea, quæ apud Laudum Oppidum à Venetis sociis cum Frâncisco, ac Florentinis, eorumq; foederatis facta fuerat, paucis quibusdam in ea moderatis, à Rege comprobata sit. Simul ac societas communis ab eodem est confirmata quam Veneti cum Francisco & Florentinis sanxerant: quibusdam etiam correctis atque immutatis quæ Regi non satis placebant, in hæc fermè verba: Amicitia foedus ac societas, Venetis, Francisco Sfortiæ, ac Florentinis eorūque foederatis cum Alphonsō Rege pro communi Italiæ quiete & salute, potissimum pro reprimendis Turcarum conatibus, à quibus graue bellum Christianæ genti imminet, his legibus inuiolabilis in annos quinque & viginti esto, & eò amplius quoad cunctis sociis placuerit. Alphonsus Venetorum, Francisci, & Florentinorum, ac foederatorum statum aduersus eos qui bellum inferant aut laceessant, siue Ita-

hucus, siue externus hostis fuerit, tanquam ipsius sui res sit, de-
 fendito. Rebus quietis, mutuae opes opis causa, si qua forte re-
 pentina vis ingruat, Alphonsus, Veneti, ac Franciscus singuli
 octo millia equitum, peditum quatuor millia, Florentini quina
 millia equitum, duo peditum, in armis parata habento, singu-
 liq; militibus & copiis suis stipendia persoluunto. Si bellum
 alicunde oriri contingat, nulli partium, nisi de communi
 omnium consensu, pacem componere liceto. Nec Regi nec
 sociis cum vlla Italica natione societatem, aut foedus facere
 absque communi consensu fas esto. Premente bello, singuli
 dimidiam saltem equitatus partem & peditatus, auxilio ad
 eum, quem laceSSI continget, impigre mittunto, nec illud do-
 nec patratum sit bellum, inde reuocanto. Si contingat au-
 xilia ad aliquem è sociis mitti belli causa, qui auxilium
 acceperit, auxiliariis copiis loca in queis diuertant, assi-
 gnato, annonamq; & cætera necessaria, eodem pretio, quo
 popularibus suis, venundato. Si quis foederatorum bellum in-
 tulerit, foedus ex eo violatum, quoad cæteros pertineat, non
 esto, sed integrum atque incorruptum habento, ceteriq; laceS-
 sito auxilium præbento non minore studio, quàm si is, qui la-
 cessat in ipso foedere comprehensus non esset. Si cui sociorum
 bellum inferatur, nulli reliquorum per eorum fines transitum
 concedere aut commeatus præbere fas esto, sed omni vi la-
 cessantis conatibus obstanto. Hæc sic Venetiis inter Vene-
 tos, Franciscum, ac Florentinos acta fuerant. Quæ ab Alpho-
 so hunc in modum correctæ sunt. Quoniam dubitari posset
 oriente bello, inter aliquos ex foederatis, quisnam laceSset,
 aut laceSsitus esset, optimum esse statuit ad tollendam omnem
 iniuriæ causam cæterorum foederatorum iussu arma deponi,
 controuersisq; eorum cognitis, per iniuriam ablata iis quibus
 erepta sint, restitui & cognitionem causæ intra triginta dies fi-
 niri, eamq; cognitionem haberi, vbi Pontificem Maximum
 esse contigerit. Si quis sociorum qui arma ceperit, sententiæ
 lætæ per reliquas partes parere recularit, eo casu delectis ad eā
 rem statuere liceat, qui auxiliarium copiarum numerus, ad-
 uersus contumacem, à cæteris sociis mittendus sit, nec tamen
 iis liceat maiorum militum summam iniungere quàm quibus
 socior

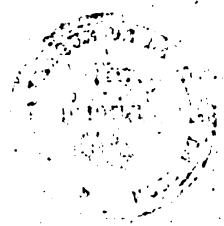
sociorum ex fœdere, pacis tempore, tenere debeat. Idem ipsi delecti decernant & iudicent, quo nam modo cauere ac satisfacere armis laceffito debeat. Qui absq; reliquorum omnium sociorum consensu pacem, aut inducias fecisset, quæ triginta dierum terminum excederent, is fœdus violasse indicetur. Si quis è sociis aut fœderatis bello petitus sit, siue is qui laceffierit ex sociorum, & fœderatorum numero vnus fuerit, siue sit externus, & alienigena, intelligatur laceffito auxilium præstandum esse. Rex non minorem equitum ac peditum numerum, per pacis, ac belli tempus quàm Veneti ac Franciscus in armis habeat. Nec Veneti Regi, nec Rex Venetis auxilium maritimum (si qua maritima vis ingruat) præstare teneantur. Neque huius fœderis iuribus quæ Rex aduersus Ducem, & ciuitatem Genuensium habere prætendat, neque item iis viribus, quæ contra Sigismundum Malatestam, atque Hestorem Manfredum copiarum duces, pro pecunia iis credita, habere se asserit, præiudicium vllum esto. His conditionibus pax, atque societas composita est. Omnibus Italię ciuitatibus ac Regulis præter Genuenses in ea comprehensis. Quibus tamen eius ineundæ locus in certam diem reseruatus est. Vnum illud opus restabat, vt scilicet res Genuensis componeretur, quod omnis Italia sopitis, sublatiſq; discordiis tandem requiesceret, ac maritimæ expeditioni deferuiretur. Nanque inter Italię ciuitates, quæ mari pollerent, Genua non in postremis habebatur. Itaque & Pontificis, & Venetorum, Florentinorum, ac Sabaudienſis principis legati, qui tùm aderant, ceteris iam curis soluti, in eam rem incumbentes nunc sigillatim, nunc vnâ omnes cum oratore Genuensi orare Regem pergunt, vt Genuensium postulatis aliquo modo compensatis, iis pacem in tam miseris, tamq; afflictis temporibus, det. Quibus Rex sicut antea, non abnuere se pacem respondit, si aut Genuenses ab eorum postulatis desistant, ac superiorum temporum pateras aureas, quas sibi ex fœdere debent, ad se deferant, aut si damnis acceptis satisfieri velint, & ipsi damnis, quæ sibi ac populis suis intulissent, satisfaciant. Quæ res cum componi nullo modo posset, Genuensi legato, nauim, & res ablatas, aut earum pretium, deponi apud sequestrum debere asserente, nec æquum esse

esse Regem, sibi ipsi naui capta ius dicere, namq; ipsam, quæ
 apparet, ante omnia restitui oportere. Pontificis legatus vnâ
 cum cæteris, omnibus nequicquam tentatis, abundi consi-
 lium cepit. Itaque petita à Rege venia, Romam, atque inde
 domos quisque suas reuersi sunt. Genuensis quoq; lega-
 tus, cum frustra sese ibi tempus terere, ius digres-
 sis, animaduertit, & ipse statim Romam
 se contulit, vbi dum moram facit, lega-
 ti Pontificis, quem diximus, horta-
 tu, Nicolaus Pontifex Maxi-
 mus, qui tum grauitè
 ægrotabat, è vita
 discessit.

*

LIBRI X. ET VLTIMI
 FINIS.

ANTONIVS GRYPHVS

LECTORI.

*

Ita à nobis coepta erant manus admoneri his Facij commentarijs imprimendis, cum quidē Ioan. Michaël Brutus, cuius studio quodam mirifico et singulari, magna erat nobis oblata spes emēdatos illos in primis in lucem edendi, in Italiam grauiſſimis euocatus negotijs, deceſſit. Erat quidem exemplar quod is naſtus erat longē corruptiſſimum: ut cum nulla ferē linea eſſet in qua non inſigne aliquod erratum et ſædum legentem moraretur, neceſſe eſſet crebris lituris totum librum inquinari. Quæ res quantum impedimenti et moræ aſſerat ijs quorum opera vtimur exemplaribus in typos deſcribendis, dici vix poteſt. Neque verò vnus is labor erat à Bruto ſuſceptus, ut doctiſſimi hominis ſcripta à librarij imperitia quadam non ferenda vindicaretur: ſed cum is per ea tempora floruiſſet, quibus nondum planē Latine lingue elegantia et puritas eniteret, ſatis autem conſtaret, haud extremam illius manum operi acceſſiſſe, quadam præterea, quæ ubi modò diutius ſuperfuiſſet (id quod alia illius indicant, ſcripta) fuiſſet ſublaturus, uſus in eo conſilio doctiſſimorum hominum tolleret. Ita autem id quod ſuſcepit præſtitit Brutus cumulatē, ut ſi manu ſcripti codices cum hoc à nobis excuſo conſerantur: nemo iam quanquam ille parum æquus ſit futurus, quin fateatur de Bartholomæi Facij nomine, optimē Io. Michaëlem Brutum meritum eſſe. Quam verò is in eo elaborauerit, cum teſtes ipſi ſumus, tum verò qui ingenio plurimum et eruditione excellit, Ioannes Baptiſta Minutulus, nobilitatis idem ſummæ et virtutis ſingularis adoleſcens in primis. Cum eo autem Brutus eo tempore diuerſabatur, in Michaëlium et Arnulphinorum domo, quorum quidem negotijs maximis atque ampliſſimis adminiſtrandis Galeotus Franciotus vir idem et magni conſilij et ſpectatæ fidei, præeſt. Eſt autem hæc ita domeſtica horum laus, ut cum ſemper eorum honeſtiſſima domus et hoſpitaliſſima doctorem hominum fuerit, haud viſum ſit prætermittere hanc occaſionem noſtro etiam teſtimonio illam

quoad

quoad eius fieri posset corroborandi. Vtrūm ut ad rem redeam, quam etiam Brutus id quod susceperit munus, potuerit implere, aliorum iudicium erit: certē quæ breui ex nostra officina prodibunt, illius scripta ostendent. Itaque si qua occurrent errata, ita illa insignia erunt, ut exiguis in legendo eorum labor sit futurus qui in illa incident. Nam si quando erratum est, in distinctionibus, in clausularum interpunctis, in notis verborum, cum exemplar tot mendis refertum, singulis ferē verbis litura corrigeret, (quod quidem necesse fuit) erratum est: quæ omnia, nisi quis planē ea oscitanter legat, aut planē imperitus sit, animaduerti facile possunt. Atque ut labor etiam facilior videatur, genus orationis efficit, quo utitur Facius in scribēdo, cum quidem (quæ vna res maximē assequenda scriptoris sententiæ conducit) ita apertum atque explicatum sit, nihil ut eo clarius dilucidius de excogitari possit. Tulit verō hoc siue casus quidam, siue (id quod verius est) huius fœditas exemplaris, qua quidem tollēda magno doctorum hominum studio opus esse videbatur: ut præter Brutum præstantes alij ingenio homines & eruditione, suum in hoc ipsum studium conferrent. Nam & Genuæ antea Franciscus Maria Cibo vir clarissimus & doctissimus, multa quæ deprauata erant, ex ingenio restituerat: & Lugduni cum adhuc esset sub prælo opus, iam Bruto profecto, Minutulus ut maximē valet iudicio emendauit etiam multa. Id quod etiam pari studio egit, adhibitis doctissimis hominibus, magnæ iuuenis nobilitatis Scipio Cibo Alberici Principis propinquus, cuius nomini inscripti Facij commentarij eduntur: Nam si qui sunt, quibus minus Bruti iudicium possit probari, quod non librarij modo errata, sed scriptoris etiam si qua erant tollenda censuerit, facile ille quidem patitur (dum habeat quo sententiam suam tueatur) quot capita hominum sint, quod prouerbio increbuit, tot etiam sententias esse. Tantum porrò abest, ut ille huius rei inuidiam vereatur, ut magnæ etiam id ipsum sibi dari laudi contendat. Nam cum ingenij est hoc potuisse, tum voluisse ingenuitatis & moderationis, quæ magna quidem & solida laus, haud ita multorum est. Qui enim ea in arte quam profitentur æquari sibi alium velint, tametsi communis utilitatis causa, velle id debeant omnes, perpauci sunt, qui ut se videri

alius

alius melior possit, sui laboris & studij accessione efficiat, vix
vnus aut alter erit. Itaque si quid in Phidia signo qui ita ea
arte excellat, ut quæ primùm edidisset, & aspecta simul esse
& probata, dicta sint, nostri temporis artifex præclarus, &
animaduertat prudenter, & scitè emendet, ita statuen-
dum est, eo in hominæ præstantiam artis, mode-
rationis, laudem consequi singularem. Sed
de his aliàs pluribus, is cuius negotium
est: nos (quod est reliquum) quæ
tui causa, lector, egimus,
ea ut boni consu-
lus rogamus.

Vale.

Datum Lugduni Calendis Iunijs

M. D. LX.

E R R A T A.

21 l. 23 Ludouicum Ande- gauensium 28 l. 36 adiungerent 41 l. 7 egregii operis l. 8 ferè 43 l. 2 cis flumen 44 l. 11 nolebat 47 l. 22 in mare spectans 48 l. 24 Auerfani, l. 27 ferere 51 l. 12 Alphonfus 55 l. 36 per prodicionem 76 l. 6 potest classem ad- mouet. 86 l. 24 proximis 91 l. 3 atque l. 10 etiam vchemētius 95 l. 38 quid'ue ad eum perferri 102 l. 38 in magna gratia 108 l. 11 is honos 110 l. 3 eundū existimetis 119 l. 22 accepit 122 l. 35 verò 135 l. 31 Trane 141 l. 20 vergebat 145 l. 15 per fidum 159 l. 25 ducentem 180 l. 36 præ se ferebat 181 l. 8 hominum cultor	l. 21 integræ, quàm l. 24 arcium labor 190 l. 27 constituat 191 l. 30 Terracinam 192 l. 24 dimissum 193 l. 19 hoc se l. 25 iri 194 l. 12 aduersè 212 l. 17 habes l. 20 dubiè 214 l. 38 Dum hæc in Pi- ceno aguntur, Rex 214 l. 39 prærat 226 l. 28 prærat 225 l. 26 Taliacotium 236 l. 38 meditaretur. 240 l. 7 noluerunt 252 l. 2 Deo 253 l. 17 vbi 255 l. 15 arca 258 l. 25 pecunia 263 l. 34 Terracinam 267 l. 23 Triuiſanum 274 l. 4 iubet 279 l. 23 Gambacurta 289 l. 4 coniunctis 294 l. 30 infectis 303 l. 28 pestiferis 311 l. 14 iuribus

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABI-

LIVM QVÆ IN HOC LIBRO
CONTINENTVR.

*

A

A Cerre ab Alphonso obsessio. 41
Acerrani ultro se Alphonso de-
dunt. 156
Albericus Mallectus Francisci legatus.
301
Alexander Cottiniola. 289
Alexander Sfortia. 198
Alphonfus Acerram Ludonico conce-
dente recipit. 45
Alphonfus ad oppugnationem arcis
Regie impediendam cum exercitu
Neapolim contendit. 150
Alphonfus Antonio Centilia ad deditionem
compulso bellum feliciter ab-
soluit. 222
Alphonfus Antonium fugat fuditq. 184
Alphonfus à Pontifice ius successionis in
regno Neapolitano obtinet. 48
Alphonfus Aragonum Rex. 21
Alphonfus arcem Auerfanam mense se-
ptimo obsessam recipit. 162
Alphonfus arcem Capuanam obsidet. 55
Alphonfus arcem Capuanam recipit.
186
Alphonfus à suis factionis hominibus ac-
cessit à Sicilia ad Regnum Neapo-
litinum occupandum. 93
Alphonfus Auerfam recipit. 158
Alphonfus cum Patriarcha inducias fa-
cit. 131
Alphonfus Barcinonem appulit. 67
Alphonfus Bencuentum arcemq. reci-
pit. 164
Alphonfus Borgia Episcopus Valenti-
nus. 188
Alphonfus Caietum adortus. 99
Alphonfus Caietum classe peruenit. 124

Alphonfus Cardona. 184
Alphonfus classe victus à Genuensibus,
et captus Philippo Mediolanensium
duci absenti se dedit. 113
Alphonfus cum Bopherio Africæ Rege
acie congressus victor discedit. 87
Alphonfus cum principum ac Rerump.
legatis Caieta Neapolim profisciscitur
ad tractationem de pace perfi-
ciendam. 308
Alphonfus, et Genuenses nauali præ-
lio confligunt. 111
Alphonfus expeditionem in Africam
parat. 83
Alphonfus Federico imperatori Ca-
puam usque obuiam procedit. 264
Alphonfus Gerbus insulam occupat. 85
Alphonfus hosti cedens Theanum se re-
cipit. 127
Alphonfus in Hispaniam profisciscens
Petrum fratrem uicarium Neapoli
reliquit. 61
Alphonfus in Siciliam ex Africa redit
infectis rebus. 88
Alphonfus Ioanni Hispano Regi bellum
infern, ut Henricum fratrem à Rege
in custodia habitum in libertatem
vindictet. 72
Alphonfus in Piscenam expeditionem
cum exercitu profisciscitur. 194
Alphonfus Ysciam insulam capit. 60
Alphonfus legati Pontificij precibus
adductus Acerre iam penè capte
oppugnationem intermitit. 45
Alphonfus Lucaniam occupat. 155
Alphonfus Luspanus Archiepiscopus
267

rr 3

Alphon

- Alphonſus magna clade hoſtibus illata
 ad Troiam oppidum terga dare co-
 git. 166
 Alphonſus Maſſiliam adoritur claſſe. 63
 Alphonſus Maſſiliam captam deſerit. 67
 Alphonſus mira celeritate uſus oppidū
 ſanctum Germanum quod Riccius
 ceperat recipit ac ipſum fugat ſudit-
 que. 175
 Alphonſus Neapolim aduenit. 37. 140
 Alphonſus Neapolim obſidet. 170
 Alphonſus Neapolim partim dolis,
 partim ui intrat, caq; potitur. 180
 Alphonſus Neapolim reuertitur Flo-
 rentino bello parum ſœliciter abſo-
 luto. 255
 Alphonſus Neapolim triumphans in-
 greditur Regno in ſuam poteſtatem
 redacto. 186
 Alphonſus Neapolim conuentum indi-
 cit. 189
 Alphonſus Neapolitana oppugnatione
 relicta Capuam redit. 148
 Alphonſus plura oppida in Campana
 regione capit. 144
 Alphonſus plurima oppida in ora mari-
 tima ad Minervæ promontorium ca-
 pit. 47
 Alphonſus protonotarius. 189
 Alphonſus Puteolos fruſtra oppugnat.
 162
 Alphonſus Puteolos recipit. 170
 Alphonſus quinque dierum inducias
 Florentinis concedit, cum in eorum
 agro cum exercitu eſſet. 244
 Alphonſus Raimundum Buillum auxi-
 lio Philippo mittit aduerſus Venetos
 ac Franciſcum Sfortiam. 235
 Alphonſus Regine legato auxilium pro-
 mittit. 23
 Alphonſus Corſicam oppugnat. 29
 Alphonſus Saonam perducitur. 116
 Alphonſus tempeſtate coactus iterum
 Caictam, unde diſceſſerat, claſſe ap-
 pulſ. 62
 Alphonſus Tranſentem arcem obſidione
 capit. 135
 Alphonſus Vicarum ui capit. 168
 Alphonſus una cum Nicolao Picinino
 bellum adminiſtrat in Piceno. 196
 Alphonſus urbem Neapolim in pote-
 ſtatem ſuam redigit, diripiç; à militi-
 bus ſinit. 55
 Alphonſus Vriſino ſui exercitus duce
 bellum Joſiæ rebellanti inferit. 214
 Alphonſi ad Principum & Rerumpu.
 legatos de pace reſponſum. 307
 Alphonſi ad Venetum legatum reſpon-
 ſum. 292
 Alphonſi claſſis Neapolim aduenit. 51
 Alphonſi contra Antonium Centilium
 expeditio. 219
 Alphonſi cum Iacobo Caudola ad Vul-
 turnum prælia. 159
 Alphonſi & Renati ad Caudinam ual-
 lem prælium. 160
 Alphonſi exercitus ad Plumbinentem
 obſidionem morbo peſtilentis labo-
 rat. 249
 Alphonſi milites e claſſe in urbem tra-
 rumpunt. 54
 Alphonſi mores ac laudes. 181
 Alphonſi oratio ad ſuos antequam ca-
 peretur. 109
 Alphonſi Regis ad Ferdinandum ad-
 hortatio cum eum in Florentinam
 expeditionem mitteret. 269
 Alphonſi terreſtris exercitus, qui ad
 Caictam obſidendam manſerat auxi-
 lia Regis captiuitate obſidionis ſoluit
 ac ab obſeſt in fugam conijcitur. 114
 Alphonſum in Hetruriam cum exercitu
 ire parantem morbus impedit. 293
 Aluarus Luna. 79
 Amadeus Sabaudienſis Dux. 191
 Amurates Turcorum Princeps. 257
 Angelus Ioannes Lomellinus. 298
 Antonius Aquilanus Calabria præſen-
 ſus. 30
 Antonius Caluus à Renato abeunte arci
 Regie præſicitur. 182
 Antonius Caraffa Regine legatus ad
 Alph

I N D E X.

Alphonsum.	21	Bartholomæus Coleo.	288
Idem ab Alphonso opem petit Regi- næ nomine.	21	Bartholomæus Facius à Genuensibus ad Alphonsum de inducijs faciendis le- gatus missus.	210
Antonius Cardinalis Ilerdensis.	258	Bartholomæi Facij oratio ad Alphon- sum.	211
Antonius Caudola.	96	Bartholomæus Viccomes Nouariensis episcopus.	301
Antonius Caudola cum Alphonso ami- citiam coniungit.	162. 268	Berengarius Barilius Alphonfi classis Dux.	252
Antonius Caudola Iacobi filius.	256	Bernardus Centilia.	44
Antonius Centilia ab Alphonso rebel- lat.	217	Bernardus Medices.	242
Antonius Fliscus Petrum Aragonium, et Fregosios ad naues se recipere cogit.	77	Benedictus Palamycinus.	108
Antonius Fuxanus.	253	Bernardus Sterlicius.	253
Antonius Luna Caiete prefectus.	62	Bernardus Villamarinus cum classe ad- uersus Venetos ab Alphonso missus.	256. 296
Antonius Olcina.	277	Bernardus Villamarinus Neapolim ouans post naualem uictoriam in- gressus.	300
Antonius Pontaderus.	96	Blasius Azeretius Genuensium classis prefectus.	107
Antonius Ridius copiarum dux.	233	Blasius Passaniti comes in obsidione Acerræ occisus est.	45
Antonij Panormitani Oratio ad Caieta- nos Alphonfi nomine.	103	Bonifacius Montis ferrati Princeps.	288
Aquile à Bracio obfessio.	46	Bopherius Africe Rex.	85
Aragonij Reges ac ceteri capitanei Phi- lippo propter fidus dimissi.	117	Bracius ab Alphonso conductus.	31
Arce Neapolitane ab Alphonso exadi- ficatio.	255	Idem Castromare recipit præter ar- cem.	39
Arnaldus Fenolede erarij Regis custos.	236	Bracius Montonium.	19
Arnaldus Vrgelensis Episcopus, Fran- ciscus Vrsinus, Berengarius Harilius Alphonfi legati ad Pontificem.	193	Bracio Capua à Regina in ditionem da- ta.	41
Artalis Luna ab Alphonso Barcinone Neapolim fratri auxilio cum classe missus.	72	C	
Aruns Cibonius.	171	Cesar Martinengus.	165. 233
Auersus Vrsinus ab Alphonso condu- ctus.	268	Caietani Antonio Luna Alphonfi præ- fecto cedente deditionem faciunt.	70
B		Carolus Campobassus.	238
Balthasar Ratta.	92	Carassellus Carassa.	89
Baptista Fregosius.	73	Carassellus Carassa, ac Ioannes Indisus le- gati à Rege ad Genuenses de pace agenda.	215
Baptista Fregosius Ludouici classis Dux	27	Carolus Gallorum Rex legatos de cō- ponendis discordijs inter Alphonsum ac Renatum mittit.	154
Baptista Guanus Genuensis legatus ad Alphonsum.	278	Eiusdem legati, quibus ob inducijs arx Regia credita erat, eam Alphonso permit.	
Baptista Goanus.	215		
Baptista Lomellinus.	215		
Baptista Platonius.	245		

I N D E X.

- permittente, Renato tradunt, ut con-
 uenerat cum inducias non approba-
 ret. 255
 Carolus Gonzaga. 283
 Carolus Gonzaga cum fratre infelici-
 ter pugnat. 286
 Carolus Gonzaga Venetorum nomine
 Ludouico fratri bellum infert. 284
 Catharina Apiana Rainaldo Vrsino ui-
 ro suo mortuo Plumbini principa-
 tum capit, ac cum Alphonso reconcilia-
 liatur. 258
 Christophorus Caietanus. 20. 28. 91
 Ciccius Antonius Iurisconsultus. 267
 Classis Genuensium tempestate disiecta.
 300
 Concio Alphonsi ad suos adhortandos
 antequam nauale praelium commit-
 teretur in quo superatus ac captus
 fuit. 109
 Concio Panormitani ad Caietanos. 103
 Concio Regis ad milites in Plumbinensi
 obsidione. 251
 Conditiones Italice pacis. 310
 Coniuratio de urbe Ludouico tradenda
 exitum infelicem consequitur. 29
 Cotius Niger. 280
 Cotius Valiani turrim Florentinis ultro
 prodit. 281

D

 Dietesalutius Nero Florentinorum le-
 gatus. 301
 Diomedes Carassa. 176
 Dominicus Capranicēsis Cardinalis Fir-
 manus Nicolai Pontificis legatus ad
 Regem de pace. 301

E

 Emanuel Apianus Catharina Apiana
 sorore sua mortua Plumbinensium
 Principatum capit. 258
 Erasmus Triuultius. 118
 Eugenius Quartus Pontifex Maximus.
 126. 169
 Eugenius Ioannem Viclefscum Patriar-
 cam Aquileiensem Isabelle Andega-
 uensis auxilio mittit. 127
 Eugenius Pontifex è uita excedit. 257
 Eximius Corella. 86. 280. 241

F

 Federicus Imperator Neapoli ab Al-
 phonso magnifice acceptus. 264
 Federicus Imperator Romanorum hoc
 nomine tertius corona aurea à Pon-
 tifice decoratur. 262
 Federicus Vrbaniatium Princeps Flo-
 rentinarum copiarum Dux. 246.
 268
 Ferdinandus ad Aretium et Cortonam
 plura castella capit. 272
 Ferdinandus Alphonsi filius Federico
 Imperatori Terracinam usque ob-
 nam procedit. 269
 Ferdinandus irritò incepto ab Hetrus-
 sca expeditione Neapolim redit. 295
 Ferdinandus irritò incepto obsidio-
 nem Castellane soluit. 275
 Ferdinandus Regis filius in expeditione
 nem alteram cōtra Florentinos Dux
 proficiscitur. 268
 Ferdinandi milites in agro Florentino
 predam agunt. 275
 Florentini ac Veneti Francisco Sfortie
 contra Pontificem auxilia mittunt.
 232
 Florentini belli cause. 234
 Florentini cum Francisco Sfortia socie-
 tatem incunt. 267
 Florentini Polianam recipiunt. 280
 Florentini Legatos de pace ad Alphonsu-
 sum mittunt. 258
 Florentinorum legatorum oratio ad
 Alph. 242
 Florentini milites in insidias à Regis il-
 lecti capiuntur partim ac fugantur.
 273
 Florentini Riciniam recipiunt. 279
 Florentinorum classis ab Alphonso ui-
 sta. 250
 Fœdus initum inter Aragonios ac Phi-
 lippum. 117
 Franciscus Aquinianus. 91
 Franciscus Aringerius Senensis ad Al-
 phonsu

I N D E X.

phosum legatus.	293	190		
Franciscus Barbaudria Philippi legatus.	223		G	
Franciscus Baucius Adriensium Dux.	263		Galeatius Baldasinus.	253
Franciscus Castillionens.	202		Gartias Cabanellus.	268
Franciscus Centilia.	251		Gartias Medineus.	107
Franciscus David.	243		Gentilis exercitus Veneti Dux interitus.	282
Franciscus Gatula.	27		Genuensis classis Neapolim inuadendi speciem præbet, inde infectis rebus abit.	297
Franciscus Martinellus.	245		Genuenses auctore Francisco Spinula à Philippo Vicecomite rebellant.	119
Franciscus Pandonius.	130		Genuenses pacem cum Rege conficere non possunt.	312
Franciscus Picininus ad Montem Vlmum oppidum acie uictus et captus.	218.		Genuenses triremes in terram illis propter metum classis Regie deserunt.	299
Franciscus Picininus à Philippo conductur.	235.		Genuensium classis Caictam oppugnat.	69
Franciscus sachetus Florentinus.	258		Genuensium expostulationes cum Alphonso.	278
Franciscus Scuerinus.	167		Georgius Alamannus.	91
Franciscus Sfortia.	137. 165		Georgius Nurius Philippi legatus.	230
Franciscus Sfortia à Mediolanensibus deficiens ad Venetos transit.	247		Gerardus Gambacurta.	279
Franciscus Sfortia à Rege Philippi rogatu pecunia adiutus.	236		Gibertus Corregiensium Princeps.	289
Franciscus Sfortia copiis auctus hostes ad decertandum promocat.	232		Gilbertus Ortarius ab Alphonso Scanderbecco auxilio missus.	257
Franciscus Sfortia cum Rainundo Builolo per legatos in colloquium uenit.	233		Gotardus Donatus.	309
Franciscus Sfortia cum Philippo Mediolanensi Duce socero suo in gratiam redit.	200		Guido Forellus Genuensium classis præfectus.	68
Franciscus Sfortia et Renatus Andegauensis inter Olum atque Abduam omnia occupant.	289		Guido Forellus classi Neapolim adortur.	71
Franciscus Sfortia Mediolanum occupat.	259		Guilielmus Moncada.	45. 154
Franciscus Sfortia Nicolaum Picininum ad certamen per tibicinē uocat.	208		Guilielmus Montis ferrati Principis frater.	288
Franciscus Sfortia Nicolaum Picininum ad Montem Aurium oppidum fudit fugatq.	214		Guilielmus Rainundus Moncada.	184
Franciscus Spinola presidij dux Caiete.	99		Gutierias.	84
Franciscus Vrsinus Regine copiarum Dux.	29			H
Franciscus Vrsinus Rome præfectus.			Heleonora Alphonsi sororis ac Lusitanie Regis filia Federico Imperatori Alphonso auctore nupsit,	262
			Hector Fauentinus Princeps.	273
			Hieronymus Barbadicus Venetus legatus.	301
			Honoratus Caietanus.	238

I			
Iacobus Caudola catharo correptus moritur.	156	capitur.	128
Iacobus Caudola, & Franciscus Sfortie filius Bracium acie uincunt.	69	Ioannes Antonius Vrsinus Capuam ad Alphonsi partes uiuandas cum exercitu contendit.	96
Iacobus Caudola Renati copiarum Dux	119	Ioannes Antonius Vrsinus Capuam in suam redigit potestatem.	93
Iacobus Cauianus proditoris suspectus à Philippo capite plectitur.	233	Ioannes Antonius Vrsinus cum ob adpiscendam libertatem Patriarche se militaturum recepisset, ipso discesso ad Alphonsum redit.	135
Iacobus Costantius	259	Ioannes Antonius Vrsinus Taliacotij comes.	258
Iacobus Lagonissa	131	Ioannes Antonius Vrsinus Tarentinus Princeps Alphonsi partibus mirifice additus.	91
Iacobus Petrusius Auerse arcem pro-	55	Ioannes Balbus.	207
dit.		Ioannes Calatagero.	87
Iacobus Picininus à Venetis Dux exercitus factus.	283	Ioannes Caraffa.	134
Iacobus Picininus Quintianum oppidum oppugnat ac ni capit.	285	Ioannes Caranicus.	91
lanotius Pitius Florentinorum legatus ad Alphonsum.	242	Ioannes Caratiolus ab Alphonso in custodia retentus.	50
Inducie inter Alphonsum & Ludouicum.	46	Ioannes Caratiolus pro Bernardo Gentilia ac Rainundo Pirilione captiuo Regine ab Alphonso restituitur permutatione.	56
Inducie inter Ioan. Hispan. & Alphonsum.	79.81	Io. Cardinalis Morinensis.	239
Inicus Gheuara.	184	Ioannes Cardona Alphonsi clas- sis prae-	52.62.65
Inicus Gheuara cum mille equitibus ab Alphonso ad Ferdinandum filium in Florentinos auxilio missus.	294	fectus.	181
Ioanna Alphonsum in filium adoptat.	26	Ioannes Coxa.	181
Ioanna cum Ludouico Andegauensi Du-		Ioannes Ferdināus Alphonsi legatus.	55
ci in gratiam per Martinum Pontificem Maximam redit.	67	Ioannes Franciscus Miletenfis.	277
Ioanna & Alphonsus disidere inter se incipiunt.	48	Ioannes Gregorius ac Ioannes Antonius Fliscus de Praefectura Genuensis clas-	176
Ioanna & Ludouicus per legatos Philippum Mariā Mediolanensem Ducem persuadent ut ipsis ad regnum recuperandum auxilium frat.	68	sis in contentionem ueniunt.	87
Ioanna Neapolitanorum Regina Sfortiam Cottiniolam Pontifici auxilio mittit.	19	Ioannes Heredia.	87
Ioanna Neapoli aufugit. & moritur.	891	Ioannes Hispaniae & Alphonsi Aragoniae Regum disidia in apertas inimicitias ac bellum erumpunt.	79
Ioannes Antonius Caudola.	253	Ioannes Hispaniae Rex cum Aragonum regnum nequicquam inuasisset in suo regno se recipit.	80
Ioannes Antonius Martianus Suesfanorum Dux.	91	Ioannes Hispaniae Rex iterum cum Alphonso bellum gerit.	277
Ioannes Antonius Vrsinus à Patriarcha		Ioannes Iulius.	80
		Ioannes Ludouicus Fliscus auxilio Gregoris uenit.	76

Ioannes

I N D E X.

Ioannes Maurus Venetus legatus ad Alphonsum.	289
Ioannes Maurus Venetorum legatus apud Senens.	272
Ioannes Nauaræ Rex cum Alphonso fratre captus Genua Mediolanum deducitur.	117
Ioan. Nicolaus Pontificis legatus.	270
Ioannes Nucius.	202, 223
Ioannes Olzina.	241
Ioannes Philippus Fliscus Genuensis classis præfectus.	296
Ioannes Sfortia Asculum urbem tuetur.	211
Ioannes Tolentinus Francisci Sfortie miles.	198
Ioannes Vintimilius.	42, 84, 91
Ioannes Vintimilius ac Raimundus Builto Auerfanam arcem obsident.	158
Ioannes Vintimilius Alphonso autor est ut ad Carpenanum cum Antonio Caudola decertet.	183
Ioannes Vintimilius Capuam pro Rege captiuo tuetur.	120
Ioannes Vintimilius Dux exercitus à Rege in expeditionem alteram in Picenum missus.	224
Ioannes Vintimilius fortiter Sfortianos persequitur.	43
Ioannes Vintimilius partem Regine equitatus fudit.	128
Ioannes Vintimilius uniuersus exercitus Regis simul ac Philippi imperator factus.	227
Ioannes Zurius.	139
Ioannis Mauri opera pacem Alphonsum comprobant.	301
Iosius Regi reconciliatur.	224
Isabella Renati Andegauensis coniunx.	210
Italianus Boromeneus.	234
Italianus Furlanus à Philippo crimine proditoris conuictus securi percutitur.	231
Italianus Furlanus Philippi copiarum Dux.	225

L

Ladislaus Vngarie Rex.	263
Laurentius Cotiniola.	134
Leonellus Acortianurus.	268
Leonellus Ferrariensium Princeps.	239, 259
Ludouicus Andegauensium Princeps.	19
Ludouicus Andegauensium princeps apud Consentiam mortem obit.	89
Ludouicus And. Prin. classe Neapolim intrat.	24
Ludouicus arcem Capuanam recipit.	71
Ludouicus Cardinalis Aquileiensis Eugenij ad Alphonsum legatus de pace.	188
Ludouicus Columna Regine copiarum Dux.	20
Ludouicus Crotus Genuæ à Philippo præfectus.	102
Ludouicus Gonzaga Mantuanus Princeps.	281
Ludouicus Iacobi Caudole astu qui ab Alphonso ad ipsum deficiebat Neapolim intrat, Hispaniq; cedunt.	71
Ludouicus Podius.	168, 240
Ludouicus Triulsius.	118
Ludouici legatorum ad Pontificem oratio.	32
Lupus Simenes.	180
Lupus Verreus.	182

M

Manfredus Corregiensium Princeps.	289
Marinus Boffa.	126
Marinus Boffa in Alphonso gratiam recipiunt.	139
Marinus Fregosus.	298
Marin. Martinus Russanensium Princeps.	263
Martinus Nutius.	253
Mart. Pont. per duos legatos Cardinales de concordia inter Alphonsum et Ludouicum agit.	43
Martini V. Pontificis Maximi et Braccij Montonij inimicitie.	19

25. 2. Misilia.

Masilia ab Alphonso capitur, incendi-
tur, diripitur. 65
Masilie descriptio. 63
Mattheus Malefritus. 201
Mattheus Malefritus Alphōsi legatus
ad Senenses, ut eos contra Florenti-
nos incitaret. 279
Mattheus Puiades. 241
Mattheus Victorius Venetus. 239
Matthæi Alphonſi Regis legati ad Phi-
lippi triumphos oratio. 202
Mazarius Gallus à Renato abeunte
Montane archiepiscopus. 182
Mazæus Ianuarius. 176
Mediolanenses Alphonsum de auxilijs
contra Venetos orantes in amicitiam
recipiuntur. 248
Michaël Cottiniola. 96. 289
Michaël Coza. 57
Micheletus Cottiniola Venetorum co-
piarum Dux Philippi exercitum ad
Casalem uicit. 232
Minucius Aquilanus. 91

N

Naues Alphonſi in Syracusano portu à
Venetorum classe incense. 255
Neapolio Vrsinus ab Alphonso condu-
ctus. 268
Neapolitani in duas diuisi factiones An-
degauenſem & Dyrrachinam. 24
Nicolaus Datia Campanus. 129
Nicolaus Filiacus. 267
Nicolaus Fregosius. 146
Nicolaus Grimaldus Genuensis legatus
ad Alphonsum. 278
Nicolaus Guerrierius Philippi copia-
rum Dux. 74
Nicolaus Guerrierius clade accepta
clauarum se recipit. 77
Nicolaus Guerrierius Sigestrum reci-
pere conatur. 75
Nicolaus Guerrierius. 202
Nicolaus Pistitellus Archiepiscopus
Neapolitanus. 263
Nicolaus Picininus. 42
Nicolaus Picininus uniuerso exercitui à

Rege in Piceni bello preficitur. 197
Nicolaus Picininus in certamen prouo-
catus, à Francisco illuditur. 209
Nicolaus Quintus Pontifex Maximus
e uita discedit. 237. 312

O

Oratio Antonij Panormitani ad Vene-
tos de pace gratulatus. 259
Oratio Dominici Cardinalis Firmani
Pontificij legati ad Alphonsum de
pace. 302
Oratio Ioannis Mauri Veneti oratoris
ad Regem de pace. 290
Opicinus Alzath Genue prætor. 118
Otinus Caratiolus. 91
Otolinus Zoppus præsidij Dux Caie-
te. 99

P

Pascalis Maripetrus Venetus. 239
Patriarcha ad Trantum recipiendum
proficiscitur cum exercitu. 133
Patriarcha Aquileiensis bello contra
Franciscum Sfortiam à Pontifice
prefectus. 130
Patriarcha Aquileiēſis Pōtificis legatus
cū Iacobo Caudola reconciliatur à quo
per quasdam similitudines discesserat. 131
Patriarcha iterū cū Caudola discedit. 132
Patriarcha paucis comitantibus relicto
exercitu Roman metu percussus ab-
fugit. 135
Patriarcha spretis induciarum passio-
nibus Alphonsum exercitu petiit ac
ad Auerſam leui prælio concurritur.
132
Pax inter Alphonsum ac Venetos. 159
Pax inter Eugenium & Alphonsum. 191
Pax inter Venetos, Florentinos, ac Frā-
ciscum Sfortiam inconsulto Rege ſu-
cta. 295
Pax conditiones inter Alphonsum ac
Genuenses. 216
Pax inter Alphonsum ac Senenses
confectio. 294
Pax Italice tractatio. 240
Pax Ital. comprobande tractatio apud
Regem.

I N D E X.

Regem. 302
 Pack Ital. tractatio apud Pontificē. 294
 Pacem, quam ad Laudum oppidum Veneti Florentini, et Franciscus Sfortia fecera ut Rex comprobat. 309
 Paulus Sangrus. 165
 Paulus Sangrus ab Antonio Caudola ad Alphonsum deficit. 183
 Pestis in Neapol. ciuitate grassatur. 46
 Petrus Aragonius Alphonsi frater. 51
 Petrus Aragonius Caietam urbem occupat. 123
 Petrus Aragonius Genuēs classe adoritur Fregosij auctoribus expeditionis adiuantibus. 73
 Petrus Aragonius Ioanni Hispan. Regi traditus captiuus ac ab Henrico fratre cuiusdam oppidi permutatione redemptus, a Lusitans adiutus ipsi Hispanie Regi bellum infert. 81
 Petrus Aragonius Neapoli urbe cedit. 72
 Petrus Aragonius occiditur, capite a tormenti ictu percussus. 141
 Petrus Brumaurus a Francisco Sfortia ad Regē cum 600. equitibus transit. 198
 Petrus Brumaurus ac Troilus ob suspicionem proditoris a Rege in custodia habiti. 210
 Petrus Cardona. 184. 249
 Petrus Colla. 207
 Petrus et Fregosij Sigestrū capiunt. 74
 Philippus Mediolanensium Dux cum Alphonso foedus init. 78
 Philippus Francisco tertium rebellante in desperationem incidit. 237
 Philippus Maria Vicecomes mortem obit ac Regem testamento heredem relinquit. 240
 Philippus Regem orat ut exercitum e Piceno abdicati. 201
 Philippi ac Francisci aliorum reconciliatio. 236
 Philippi morum descriptio. 117
 Piceni bellum tertio ab Alphonso in Pontificis gratiam susceptum. 229

Prelia inter milites factionis Aragonensis et Andegauensis ad Capuam. 96
 Plumbini oppugnatio frustra ab Alphonso tentata. 254

R

Raimundus Buillus. 89. 154
 Raimundus Buillius ab Alphonso ad bellum Picenum cum mille equitibus missus cum Pontifex amplius auxilij postulare. 230
 Raimundus Caudola. 168
 Raimundus Nolanus Regulus. 125
 Raimundus Pirilio Alphonsi classis Dux Regine auxilio uenit. 25
 Raimundus Pirilio Caieta a Petro ad Alphosum fratrem missus cum classe ut eum in Regnum adueheret, ad Veneris portum et praesto est. 124
 Raimundus Ursinus. 246
 Raimundi et Regine congressus. 25
 Raphaël Adarnius Reip. Genuensis Princeps. 215
 Relingerius Caudola. 96
 Remundus Anechinus. 70
 Renatus a Ioanne Burgundiae duce captiuus seruatur. 120
 Renatus Alphonsum prouocat ad decertandū signis collatis: sed cum de loci electione non conuenisset nihil est actum. 139
 Renatus Andegauensis a Florentinis accersitur. 288
 Renatus Andegauensium princeps Ludouico mortuo ab eius factionis Neapolitans proceribus accersitur. 91
 Renatus Antonium Caudolā cōprehendendi ac in custodiā duci iubet propter eius fidei suspicionem, ac paulo post dimittit. 161
 Renatus clam in Apuliā contendit, ut se cum Antonij Caudolae copijs coniungeret. 159
 Renatus cum tentasset arcem maritimā per proditorem capere, non succedens multiq. e suis ille citi spe decepti ac capti sunt. 145
 Renatus

I N D E X.

<i>Renatus in arcem Regiã se recipit.</i>	181
<i>Renatus Neapolim classe petit.</i>	136
<i>Renatus plurima oppida in Apulia recipit.</i>	160
<i>Renatus rebus desperatis Regno Neapolitano cedit.</i>	182
<i>Renatus Regiam arcem expugnare aggredditur.</i>	150
<i>Renatus Scaphatũ deditone capit.</i>	136
<i>Renatus Sulmonẽ oppugnat frustra.</i>	139
<i>Renati milites arcem Diui Vincentij acri dimicatione capiunt.</i>	150
<i>Rex bellum aduersus Venetos decernit.</i>	248
<i>Rex Castilione potitur.</i>	247
<i>Ricius.</i>	172
<i>Robertus Nequus.</i>	207
<i>Robertus Sfortia.</i>	198
<i>Rodericus Murus Hispanus peditum ductor.</i>	233
<i>Robertus Montabotus.</i>	233

S

<i>Scanderbeccus Epiri Regulus Alphonsum de auxilio contra Turcos oratum mittit.</i>	257
<i>Sfortia Auerfam per prodicionem capit.</i>	55
<i>Sfortia Cottiniola à Regina desciscit eiq; bellum infert.</i>	20
<i>Sfortie et Bracij præliũ ad Auerfam.</i>	40
<i>Sfortiam Regina de auxilio orat.</i>	51
<i>Sfortie prælium secundum aduersus Bernardum Centiliam Alphonfi comitum Ducem.</i>	52
<i>Sfortia Piscarie flumine aquis obrutus mortem obit.</i>	69
<i>Sigismundus Malatesta.</i>	233
<i>Sigismundus Malatesta à Rege ad Florentinos deficit.</i>	246
<i>Simon Guilinus, Guinifortis Bergomensis legati à Philippo ad Alphonsum de bello Piceno.</i>	193
<i>Simonetus capiarũ Dux à Rege condus-</i>	

<i>ctus.</i>	24
<i>Siretus Vultabius.</i>	298
<i>Stæchades insule.</i>	62

T

<i>Tartalia à Sfortia securi percussus.</i>	45
<i>Tartalia Dux militaris.</i>	35
<i>Thomas Caraffa.</i>	163
<i>Thomas episcopus Bononiensis qui postea Pontifex Maximus fuit ab Eugenio ad Alphonsum legatus missus.</i>	229
<i>Thomas Fregosus Genuensium principatu expulsus Petrum Aragonum ad auxilium sibi ferendum Alphonso approbante impellit.</i>	72
<i>Tibertus Brandolinus.</i>	282
<i>Tranenſes Regi ultrò deditonem faciunt.</i>	133
<i>Triademus Grittus.</i>	267
<i>Troianus Caracciolus.</i>	126
<i>Trupiane archiepiscopus cum Ludouico tradit ut pactus ante fuerat.</i>	83

V

<i>Vbertus Squartiascus.</i>	277
<i>Venatio Alphonſi Regis ad uoluptatem Federici Imperatoris comparata.</i>	266
<i>Veneti ad castrum Leonem à Francisco Sfortia magnam accipiunt cladẽ.</i>	288
<i>Veneti in Mediolanensium fines irrunt.</i>	281
<i>Venetorum Triremes à Bernardo Vibalmarino in fugam uerse ac aliquæ captæ.</i>	256
<i>Vgutio contrarius.</i>	202
<i>Victor Rangonus.</i>	165
<i>Vrsius Vrsinus.</i>	268

X

<i>Xantus archiepiscopus Capuane prefectus ipsam arcem Alphonso tradit.</i>	56
<i>Xantus Matelonensis.</i>	158
<i>Zampanius Renati Dux.</i>	146
<i>Zacharias Trimisianus Venetus legatus.</i>	267.

F I N I S.

Logica Joh. Colly. Cornbic. 4.
Philosophia naturalis

Off.^m B. M. in Gallico idiom.
Arithmetica Gallica. Caput
Tractatus de Grammatica
Grammatica Ad.

Oratores seu precepta

Mithras in 4.

I		
Iacobus Caudola catharro correptus moritur.	156	capitur.
Iacobus Caudola, & Franciscus Sfortie filius Bracium acie uincunt.	69	128
Iacobus Caudola Renati copiarum Dux	119	Ioannes Antonius Vrsinus Capuam ad Alphonsi partes uiuandas cum exercitu contendit.
Iacobus Canianus proditiōis suspectus à Philippo capite plectitur.	233	96
Iacobus Costantius	259	Ioannes Antonius Vrsinus Capuam in suam redigit potestatem.
Iacobus Lagonissa	131	93
Iacobus Petrusius Amerse arcem pro-		Ioannes Antonius Vrsinus cum ob ad-
dit.	55	piscendam libertatem Patriarchæ se-
Iacobus Picininus à Venetis Dux exer-		militaturum recepisset, ipso discesso
citus factus.	283	ad Alphonsum redit.
Iacobus Picininus Quintianum oppi-		135
dum oppugnat ac ni capit.	285	Ioannes Antonius Vrsinus Taliacotij comes.
Ianotius Pius Florentinorum legatus ad Alphonsum.	242	258
Inducie inter Alphonsum & Ludouicum.	46	Ioannes Antonius Vrsinus Tarentinus Princeps Alphonsi partibus mirifice addictus.
Inducie inter Ioan. Hispan. & Alphonsum.	79.81	91
Inicus Gbeuara.	184	Ioannes Balbus.
Inicus Gbeuara cum mille equitibus ab Alphonso ad Ferdinandum filium in Florentinos auxilio missus.	294	207
Ioanna Alphonsum in filium adoptat.	26	Ioannes Calatagero.
Ioanna cum Ludouico Andegauensi Du-		87
ci in gratiam per Martinum Pontificem Maximum redit.	67	Ioannes Carassa.
Ioanna & Alphonsus disidere inter se incipiunt.	48	134
Ioanna & Ludouicus per legatos Philippum Mariā Mediolanensem Ducem persuadent ut ipsis ad regnum recuperandum auxilium ferat.	68	Ioannes Caramanicus.
Ioanna Neapolitanorum Regina Sfortiam Cottiniam Pontifici auxilio mittit.	19	91
Ioanna Neapoli aufugit. & moritur.	891	Ioannes Caratiolus ab Alphonso in custodia retentus.
Ioannes Antonius Caudola.	253	50
Ioannes Antonius Martianus Sueffanorum Dux.	91	Ioannes Caratolus pro Bernardo Gentilia ac Raimundo Pirilione captino Regine ab Alphonso restituitur permutatione.
Ioannes Antonius Vrsinus à Patriarcha		56
		Io. Cardinalis Morinensis.
		239
		Ioannes Cardona Alphonsi clas- sis præfectus.
		52.62.65
		Ioannes Coxa.
		181
		Ioannes Ferdinandus Alphonsi legatus.
		35
		Ioannes Franciscus Miletensis.
		277
		Ioannes Fregosius ac Ioannes Antonius Fliscus de Prefectura Genuensis clas- sis in contentiōem ueniunt.
		176
		Ioannes Heredia.
		87
		Ioannes Hispaniæ & Alphonsi Arra- goniæ Regum disidia in apertas ini- micitias ac bellum erumpunt.
		79
		Ioannes Hispaniæ Rex cum Aragonium regnum nequicquam inuassisset in suo regno se recipit.
		82
		Ioannes Hispaniæ Rex iterum cum Al- phonso bellum gerit.
		80
		Ioannes Iulius.
		277
		Ioannes Ludouicus Fliscus auxilio Fre- gosii venit.
		76
		Ioannes

Ioannes Maurus Venetus legatus ad Alphonsum. 289
Ioannes Maurus Venetorum legatus apud Senenses. 272
Ioannes Nauarise Rex cum Alphonso fratre captus Genua Mediolanum deducitur. 117
Ioan. Nicolaus Pontificalis legatus. 270
Ioannes Nucius. 202, 223
Ioannes Olzina. 241
Ioannes Philippus Fliscus Genuensis classis prefectus. 296
Ioannes Sfortia Asculum urbem tueretur. 211
Ioannes Tolentinus Francisci Sfortie miles. 198
Ioannes Vintimilius. 42, 84, 91
Ioannes Vintimilius ac Raimundus Bullo Auerlanam arcem obsident. 158
Ioannes Vintimilius Alphonso auctor est ut ad Carpenanum cum Antonio Caudola decertet. 183
Ioannes Vintimilius Capuam pro Rege captiuo tueretur. 120
Ioannes Vintimilius Dux exercitus à Rege in expeditionem alteram in Picenum missus. 224
Ioannes Vintimilius fortiter Sfortianos persequitur. 43
Ioannes Vintimilius partem Regine equitatus fudit. 128
Ioannes Vintimilius uniuersi exercitus Regis simul ac Philippi imperator factus. 227
Ioannes Zurulus. 139
Ioannis Mauri opera pacem Alphonso comprobatur. 301
Iosias Regi reconciliatur. 224
Isabella Renati Andegauensis coniunx. 210
Italianus Boromeneus. 234
Italianus Furlanus à Philippo crimine proditoris conuictus securi percussitur. 231
Italianus Furlanus Philippi copiarum Dux. 225

L

Ladislaus Vngarie Rex. 263
Laurentius Cortinola. 134
Leonellus Acornianus. 268
Leonellus Ferrariensium Princeps. 259
Ludouicus Andegauensium Princeps. 19
Ludouicus Andegauensium princeps apud Consentiam mortem obit. 89
Ludouicus And. Prin. classe Neapolim inuadit. 24
Ludouicus arcem Capuanam recipit. 71
Ludouicus Cardinalis Aquileiensis Eugenij ad Alphonsum legatus de pace. 188
Ludouicus Columna Regine copiarum Dux. 20
Ludouicus Crotus Genue à Philippo prefectus. 102
Ludouicus Gonzaga Mantuanus Princeps. 281
Ludouicus Iacobi Caudole astu qui ab Alphonso ad ipsum deficiebat Neapolim intrat, Hispaniq. cedunt. 71
Ludouicus Podius. 268, 240
Ludouicus Triumliis. 118
Ludouici legatorum ad Pontificem oratio. 32
Lupus Simenes. 180
Lupus Verreus. 182

M

Mansfredus Corregiensium Princeps. 289
Marinus Boffa. 126
Marinus Boffa in Alphonso gratiam recipitur. 139
Marinus Fregosus. 298
Martin. Martianus Russanensium Princeps. 263
Martinus Nutius. 253
Mart. Pont. per duos legatos Cardinales de concordia inter Alphonsum et Ludouicum agit. 43
Martini V. Pontificalis Maximi et Braccij Montonij inimicitie. 19

ss 2 Misilia

INDEX.

<i>Maſilia ab Alphonſo capitur, incendi-</i>	65
<i>tur, diripitur.</i>	
<i>Maſiliæ diſcriptio.</i>	63
<i>Matthæus Maleſeritus.</i>	201
<i>Matthæus Maleſeritus Alphoſi legatus</i>	
<i>ad Senenſes, ut eos contra Florenti-</i>	
<i>nos incitaret.</i>	279
<i>Matthæus Puiades.</i>	241
<i>Matthæus Victorius Venetus.</i>	239
<i>Matthæi Alphonſi Regis legati ad Phi-</i>	
<i>lippi triumuiros oratio.</i>	202
<i>Mazarius Gallus à Renato abeunte</i>	
<i>Montane arcis præſicitur.</i>	182
<i>Mazæus Ianuarius.</i>	176
<i>Mediolanenſes Alphonſum de auxilijs</i>	
<i>contra Venetos orantes in amicitiam</i>	
<i>recipiuntur.</i>	248
<i>Michaël Cottiniola.</i>	96.289
<i>Michaël Coza.</i>	57
<i>Micheletus Cottiniola Venetorum co-</i>	
<i>piarum Dux Philippi exercitum ad</i>	
<i>Cafalem uicit.</i>	1232
<i>Minicutus Aquilanus.</i>	91
N.	
<i>Naues Alphonſi in Syracuſano portu à</i>	
<i>Venetorum claſſe incenſe.</i>	265
<i>Neapolio Vrfinus ab Alphonſo condu-</i>	
<i>ctus.</i>	268
<i>Neapolitani in duas diuiſi factiones An-</i>	
<i>degauenſem & Dyrrachinam.</i>	24
<i>Nicolaus Datia Campanus.</i>	129
<i>Nicolaus Filiacus.</i>	267
<i>Nicolaus Fregofus.</i>	146
<i>Nicolaus Grimaldus Genuenſis legatus</i>	
<i>ad Alphonſum.</i>	278
<i>Nicolaus Guerrierius Philippi copia-</i>	
<i>rum Dux.</i>	74
<i>Nicolaus Guerrierius clade accepta</i>	
<i>clauarum ſe recipit.</i>	77
<i>Nicolaus Guerrierius Sigeftrum reci-</i>	
<i>pere conatur.</i>	75
<i>Nicolaus Guerrierius.</i>	202
<i>Nicolaus Piſcitellus Archiepiſcopus</i>	
<i>Neapolitanus.</i>	263
<i>Nicolaus Picininus.</i>	42
<i>Nicolaus Picininus uniuerſo exercitui à</i>	

<i>Rege in Piceni bello præſicitur.</i>	197
<i>Nicolaus Picininus in certamen prouo-</i>	
<i>catus, à Franciſco illuditur.</i>	209
<i>Nicolaus Quintus Pontifex Maximus</i>	
<i>è uita diſcedit.</i>	237.312

O

<i>Oratio Antonij Panormitani ad Vene-</i>	
<i>tos de pace gratulatus.</i>	259
<i>Oratio Dominici Cardinalis Firmani</i>	
<i>Pontificij legati ad Alphonſum de</i>	
<i>pace.</i>	302
<i>Oratio Ioannis Mauri Veneti oratoris</i>	
<i>ad Regem de pace.</i>	290
<i>Opicinus Alzath Genue prætor.</i>	118
<i>Otinus Caratiolus.</i>	91
<i>Otolinus Zoppus præſidij Dux Caie-</i>	
<i>te.</i>	99

P

<i>Pafcalis Maripetrus Venetus.</i>	239
<i>Patriarcha ad Trantum recipiendum</i>	
<i>proſciſcitur cum exercitu.</i>	133
<i>Patriarcha Aquileienſis bello contra</i>	
<i>Franciſcum Sfortiam à Pontifice</i>	
<i>præſectus.</i>	130
<i>Patriarcha Aquileienſis Pontificis legatus</i>	
<i>cū Iacobo Caudola reconciliatur à quo</i>	
<i>per quaſdā ſimulacres diſſerarat.</i>	131
<i>Patriarcha iterū cū Caudola diſſetit.</i>	132
<i>Patriarcha paucis comitantibus relicto</i>	
<i>exercitu Romanæ metu percuſſus ab-</i>	
<i>fugit.</i>	136
<i>Patriarcha ſpretis induciarum paſſio-</i>	
<i>nibus Alphonſum exercitu petiti ac</i>	
<i>ad Auerciſam leui prælio concurreunt.</i>	132
<i>Pax inter Alphonſum ac Venetos.</i>	259
<i>Pax inter Eugeniū & Alphonſum.</i>	191
<i>Pax inter Venetos, Florentinos, ac Frã-</i>	
<i>ciſcum Sfortiam inconfulto Rege ſu-</i>	
<i>ſta.</i>	295
<i>Pacis conditiones inter Alphonſum ac</i>	
<i>Genuenſes.</i>	216
<i>Pacis inter Alphonſum ac Senenſes</i>	
<i>confeſſio.</i>	294
<i>Pacti Italice tractatio.</i>	240
<i>Pacti Ital. comprobande tractatio apud</i>	
<i>Regem.</i>	

I N D E X.

Regem. 302
 Pax Ital. tractatio apud Pontificē. 294
 Pacem, quam ad Laudum oppidum Veneti Florentini, et Franciscus Sfortia fecerant Rex comprobat. 309
 Paulus Sangrus. 165
 Paulus Sangrus ab Antonio Caudola ad Alphonsum deficit. 183
 Pestis in Neapol. ciuitate grassatur. 46
 Petrus Aragonius Alphonsi frater. 51
 Petrus Aragonius Caietam urbem occupat. 123
 Petrus Aragonius Genuēsē classe adritur Fregosij auctoribus expeditionis adiuantibus. 73
 Petrus Aragonius Ioanni Hispan. Regi traditus captiuus ac ab Henrico fratre cuiusdam oppidi permutatione redemptus, à Lusitanis adiutus ipsi Hispaniæ Regi bellum infert. 81
 Petrus Aragonius Neapoli urbe cedit. 72
 Petrus Aragonius occiditur, capite à tormenti ictu percussus. 141
 Petrus Brumaurus à Francisco Sfortia ad Regē cū DCCC. equitibus trāsit. 198
 Petrus Brumaurus ac Troilus ob suspicionem proditoris à Rege in custodia habiti. 210
 Petrus Cardona. 184. 249
 Petrus Cotta. 207
 Petrus et Fregosij Sigestrū capiunt. 74
 Philippus Mediolanensium Dux cum Alphonso fixus init. 78
 Philippus Francisco tertium rebellante in desperationem incidit. 237
 Philippus Maria Vicecomes mortem obit ac Regem testamento heredem relinquit. 240
 Philippus Regem orat ut exercitum à Piceno abdicat. 261
 Philippi ac Francisci altera reconciliatio. 236
 Philippi morum descriptio. 117
 Piceni bellum tertio ab Alphonso in Pontificis gratiam susceptum. 229

Prelia inter milites factionis Aragonensis et Andegauensis ad Capuam. 96
 Plumbini oppugnatio frustra ab Alphonso tentata. 254

R

Raimundus Buillus. 89. 154
 Raimundus Buillius ab Alphonso ad bellum Picenum cum mille equitibus missus cum Pontifex amplius auxilij postularet. 230
 Raimundus Caudola. 168
 Raimundus Nolanus Regulus. 125
 Raimundus Pirilio Alphonsi classis Dux Regine auxilio uenit. 25
 Raimundus Pirilio Caieta à Petro ad Alphosum fratrem missus cum classe ut eum in Regnum adueheret, ad Veneris portum et præsto est. 124
 Raimundus Ursinus. 246
 Raimundi et Regine congressus. 25
 Raphaël Adurnius Reip. Genuensis Princeps. 215
 Relingerius Caudola. 96
 Remundus Anechinus. 70
 Renatus à Ioanne Burgundie duce captiuus seruatur. 120
 Renatus Alphonsum prouocat ad decertandū signis collatis: sed cū de loci electione non conuenisset nihil est actum. 139
 Renatus Andegauensis à Florentinis accersitur. 288
 Renatus Andegauensium princeps Ludouico mortuo ab eius factionis Neapolitanis proceribus accersitur. 91
 Renatus Antonium Caudolā cōprehendendi ac in custodiā duci iubet propter eius fidei suspicionem, ac paulo post dimittit. 161
 Renatus clam in Apuliā contendit, ut se cum Antonij Caudolæ copijs coniungeret. 159
 Renatus cū tentasset arcem maritimā per proditionem capere, non successit: multiq; eius illecebris decepti ac capti sunt. 145
 Renatus

I N D E X.

<i>Renatus in arcem Regiā se recipit.</i>	181
<i>Renatus Neapolim classe petit.</i>	136
<i>Renatus plurima oppida in Apulia recipit.</i>	160
<i>Renatus rebus desperatis Regno Neapolitano cedit.</i>	182
<i>Renatus Regiam arcem expugnare aggredditur.</i>	150
<i>Renatus Scaphatū deditione capit.</i>	136
<i>Renatus Sulmonē oppugnat frustra.</i>	139
<i>Renati milites arcem Diui Vincentij acri dimicatione capiunt.</i>	150
<i>Rex bellum aduersus Venetos decernit.</i>	248
<i>Rex Castiliane potitur.</i>	247
<i>Ricius.</i>	172
<i>Robertus Nequus.</i>	207
<i>Robertus Sfortia.</i>	198
<i>Rodericus Murus Hispanus peditum ductor.</i>	233
<i>Robertus Montarbotus.</i>	233

S

<i>Scanderbecus Epiri Regulus Alphonsum de auxilio contra Turcos oratum mittit.</i>	257
<i>Sfortia Auersam per prodicionem capit.</i>	55
<i>Sfortia Cottiniola à Regina desciscit eiq; bellum infert.</i>	20
<i>Sfortie et Bracij preliū ad Auersam.</i>	40
<i>Sfortiam Regina de auxilio orat.</i>	51
<i>Sfortie praelium secundum aduersus Bernardum Centiliam Alphonsi comitarum Ducem.</i>	52
<i>Sfortia Piscarie flumine aquis obrutus mortem obit.</i>	69
<i>Sigismundus Malatesta.</i>	233
<i>Sigismundus. Malatesta à Rege ad Florentinos deficit.</i>	246
<i>Simon Guilinus, Guisforeti Bergomensis legati à Philippo ad Alphonsum de bello Piceno.</i>	193
<i>Simonetus capiarū Dux à Rege condus-</i>	

<i>ctus.</i>	24
<i>Siretus Vultabius.</i>	298
<i>Stæchades insule.</i>	62

T

<i>Tartalia à Sfortia securi percussus.</i>	45
<i>Tartalia Dux militaris.</i>	35
<i>Thomas Caraffa.</i>	163
<i>Thomas episcopus Bononiensis qui postea Pontifex Maximus fuit ab Eugenio ad Alphonsum legatus missus.</i>	229
<i>Thomas Fregosus Genuensium principatu expulsus Petrum Aragonum ad auxilium sibi ferendum Alphonso approbante impellit.</i>	72
<i>Tibertus Brandolinus.</i>	282
<i>Tranenſes Regi ultro deditionem faciunt.</i>	133
<i>Triademus Gritus.</i>	267
<i>Troianus Caracciolus.</i>	126
<i>Trupiane archiepiscopus cum Ludouico tradit ut pactus ante fuerat.</i>	83

V

<i>Vbertus Squartiascus.</i>	277
<i>Venatio Alphonsi Regis ad uoluptatem Federici Imperatoris comparata.</i>	266
<i>Veneti ad castrum Leonem à Francisco Sfortia magnam accipiunt cladē.</i>	288
<i>Veneti in Mediolanensium fines intrant.</i>	281
<i>Venetorum Triremes à Bernardo Violamarino in fugam uerse ac aliquæ capte.</i>	256
<i>Vgutio contrarius.</i>	202
<i>Victor Rangonus.</i>	165
<i>Vrsius Vrsinus.</i>	268

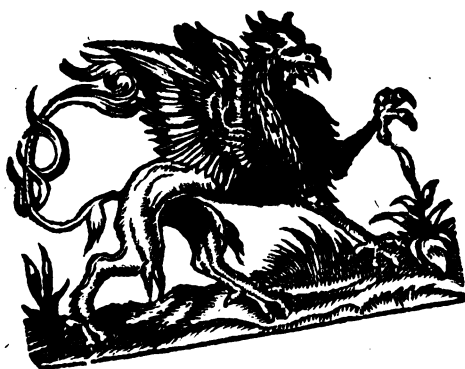
X

<i>Xantus archiepiscopus Capuane prefectus ipsam arcem Alphonso tradit.</i>	56
<i>Xantus Matelonenſis.</i>	158
<i>Zampanius Renati Dux.</i>	146
<i>Zacharias Triuifanus Venetus legatus.</i>	267.

F I N I S.

Logica Joh. Colly. Combric. 4°
Philosophice generalis

off.^m B. M. in Gallico idiomate

Abbo p. Joh. Gallicus. Caput 1°

Tractatus de litterarum ratione

Grammatica A. B.

Oratores seu precepta dicendi

Mithras in 4°

